

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

2019|3

www.pannontukor.hu

EGYMONDATOK

Lanczkor Gábor: Március	3
Nyerges Gábor Ádám: Április	5

MŰFORDÍTÁS

Ricardo Piglia: A kislány – <i>Kertes Gábor fordítása</i>	11
Juana Adcock: Olasz turisztikai hivatal felvázolja a Cinque Terre felújításának a tervét, Piet Mondrian virágai – <i>Ferencz Mónika fordításai</i>	14

SZÉPIRODALOM

Kiss Ottó: A bátyám öccse	16
Péterfy Gergely: A golyó, amely megölte Puskint (regényrészlet)	22
Tomaji Attila: Hal; Pessoa; Presszók, büfék, parkok	32
Purosz Leonidasz: Egy pályaelhagyó mondja	35
Horváth Imre Olivér: Ingtatlanul	36
Bátyi Zoltán: Cseh katona, magyar csókkal	37
Sárközi Richárd: A gyerekek bölcsen születnek; Túl sok; Ajándék	41
Csete Soma: egy kitalált olasz rendezőről	42
Oberczián Géza: Halott a havon	43
Toroczkay András: Karácsonyi ének három tárgyról; Felfedezni a világot; Urnák; Lánc	48
Pál Dániel Levente: Fordított mese akárhány tenger árva lányáról	51
Vincze Bence: Döntetlen; Erőszak	52

DEBÜT

László Liza: Fejsérülés; Jutalom	53
Nagy Tamás: Ahogy a többiek; Hasonlatszögek; túl a körökön	54

ZALAEGRSZEGI SOROK-ZALAEGRSZEGI ARCÉLEK

Nagy Betti: A Narrátor mondta; Temetőlátogatás	56
Lackner László: Az anyai test melege	59
A 85 éves Németh János köszöntése: Bence Lajos: Gyöngyöző	68
Feledy Balázs: A fazekas szobrász – Németh János kiállításának megnyitása Zalaegerszegen	70
Kocsis Katalin: 100 éve született Gábor Miklós	73
Turbuly Éva: „Visszatértem az eke szarvához” – Beszélgetés Gyimesi Endrével	79

TANULMÁNY, KRITIKA

Smid Róbert: Futáshoz füveskönyvet írni – Neszlár Sándor: Egy ács nevelt fiának lenni	91
Payer Imre: A csodálatos szurikáta csodálatos története Budapesten – Szabó Balázs: Vágytól girhes	95
Dorcsák Réka: A hazafias, a misztikus, a pásztori, az epikureista és a nagyvilági Pessoa – Fernando Pessoa: Bensómben sokan élnek	98
Luzsicza István: Végítélet bízva bizással, avagy gondolkodom, tehát idealista vagyok – Bene Zoltán: Áramszünet	102
Pánczél Petra: Vasárnapi ebéd Kosztolányi és József Attila módra, pszichoanalízissel fűszerezve	105

HELYTÖRTÉNET

Cséby Géza: Adalékok a három keszthelyi patika történetéhez – <i>Két Oroszlán, Őrangyal, Szent Antal</i>	110
--	-----

TÁRSMŰVÉSZETEK

Tóth Csaba: Vasi képzőművészek egregyi templomábrázolásai	125
Fejes Réka: Valóban minden üstökös földet ér? – <i>A Baltazár Színház Az üstökös című előadásáról</i>	131
Péter Zsombor: Bosszúállók: Végjáték	134

KANIZSAI LEVELESLÁDA

Kardos Ferenc rovata	138
Szerzőink	140

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Balogh László – elnök (Nagykanizsa)
Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Rovatvezetők:

Gál Soma – vers
Bene Zoltán – próza
Kaj Ádám – dráma
Izsó Zita – műfordítás
Ayhan Gökhan – debüt
Nagygéci Kovács József – kritika
Molnár András – helytörténet
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Tóth László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő
Karkó Ádám – szerkesztőségi asszisztens

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.

Tel: 06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök
Előfizethető csekken vagy számlázással, mely a szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:

Zalavölgye Takarékszövetkezet, Zalaegerszeg
75500258-10809415

Ár

1000 Ft/szám

4500 Ft/év

ISSN 1219-6886

Lapterv:

Náspáng Grafika

Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu

Németh János: Régi idők focija

Lanczkor Gábor

Március

2019. 03. 01. Szénacél.

2019. 03. 02. Éjjel fölébredtek; a tetőablakon át egy nagyfényű csillagot látok; talán maga a Vénusz az.

2019. 03. 03. Nem szeretek számokat leírni.

2019. 03. 04. Azt álmodtam, hogy vaskos ágak törtek le a henyei diófáinkról.

2019. 03. 05. Több alkalommal azzal szembesültem az edzéseken, hogy látens balkezes vagyok.

2019. 03. 06. Megérkezett Franciaországból az új bicskám.

2019. 03. 07. „Vörösmarty Mihál etc.” / Kerepesi temető, Budapest/ A sír tetején a bronzlant, a mítoszbeli lant az utcáról, a forgalomban haladó járművekből is látszik.

2019. 03. 08. Cserepes törökszegfűk nőnapra.

2019. 03. 09. *A görög nép körében, művelődésének kezdetén, több százezerdon át kizárólag költői irodalom virágzott, s a költői műveket nemzedékről nemzedékre énekesek őrizték és fejlesztették, tisztán emlékezetből.*

2019. 03. 10. Rótszakáll érkezése előtt Gránátalma, a kovácstörpe volt a legerősebb az erdőben.

2019. 03. 11. Van egy régi digitális fényképezőgépem, amit egy évtizede használlok; 2025-ig lehet benne beállítani a dátumot.

2019. 03. 12. Kuzkusz, hurka, kolbász.

2019. 03. 13. Ezt már tényleg ezen a napon írom.

2019. 03. 14. A hosszú hétvége idejére Balatonhenyére költözünk, vissza a régi kőházba, ahol az előző hat évben laktunk.

- 2019. 03. 15.** Hajnalban félálom és ébrenlét küszöbén arra gondolok, vajon mikor szólal meg a harang, amikor megszólal.
- 2019. 03. 16.** Esett az éjjel; fényesszürke reggel; a távolban sáros-barna-erdős domboldal, mint egy vaddisznó szőre.
- 2019. 03. 17.** Egyedül az erdőn; *siu-nim-tau* egy meglepett juharfa előtt.
- 2019. 03. 18.** Vissza Szegedre.
- 2019. 03. 19.** Voltak súrlódások, míg egymáshoz koptunk a házzal.
- 2019. 03. 20.** Visszatérő álom: Ljubljanában bolyongok, nincsenek meg a régi kocsmák, amikbe diákkoromban jártunk, amint javarészt már akkor se voltak meg, amikor legutoljára a városban tartózkodtam, de mégiscsak sikerül kiszarolni magamnak egy korsó Laškót egy faburkolatú italmérésben a Slovenskán.
- 2019. 03. 21.** A szegedi Sándor utca, *eszményi szintre* feltöltve az árvíz után; egy visszatérő álmomban van itt valahol egy árnyas, csöndes tér, beleroncsolva az utcaszerkezetbe.
- 2019. 03. 22.** *True Detective* S03E04.
- 2019. 03. 23.** Olyannak láttam a gombszemeivel, mint akiben nincsen ellenpontja az erdőnek.
- 2019. 03. 24.** John Frusciante előadásában szeretem legjobban a *Song to the Sirent*.
- 2019. 03. 25.** Fogszabályzót kapott a feleségem.
- 2019. 03. 26.** *M*, ami néha *W*-nek látszik, mint a fejjel lefelé trónhoz kötözött Cassiopeia; maradjon ez az anyák égi jele az éjszakában.
- 2019. 03. 27.** Megkísértett, hogy lefessek őket, de aztán hirtelen halálfélelem lepett meg, és a szebb jövő reményében gyorsan eltapostam magamban az ihlet parazsát.
- 2019. 03. 28.** Rural Techno.
- 2019. 03. 29.** Lávaplasztikák.
- 2019. 03. 30.** Szabadkára utazom holnapután.
- 2019. 03. 31.** Ma meg akartam fürdeni a Tiszában, le is mentünk a Marostorkolathoz, de elriasztott a gyorsan apadó folyó mély iszapja, amit a Napnak még nem volt ereje kiszikkasztani és elkeverni a homokos fövennyel.

Április

Április 1. A felejtésnek meglesz majd az ára, jegyzem föl elveltelt versmondatoknak, mielőtt, írj és mondd, végleg elfelejtem.

Április 2. *Miközben szép, azért, ha belegondolok, hogy kiket szerettünk korábban, egy kicsit azért riasztó is, hogy ennyire tetszünk egymásnak,* gondolom, de valahogy aztán elfelejtem megírni valakinek még délután, mielőtt, pár órán belül kicsinyég ki is ábrándulok, hogy aztán a szórakoztató merengés maradjon, melyik volt a slusszpoén, a mondat elfelejtése vagy későbbi eszembe jutása.

Április 3. Kiválni egy szerkesztőségből, ahova az induláskor engem fennállásom kezdete (babakorom) óta jól ismerő szerkesztő barátom, jóakaróm, még tizenhét évesen legelső cikkemet közlő, utamat azóta is közlő figyelő, egyengető mentorom hívott, négy és fél boldogan végigdolgozott év után nehéz, tompa, kótyagos érzés, mint két gyors fröccs utóérzete egy nyári délutánon, Budától Pestig hazafelé, verőfényben és fáradtkás, de édesbús elégedettséggel, csipet boldogsággal, hogy a barátság átível a közös munka időszakán, s mint Lenin, élt, él és élni is fog, jóval az intézményes keretektől függetlenül is.

Április 4. „– Nekem ez nem hiányzik / – De persze úgy általában mi hiányzik? / – Hát, igen” – filozofálgatunk két-három órával a nyári Apokrif-számot összebarkácsolni még csak kezdő értekezlet után, két-három perccel a tavaszi szám bemutatója előtt, az Írók Boltja közönségének soraiban rejtőzve mi másról, a hiány episztemológiájáról, s ki mással, atyai jóbaráttal, F. Z.-vel.

Április 5. „I miss the comfort in being sad”, hogy stílszerűen idézzem az épp ma huszonöt éve elhunyt rocksztárt, kamaszkorom idolát, hát nagyjából így hathat, ahogy épp pozitív csalódást okozok rég látott barátomnak, a kedves („mellesleg” képzőművész és pszichológus) író társnak azzal, hogy bármennyire megijeszt is, azt hiszem, egészen boldog szakaszát élem épp az életnek, így diagnosztizálgatunk engem, őt, közös ismerősöket, ahogy lassan koraestébe fordul a délután, ülünk a Trefort kertben, kávé iszunk, köröttünk fák mindeütt.

Április 6. Úgy látszik, tartozhattam a mai nappal az ördögnek (ő meg, mondjuk, akkor már még többel nekem), ma három faltól falig zsúfolt program lakmározta volna utolsó szabadúszó napjaim csekélyke megmaradó hányadát, de az elsőt (utolsókat rugó laptopom szervizbe adását) inkább kihagytam, hogy el ne kessek a másodiktól, ami viszont egy rejtélyesen eltűnt kulcs okán meghíúsult, így hát, miután amennyire lehetett, megvizsgáltam a rakoncátlan kulcs vigasztalhatatlan gazdáját, cserébe legalább értesülök róla, hogy ma állítólag milyen csini vagyok (a teljes lakosság szempontjából azért nem feltétlenül reprezentatív női adatközlőm szíves szóbeli közlése alapján), s midőn ezt írom, már izgatottan várom, hogy estére kirúgja magát az összegyűródött idő, és elérkezzen a nap amúgy is fénypontnak szánt része, s két jóbaráttal alkalmi talján béközéppé változhassunk a festői Krisztina körút időn túli békéjében, igaz, ha úgy nézzük, szimbolizálva kortársi életünk sajnálatos közéleti megosztottságát, hárman három felé szurkolva a Juve-Milan rangadón (L. várhatóan semleges lesz), de, ha meg úgy tetszik, a békés egymás mellett szurkolás liberális idilljéhez is modellt ülve akár.

Április 7. Szomorú (vidám?) vasárnap három így együtt már rég nem üldögélő barát beszélget egy padon, mint egy egyetlen koncertre újra összeállt rockbanda, nem is öreged-

tek vésszen sokat, bár majd egy óráig tart felidézniük, hogy is hívták a Szomszédok léha erkölcsű újságíróját (Stefi, amúgy).

Április 8. Az egész nap valami megmagyarázhatatlan, tompa melankóliában telik, talán a bizonytalan eső az oka, néha kicsit eleredget, majd megtorpan, mint bennem a szégyenérzet, hogy bár csupa-csupa jó dolog történik velem, hetek óta ma először mintha nem hatna már az összespájzolt öröm – és ez így menne, de a szervizben kiderül, hogy várhatóan csak minimális szerelésre szorul a laptopom, hazafelé egy véletlen találkozás okán közeli jóbaráttal kávézom, kapom a hírt, hogy bár idén nem is reméltem, két verssel is szerepelek a Szép versekben, Vass Norbi első novelláskötete pedig, az elfogódott szerkesztő (én) nagy öröme szerencsés koraszüléssel már ki is jött a nyomdából, csak a gyanúm ne növekedne folyvást, hogy túl sok és túl monoton nekem ennyi jó dolog, akárhogy nézem, akármily óvatosan merem is csak beleélni magam, valahogy minduntalan azt súgja lelkem realistábbik fele, ez az ellenszenves kisördög, hogy meglásd, nem lesz ennek jó vége – a nap vége talán a legszebb elképzelhető búcsú a szabadúszó élettől, a Duna-parti naplemente sem semmi, de a felkiáltás, miszerint „úristen, felkapcsolták a fényeket!”, a beszélgetés ingadozása a közt, hogy hogyan lehet beleszeretni egy városba vagy egy másik emberbe, a spontán denevérészlelés (ami közben lehet, hogy rigó), ahogy a szívszorítóan bájos vallomás is, hogy, idézem: „sosem tudtam elképzelni, milyen lehet azoknak a lányoknak, akiket beleírnak ilyesmikbe, aztán megjelenik, és elolvassák”, mindez a már giccsbe hajlóan szép esti fényekkel vetekedve felteszi a pontot az i-re, egyébként hát ilyen, üzenem a nyári Pannon Tükör egyik olvasójának, hogy kedves T., remélem, nem rossz érzés, mert hogy pont ilyen, látod, beleírtalak.

Április 9. Szabadúszó életem utolsó napján érkezik a hír, hogy az NKA támogatta kiadóm, a Prae.hu éves kiadói programját, benne a még 2011 elején elkezdett nagyregényemmel, amit hat és fél év után fejeztem be 2017 nyarán, s az immáron véglegesített kéziratot idén év elején adtam le a kiadónak, erre nincsenek szavak, csak arra tudok gondolni, hány és hány viszontagság után, hányszor és hányszor tűnt úgy, hogy vagy befejezni vagy megjelentetni nem leszek képes, hogy az életemből hány éven át éltem ebben a műben, s a nagyobbik részében úgy tűnt, hiába, és azok kedvességére, akik mindvégig kitarítottak mellettem, biztattak, vigasztaltak, tartották bennem a lelket, és hogy milyen kevés és mégis a legtöbb, mi mondhatok nekik is csak annyi, hogy *nagyon köszönöm*.

Április 10. Az első napom főállású kiadványszerkesztőként, a fejem egy zsidvásár és egy bolhacirkusz halmazmetszete, annyi frissen kapott információ zúdul rá, de amint már konkrét szöveggel dolgozom, mint a vízbe visszaeresztett hal, boldogan lubickolgotok.

Április 11. Munka közben nincs költészetnap, csak megoldandó feladatok, korrektúra és szerkesztés, egy szorosra fogottan gyors fröccs a barátokkal, és a másodperc tört részeiben folyton-folyvást felrémlő gondolatok a néhai Bárdos Lászlóról, egykori témavezetőmről, talán mondhatom, barátomról, akitől ezekben a napokban olyan jó volna tanácsokat kérni, vagy legalább hallani együttérző, kedves és mindig megnyugtató hangját.

Április 12. Valami szinte véletlen mágnesezés rendezte vasreszelék gyanánt, észrevétlen megeltem a ritmust új munkahelyemen töltött harmadik napomon, hirtelen elkezdem otthon érezni magam, és az első két nap mélyvívérzetű pánikja valami óvatos optimizmusba úszik át, jó érzéssel, de azért a hétvége lelkes várásával is telik ez a pont jó mértékig, jó értelemben fárasztó péntek, mosoly az arcon, zötyögök haza a busszal, belül pedig a(z úgy tűnik, jól végzett munka) elégedettsége ciripel.

Április 13. „Ez a vécé”, torpant meg a mondat, ahogy határozott bonvivánléptekkel, akár egy kelekótya díszhuszár, megindulok a vélt kijárat felé, Orbán Julinál tett látogatásom végeztével, zavarban vagyok, naná, jövök rá, egyébként mindig, de ezúttal különösképp, elvégre milyen furcsa és közben, remélem, szép dolog is, hogy néhai férje életművének

leendő monográfusa vagyok, izgulok, nehogy csak egyszer is, mint magamban folyvást, ténylegesen csak úgy hetykén, Ottónak hívjam az általam nem is ismert zsenit, akit mégis, önkényesen egyik legközelebb barátomként tartok számon már régóta – mikor épp közel járnék egy ilyen malórhöz, Juli a legszebb mondható mondattal nyugtat, „De hiszen ismered”, mondja, s kicsit, belül valóban megnyugszom, mielőtt még jobban zavarba jövök, és majdnem a véce felé indulok haza.

Április 14. Még bőven tanulom, milyen immáron csak másodállásban lenni főszerkesztő, vasárnapra tolódott az egész heti apokrifos munkavégzés, mire elkészülök, már jócskán kések a randiról, nagy szerencsémre az egyik nevén inkább nem nevezendő pályatárs vélhetően bűnrössz verseibe belefeledkező lány is, megment tehát a felsüléstől, hogy Orbán Ottót idézzem, „a költészet hatalma”.

Április 15. Ma öt párhuzamos feladatot végzek a munkahelyemen (eredményesen), nem panasz, inkább dicsekvés gyanánt mondom, reggel, indulás előtt még elküldök egy novellát az *ÉS*-nek, pár percig böcsülettel dolgozó ember mellett kicsit azért újra írónak is érzem magam, hazafelé a buszon már szinte azzal az érzéssel mosolyodok el, hogy egész szépek, rendesek a dolgok, akkor talán még sincs vége a világnak – elhamarkodtam; mire hazaérek, ég a Notre-Dame.

Április 16. Jelszavaink valának, ki mással, naná, családomként szeretett, régi barátommal, hogy „Kettős teher / s kettős kincs”, elvégre már egy egész szezon óta követjük hőn szeretett, zebramezes pancsereim vergődéseit, s míg (rossz) szokásuk szerint futballra nyomokban sem emlékeztető módon, akár egy végelgyengült fingás, elszelelnék az Ajax ellen, adja magát a téma, mi másról, a lúzerek iránti vonzalomról beszélgetünk, s bennem a hűség és a szeretet filozófiai közelítései munkálnak belül: elvégre hol van már hőn szeretett csapatom, minden idők legjobbjaival, Alex Del Pieróval, a legnagyobb kapussal, Gigi Buffonnal, ésatöb-bi ésatöb-bi, ez a mostani, gusztustalanul lusta és motiválatlan banda, akik évi egyszer-kétszer, ha jól játszanak, akkor is inkább csak pimaszság gyanánt, épp csak felvillantva, hogy ha akarnának, akár tudnának is, szóval mindez már hírből sem emlékeztet a Juventusra, és én mégis nekik szurkolok, őket szeretem, s ebből a végtelen szeretetből jön a végtelen düh, amivel bosszankodva csepülöm őket, mert hát talán ilyen ez, tudniillik a szeretet, vagy hát, lehet, csak nekem, hogy amikor minden rendben van (de hát mikor volt?!, atyaég!), szép és jó, de mikor nincs, akkor mutatkozik meg csak igazán – hosszú évek óta értek meg ebből a gyermeteg majomszeretetből mind többet magammal kapcsolatban, immár életem hosszabb részét töltöttem juveninóként, mint nem, sosem volt másik csapatom, s az emberekkel is valahogy így van ez nálam, még ha eleddig túl sokan nem is tudtak a bajban is megszeretni, azért milyen szép, mikor igen – egy-két érdektelenebb bajnoki még hátra van idénről is, aztán jövőre innen folytatjuk a szezont elmaradhatatlan szurkolótársammal, jóban-rosszban, máshog nem is érdemes.

Április 17. Az aggodalmasan közelítő mai nap az aggodalom apropójával kezdődik, munkaalkalmassági orvosi vizsgálattal, mely alatt úgy érzem magam, mint rémálmokban a vizsgára nem készülő rossz tanuló vagy a látszólag rutinok mián szervizbe küldött számítógép, amiről aztán kiderül, hogy súlyos processzorhibája van, nem kellett volna bolygatni az áldott tudatlanságot (jut eszembe, a valóságban pont fordítva történt: súlyosan elromlott-nak tűnő gépem, mint kiderült, bagatell kis hibáját egy rutineljárás hozta helyre, s azóta is köszöni, jól van), holott kár volt az izgalomért, olyan alkalmas vagyok, mint a makk vagy egy jól karban tartott csataló, minden eredményem pont jó, bár az azért vicces fejlemény, hogy hivatalos dokumentumom záradéka szerint munkára alkalmas vagyok, de lehetőleg azért inkább *szemüveg* viselete mellett, csak aztán otthon ne felejtsem egyszer – az este pedig időtlen idők óta a legjobb estém, egy új, de annál régebbinek ható, bensőséges érzetű ismer-

retségnek hála, nem is tudom, mióta nem volt, hogy még hullafáradtan is belefeledkezzek a bárkivel töltött időbe, köszönöm, L., gondolom, s üdvözült itthoni hálámba valamelyik szomszéd házból valami Michel Bublészertől, gejl giccsszving tompa hangjai keverednek, talán csak pár olyan nap adathat az életben, amelyik estéjén még ez is jólesik, bágyadt, boldog fáradtságban mosolygok, lassan feküdni is kell, s azon kapom magam, hogy egy ideje már sem álmatlanságtól, sem rémálmoktól, de még a mindenkori következő naptól sem szorongok, csak aztán jó dolgomban el ne bízzam magam, nehogy sok legyen a jóból, inkább legyen csak, lehessen még egy darabig épp ennyi, épp elég, ezt azért még rémisztő csak így, lekopogás meg a megtorlás félelme nélkül kijelenteni, de boldog vagyok, and „I'm feeling good”, bazsalyogja a tompa utcahang édeskés szvingje, s mint valami cruisehajó bódult utasa, tovahullámszóval ezzel a rég várt, vidáman ciripelő kis belém költözött nyugalommal, hogy bárhogy is legyen holnap, most jó, épp jó – és ez bizony nagyon jó.

Április 18. A húsvét előtti utolsó munkanapon ólomlábban vánszorog az idő – és sajnálatosan a céges szerver feltöltési sebessége is, a szabadság nem hogy, mint dukálna, előbb, hanem (említett szerver miatt) félórával később kezdődik, de a rég halasztgatódó esti pingpong legalább kárpótol, még ha gigászi ellenfelem, Laci egy hajszállal is, de legyőz az utolsó meccs hosszabbításában, házi író-pingpongligánknak ez alkalommal csak két nyamvadt pont híján nem lettem heti bajnoka, de megfogadom: egy hét múlva revánst veszek.

Április 19. A nagypéntek kisebbik fele az Apokrif nyári számának lapzártájával, nagyobbik fele azért pihenéssel telik – nem is lehetne ideálisabb.

Április 20. „Hát te hülye vagy”, röhög föl egy ponton hű szurkolótársam, miután megnéztük, ahogy a Juventus bezsebeli a bajnoki címet, én pedig épp valami zavarosat ecsetelek a kulturális és szociális identitásaim összehangolásáról, előtte lelkes kuktaként segédkezem sütit készíteni, még korábban pedig kedves angol költőbarátommal, a gólyák és rétesek szakértő ismerőjével vonunk sajnálatosan hervasztó közéleti párhuzamokat a közt, hogy Magyarország és Anglia hogyan nem teljesít jobban; de a jókedvünk azért töretlen, vidáman telik a húsvét szombat.

Április 21. Folytatólagos lapzártá az Apokrifnél, miközben egy régi és rég nem látott, kedves ismerőssel levelezek, rosszul viselem a semmittevést úgy általánosságban, de ezen a napon kifejezetten jól, mint egy töltőn felejtett mobilba, hagyom, hogy csak áramoljon belém a következő munkahetekhez szükséges lelki muníció, egész embert kívánó időszak következik majd.

Április 22. Húsvét végi meglepetés gyanánt legjobb barátom, a külföldre költözött író időtlen idők óta először írt valamit magától, nógatás nélkül (na jó, minimális nógatásnak engedve) – s amilyen kiábrándító dolgokról beszélgetünk (egyebek mellett) az irodalmi élet kapcsán is első kötete előtt álló szerkesztetemmel még délután, mint halovány fénysugár, reménylik be a sok homlokráncolnivaló közé T.Z. új regényrészlete, majdnem éjfél van, mikor küldi, már csak másnap lesz módom olvasni, de már ezt várni is elég, hogy visszaköltözzön belém az egyre otthonosabban pislákolgató életkedv.

Április 23. Hogy nekem is milyen hülye dolgaim vannak – még a tegnapi beszélgetés során kérdezi a kötet előtt álló barát, hogy mióta főállású alapítványi kiadványszerkesztő vagyok, írtam-e valamit („akár verset”), én meg rezignált pátosszal röcögtem a baritont, hogy *dehogy*, nem is a munka miatt, egyszerűen nem jött semmi megírandó, erre (megesküdnék, hogy nem az érdeklődés folyamán képp, de azért mégis elég gyanús időzítéssel) ma hazafelé a buszon eszembe jut valami, fejben alakítgatom-farigcsálom, hazaérve már egész versszerű állapotban jegyzem le, no lám, a lelkem mégsem egészében a vállalatot illeti, nyugszom meg, de főleg akkor, ha egyszer majd kiderül (kiderül ez valaha?), hogy esetleg még jó is lett.

Április 24. Már majdnem mondanám (fitymálólóg), hogy ilyen hát egy átlagos nap, de épp ezen merengek a buszon, a Sánc utca és a Döbrentei tér közt, a minden nap beragadó csúcsforgalomban aszalódva, hogy milyen arrogáns, hálátlan gondolat is ez, hány és hány napomat cseréltem volna el, gondolkodás nélkül erre a mai eseménytelenségre, miközben merengő tekintetem elidőz tőlem jobbra egy Camust olvasó, majd a könyvet inkább becsukva (közönyösen?) valami felmérhetetlen, talán belső messzeségbe bámuló, nagyjából korombeli nőn, majd csalfán átvándorol az előttem álló, nincs erre jobb szó, valahogy *furcsácskán csinos*, vörös lányra, aki, miközben a híd felé araszoló dugón át a tőlünk búcsúzkodó, maradék Budát fikszírozza az ablakból, néma gesztusaival mintha beszélne, de inkább méltatlankodva veszekedne magában valaki (legalább számára) ott levővel, pár másodpercenként szigorú engesztelhetetlenséggel, alig észrevehető, dacos rándulásokkal rázva a fejét, én meg leszállva már valami megindult hálát, megjuhászodott alázatot érzek átlagos napoméért cserébe, nincs is konkrét okom, különösebben jó vagy rossz kedvem sem, mégis előnt valami megmagyarázhatatlan érzés, ami komiszul egyre csak azt susogja, hogy milyen szépek ezek a dolgok, amiket gyűjtőnevükön úgy hívunk, hogy „az élet”, még anélkül is, hogy látványosan azok lennének.

Április 25. Hú pingpongtársammal, azaz adáz ellenfelemmel, az év végére elsőkötetessé ütendő (tehát majdani ütődött) költővel, egy szó mint száz, jóbarátommal beszélgetünk a fárasztó nap végén, amennyire még futja az erőnkéből, s egészen ledöbbsent, mikor arról vall, mennyire becsüli polgári-értelmiségi karakterisztikám bizonyos vonásait, vélt szorgalmamat, tartásomat és mértéktartásomat, s hogy ne becsüljem alá ezeket, becsüljem hát meg magam, figyelmeztet szinte atyailag, de legalábbis egy csak kicsivel idősebb báty elismerő szigorával, s szavak nélkül maradok, jólesik, nem is csak a hízelgő kedvesség, hanem az érzékenyen választott perspektíva, amivel ilyesmikre figyel, ilyesmiket értékelni tud, közben esteledő tavaszi fénykollekcijában virít az örökifjú Astoria, csak mi öregsünk, de, részben erről is folyik a szó, még remélhetőleg talán nem olyan vészesen, és szándékunk szerint tartással, méltósággal – de a fonákjaimon azért még dolgoznom kell, emlékeztetem magam hazaérve.

Április 26. A családi tragédiák berekesztik az írást, mindent, rekedtség van csak, szavak nincsenek, mint a kórházban megtudom, az első huszonnégy óra kritikus, most, amikor ezt írom, még azon belül vagyunk, most, amikor ezt írom, még(?) úgy tudom, van apám.

Április 27. Az a bizonyos kritikus 24 életem leghosszabb huszonnégy órája, ami viszont utána fogad, délelőtt, a javulás és a kalkulálható remény mértéke: varázslatos; miközben az idő kint beborul, bent épp kitavasodik, mintha magam éltem volna túl a közvetlen életveszélyt, újra élő embernek kezdem érezni magam, nem csak egy tompa és sajgó *valaminek*, amit folyamatosan, kívül és belül, megállás nélkül ütnek.

Április 28. Mintha csak didaktikus, régivágású vers lenne, az időjárás konvencionálisan leképezi, ami bennem van, napjában többször beborul, majd hétágra süt, végül is még csak két napja, hogy kishíján elveszítettem az apámat, most meg elnézem csodával határos tempójú és mértékű felépülését, de már alig merek örülni, legfeljebb csak belül, titokban, elvégre egész életem szolgálhat annak tanúságtételeképp, hogy nekem, úgy látszik, valamilyen oknál fogva, mintha nem volna tanácsos huzamosabban boldog lennem, örülnöm, reménykednem, mert az rendre valami közelgő, már sandán gomolygó, nagy-nagy baj nyugtalanító előjele – az utóbbi hónapokban, egy korábbi, sokáig feldolgozhatatlannak tűnő magánéleti traumán végre valahára tényleg túltéve magam, meggondolatlanul így tettem, nyíltan és vállaltan voltam fokról fokra, óvatosan, de nem eléggé óvatosan, mind boldogabb, most hát ennek a legnagyobb öröme, apám csodás életben maradásának kell igyekeznem csak óvatosan, befelé és lehetőleg titokban örülni, írom ez ellentmondással szabályosan provo-

kálva mindezt, pont egy nyílt, megjelentetésre szánt naplóban; remélve csak, hogy nem rontottam el máris az egészséget, az én átkom ne legyen az övé, ne ragasszam többé senkire.

Április 29. Anyám sír a telefon másik végén – ezúttal örömeiben, apám, a három nappal ezelőtt még életveszélyben lévő fekvőbeteg felkelt, megtette az első lépéseket, fölülve ebédel –, én igyekszem két férfiasnak szánt orrfújással elejét venni a munkahelyi bőgésnek, tapintatos kolléganőm, három szobatársam közül az egyetlen, aki ma bent tartózkodik, mintha csak én lennék az, aki súlyos betegségből ilyen katonásan felépül, megsimítja a vállam, hogy minden rendben lesz, és diszkréten kicsit kimegy a szobából, mint akinek épp valahol máshol akadt dolga, ami talán így is van, egy szó mint száz, hagy bőgni, de én nem hagyom magam, csakazértse, katonásan.

Április 30. Este van, nyolc óra múlt, ez azt jelenti, hogy az az emberre csak nagy jóindulattal emlékeztető romhalmaz, ami nyolc óra munka, kórházi látogatás és két kör bevásárlás után most hazafelé tart összeesni, tehát én, egyszer, réges-régen, egy messzi-messzi életben családot alapítani akart, figyelmes férj, törődő apa lenni, ezt kéne talán elkezdni a napból hátralévő négy és fél órában, úgy, hogy hugyozni alig van erőm kimenni – ugyan; a felejtésnek meglesz az ára, jut eszembe a hónap elején joggal elvetett, valóban lapos versfelütésem, el kell felejteni mindezeket, a párhuzamosan nem élt életeket, nem gondolni arra, hogy lesz-e bármi bármikor jobb, csak örülni, ha valamit vagy valakit csodával határos módon nem veszíték el, és el kell felejteni ezt a hónapot, az előtte és az utána lévőket is, mert az emlékezés, a szomorkodás és a merengés is luxus, örülj, hogy élsz, te nyomorult, győzködöm magam, hol több, hol kevesebb sikerrel; újra nullázható hát a naptár, lehet nekigyürkőzni a májusnak.

Németh János:

Varjú

Ricardo Piglia

A kislány

(Részlet Az eltűnt város című regényből)

A házaspár első két gyereke normális életet tudott élni, annak ellenére, hogy egy kis faluban értelemszerűen nehézséget jelent egy olyan kishűg, mint az övék. A kislány (Laura) egészségesen született, csak később jelentkeztek rajta az első furcsa tünetek. Hallucinációi rendszerét egy tudományos folyóirat bonyolult tanulmánya is tárgyalta, apja azonban már jóval azelőtt megfejtette őket. Fónagy Iván „excentrikus referenciák”-ról beszélt. Ezekben a – rendkívül ritka – esetekben a páciens azt képzei, hogy minden, ami körülötte történik, saját személyiségének projekciója. Kizárja a percepciójából a létező személyeket, mert lényegesen intelligensebbnek képzei magát mindenki másnál. A kislány számára a világ saját maga kiterjesztése volt, a teste pedig változtatta a helyét és sokasodott. Folyamatosan nyugtalanították a gépek, de még inkább az elektromos izzók. Ha rájuk nézett, szavakat látott, amikor kigyulladt egy izzó, valaki beszélni kezdett. Így aztán a sötétség egyfajta szótlán elmélkedés volt a számára. Egy nyári délután (ötéves korában) fölfigyelt egy szekrény tetején forgó elektromos ventilátorra. Az az érzése támadt, hogy a tárgy élőlény, mégpedig nőstény. Ő levegőlányka, a kalitkába zárt lelkével. Laura azt mondta, hogy „ott” él, és fölemelt karral a plafonra mutatott. Ott, mondta, és jobbra-balra ingatta a fejét. Az anyja kikapcsolta a ventilátort. Attól a pillanattól kezdve nehezen tudta kifejezni magát. Képtelen volt helyesen alkalmazni a személyes névmásokat, és idővel teljesen fölhagyott a használatukkal, majd végleg emlékei kapuja mögé zárta az általa ismert szavakat. Csak halkán kotkodácsolt, és pislogott. Az anyja elkülönítette a testvéreitől, mert félt a fertőzéstől – így megy ez a falvakban –, hiába nem fertőző az örület, és nem volt örült a kislány. Egy biztos, a két bátyját beíraták egy Del Valle-i bentlakásos papneveldebe, a család pedig bezárkózott a nagy házukba Bolívarban. Az apja matematikatanárként dolgozott az állami gimnáziumban, mellette pedig frusztrált zenész volt. Az anyja tanítónőként kezdte, és egészen az iskolaigazgatóságig jutott, de nyugdíjba vonult, hogy gondozni tudja a lányát. Nem akarták otthonba adni. Havonta kétszer elvitték egy La Plata-i intézetbe, és követték Arana doktor ajánlásait, aki elektromossággal kezelte. Kifejtette, hogy a kislány végletesen kiüresedett érzelmileg. Ez okozta, hogy Laura nyelvi készsége egyre elvontabbá és személytelenebbé vált. Eleinte még pontosan a nevükön nevezte az ételeket: azt mondta, „vaj”, „cukor”, „víz”, de aztán elkezdett a tápértéktől elvonatkoztatott gyűjtőneveket használni az élelmiszerek leírására. Így lett a cukorból „fehér homok”, a vajból „lány agyag”, a vízből „nedves levegő”. Abból, ahogy átformálta a neveket és mellőzte a személyes névmások használatát, egyértelműen látszott, hogy az érzelmi tapasztalásával szinkronban dolgozza ki a nyelvet. Természetesen tudta, hogyan kell helyesen használni a szavakat, a funkcionális nyelvet spontán döntés eredményeként, a világról szerzett élményeire támaszkodva hozta létre. Bár Arana doktor nem osztotta ezt a véleményt, Laura apja ebből a felismerésből indult ki, és igyekezett beférkőzni a lánya nyelvi világába. Laura logikai gép volt, téves interfészhez csatlakoztatva. A lány a ventilátor modellje szerint működött: a szintaktikai rendszer volt számára a fix forgástengely, beszéd közben pedig úgy mozgatta a fejét, hogy érezze a ki nem mondott gondolatai által keltett légmozgást. Ahhoz, hogy újra megtanítsák a nyelv használatára, szükségszerű volt, hogy meg tudják értetni vele, hogyan tudja eltárolni a szavakat. Azok ugyanis úgy illantak el az

emlékezetéből, mint molekulák a forró levegőben, és a memóriája volt a szellő, amely a fehér függönyöket mozgatta az üres szobában. Oda kellett kormányozni a vitorlást, ahol nem mozdul a levegő. Az apja szakított Arana doktor klinikájával, és egy énektanárral együtt maga kezdte kezelni a lányt. Muszáj volt fölállítaniuk egy kronológiai rendszert, és arra gondolt, hogy zenével absztrakt módon modellezhető a világ rendje. Mozart-áriákat énekelt németül Madame Silenskyvel, egy lengyel zongoristával, aki Carhué lutheránus templomának kórusát is vezette. A kislány egy zsámolyon ült, és a ritmust követve üvöltött, Madame Silensky pedig rémülten figyelte, miközben arra gondolt, hogy a lány egy szörnyeteg. Tizenkét éves volt, olyan szép és gömbölyű, akár egy madonna, de a szeme mintha üvegből lett volna, és mindig kotkodácsolt egy sort, mielőtt énekelni kezdett volna. Madame Silensky számára a kislány torzszülött volt, hajasbaba, emberi gépezet érzelmek és vigasz nélkül. Üvöltve, hamisan énekelt, idővel mégis megtanulta követni a dallamívet. Az apja megpróbálta kialakítani benne a rövidtávú memóriát, létrehozni egy ritmusképletekre és hangnemváltásokra épülő lecsupaszított formát. A kislány híján volt a szintaxisnak (híján volt bármiféle elképzelésnek a szintaxisról). Egy nyirkos univerzumban élt, számára az idő egy frissen mosott lepedő volt, amiből kicsavarják a vizet. Kisajátított egy területet, mondta az apja, amelyről igyekszik kirekeszteni az új élményeket. Számára bármely újdonság, minden át nem élt és átélendő esemény felér valamiféle fenyegetéssel vagy tortúrával, amely rövid úton szenvedéshez vezet. Ebből a megkövült jelenből, a förtelmes, iszamós ragaszkodásból, a kronológiai nihilből csak a zene szabadíthatta ki. A zenét nem lehet megtapasztalni, a zene maga a színtiszta élet, nincs benne anyag, tehát nem lehet ijesztő, mondta az apja, mire Madame Silensky (rémülten) megrázta ősz üstökét, rátette a kezét a billentyűkre, majd belevágott egy Haydn-kantátába. Amikor végre sikerült elérniük, hogy a kislány kövesse a kronológiai rendszert, az anyja megbetegedett, és kórházba kellett vonulnia. A kislány fejében az anyja eltűnése (aki két hónappal később meghalt) összekapcsolódott egy Schubert-dallal. Úgy énekelt a dalt, mint aki egy halottat sirat, és a soha vissza nem térő múlton mereng. Az apa ekkor a lánya zenei szintaxisára támaszkodva elkezdett a szókinccsel foglalkozni. A kislánynak nem voltak fogódzói: olyan volt, mint idegen nyelvre tanítani egy halottat. (Vagy halott nyelvre egy idegent.) Arra gondolt, hogy rövid történeteket mesél neki. A kislány mozdulatlanul ült az udvarra néző tornácon, a fényben. Az apja leült mellé egy karosszékbe, és úgy olvasta föl a mesét, mint aki énekel. Azt remélte, hogy a mondatok logikai építőköceként rakódnak le a lánya memóriájában. Ezért határozott úgy, hogy mindig ugyanazt a történetet mondja el, csak eltérő változatokban. E módon a cselekmény a világ egyedüli modelljévé vált, a mondatok pedig átlényegültek egy potenciális élmény hanghordozójává. Egyszerű történet volt. Malmesburyi Vilmos *Gesta regum Anglorum* című, tizenkettedik századi művében elmeséli egy fiatal és vagyonos római nemes történetét, aki éppen házasságot kötött. Az ünneplés végeztével az ifjú bocsázni indul a barátaival a kertbe. Játék közben a fiatal nemes leveszi a karikagyűrűjét, és mivel fél, hogy elveszíti, ráhúzza egy, a kerítésnél álló bronzszobor ujjára. Amikor visszamegy a szoborhoz, a kezét ökölbe szorítva találja, és nem tudja levenni róla a gyűrűt. Senkinek nem szól a dologról, de hiába tér vissza aznap este fáklyákkal és a cselédeivel, a szobor addigra eltűnik. Titokban tartja a történeteket ifjú arája előtt, ám amikor aznap éjjel ágyba bújnak, érzi, hogy valami kettejük közé áll, valami fátyolos, elmosódott dolog megakadályozza, hogy átöleljék egymást. Szinte megbénítja a rémület, amikor egy hang a fülébe suttozja:

– Ölelj át, ma egyesültünk a házasság szentségében. Venus vagyok, és az ujjamra húztad szerelmed gyűrűjét.

Első alkalommal a kislány talán el is aludt. Kint voltak a friss levegőn, a hátsó kert szomszédságában. Nem látszott rajta javulás, este bevonszolta magát a szobájába, össze-

gömbölyödött a sötétben, és szokásához híven kotkodácsolni kezdett. Másnap az apja pontban ugyanakkor leültette a tornácon, és elmesélte a történet egy másik variánsát. Az első komolyabb jelentőséggel bíró változat nagyjából húsz évvel később, a tizenkettedik század közepén jelent meg egy német rege- és mondagyűjteményben, *Kaiserchronik* címmel. Ebben a verzióban a szobor, amelynek ujján az ifjú elhelyezi a gyűrűt, nem Venus, hanem Szűz Mária alakját mintázza. Amikor megpróbál újdonsült feleségével egyesülni, Isten Anyja szeplőtlenül a házasok közé áll, felszítva az ifjúban a vallásos szenvedélyt. Miután elhagyja feleségét, az ifjú szerzetesnek áll, és Miasszonyunk szolgálatának szenteli élete hátralevő részét. Egy tizenkettedik századi ismeretlen festő képen Szűz Mária látható rejtélyes mosollyal az arcán, bal kezének gyűrűsujján pedig ott a gyűrű.

Az apa minden áldott nap az est leszálltával elmesélte ugyanennek a történetnek egy újabb változatát. A kotkodácsoló kislányból egyfajta anti-Seherezádé vált, aki ezeregy éjszakán át hallgatta apjától a mesét a gyűrűről. Egy év elteltével a kislány már mosolyog, mert tudja, merre tart a történet, néha rápillant a kezére, és mozgatja az ujjait, mintha ő lenne a szobor. Egy este, amikor az apja leülteti a tornácon a karosszékre, a kislány maga kezdi el mesélni a történetet. Kinéz a kertre, és szelíden susogva első ízben adja elő saját változatát a cselekményből. „Mouvo nézte az éjszakát. Arca helyén megjelent egy másik arc, Kenya arca. Megint az a furcsa nevetés. Hirtelen Mouvo a ház egyik szárnyában találta magát, Kenya pedig a kertben, és a gyűrű érzékszervi burka nagyon szomorú volt”, mondta. Onnantól kezdve a megtanult szókészletre és a történet körkörös szerkezetére alapozva lassan fölépített egy nyelvet, mondatok megszakítás nélküli sorát, amellyel képes volt kommunikálni az apjával. Az elkövetkező hónapok során ő volt az, aki minden este elmesélte a történetet a hátsó kertre néző tornácon. Henry James változatát már szóról szóra el tudta ismételni, talán mert ez a történet, a „The last of the Valerii” volt az utolsó a sorban. (A cselekmény helyszíne ezúttal a *Risorgimento* Rómája volt, ahol egy fiatal és gazdag amerikai örökös – egyike James tipikus karaktereinek – házasságot köt egy előkelő származású, de lecsúszott olasz nemessel. Egy nap a villa kertjében ásatást végző munkások egy Juno-szobrot találnak, a *Signor Conte* pedig különös vonzalmat érez a görög szobrászat aranykorának e remekműve iránt. Átviteti a szobrot egy üresen álló növényházba, és féltékenyen elrejteti az idegen tekintetek elől. A következő napokban szépséges felesége iránt érzett szenvedélyének jelentős részéről lemond a márványszobor javára, és egyre több időt tölt az üvegteremben. Végül a *Contessa* – hogy fölszabadítsa férjét a bűbáj alól – letépi a gyűrűt az istennő ujjáról, és elássa a kert végében. Ekkor a boldogság visszatér az életükbe). A kertben csöndesen szemerkélt az eső, és az apa hintázott a karosszékre. Aznap este a kislány először hagyta el a történetet, úgy lépett ki az elbeszélés zárt köréből, mintha csak kísértálna egy ajtón, és megkérte apját, hogy vegyen neki egy aranygyűrűt (anello d'oro). Ott állt, kotkodácsol és dudorászott, egy szomorkás zenegép. Tizenhat éves volt, ábrándos és sápadt, mint egy görög szobor. Mozdulatlan, akár az angyalok.

Kertes Gábor fordítása

Ricardo Piglia (1940-2017) a 2000-es években feltűnő latin-amerikai középgeneráció Bolaño melletti bálványa: író, esszéista, kritikus, a Harvard és a Princeton vendégelőadója, az argentin hard boiled krimikiadás atyja. 2011-ben megkapta a latin-amerikai Nobelnek számító Rómulo Gallegos-díjat. Magyarul eddig a Blanco nocturno című regénye olvasható Éjjeli vadászat címen, Dornbach Mária fordításában (Geopen). Az eltűnt város című regénye a könyvhétre jelenik meg Kertes Gábor fordításában a FISZ és a Kalligram Horizontok világirodalmi sorozatában.

Juana Adcock

Olasz turisztikai hivatal felvázolja a Cinque Terre felújításának a tervét

Tájkép vagyok –
lépcsőket vájtak belém a földem
gyökerekkel ölelkezik a vizem
átszivárog a réseken a szikláim
gondosan összetartanak a falaim
megnyerőek a szőlő- és olajfa ligetek között.

Contadino, te tettél széppé.
Távolról nézve

édenkert voltam. Közelebről
hátfájdító munka.
Az aranyközepptől: különféle
piaci bódék.
Import és export áruk.

Contadino, kedvesem, elhagytál
a városért.
Kőfalaim leomlanak
vadkanjaim eltipornak
fenyőim betolakodnak,
magas csúcsaikkal és csupasz,
szélben lengedező árbocaikkal.

A lábaim túl szúrósak voltak
az ízlésednek, ó Contadino.

Kinevették kopár nyelvjárásodat.
Kivasaltad, mint egy ruhát.
Kipucolt körmeiddel ütögetted a billentyűzetet
légkondicionált szobákban,
ahová a nővérem bérceiből készült
márványlépcsők vezettek.

És én, elhagyatottan, visszatérve a vadonbéli állapotomba,
egy pár földcsuszamlással és viharral
betöltöm a vájataidat és a határvonalaidat,
hogy tiszta lappal indulhassak.

És míg a gumicsónakok süllyednek

a háború elől menekülő emberek belefutnak
némán a fenséges tengerembe

a bürokraták hosszú megbeszéléseket tartanak
a turisztikai hivatalban,
hogyan kitalálják, hogyan éleszthetik fel a tüzet
az én Contandinóm szerelmét irántam -

tudják, hogy többet érek,
mint olajfa ligetekkel teli lépcsőket.

Nincs elég kezük ahhoz,
hogymindent, amire szükségük van
megőrizzenek.

Piet Mondrian virágai

Volt egyszer egy ember, aki megőrizte a vonalat
a maga tiszta és egyszerű állapotában. Semmi három
dimenzió, semmi másodlagos szín,
csak tiszta kompozíció. Hogy elérjük a
dolgok lényegi állapotát. Úgy hitt ebben,
mint egy igazi hívő, örökös tiltakozásával fárasztotta a barátait,
a gyerekeket a vertikális és a horizontális vonalak
mentén fegyelmezte.

Az egész környezetét a geometria birodalmává alakította.
Reggelente négyzetes nyommal ébredt fel a négyzetes arcán
négyzetes tubusból nyomta ki a fogkrémet a négyzetes fogkefére, amit saját maga terve-
zett,
négyzet alakú tükörtojást evett fekete és egyenes vonalakkal díszített
négyzet alakú fehér tányérokon.

Amikor meghalt,
találtak egy apró, négyzet alakú dobozt
a négyzet alakú ágya alatt,
benne rengeteg vízfestékkel festett virág,
mindegyik gondosan, négy egyenlő oldalú
részre összehajtogatva.

Ferencz Mónika fordításai

Juana Adcock (1982) mexikói költő és műfordító, aki 2009 óta Skóciában él. Első, *Manca* című
kötetében a mexikói közélet legfontosabb kérdéseit és problémáit járja körül. A 2016-
os *Európa tíz új hangja* program egyik résztvevője, 2016 júniusában a Petőfi Irodalmi
Múzeumban rendezett fordítói workshop, 2017-ben pedig a FISZ táborának vendége volt.

Kiss Ottó

A bátyám öccse

(Társas)

Amikor az ember talál egy tárgyat,
amiről nem tudja, hogy mire való,
akkor nézegeti alulról, felülről,
forgatja a kezében, és hümmög,
hogyan ez vajon valaminek a része-e,
vagy ez maga a valami.

Aztán elgondolkodik,
és felteszi magának a kérdést,
hogyan lehet-e valamire használni,
vagy csak úgy van a világban.
Mert vannak olyan dolgok,
amelyek csak úgy vannak a világban:
vagy soha nem voltak jók semmire,
de azért egyszer még jók lehetnek,
vagy pedig annyira régiek,
hogyan már egyáltalán nem jók.

Szerencsére a régi tárgyakkal múltjuk van,
éppen olyanok, mint az emberek:
minél idősebbek, annál több a múltjuk,
annál inkább lehet őket szeretni vagy nem szeretni,
és ha az ember ismeri valamelyiknek a múltját,
akkor nehezen tud lemondani róla,
nehezen tudja otthagyni egy idegennek,
ha pedig egyáltalán nem ismeri,
akkor csak ránéz a tárgyra,
és azonnal érzi, hogy tetszik-e neki vagy nem,
beleszeret első pillantásra vagy nem,
és azt is rögtön tudja, hogy hazaviszi vagy nem.

Persze ha eleve nem otthon találta.

Nem akarok hancegni,
de én elég sok tárgyat hazahoztam már,
elég régóta gyűjtöm őket a polcomon,
csigaházat, gesztenyét, kavicsot,
dobókockát lekopott pöttyökkel, csavaralátétet,
kerék nélküli Hot Wheels Jaguárt,
gallyakat csúzlinak meg ilyesmit.

Lehet, hogy mindez valakinek csak limlom,
kacat meg szemét,
mint mondjuk a bátyámnak,
de én akkor is ragaszkodom hozzájuk,
mert számomra igenis értékesek,
és az értékük éppen az együtt töltött időben van,
hisz én találtam őket,
én hoztam haza őket,
azóta pedig összeköt minket a múlt,
az én múltam meg a tárgyaké,
így aztán a bátyám hiába is mondja,
hogy dobjam ki őket a francba,
mert ő is nagyon jól tudja, hogy úgyse fogom megtenni,
hisz ő se dobálja ki az emlékeit,
mert neki is vannak kis műanyag bizgentyűk a polcán,
meg süni agyagból,
amiket a barátnőjétől kapott,
és amikre azt mondja, hogy többet érnek,
mint bármelyik legó,
mert ha ránéz valamelyikre,
mindig a barátnője jut eszébe,
vagyis hát egy-egy történet a kapcsolatukról.

Én ezzel úgy vagyok,
hogy ha a tárgyaimért nekem valaki legófigurákat ajánlana,
mondjuk a bátyám,
hát erősen elgondolkodnék,
hogy odaadjam-e őket,
mert nem volna azért annyira egyszerű a döntés,
hisz attól is függne ugye,
hogy milyen figurákról van szó,
nekem is megvannak-e már,
vagy nincsenek,
és ha nincsenek,
akkor meg tudnám-e őket venni,
ha akarom.

Persze nekem is vannak olyan tárgyaim,
amelyeket biztosan nem adnék oda egyetlen legóért sem,
mert azokról mindig a bátyám jut eszembe,
vagyis hát egy-egy történet a kapcsolatunkról.
Elég csak ránézni a kesztyűre, amivel dudálni lehet,
a szemüveg-lencse-helyettesítő kólásüvegemre,
vagy bármelyik legómra,
máris tele vagyok szép történetekkel,
de különösen a mozdonyhoz meg a vasúti kocsikhoz köt örök emlék,
mondjuk azok meg eleve legók,
nem sok értelme volna őket lecserélni legókra.

A bátyám azt elismeri,
és ebben tökéletesen igazat adok neki,
hogy nem minden történet szép,
hogy mindenkinek vannak rossz emlékei,
és hogy a rosszat nem feltétlenül kell egy életen át hurcolni,
hisz vele is előfordult már például,
hogy összeveszett a barátnőjével,
de hát az ember társas lény,
ezért nem sokáig bír egyedül meglenni,
tehát előbb-utóbb szüksége lesz a másikra,
így aztán ők mindig őszintén megbocsátottak egymásnak,
és az őszinte megbocsátás után már egyikük se emlékezett a rosszra,
nem idézték fel többet az összeveszéseket még magukban sem,
mert hát ki az a hülye,
aki rossz kapcsolatot akar a másik emberrel.

Na, ezzel én is pont így vagyok,
mert néhányszor már mi is összevesztünk a bátyámmal,
csak hát a mi esetünkben semmi értelme az őszinte megbocsátásnak,
mert ugye én szemüveges vagyok,
és köztudomású,
hogy a szemüvegesek nem felejtenek.

Ha jobban belegondolok,
nemcsak összeveszéseink voltak,
nagyritkán – néhány naponta – előfordult az is,
hogy irigykedtünk egymásra,
vagy egymás tárgyaira,
és persze az is megesett,
hogy rivalizáltunk egymással,
hogy ki a jobb,
hogy ki a szebb,
hogy ki az okosabb,
csak hát valójában ezekkel a dolgokkal
sincs mit kezdeni,
mert lehet ugyan, hogy ő a szebb,
hisz neki mégiscsak van barátnője,
de hogy én vagyok az okosabb,
az nem kérdés,
mert ugye a bátyámnak nincs szemüvege,
és az is köztudomású,
hogy a szemüvegesek nemcsak hogy nem felejtenek,
de okosabbak is.

Azt viszont,
hogy kettőnk közül ki a jobb,
még nem sikerült eldöntennem.

De azért azt megfigyeltem,
hogy a bátyám mostanában sokszor
úgy beszél velem, mint egy felnőtt,
legtöbbször azonban mégse úgy cselekszik.
Olyanokat mond például,
hogy tartsam tiszteletben a magánszféráját,
ami azt jelenti, hogy lehetőleg soha ne menjek be a szobájába,
de amikor én elmélyülten rendezgetem a tárgyaimat a polcomon,
ő simán bejön az enyémbé, és azt mondja,
hogy gyere, tesó, sakkozzunk,
vagy hogy gyere, társasozzunk,
közben meg hozza magával az okostelefonját,
direkt azért, hogy idegesítsen,
mert tudja, hogy legjobban azzal szeretek játszani.
Ha meg elkérem, akkor persze nem adja ide,
ám arra azért sosem felejt el emlékeztetni,
hogy ő is csak tizenkét éves korában kapta meg az elsőt,
és hogy legyen türelmes,
várjam ki azt a néhány hónapot,
míg nekem is lesz,
aztán majd játszhatok vele kedvemre.
Amikor pedig végre ráveszem magam,
hogy na jó, akkor sakkozzunk,
vagy hogy na jó, akkor társasozzunk,
és kezdem felállítani a sakkfigurákat vagy előkészíteni a társast,
ő már nyomkodja is a telefonját,
levelezik a barátnőjével,
hogy oké, meg hogy mikor jössz.
Sokszor még játék közben se hagyja abba,
és ha történetesen legyőzöm,
akkor meg olyan közönyös tud lenni az arca,
mintha nem is érdekelné, hogy vesztett.
Visszavágót is csak addig akar,
míg nincs itt a barátnője,
mert amint megjön,
már teszi is ki a táblát az ajtajára,
hogy BELÉPNI TILOS! meg hogy TESÓKNAK IS!,
aztán begubóznak a szobába, és azt hiszik,
hogy nem tudom, mi folyik ott.

Hát elárulom, hogy nagyon is tisztában vagyok vele,
hisz nem most jöttem le a falvédóról,
tudom, hogy mire megy ki a játék,
tudom, hogy szerelmeskednek,
sőt lehet, hogy még csókolóznak is.
De az biztos, hogy mindig annyira halkan beszélnek,
hogy hiába fülelek,

nem hallom tisztán, mit mondanak,
pedig direkt nem zörgök a legóval,
csak koncentrálok az ajtó előtt,
és még arra se gondolok,
amikor a bátyám elesett a biciklijével,
nehogy kuncogjak vagy elnevessem magam.
Inkább minden idegszállammal figyelek,
hegyezem a fülem,
ám gyakran még ez sem elég,
mert úgy suttoznak,
hogy az embernek hallókészüléket kell tapasztania az ajtóra,
hogy legalább azt megértse, miről van szó.

A múltkor például a bátyám azt mondta,
vagy hát nem is mondta, hanem suttogta,
hogy mostanában egész jókat lehet velem beszélgetni,
hogy mostanában egyre gyakrabban tud velem sakkozni meg társasozni,
mert néha már majdnem olyan vagyok, mint egy kiskamasz,
és hogy időnként persze szokott azért nyerni hagyni a társasban,
hisz mégiscsak ő a nagytestvér,
és hogy legyen nekem is sikerélményem.

Ez persze nem igaz,
nem szokott nyerni hagyni,
akkor is csak azért mondta,
mert nem volt mit tennie,
aznap kétszer is legyőztem,
és ez neki éppen kapóra jött,
egy kis füllentéssel máris a maga javára fordíthatta az egészet,
csak el kellett hitetnie a barátnőjével,
hogy hagyott nyerni,
máris ő lett a jó ember,
legalábbis kettőnk közül biztosan a jobb.

Később azért felmerült bennem az is,
hogy esetleg tényleg hagyott nyerni.

De ha hagyott nyerni,
akkor az azt jelenti,
hogy ő valóban jó ember.
Nálam mindenképpen jobb,
mert én meg azt feltételeztem róla,
hogy füllentett.

Meg még azt is jelenti,
hogy fontosabb vagyok neki,
mint a győzelem.

Azért az jó érzés, hogy az embernek ilyen bátyja van.

Meg az is jó, hogy pont én vagyok az öccse.

De az a legjobb, hogy ez már örökre így is marad.

Németh János:
Sellő

Péterfy Gergely

A golyó, amely megölte Puszkint

(regényrészlet)

II. fejezet

Kristófnak naponta egy órát kellett focizni, hétvége délelőtt és délután is, aztán ehhez jött a fafaragás és a különböző szerszámok használatának gyakorlása. Visszatért a régi átok, amely pár évig békén hagyta – nem tudott úgy szerszámhoz érni, hogy ne vágta volna meg magát. Áron azonban nem ismert kegyelmet. Ahányszor Kristóf megdöfte magát vésővel, a körmét elreszelte ráspollyal, becsípte a hüvelyk- és mutatóujj közötti bőrt a harapófógó fokával, a bűnös szerszámot újra kézbe kellett vennie, és újabb rovátkákat kellett faragnia a pásztorbotba. Amikor lejárt a kötelező foci- és szerszámidő, akkor sem lehetett rögtön szabad: rendet kellett tennie a szobájában, be kellett vetnie az ágycsészét, össze kellett hajtania a ruháit. Áron fél óra múlva bement ellenőrizni, és mindig talált hiányosságot. Vagy ha nem talált, csinált. Feltúrta a ruhákat, összegyúrta a lepedőt, kiborította a szőnyegre a fiókok tartalmát.

– Most már elég szarul érzed magad?

Kristóf nem mert sem felnézni, sem válaszolni.

– Egy férfi rettegjen. Az teszi erőssé – váltott általános bölcsességekre Áron, talán, hogy el ne árulja magát.

Kristóf pedig újra elpakolta a fiókot, újra vetette az ágycsészét, újrarahajtogatta a szekrényben a ruhákat.

Sokszor érkeztem bele abba a nyomasztó csendbe, amely megülte a házat egy-egy ilyen nevelési aktus után. Miközben arra vágytam, hogy megpillantsam Olgát, vagy legalább a lépteit meghalljam odafönről, lassan a torkom köré fonódott a jeges szorítás. Az a fajta csend volt ilyenkor a Waldstein-házban, amelyben kényszerből hallgatnak, nem jókedvükben: zsibbasztó volt az első levegővételről, mintha mérgek lebegnének a levegőben. Áron megtiltotta Kristófnak, hogy kijöjjön a szobából, Péter nem mert lejönni a padlásról, Olga pedig kábán hevert a szobájában – vagy már a könyvtárban volt. A takarítónő, akit Áron szerzett, valami új vegyszerrel mosta végig a házat, amitől maró, érdes szag áradt a padlóból, mint a kórházban.

Leültem a lépcsőre a gyermekeit felfaló Kronosz alá, és vártam, hogy leteljen Kristóf büntetése. Egy idő után le kellett mondanom arról, hogy Olgát is megpillanthatom. Ritkán volt úgy, hogy tényleg egy óra volt az az egy óra, Áron élvezettel dobott rá még egy negyed órát vagy akár felet. Lehet, az is inspirálta, hogy ott várok a barátomra, és élvezetet okozott neki, hogy egyszerre kettőnkől lophat időt, egyszerre kettőnkön demonstrálhatja a hatalmát. Lent a lépcsőn ülve hallottam, ahogy megáll fönt Kristóf szobája előtt.

– Ha azt hiszed, most már kijöhetsz, nagyon tévedsz, kisöreg.

– Mikor mehetek ki?

– Majd megtudod.

Ezek voltak a legidegőrlőbb percek. Ráadásul csak lassan jöttem rá, hogy mi zajlik a szemem előtt. Apámban néha felment a pumpa, évente egyszer-kétszer előfordult, hogy ezért-azért nagy dérral-dúrral szobafogságra vetett, de tudtam, hogy pillanatok alatt elpárolog a haragja. Az udvariasság kedvéért ültem negyed órát a szobámban, aztán, mintha mi sem történt volna, mentem a dolgomra apám szeme láttára. De ezt a módszeres, élvezettel

gyakorolt önkényt még soha nem tapasztaltam, és azt hittem, csak a regényekben léteznek. Ültem a lépcsőn, számoltam a perceket, forrt bennem a düh a zsarnokság és az igazságtalanság ellen, de nem tehettem semmit. Tehettem volna azt, amit az ösztöneim súgtak, otthagyhattam volna csapat-papot, de ahogy eldöntöttem, hogy jó, akkor én most megyek, és rátettem a kezem a kilincsre, elfogott a lelkiismeret-furdalás Olga és Kristóf miatt. Ha cselekvő szereplő nem lehetek a történetükben, legyek legalább tanú, gondoltam, és vártam tovább a lépcsőn ülve, hogy Kristóf végre kiszabaduljon.

A hetvenes évek végén egyre ritkábban jártam a fürdőhelyre. Sorra épültek a környéken a nyaralók, új emberek özönlöttek el a Dunapartot, lakókocsik és sátrak foglalták el a gyepet, szemét és bűz öntött el mindent. Egész nyáron zúgtak a motorcsónakok, a víz zavaros volt és szivárványosan fénylett az olajfilmtől. A lakótelepek karéja egyre nagyobbra nőtt az egykori falu körül, amit a peremen lakók újabban belvárosnak, a bent lakók ófalunak neveztek. Felépült egy toronyház az ófaluban is, talán éppen azon a helyen, ahol annak idején a német teherautó felrobbant. Olga új férje, Áron oldalán csak ritkán tűnt fel a parton, Kristóf szinte sose lépte át a gát vonalát, egyedül Péter és apám ragaszkodott az alkonyi sétákhoz, amelyhez az utóbbi években hozzászórtak. Felfedezték egymásban azt a fajta ellentétet, amely üdévé teszi a beszélgetést, de még nem lehetetleníti el: lassan szenvedélyükké vált, hogy egymás tükrében nézzenek rá saját életükre. Nyaranta és hétvégéken feljártam a Waldstein-házba, amely egyre jobban és jobban a bűvkörébe kerített. Olga ekkor már számot vehetett azzal, hogy nincs ereje harcba szállni a világ gigászi erőivel, ezt a harcot mindenestül a komor és sötét férjre bízta, aki konokul és kompromisszumok nélkül zúzta maga körül az univerzumot, abban a biztos tudatban, hogy a Jó felkent és hivatott harcossá, kiválasztottá, akinek a szellemvilág nem véletlenül sugdossa a fülébe a titkait.

Olga naponta lesétált a szellemváros romjait rejtő domb mellett a sárga buszhoz, ment három megállót az Újtelepig és a szürke kockaházak között felsétált a könyvtárba. Feltűzte a kontyát, amely épp ekkoriban kezdett végképp kimenni a divatból, elfoglalta a helyét az íróasztal mögött, és fogadta az olvasókat, akik sokszor már nyitás előtt ott várták az ajtó előtt. Varázsa az épp csak kamaszodóktól az aggastyánokig minden férfira hatással volt, és sokan kizárólag azért jártak a könyvtárba, hogy a közelében lehessenek. Voltak, akik ajándékokkal kedveskedtek neki, virágot hoztak, bonbont, kékítőkröt, fülbevalót, a legtöbben azonban azt választották, aminek a legjobban örült: verset írtak hozzá. Az ajándékokat elrejtette az íróasztala fiókjába és soha többet nem nézett rájuk. Lassacskán mindenki megértette, hogy Olga meghódíthatatlan, de ez senki kedvét nem vette el attól, hogy naponta legalább egy pillantást ne vessen rá; sokan csak megálltak a nagy üvegablak előtt munkából hazatérve és megkocogtatták az ablakot.

A kétdecis töményes üveget eleinte a fiók mélyén tartotta törölközőbe tekerve, hogy ne adjon hangot, amikor megmozdul, de ezt aztán túl veszélyesnek találta, és később a lexikonos polcoknál rejtette el az üveget a vaskos kötetek mögött, amelyeket soha nem vett le a polcra senki. Több rejtékhelye is volt, hogy ha elkezd gomolyogni felé a sötétség, még időben odaérjen valamelyikhez, és gyorsan megigya az életmentő kortyot. Az alkohol keskeny üveghidat épített a napok fortyogó pokla fölött, amelyen át lehetett kelni a reggelből az éjszakába. De ha valamiért nem sikerült italhoz jutnia, és az üveghíd szétrepedt a lába alatt, belezuhant a szorongás és a halálfélelem sötétjébe. Az extázis és a félelem egyszerre volt ott a tekintetében, ez még vonzóbbá, még ellenállhatatlanabbá tette, amitől a férfiak öntudatlanul is ott zibongtak a közelében, hogy reménytelenül szerelmesek lehessenek éveken, évtizedeken át.

Nekem fájdalmas volt nézni ezt a rajzást, főleg úgy, hogy én is csak egy voltam a csodálói közül. Bár a régi ismeretségre és a fiához fűződő barátságra tekintettel mindig külön figye-

lemmel és hangsúlyosabb kedvességgel fogadott, a tekintete rögtön siklott a következőre, ahogy leadtam a rendelőcédulám a kis fadobozba, amelyet eléem helyeztem. Igyekeztem úgy intézni a dolgokat, hogy minél több hírt hozhassak a ház és közte. Mielőtt Kristófhoz mentem volna, felbuszoztam a könyvtárba, hogy megkérdezzem, üzen-e valamit, a Waldstein-házból pedig rohantam a könyvtárba, ha sikerült valamit kicsikarnom Péterből vagy Kristófból, amit Olgának üzentek. A legjelentéktelenebb szavakat is úgy hoztam-vittem, mintha kincsek lennének rám bízva, lábakat tapostam, testeket borítottam, hogy minél hamarabb odaérjek.

Fontoskodásom Áron megvető undorral figyelte, és a rendíthetetlenül cinikus, távolságtartó fölénnyességet, amellyel Kristóffal bánt, rám is kiterjesztette. Nem hagyott ki alkalmat, hogy ne döfjön belém valami megalázó megjegyzést. Amikor Olgához rohantam, mert Péter egy könyvet kért estére, ami nem volt meg az otthoni könyvtárban, és nagy igyekezetben elcsúsztam a lépcsőn, gúnyos mosollyal végignézte, ahogy feltápáskodom.

– Mire majd megtanulod kitörölni a segged, a lépcsőzés is menni fog.

Elindult, aztán visszafordult.

– Hány lova volt a hun harcosnak?

Megvontam a vállam, hogy nem tudom.

– Na, gondolhattam volna. A kommunista apád mért is tanítaná neked az ősök hagyományait. A hun harcosnak négy lova volt. Egy, amin ült, a futó. Egy, a karasu, ami arra kellett, ha kifárad a futó, vagy kilövik a lovas alól. A harmadik az aranyas, ez vitte a zsákmányt, és a negyedik volt a legfontosabb. Ezt úgy hívták, hogy az aberturul. Sokan azt hiszik, hogy a turul szóval van összefüggésben, pedig dehogy! Oh, a tudatlanok! Az aberturul azt jelenti: a szellemlő. A szellemlő akkor kapott szerepet, ha a harcost megölték. Akkor a hadsegéd, a kocso, ráültette az álcát, a lovas pontos mását, egy szalmabábot. Az aberturul pedig, mintha a lovasnak semmi baja sem esett volna, újra az ellenség felé vágatott. Ezzel a hadicsellel nyerték meg a hunok a catalaunumi csatát. Ha pedig az aberturul elpusztult, hét rabszolgát áldoztak fel mellé a sírba. A szellemlő, amely legyőzi Európát!

Az egész olyan volt, mint egy paródia, de Áron halálos komolysággal és némi elérzékenyült pátozzal mondta végig. Én zavartan bólogattam, mint aki megértette a tanítást.

A megaláztatástól égve értem oda Olgához, és dühömben elfelejtettem, mi volt az a könyv, amit Péter kért. Így bekövetkezett, amitől legjobban rettegetem: Olga egyszerűen hazatelefonált, és megkérdezte az apját, mire van szüksége. Semmi sem buktathatta volna le kellemtlenebbül, mennyire felesleges vagyok a küldönc szerepében.

Nekem ezzel a veszéllyel csak nyaranta és év közben néhány hétvégén kellett szembe néznie, de Kristóf folyamatosan ebben élt, és a harag a mostohaapja iránt hónapról hónapra nagyobb lett benne. Péter, ha csak tehetette, magához vette a toronyszobába, és ha Áron épp a fiún akarta kitölteni a világ állapotán érzett dühét, néha sikerült valamilyen ürüggyel kimentenie. De a kötelező futballkínzások így sem maradtak el, és Kristóf napirendjébe Áron egyre több kötelező elemet illesztett, amelyek fokról fokra vették el a szabadságát. A leckéjét minden nap be kellett mutatnia, és Áron sosem titkolta az undorát, hogy holmi lecke-ellenőrzéssel kell töltenie az időt. Úgy tette kötelezővé, hogy egyszersmind jelezte, mennyire feleslegesnek és vizolyogtatónak tartja. Undorral piszkálta Kristóf füzeteit és fintorogva pöckölte őket vissza a fiú elé az asztalon. A viselkedésében nemcsak a mostohagyerek iránti megvetés tükröződött, hanem a falusi gyerek mohó öröme is amiatt, hogy végre visszaadhatja a világnak azt a tartozást, amit gyerekkori megaláztatásaiban felhalmozott: a rituálisan és kötelezően alázta meg a fiatalabbat az idősebb természet adta előjogán. Hétfévente Kristófnak kötelező volt végignéznie Áronnal egy meccset – a fekete-fehér képernyőn köpködő, hosszú hajú focisták rugdosták egymást. Ha Áron felfedezte Kristófon

az unalom jeleit, felírt neki egy feketepontot a hallban a falra felrajzszögezett táblázatba. Fekete pont járt, ha koszos volt a cipő, ha nem volt kihegyezve a ceruza, ha nem volt elgereblyézve az udvar. Ehhez idővel felzárkózott a nem teljesített, vagy nem kellő lelkesedéssel teljesített zongoralecke miatt kiosztott feketepont. Őt feketepont fél nap szobafogságot jelentett vasárnapra, és Kristóf bárhogy is igyekezett, hogy az egyetlen napot, amelyen szabad lehet, megtartsa magának, a feketepontok kíméletlenül egyre csak gyűltek és gyűltek. Így azokban az órákban, amikor Áron nem volt a közelben, féktelen szabadságvágy tört ki rajta. A világ hirtelen széppé és élvezhetővé vált, a nagyapjával szabadon jártak-keltek a házban. Ilyenkor érezték meg igazán, Áron atmoszférája milyen súlyos nyomás alatt tartja őket: hirtelen a lélegzet is szabadabbá vált és a színek is üdébbek lettek, ahogy kitétte a lábát.

Egyik ilyen alkalommal, amikor Áron két napra elutazott, hogy szülőfalujában intézzen valamit, Kristóft annyira elfogta a boldogság felelőtlensége, hogy a bőr futball-labdát, amelyet Áron oly nagy becsben tartott, egy konyhakéssel kiszúrta; aztán amikor látta, hogy omlik jelentéktelen, petyhüdt bőrdarabbá a gyűlölt tárgy, tovább folytatta a döfködést, egészen addig, ameddig apró cafatokra nem nyiszálta. Tavasz délután volt, a langyos levegőt átjárta az éledező föld és a rügyek illata. Kristóf boldogan állt a legyilkolt labda fölött, és csak ekkor vette észre, hogy az anyja a nyitott ablakban áll az emeleten, és meredten nézi az áldozati rítust. Kristóf úgy érezte, egyik az anyjával a pillanat tanulságában, és rámosolygott. Olga nem mosolygott vissza; a tekintete üvegessé vált.

– Meg foglak mondani apádnak.

Kristóf úgy érezte, jégcsap hatol keresztül a testén, keresztül a gyomrán, fel az agyáig. A titkos remény, hogy az anyjával közösek a szenvedésben és az ösztönös hit, hogy az anyja mindenáron meg fogja védeni az ellenséggel szemben, szétrepedt és szétszakadt odabenn. Később mindig úgy emlékezett erre a pillanatra, hogy ekkor hagyta ott örökre minden morál és erkölcsi megfontolás.

Amikor Áron visszatért, egész nap rettegve hallgatózott, az anyja vajon milyen pillanatot választ, hogy elárulja őt a férfinak. A szobájuk elé osont, az ablakuk alá settenkedett, próbálta Áron tekintetéből kilesni, vajon tudja-e már. Aztán megkerülte a házat és megnézte a cédrus mögött a helyet, ahová a legyilkolt labdát elásta. Rájött, hogy ott Áron túl könnyen felfedezheti, kiásta és kirohant vele az utcára és elrejtette egy kukában. Aztán hazaérve fürkészte a férfi arcát. Képtelen volt eldönteni, hogy az a gyűlölet és megvetés, amivel a férfi ránéz, nagyobb-e, mint tegnap, vagy tegnapelőtt. Aznap Áron fáradt volt, így elmaradt a kötelező futball, másnap reggel iskolaidő volt, amikor elkövetkezett a kötelező délutáni időpont, Kristóf eldöntötte, hogy akármi lesz, férfiként néz szembe a sorssal. Az ablakpárkányra, a virágláda mögé tette a konyhakést, amivel a labdát megölte, és alaposan végiggondolta, hogy ha Áron meg akarja büntetni, hogy kapja onnan elő és hogyan döfi bele a férfiba.

Áron bement a fészerbe a labdáért, Kristóf pedig elhelyezkedett az ablakpárkány alatt, készen arra, hogy kellő időben majd hozzáférjen a késhez. A fészerből csörömpölés és átkozódás hallatszott, aztán Áron dühtől vörösen, a hajából pókhálókát seperve lépett elő.

– Azok a kurva cigányok! Tudtam, hogy bejárnak!

Miközben a következő hetekben a délutánt foci helyett azzal töltötték, hogy Áronnal két soros szögesdróttal magasították meg a kerítést és lecserélték a kertkapun a zárat, Kristóf kínzó megbánást és szorongást érzett, amiért azt hitte, hogy az anyja elárulhatja őt. Virágot hordott neki a rétről és kereste az alkalmat, hogy minél többet lehessen mellette, ha Áron épp nem lökte el onnan. Kristófban ez a lelkiismeret-furdalás érlelte meg az elhatározást, hogy megkéri az anyját: hagyja ott Áront. Hónapokig gyűjtötte a bátorságát, hogy odaálljon az anyja elé, és mielőtt végül elszánta volna magát a döntő lépésre, megkérdezte Pétert, hogy mit és hogyan tegyen.

Péter nem mert nyíltan cselekedni Áron terrorja ellen, de a fintorai, a sóhajai, a zsémbelése, valahányszor felharsant a házban Áron parancsszava, egyértelművé tették Kristóf számára, hogy a nagyapja kinek a pártját fogja. Így aztán nem vállalt túl nagy kockázatot, amikor megkérdezte az öregembert, vajon oda merjen-e állni az anyja elé egy ilyen kéréssel. Péter elrövedve nézett ki az ablakon.

– Udvariatlanság, ezért más helyzetben ellenezném. De belátom, hogy te tehetsz mást, meg kell próbálnod. Mindenképpen meg kell tenned. Ha másért nem, magad miatt.

További hetek teltek el, mialatt Kristóf a bátorságot gyűjtötte, és megtervezte a helyzetet, mit, hogyan mond majd. Mindenképpen olyan időpontot kellett találnia, amikor Áron nincs a közelben. A legnagyobb fejtörést azonban az okozta, vajon bízhat-e az anyjában. Mivel sose védte meg Áronnal szemben, Kristóf joggal tartott attól, hogy ridegen elutasítja majd; de mivel a múltkor meg mégsem árulta el a labda elleni merényletét, abban reménykedett, hogy Áronnal szemben mégiscsak egymásra találhatnak. Végő soron abban reménykedett, hogy az anyja őt szereti jobban, nem a férjét, és hogy az igazság és a jószág mégiscsak győzelmet arat. Az emeletre vezető lépcsőn olvasott a fiait felfaló Kronosz képe alatt, amikor Olga hazaért a könyvtárból. Kristóf nem is érzékelte a szándékot: mintha egy idegen erő cselekedne benne, az anyja elé állt és kimondta a hónapok óta érlelt mondatot.

– Hagyd el Áront!

Egészen közel volt az anyja arca, Kristóf érezte a leheletéből áradó édes likőrszagot. Olga szeme fókuszálatlanná vált és elüvegesedett. Kihúzta magát, és a fejét Áronra jellemző mozdulattal szegte fel.

– Apád abszolút csak jót akar. Szégyellhetnéd magad. Soha nem merj többet ilyet mondani nekem!

– Nem az apám.

– Majd kíváncsi leszek, ezt neki is a szemébe mered-e mondani.

Az árulás mindkettejük számára véglegessé és visszavonhatatlanná vált. Kristóft már nem érdekelte, az anyja most még Áronnak is elárulja-e. Nyugodtan aludt, és reggel nem érte meglepetésként, amikor Áron szoborarcú megállt a szobája ajtajában, és megtette a bejelentést.

– Délután megverlek. Majd megtanulod, hogy minket tisztelni kell.

Eltelt az iskolai délelőtt, elkezdődött a délután. Kristóf a szobájában ült, nézett kifelé az ablakon és azt figyelte magában, vajon fél-e. Néha félt, néha nem félt. Amikor elkezdett félni, óvatosan ellopakodott a félelem szakadékának széléig, és a morzsalékos sziklaperegen térdelve lenézett, mennyire mély. A szakadék minden egyes próbálkozásnál egyre mélyebb volt és Kristóf egyre nagyobb rettegéssel nézett bele: közvetlenül nem is a félelmet érzékelte, hanem a félelmet a félelemtől. Úgy érezte, ha ennyire lehetséges félni, jobb, ha inkább meghal: nem alázódhat meg ennyire önmaga előtt. A félelem minden hullámánál egyre hidegebb és hidegebb lett a lelke. Kár volt, gondolta, ennyire ragaszkodni bizonyos dolgokhoz. Saját testéhez, a bekuckózáshoz a takaró alatt, a nyári szélben megmerítkezni, ha most az a gondolat, hogy egy nagyobb erő, amelyet nem tud legyőzni, fájdalmat okozhat a testnek, amely létezésének egyetlen biztos edénye. Ha ez a hely is bizonytalan, ha ezt az egyetlen bizonyosságot is el lehet venni tőle, a világ léte értelmetlen, és megérett a pusztulásra. Nincs szeretet, nincs tisztelet, nincs hűség és nincs isten.

Áron a verést tudományos alapossággal és nem titkolt kíváncsisággal hajtotta végre. Kristófnak le kellett húznia a nadrágját, majd az alsónadrágját, hasra kellett feküdni az ágyon, majd Áron súlyos katonai nadrágszíjával húszat vert a meztelen bőrre. Kristóf nem is a fájdalmat érezte a legerősebbnek, hanem a bőr forrósodását, azt a sosem érzett folyamatot, ahogy a bőr kitágul, megtelik vérrrel és tüzes, lüktető hurkakká puffad. A rettegés attól, hogy a teste valami más, idegen formává vált, mint megszokott kuckója és menedéke, megajándékozta egy különös tapasztalattal: lehetséges kilépni a testből és mindenből, ami a testhez tartozik, a szeretetből, a függésből, a félelemből. Lehetséges az elmét kiemelni a testből egyetlen, távoli, fénylő pontba, amelyhez már nem tartozik lélek. Lehetséges úgy létezni, hogy semmi sem fáj, mert semmihez nincs köze. Ha egy-egy másodpercre sikerül, mért ne sikerülhetne hosszabban is?

- Majd megtanulod, nyomorult, hogy engem tisztelni kell!

Áron lihegve fejezte be a verést, de nem ment ki a szobából. Kristóf egy idő után úgy érezte, rosszabb, ha meztelen, vöröslő seggel fekszik, mintha feltápáskodik és felhúzza a nadrágját. Mire végzett a mozdulattal, Áron kiment a szobából, becsapva maga mögött az ajtót: Kristóf biztos volt benne, hogy az egész értelme Áron számára leginkább ez volt: nézni a megalázott levetkőzést és felöltözést. Csak később jutott eszébe, hogy végül csak elfelejtette a férfi arcába vágni a mondatot, hogy „nem vagy az apám” - de ennek az apró koreográfiai hibának akkor már nem tulajdonított jelentőséget.

Ezt az egészet, az anyja árulásával és a verésekkel együtt Kristóf csak évekké később mesélte el nekem, amikor Péter már tényleg a végét járta, és - mint aztán kiderült - már csak az utolsó, tolsztoji epizód volt hátra, a Nagy Futás -, még ha ez Péter életében nem is sikeredett térben olyan méreletesre, mint az orosz gróf emlékezetes bolyongása a halál felé.

Amikor Péter megbizonyosodott arról, hogy Olga végérvényesen és visszavonhatatlanul Áron kezei közé került, és levonta a helyzet tanulságát - amelynek a vallástörténet számára is emlékezetes lenyomata a Kentaur, avagy a nő mint áldozat az antik mitológiában - igyekezett még szorosabbra fogni a szövetséget Kristóffal. Úgy gondolta, Olga számára az lenne a legnagyobb csapás, ha azt kellene éreznie, hogy elvesztette a fia szeretetét. A bonyolult hatalmi játszmában úgy okoskodott, hogy ha sikerül Kristóf indulatait mérsékelnie, a kamasz haragja nem fenyeget robbanással. Ezért minden indulatban csatlakozott Kristófhhoz, ami Áron ellen irányult, és minden indulatban ellenszegült vele, ami Olga ellen támadt a fiúban. És hogy a lelkében dúlók fekete indulatokat, a megalázottság és a bosszúvágy mérges keverékét csökkentse, igyekezett egyre jobban bevezetni a szellemvilágba: megkérte, hogy felolvashassa neki készülő előadásait, és a kézirat indigómásolatát a fiú kezébe nyomta, hogy abból ellenőrizze, nem vétett-e hibát olvasás közben. Szándékosan helyesírási hibákat vétett, vagy elírt olyan neveket, amelyekről tudta, hogy a fiú számára ismertek, hogy Kristófnak sikerélménye lehessen, amikor rájuk talál. Vagy apróbb kutatási feladatokkal bízta meg.

- Hirtelen nem jut eszembe, Boiótiában mi volt Héraklész mellékneve. Megnézed a Pauly-Wissowában?

És Kristóf boldogan ugrott, megkereste a végtelen lexikonfolyamban a megfelelő kötetet, és bár csak kapingálta még a németet, addig bogarászott, ameddig rá nem akadt a válaszra.

Áron azonban hamar rájött, miben mesterkedik Péter, és a Kristóf védelmében tett hadműveleteit egyértelműen ellenségesnek találta. Nyilván attól tartott, hogy ha Péternek sikerül magához édesgetnie még jobban a fiút, az előbb utóbb Olgára is hatással lesz. Nem engedhette az alakuló ellenpártot megerősödni, meg esztelenül, vadul akarta és szerette Olgát.

Péttert a kertben kapta el.

- Mit akar, Papa? Mit akar? Egy puhányt akar nevelni az unokájából? Egy lépcsőházi nejlonygereket, egy neurotikus úrifiút, aki összetolja magát, ha valaki mérgesen néz rá? Kristóf a mi felelősségünk Olgával! Ne szóljon bele a dolgomba!

Péter nem szokta meg, hogy modortalan, indulatos figurák támadnak neki, zavarba jött, leginkább attól, hogy dühében remegni kezdett a keze.

- Megsérted a méltóságát! Nem lehet megsérteni valaki méltóságát!

- Méltóság...?! - kapta fel zavartan a szót Áron, és egy darabig pörgette a nyelvén, mint egy forró húsdarabot. - Miféle méltóság? Egy gyereknek mióta van méltósága? Kaptam volna apámtól olyat, ha a méltóságommal jövök, hogy leesik a fejem!

Péter válaszolni akart, de ekkor nyikordult a kertkapu, és Olga lépett be rajta. Ránézett a két, vörös fejjel, felhúzott vállal egymással szemben álló férfira, elsápadt és megtántorodott. Péter ugrott először, de Áron gyorsabb volt, félrelökte és átkarolta Olgát.

- Ezt műveled...! - sziszegte még oda Péternek.

Péttert azonban leginkább a támadás határtalan modortalansága alázta meg. Apám sokszor idézte később, milyen felháborodással mesélte el neki az egyik Dunaparti sétán Péter a kerti epizódot. Eljárt-

szotta Áron mozgását, zavarát, ahogy nem tud mit kezdeni azzal a fogalommal, hogy méltóság, aztán a teátrális ugrást az elesni készülő Olgához. Aztán Péter olyan terepre merészkedett, amely számára is tökéletesen ismeretlen volt; mintha a plebejus indulat, amely Áronban dohogott, öregségére felmentette volna a megszokott formák kötelezettségei alól.

- Tudod, ki ez...?! - fogta meg apám karját. - Tudod, mi...?! Ez csak egy szaros, frusztrált paraszt.

Apámnak nagyon nem volt ínyére ez a magyarázat Áron viselkedésére – ahogy nekem fejtegette: akármilyen eszes és művelt volt Péter, itt csak előjöttek az osztálykorlátai, a városi polgár gőgje megakadályozta, hogy egy olyan bonyolult és ösztönös lényt, mint Áron, kellő körültekintéssel ítéljen meg. De talán akkor Pétert már egyáltalán nem az érdekelte, hogy valamit körültekintéssel és kellő megfontoltsággal minősítsen. Apám úgy emlékezett, ez a beszélgetés 1981 júniusában zajlott le közöttük. Píramis-koncertre jártam és LGT-re, miután apámnak sikerült Bécsből beszereznie egy farmert, amibe belefértem. Akkor már én voltam „Az Óriás”, bármerre mentem a városban, innen is, onnan is rámköszöntek. Testem mérete, amely gyerekkoromban csak szorongás és megaláztatás forrása volt, kezdett a javamra dolgozni legalább abban, hogy feltűnő voltam és nehezen felejthető. De valahányszor egyedül maradtam a gondolataimmal, képzeletben Herkulesváron találtam magam, a Waldstein-házban. Érettségire készültem, különórakra jártam és tanultam éjjel-nappal, még hétvégente sem volt időm kimenni. Amikor jeles érettségivel és a katonai szolgálat alóli felmentésemet igazoló egészségügyi okmánnyal a zsebemben végre megint eljutottam a Waldstein-házba, az események már jórészt lezajlottak.

A múzeumok átszervezésével a könyvtár nagy részét Pannonhalmára vitték át: a megüresedett polcokat Péter könyvei vették át, amelyek eddig tornyokban álltak a padlásszobában és a ház különféle pontjain. Érzékenyebb veszteség volt, amikor kiderült, hogy a szobrok egy részét is visszaviszik Budapestre: a két sor helyett egysorosra fogyatkozott falanxban néztek szembe a változni készülő idővel Róma császárai és a mitológia hősei. Péter megrendülten és kíváncsian vette tudomásul, hogy elkezdődött az, amiben beköltözésük pillanatától biztos volt – a dolgok ott kezdenek lebomlani, ahol elkezdődtek. Csak azt nem lehetett tudni, merre terjed tovább a szakadás.

Kristóf egyre távolabb került attól a világtól, amelyben én éltem, és amelyben egyre jobban éreztem magam. A Waldstein-házon kívüli világ tilalmas terület volt, amelyre Péter, Olga és Áron más és más indokból, de egyforma ellenségességgel és gyanakvással tekintett, és így mind a három a maga módján zárta el Kristóftól, hogy ebbe a világba belemerüljön. Péter a külvilágban tudatlanságot, ostobaságot és otrombaságot látott, amelytől emg kell óvnia Kristóftól; Áron az ősi szakralitástól elfordult profán csöcseléket, Olga pedig rettegett minden idegentől, nehogy valaki belepillanthasson a valóságába. Épp elég harc volt, hogy rejtőzködési taktikáit kialakítsa házon belül - nem tudta volna elviselni, ha egy külső szem tükrében kell önmagukra néznie.

Péter makacsul tartotta magát ahhoz, hogy a kommunisták sajtóját, rádióját és tévéjét kizárja az életéből, és ezt az elzárkózást alaposan belenevelte Olgába és Kristófba is. Mióta az öreg postás meghalt, felhagyott a Frankfurter Zeitung olvasásával, különben is már kívülről tudta az összes évfolyamot a tőzsdehírekkel és a halálozási rovattal együtt. Az egyetlen kapocs a külvilág felé Baltazár volt, aki a cigányokkal bejárta az országot, fantasztikus holmikkal tért haza, asszonyok és gyerekek csüngtek rajta, és számtalan zsebéből mindenkinek előhalászott valami ajándékot. Amikor egyszer barátja hónapok óta nem jelentkezett, Pétert elfogta az aggodalom: lement a cigánytelepre, hogy megkeresse, és meglepődött, milyen messzire terjeszkedtek már a házikók a patak két partján. A szeméthegek között a patak olajfoltos, zavaros vizében gumiabroncsokon és építési törmeléken ugrálva gyerekek játszottak. Amikor meglátták a bizzar öregurat, megszeppenve elhallgattak. Péter elképedt, mennyire megváltozott Herkulesvár az elmúlt évtizedekben: ebből a szögből a templom mellett magasodó toronyház szinte kitakarta a római erőd dombját, a lakótelepek karéja a gyárfüsttől opálos levegőben távoli hegységnek tűnt.

Elindult a viskók között és Baltazárról kérdezősködött: a cigányok úgy tudták, hogy valahova

Dunántúlra indult a többiekkel, csak a hónap végére várják őket vissza. Csalódottan indult haza, azzal a bizonytalan felismeréssel, hogy elmulasztott az utóbbi két évtizedben körülnézni a világban, és ettől most minden még feldolgozhatatlanabbul idegen lett. Viszszamenekült a padlásszobájába és bekapcsolta a rádiót. Halkan mindig ott zümmögött Bécs, Párizs vagy London, de 56 óta minden híradást került, amelyben Magyarországról volt szó. Képelete lezárta előle azt az időt, amely mellőzöttsége és félreállítása óta eltelt, és mindörökre lehorgonyzott az 1948 előtti vizeken: a Szovjet Birodalom határain túli világ híreit, a történelem nagy, lassú hömpölygését viszont szenvedélyes érdeklődéssel követte, hogy elméleteinek helyességét újra és újra ellenőrizhesse, s hogy kérdőre vonhassa tézisei igazságait.

Délutánonként, amikor Kristóf túljutott az Áron által kirótt kötelező feladatokon, és a nagyapja szobájába menekült, ahol viszonylagos védelmet talált a házat átjáró nyomasztó atmoszféra elől, Péter lefordította neki a híreket, miután megígértette vele, hogy sem iskolában, sem a barátoknak, sem sehol máshol nem beszél róla. A cinkosság tökéletesen működött közöttük, és így Kristóf lassan egyre többet tudott meg az afganisztáni háborúról, az olajválságról, a párizsi Opera repertoárjáról és olyan szerzőkről, akiket a vasfüggöny mögött olvasnak, mint arról a világról, amely szürke unalmával körülötte porosodott. A padlásszoba egy másik világ volt, egy másik univerzum: kapu egy másik világra és zárvány a múltból: egy időgép, amely képes volt a múltba és a jövőbe is repíteni – bár hogy mi a jövő, arról megoszlottak a vélemények. A padlásszobában más nyelv volt használatban, mint odakint, más szabályok voltak érvényben, és más látszott a világból, mint néhány méterrel távolabbról. Péter sötét ítéletét ugyanúgy elmondta Kristófnak, ahogy annak idején Olgának is. De Kassai tárgyai, a kassai lakás könyvtárának könyvei, a levélnehezékek, szobrok, lámpabúrák és képek egy Kristóf számára ismeretlen és örökre elmerült világ Atlantiszának megmenekedett rekvizitumai voltak. Olyan izgalmas volt megtapogatni őket, mintha holdkőzetet tartana a kezében: mindaz, ami a születése előtt történt – és méginkább az anyja születése előtt – olyan mágikus időméltségben volt tőle, hogy a létezését is alig lehetett elhinni. Borzongva nyitotta ki a könyveket és szagolt a lapok mélyébe, ahol elzárva még mindig volt valami abból az illatból, ami Péter egykori lakásában uralkodott. Odatartotta a könyvet Péter orra alá, mire az öregember bólintott.

– Igen, igen! Ez a könyv a szoba északi sarkában volt, ahová a földszinti fűszerüzletből mindig feláramlott a majoránna és a bazsalikom illata.

Péter ugyanúgy, mint a lányának, Kristófnak is napról napra elmesélte, hogy ugyanebben az időben Kassán mi volt a rend, hogyan szabályozta az életet a sok évszázad alatt kialakult rítusok sora. Nála azonban máshová helyezte a hangsúlyokat, mint a lányánál. Így lassan Kristófnak is személyes ismerősei lettek azok a kassai figurák, akik már Olga gyerekkorában is nagyobb elevenséggel töltötték meg képzelte létükkel a teret, mint a valóságban odakint tántorgó és szitkozódó herkulesváriak. A különbség annyi volt, hogy Péter most harmincöt évvel öregebb volt, lassan matuzsálemi korba lépett, és a történetei időnként szétszakadoztak, elfoszlottak. Elkezdett egy mondatot egy karakterrel, és mire kikeveredett egy közbeiktatott zárójelből, már egy másik karakter lett a főszereplő, így e történetekben különös keveréklények szerepeltek, hímnős, félig aggastyán- félig gyerek figurák, a kassai lét afféle esszenciája egy ember-khiméra alakjába sűrítve. De egyre több harag gomolygott benne, és olykor váratlanul zokogógörccs fogta el, ami egészen a hisztériáig tudott fokozódni.

Hosszú, prófétai dörgedelmekben ábrázolta Kristófnak, mivé változott a világ. Az emberek vaddisznókká változtak, csak rájuk kell nézni, bármerre mész az utcán, nem emberek jönnek szembe, hanem vaddisznók. Az emberek ebben a rendszerben antropológiailag is átalakultak, a nyakuk meg a fejük kezd el hízni, nem a hasuk meg a hátuk, az úgynevezett

szocialista ember leginkább egy hatalmas, hájas fejből áll, amelyből ostoba, gonosz, apró szempár csillog elő, épp, mint a vaddisznóknál. A másik, rendszerhez igazodott testrészt az orr. Mivel egész életükben rejtőzködnék, rettegnek, és csak rövid, agresszív támadások erejéig törnek elő a kukoricásból, ahol az életük idejének nagy részét csámcsogással és turkálással töltik, a látásuk egészen visszafejlődött, és nem alkalmas többé arra, hogy nagy messzeségbe, tágas tájba lásson bele, összefüggéseket lásson meg, távoli igazságokra tekintsen rá. Mivel túlélésük azon múlik, milyen gyorsan tudják kiszagolni és megtalálni a táplálékot, a létezésük mindenestül az orruk függvénye; és ahhoz, hogy legyen idejük megenni, amit kiszagoltak, tudniuk kell, mennyire van még az ellenség, hogy milyen gyorsan zabáljanak. Ezért nőnek ezek az otromba, szőrös, zsíros, húsos ormányok ezekre az elhíjasodott nyakakra és pofákra. Na, és aztán a nyelv, amely elvesztette gazdagságát és sokrétűségét, a rőfögésre egyszerűsödött, rőf és rőf-rőf, esetleg rőf-rőf-rőf, ennyit tudnak, de inkább ezt se mondják, mert nincs még ennyi mondandójuk sem, ha degeszre zabálták magukat, csak fújtatnak egyet az ormányukon.

Albumokat vett le a könyvespolcra, Cranacht, Hyeronimus Boscht, és a Krisztus megfeszítésében ügyködő római katonák vagy a pokol lángok marta tájain fetrengő félig állat-félig ember bűnösök portréin folytatta tovább a magyarázatait. Milyen tomboló, milyen gyilkos emberismeret, milyen kíméletlen szarkazmus és irónia vezeti a festő ecsetjét, ahogy az emberi bűnök legmélyébe hatol, a harag, a kéjsóvárság, a kapzsiság, a falánkság, a restség, a rőfögő lustaság és a sziszegő gyűlölködés micsoda pompás panoptikuma ez a sok eltorzult fej. A kereszténység legnagyobb vívmánya, hogy végtelen gazdagságban élesítette ki az emberi érzékeket a bűnök felismerésére. Ahová egykor a görög művészet az emberi szépséget és erényt állította, oda a keresztény művészetben csak az isteni test hiánya fér – mert a test maga legfeljebb Ádám és Éva esetében ép, az Isten teste csupa seb, lyuk, vérző üreg, megkínzott és lüktető izület, kiürült erek, sápad hullabőr, lila, puffadó porhüvely – és az emberek, akik körülveszik a megkínzott testet, csupa bűnben fetrengő torzkép. Micsoda kegyetlen, túlfellett, hisztérikus igazságérzet és milyen kevés megértés az emberi létezés rövid évtizedei iránt! Az ítélet már az előtt készen van az emberről, mielőtt az bármit, jót vagy rosszat tehetett volna; a krisztusi megváltás és bűnbocsánat tana csak fügefalevél ezen a morális bestialitáson. A kereszténység legfőbb szenvedélye utálkozni az emberi bűnök felett, és a gyermeki ártatlanság álcája mögött is megpillantani a kéjre sóvárgó testet és a gonoszított sóvárgó ösztönöket. Az egyház teste szinte önként kínálkozik fel arra, hogy ezt a bűnpotenciált valóságossá tegye. A művészetet a keresztény vallás szükségképpen perverzze teszi, hiszen központi motívuma egy vérző, megkínzott hulla. Nem titkolhatja a festő, milyen élvezetet lel a szadizmus ábrázolásában, milyen bűnös élvezettel merül el a hullagyalázásban: a keresztény művészet a kannibalizmus és a hullaszex szublimációja. Ez a kikényszerített perverzió, amelybe a művészek belekényszerültek, megtanította őket megvetni és meggyűlölni az embert: amelyikükben volt ép erkölcsi érzék, nyilván nem tehetett mást, mint hogy önmaga gyűlöletét, amelyet a permanens perverzió miatt érzett, mások ellen fordította. Az antiszemitizmus ennek az öngyűlöletnek a folyománya: a Krisztus halálán örvendező, gonosz zsidó karakterisztikája az öngyűlöletben fuldoló művész egyetlen menekülési útja az önfelmentés felé.

Ezekkel a monológokkal Péter Kristófban tovább növelte a gőgöt és a megvetést embertársai iránt, amit már amúgy is elkezdett benne felnevelni a megaláztatása miatti bosszúvágy és a tehetetlensége miatt érzett harag a világ iránt. Ráadásul miközben a Cranach, Brueghel, Dürer képein tobzódó torz arcokat nézték, ugyan egyikük sem mondta ki nyíltan, de mindketten érezték, hogy a másik is tudja: voltaképp Áron fizimiskáján szörnyülködnek és gúnyolódnak.

Az utóbbi időben Áronból tényleg előbújt valami vaddisznószerű. Felszedett egy csomó kilót, meg is kopaszodott, a nyaka elhízott és megvastagodott, az állkapcsán megcsomósodtak az izmok, és az orra is – Kristóf legalábbis Péter magyarázatai után már nem tudta más-hogyan látni – kezdett disznóformát ölteni. Dühöngve csörtetett a házban, és akármilyen halkán is duruzsolt a lakkozott faburkolatú Orionból Bécs, felordított a padlás felé, hogy halkítsák le az agyrohasztó idegen vartyogást. Szerelmi életükből Olgával nem csináltak titkot, Áron néha meztelenül csörtetett végig a házon. Péter a ház több pontján is füldugókat tartott készenlétben, hogy ne kelljen hallja Olga nyögdécselését és Áron hörgését.

Németh János:
Rajz

Tomaji Attila

Hal

Ahogy mész a parton, aranykocsi zuhan a vízbe,
sebes halhát villan, s hang a patakból, hal dalol
a hullám alól. Dallamát csak az éjszaka ismeri,
egy fiatal férfi iszonyatos éjszakája.

Hajnali kert, olajfái Kedronba csüngő lombja zörren.
Elsorvadt bozótosban, üreges helyeken alvók,
tizenegyen alszanak, leveleken hold ezüstje alszik.
Jönnek mások, közelednek, egyik haját a hold ezüstbe marta.

Virrasztó férfi, rózsák rózsája, törettetni való utolsó kenyér,
eleven táplálék, csak éj s üres pohár, nincs semmije, nem látta
a tengert, ölébe gyerek, se lány nem ült soha, szíve piramisa
kifosztva, se teste, vágya se, nem ad, nem kér, s már az is emlék,
ami lesz, a hosszú halál, s hétszerhét sebében a sóvárgó ujjak.

Alvók közt ébren, nem szól, nem érint, hiába öleli át angyal,
ugyan mit súgthatna fülébe, mire föleszmélne a lélek,
bárhova néz, a végtelenbe lát, messze lebeg, mintha tükörben,
mintha egyetlen halacska lenne az összes vízben,
és harmatok hullnak, Éosz, véres könnyek.

Elfogytak szavai, s eltelítette magánya,
mit az érez csak, ki szeret.

Azóta szétpergett vér a hajnali pára,
s csak a halál hallja a hal dalát,
de mintha éber szíved is azt dúdolná,
ahogy a parton mész.

Pessoa

Ide a szél onnan jön, ahol korábban éltem.
Ebben a fehér városban mindig esik az eső.
A hűvös márványlépcsők felől zsolozsma
s az Alfama piros villamosának hangja.
Ez itt a Brasileira.
Gyere, kávé innék.
Alkoholt csak később,
még nem akarok mindent észrevenni.

Hozzák is üvegpohárban a Galão-t,
mellé a törékeny piritóst,
s odaát, az üvegen túl, az esőfelhők közt,
nézd, ragyog a nap.
Ülj le ide, most közeledre vágyom.
Érzed a Tejo édes-sós szagát?
A fűszerek, a faszén, a hús, az olíva
s a tenger jódszagát?
Ez itt Portugália.

Minden hely ugyanaz a hely, minden föld ugyanolyan.

Jól nézz meg magadnak, többé nem hívlak.

Csokornyakkendő.
Sétapálca.
Gondosan vasalt nadrág.
Cigarettaárca.
Szívem árnyéka.
Eltévedt idő.
Szétivott máj.

Más semmi.

Életem, ha éltem egyáltalán, csak rom.
Örvénylek, sugárnyalábnyi por.
Hoztál rózsát? Hisz ez egy liliom!
Ne érints meg. Majd legközelebb,
bár *I know not what tomorrow will bring.*

Istenem, van itt valaki?

Presszók, büfék, parkok

Ha ötven elmúltál, s már nem hiszel
a csodákban, szívesen időzöl egyedül
szobákban, kocsmákban, a csend
a legjobb barátod, számíthatsz rá,
meghallgat, s válladhoz ér, ha végre
újra sírni tudsz, mert egy-két dologban
már biztos lehetsz, a fiatalok fiatalabbak
maradnak nálad, s aligha tér új útra életed,
kiderült, halandó vagy te is, törődj bele,
lassan kimosódsz az időből, bár nem ásít
még senki, ha nevedet látja versed felett,
s meglepetés is csak akkor ér, ha magadnak
okozod, ezért, ha ötven elmúltál is, nézd
tovább a presszók átutazóit, büfékocsik
fáradt vendégekörét, a lábfájós öreg
pincéreket, a parkokban ücsörgő sakkozó
férfiakat, figyeld, miként kérődznek a
nappalok s éjjelek, és ne feledd csodálkozni,
milyen egyszerű minden, ami örök,
asztalodon a bor, a gyors cigaretták
lassú füstje, ne törődj semmivel, írj,
ha írnod kell, ha más, ha jobb, mivel
töltenéd időd, nem jut eszedbe.

Ha ötven elmúltál is, még megrezzent pár
semmiség, fölülpsz ágyadban, szétnézel,
hogyan van-e minden, mint álmodban
láttad, pedig nyugodhatnál, saját életét
éli az élet, jól megvan tisztes távolban,
elengeded, úgyhogy, ha ötven múltál is,
tartsd magad ahhoz: *vanni* jobb, mint élni –

Purosz Leonidasz

Egy pályaelhagyó mondja

„Esztéták gyakorlatoztatnak.
Beléd verik: nem terápia.
Télapó nincsen. Egykori barátaid,
a kiugrott bölcsészek magadra hagynak.
Egyedül maradsz a tanulmányaiddal
és egy hanggal, ami bántóan a tiéd.
Ha már szégyelled a giccset,
felégett mögötted a híd.
A hangod egy gép, és
tölti, tölti önmagát: így működik.
Kapcsolódni nem tud.

Az újrakezdés jópofáskodása!
Hogy kísérletnek higgyék a kapitulációt!
Asztaltársaság huszonévesekből,
mindenki a vendéged egy körre.
Amit fedezetnek hittél, kihátrál mögüled.
A hangod nem tud kapcsolódni –
javíthatatlan, mert működik.
Jaj neked, ha benne élsz a gépben.
Visszaesett függő:
színpadon rágyújtani tilos.
De a kijárat szabad.”

Horváth Imre Olivér

Ingatlanul

azt a lakást venném meg szemben a nyolcadikon nézd
látszik az erkély rácsa mögött a kerámia kaspó
benne virág vasfű kimosott ruha szárad alatta
lelki szememmel már odaát látlak teregetni

most gyere nyisd ki az ajtót vedd le a kinti cipődet
fújd ki magad cica tedd le a munkát stresszt a komódra
balra a vécé megvárlok kapcsold le a villanyt
képzeletem generátora légszi potyára ne menjen

*ejnye no nézd szanaszéjjel szórtad a cuccaid ember
zoknid a nappali padlóján hever inged a párnán
vastag lábakon állnak a könyveid és a fikusszal
srégen szemben a bőrkanapé befedíti a karját*

*kellemes este van engedd félig vízzel a kádat
oldd ki öved foglak majd én szorosán falicsempét
fog körül így a fuga protokollt tart így a mosógép
pára csapódik a falra a szikra lapít a dugaljban*

*szekrény konyhaszigettel rajta a pult erezett mint
márvány bőröd azon vágom fel a húst vacsorára
ülj le terítve az asztal kérlek a gyertyaviasszal
óvatosan bánj szépen egyél ne beszélj teli szájjal*

bent a szobában aludnál inkább lódd ki a tévét
lesz még alkalom éppen elég kicsikém gyere fordulj
meg hadd öleljelek át úgysem jöhet álom a szemre
meg kell szokni az ágyat a mintát még a tapétán

Bátyi Zoltán

Cseh katona, magyar csókkal

100 éve született édesapám emlékére

Ferenc bátyám, már megbocsásson, de szerintem arra semmi esélye sincs, hogy egyhamar hazaérjen. Mert jönnek ránk a csehek. Mit jönnek? Zúdulnak, mint a hideg, fagy, éhhalál elől a Kárpátokból várost, falvat támadó farkasok – mondta Janó nagyapámnak, de olyan hevülettel, mint aki már életében számtalanszor találkozott házak között vicsorgó farkas hordákkal. Nagyapám nézte Janó bortól vörösödő arcát, az orrára térképet rajzoló lilás ereket, nézte régen mosott bozontját, és még csonka, a háborút, olasz frontot idéző, ellőtt karjára is vetett néhány pillantást, mielőtt kimondta

– Márpedig nekem indulnom kell. Bármikor megszülethet a gyerekem.

– Az jó. A gyerek, az jó. Meg a születés is. De a csehek, azok a kutya csehek (már megbocsásson Bohus bátyám, de így mondta...) jönnek, csak jönnek...

És ekkor Janó Ungvár irányába mutatott. Pontosan arra, ahol Ungvár városházájának épületét sejtette, és ami ugyan Csapról, annak is dohánybűzös, szesz szagát párologtató vasúti restijéből nem látszódkhatott, ám megszállása annál könnyebben elképzelhető volt az északról érkező hírekből. Janó úgy érzete, fölösleges is minden további szó, hiszen 1919 februárjának utolsó napján Ungvár már minden bizonnyal elesett, cseh katonák randalíroznak a városban, talán még gyilkolnak, erőszakoskodnak is, mert hát a háború már csak ezzel jár.

Nagyapám meg hitte: mégiscsak indul vonat, és ő, mint pályafenntartási vasútépítő csoportvezető, harctéri szolgálat alól is felmentő fontos beosztás birtokosa, azon a vonaton helyet kap. Aztán, ha lassan is, de csak elgördül vele a szerelvény Szürte falujáig, annak is csöppnyi állomásáig, ahol ő leugorhat, és mire kettőt is pislantana Vitéz, az otthonát őrző bernáthegeyi kutya, már lép is be a kertkapun. Végigcsattog csizmájával a házig, ahol most éppen felesége, született Fedor Johanna vajúdik, hogy világra hozza hatodik gyermekét, akiből ugyan egyet még csecsemő korában magához szólítottak az angyalok, de négy, Ilonka, Jolánka, Juliska és Bandi minden bizonnyal ott szoronganak most a konyhában. Tekintetük az ablakon át a vasútállomásra tapad, ami talán ha ötven méternyire áll a házatól, és ahova minden pillanatban befuthat az Ungvárra tartó csapi vonat.

– Csak hát a csehek, azok bizony nem igazán törődnek a maga asszonyával, Ferenc bátyám – mondta Janó –, mert azok éppen azzal vannak elfoglalva, hogy kirabolják az országunkat, letépjenek belőle egy darabot, az Isten se tudja még megmondani mekkora darabot. De hogy most fenekestől felfordult a világ, az már biztos. Ahogy hallom, már a román is támad a Kárpátaljára, mintha itt kolbászból lenne minden kerítés, a kertek végén meg nem disznóolak, hanem aranyat őrző kincseskamrák állnának – hadarta a szót Janó. Majd felszisszent, mert mint mondta, hiába robbantotta le a gránát már több mint két éve a bal kezét, még mindig úgy érzi, hogy az ujjai is fáznak.

– Akkor is indulnom kellene – lépett ki nagyapám a vasútállomás peronjára, figyelte a gőzölgő mozdony ködbe vésző vastestét, a mögé kötött kocsikat, a kocsiból kikandikáló kucsmás férfifejeket, a kendővel összefogatott asszonyi hajtincseket. De leginkább a riadt tekinteteket nézte, mert akkor, éppen akkor megroppant, majd szilánkosra tört a csönd. Teherautók fékeztek az állomás kerítésénél. Az autókról meg katonák ugráltak le, vállukon himbálózott a puska, miközben harcias sorba rendeződtek. Bár járt még minden autó motorja, nagyapám pontosan kihallotta a vezényszavakból, hogy ezek a katonák bizony olyan nyelvet beszélnek, amelyet ő még soha nem hallott, bár hasonlót már sokszor is. És hallotta, hogy a tiszt, miközben az állomás és az indulásra váró vonat felé mutat, csakis arról magyarázhat, na, fiaim, itt állunk most mi, büszke cseh vitézek, ott meg az ellenség, a legyőzött, de még nem eléggé legyőzött, így aztán jó lesz nagyon figyelni.

Csak ezt mondhatta, mert nagyapám, Bányi Ferenc, ki született 1882. december 21-én az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozó Bereg megyei Kiseszeny községben, azt látta, hogy a puskák lekerülnek a vállakról, csövük végére szuronyt szerelnek a cseh katonák, és óvatos menetben körbeveszik az állomást. Tekintetükben harag fényétől alig látható az idegen, tüzet nyitó fegyvertől való rettegés, és csak jönnek, csak jönnek be az állomásra, be a restibe, ahol Janó, a csonka kezű háborús veterán azt hiszi, hogy a csehek Ungvárt ostromolják, és talán még bele is ájul rémületétől a félig kiivott borospohárba.

Nagyapám nem tudta igazán sajnálni Janót, mert egy szurony akkor már az ő mellének is szegeződött, és csehül kiabált rá a katona, talán azt kérdezve, hát te meg ki vagy, te magyar? Talán azt: fegyver van-e nálad?, támadni akarsz-e rám?

De nagyapám, bár a környékben lakó szlovák legényektől eltanult nem is kevés szlovák szót, mégsem értette a kérdést. Ezért aztán leszegte a fejét, majd ki tudja mitől bátorodva, honnan kapva elő idegen nyelvi tudományát, azt fröccsentette a cseh katona szemébe

– Én már befejeztem a háborút, gyerekek születik, otthon vár az asszony.

– Ha vár, hát csak várjon. Háború van, minek gyerek egy háborúba? A háború halál, nem születés – mondta a cseh katona, de legalábbis valami ilyesmit mondhatott, amikor nagyapámra parancsolt, hogy forduljon a fal felé, két kezét emelje magasra. Majd átkutatta a ruháit, végigtapogatta a testét, vasat, gyilkolásra alkalmas vasat keresve, és mivel semmit nem talált a cseh katona, tanácstalanul nézett társaira. Mert hát egy férfit, aki közben valahogy elmondta magáról, hogy vasutas, katona egyenruha soha nem feszült a testén, puská az ő kezéből nem okádott ki golyót, mégsem ejthet hadifogságba.

– Leülni! – kiáltott ekkor nagyapámra, egy pad felé mutatva, és az én nagyapám csak ült, forrt benne a düh, ereit feszítette az indulat, még az izmai, a messze földön híres izmai is görcsbe rándultak. Mert azt el kell mondanom magának, Bohus bátyám, hogy a nagyapám ritka erős ember volt. Egyméteres vasúti sínt tudott fél kézzel a feje fölé emelni, de talán még a felhőkig is kinyomta volna azt a rettentő nagy súlyt. Mert hát a sín nehéz jószág, magának magyarázom? Aki egykoron forgalmista volt? De legalábbis vasúthoz, szigorúan ellenőrzött vonatokhoz kötődő cseh ember? Egyébként ezért is mesélem el magának ezt a történetet. Szóval a felhőkig emelte volna a sínt, csak hát a karja nem volt elég hosszú ehhez a bravúros mutatványhoz. De legalább volt karja, nem úgy, mint Janónak, akit közben, akárcsak mindenki mást, kitereltek az állomás elé a restiből, így aztán már tucatnyi komor arcú magyar bámulta a földet, csak ne kelljen a cseh katonák szemébe nézni. Mintha attól féltek volna, hogy egy véletlenül összevillanó tekintet akár még verekedésbe, öldöklésbe is torkollhat.

– Ferenc bátyám, elhagyta a magyart az ő istene, lássa, elhagyta – morgott Janó nagyapám fülébe, és ez a morgás csak akkor maradt abba, amikor újabb cseh katonák érkeztek, akik úgy látták, mégiscsak jobb lesz ezeket a semmire, még hadifogolynak sem jó magyarokat visszaterelni az állomás épületébe, mert akkor nem tudnak olyan könnyen megszökni. Nem mintha bárki is szökni akart volna. Hiszen senki nem tudta, hova is szökhettek, amikor már minden fánál, bokornál, fagyott földben elhalt fűszál csonkjánál csehek álltak, csehek nevetgéltek, csehek forgatták a fejüket, hogy megnézzék, mégis milyen vidékre sodorta őket a sors, mit hódítottak, mivel lettek gazdagabbak.

– Nekem fiam születik. Talán már meg is született. Engedjenek haza – lépett akkor nagyapám egy cseh tiszthez, remélve, hogy a sután kiejtett szlovák szavakból talán megért valamit az idegen katona. Nem csalódott. Fejbólintás jelezte: tudom én, te magyar, mit is szeretnél. Tétova fejrázás meg azt mutatta: hogyan engedhetnék, amikor még én sem tudom, meddig megyünk tovább, vagy éppenséggel meddig maradunk.

Így aztán, Bohus uram, az én nagyapám egész nap ott átkozhatta a háborús világot a csapi

állomáson. Szidta Ferenc Ferdinándot, amiért agyonlövete magát Szarajevóban. Szidta Ferenc Jóskát, aki Aradon akasztatott magyar tábornokokat. Szidta mindazt, ami a magyart összekötötte az osztrákkal, mert úgy hitte, ez minden bajnak az okozója, ezért lett ő fogoly Csap vasútállomásán. De szidta a cseheket is, persze csak magában, mert mégis mi keresni-valója egy knédlizabálónak (megint csak bocsánat, Bohus bátyám, de így mondta, csakis az indulat miatt...) Prágától messze, a Kárpátok lábainál? Ott, ahol eddig magyar, ruszin, zsidó, szlovák, román meg még ki tudja hányféle nemzetből való élt inkább békeességben, mint haragban, de cseh, na az bizony egy sem járt errefelé.

Talán hússzor is elmondhatta már, hogy neki gyereke születik, otthon várandós az asszony, amikor egyszer csak a veszteglő vonat felé lökték.

– Menjél magyar, takarodj az utunkból, és eszedbe ne jusson puskát fogni a kezedbe, mert akkor halálnak halálával lakolsz – mondták a katonák, legalábbis nagyapám ezt értette ki a szavukból. A hátába csapódó puskatus ütéséből meg azt: ezek bizony gyűlölik őt, nem is kicsit. Persze az is lehet, hogy nem őt, csak a háborút gyűlölik, a nem felejtethető, lövés-szárkokban megrekedt búzt, a csajkából kikanalazott hideg káposztaleves ízét, a mindig a legváratlanabb pillanatban robbanó gránát fület süketítő zaját, sebet hasító szilánkját, vagy azokat a puszkagolyókat, amiket magyar fegyverből lőttek ki a háború utáni felfordulásban, és amik cseh katonák testéből tépték ki a húst.

– Legyetek átkozottak mind. Mind egy szálíg, akik magyar földre léptek – harsogta egy asszony a vonaton, amikor sípolva engedte ki a fölösleges gőzt a mozdony, meglódult a szerelvény, majd araszolba elindult Ungvár felé.

– És legyetek kíméletesek... – mondtá nagyapám. Pontosabban nem is mondta, csak úgy belesuttogta a levegőbe. Nem dühösen, inkább beletörődve sorsába, mert akkor ő már régen tudta, hogy a harag hatalom nélkül semmit se ér. És ez a józanság járta át a lelkét akkor is, amikor végre megérkezett március legelső napján a hol itt, hol ott feltartóztatott vonat Szürtére, ő meg lelépdelt a vasrácsos vonatlépcsőn a kicsinyke állomás keskeny peronjára, majd megindult a ház felé, a saját házuk felé, ahonnan viháncolós cseh katonanevetést sodort felé a tavaszillatot hozó szél.

– Már itt is csehek Már mindenütt csehek? – jajdult Janó szava, aki nagyapám mögött lépdelve indult Szürtére a faluba, aminek a házai apró világító téglácskának látszottak csak a szürkületben.

– Csehek. És mindenhol... – morogta a szót nagyapám is, aki fel nem foghatta, hogyan veszíthetett el egy háborút két olyan nagy, egymásba ölelkező birodalom, mint a német, meg a Habsburg. És éppen egy olyan kis hitványka nép (már meg ne haragudjon ezért, drága Bohus bátyám, de hát mégiscsak nagyok árnyékának súlyát nyögő nemzet a cseh is, akár csak mi, magyarok), no, szóval egy cseh dugjon ki győzelmi vigyorral cseh zászlót magyar falu állomásának ablakán.

– Nem bánja, ha én is megnézem, megszületett-e már a gyerek? – fordult falut feledve mégiscsak nagyapán után Janó, mint aki attól tart, egyedül csak nem vághat neki a kilométeres távolságnak most, amikor rádől az este Szürtére, és ebben az estében idegen katonák szuronyán villan meg a felhők mögül szűrődő fény.

– Gyere csak Janó, gyere... – nyitott be a kapun nagyapám, hogy ismét megérezze, milyen az, ha cseh szurony bök a melléhez – Hát te ki vagy? –, és cseh szurony állítsa meg, amikor meghallja, felsír a gyerek,

– Az én gyerekem! Az enyém – toltá félre a szurony hegyét nagyapám, hogy saját maga bökdöshesse büszkén a mellét, vastag, tömött bajsa alól meg előbújjon egy mosoly. Az én gyerekem, ismételte meg szlovákul is, a cseh katona meg legyintett, menjél, magyar, és nagyapám úgy rontott be a házba, majd kiszakadt tokostól az ajtó, hogy aztán megdermed-

jen, földbe gyökerezzen a lába, kiszaladjon minden vér az arcából. Mert a petróleumlámpa fényében nagyapám nem Fedor Johannát, hites feleségét látta, nem is gyerekét, hanem egy pufók, keretes szemüveget viselő fiatal cseh katonatisztet, talán századost, egy cseh katonarost, aki egy csecsemőt ölelt magához. Majd felemelte, forgatta, nézegette, és közben nevetve kiáltott a belépőre, az én nagyapámra, hogy egészséges fiú gyermeke született, Isten áldása kísérje minden lépést.

Nem találtuk a bábát, sehol sem találtuk. El sem hiszed, Prágából jött a segítség, nélküle talán meg is haltam volna – sóhajtotta nagyanyám az ágyból. És megcsókolta, ha hiszi, ha nem Bohus bátyám, bizony megcsókolta annak a cseh katonatisztnek a kezét, amikor az óvatosan, mint egy törekeny, vékony héjú tojást, mellére tette apámat, akit pár nappal később Zoltán néven írt be szépen rajzolt betűkkel a keresztelőköt szímon tartó nagy könyvbe a szürtei pap.

Németh János: Bagoly

Sárközi Richárd

A gyerekek bölcsen születnek

Ráncos a homlokuk,
semmin sem csodálkozó,
a világba belevesző szemekkel néznek előre,
meggyötört, szétázott kézfejük
mintha a múlt mélyén ásott volna,
mozdulataik minimálisak,
bármely ingerre adekvát válaszuk az ásítás.
Nyelv előtti a tekintetük,
kiáltásuk sírás előtti,
mintha már azt is tudnák,
hogyan a sírás feleslegesen katartikus,
a felgyülemlett szenny eltávolításához
nem kell artikuláció.

Ahogy öregszenek,
belefiatalodnak a bőrükbe,
és megtanulják
az infantilizmus kötelező és
követelődző szabályait.
Így nőnek világtalan bölcsből
világi gyerekké.

Túl sok

Táskámban csirkemellfilé, répa, hagyma,
Nietzschtől a Túl jön és rosszon.

Kezemben vágott virág,
fülemben Ella Fitzgerald,
zsebemben Borbély Szilárd.

Túl sok halottat cipelek magammal.

Ajándék

A hullákat gereblyézd össze,
tedd közéjük más testrészeit.
Az élettelen testeket helyezd egymásra
a lábuknál fogva kösd össze őket.
Tekerd celofánba, add át egy élőnek!
Mindenki örül egy csokor hullának.

Csete Soma

egy kitalált olasz rendezőről

Elméletben úgy ment, hogy két dolgot nem azonosíthatsz egymással, legfeljebb eltüntetsz minden más dolgot körülöttük, és majd nem fogják tudni eldönteni magukról: melyik is a melyik.

És a detektívből csak a manírjai maradtak.

De ugye akkor már minden mondatot úgy kezdesz, hogy de ugye.

„1942-ben született, (...) karrierjének legfényesebb időszak a hatvanas évek második felére tehető. (...) Elmondható, az emberek szerették a filmjeit, de (...) *Kultuszparódia, kultuszparódia, kultuszparódia* – foglalta össze egyszer a munkássága lényegét egy őt kérdező fiatal riporterlánynak.”

Kibillen, mert nem vagy elég érdekes. Kibillen, mert előbb ölelsz, és csak utána, ha haragsz. Kibillen, mert az önzőséggel nem számoltál.

„(...) ennek a filmjének mégis a legfőbb érdekessége az lett, hogy egy fiumei bemutatón két lány véresre verte egymást a stroboszkópszerűen villogó stáblista alatt. (...) Több stábtagnak szerint visszatérő fordulata volt, hogy *olyan veletek dolgozni, mintha borsot szórtak volna a zsebkendőmbe*. (...) újra divatot teremtett Olaszországban a garbó és a rövidnadrág együttes viseléséből (...)”

Te sem, aztán Pécs sem tudta eladni a kliséidet.

Csak a kameráért kellettél.

„Miután a kilencvenes években többször sikertelenül próbált meg úgy leforgatni egy filmet, hogy egyetlen jelenet felvételén sincs jelen, visszavonult kyotoi lakásába és megszakította a kapcsolatot minden szakmai intézménnyel. (...) A legutolsó (2009-es) nyilvános blogbejegyzése szerint megtalálta az alkony két tökéletes színét az RGB-színskálán.”

Oberczián Géza

Halott a havon

(Etűd a „Kisvárosi noir” sorozatból)

A halott a havon feküdt a városközpontban, a templom melletti kis parkban. A hajnali buszhoz sietők a korai szürkületben még észre sem vehették, csak később, a köd felszállta után látták meg a járókelők. A test egy tuja mögött hevert, néhány méterre a sétánytól. Mire a rendőrök és a mentők odaértek, a terecskét körülölelő sövénynél már kisebb tömeg bámészkodott. A helyszínelő a biztonság kedvéért mégis mindenkit hátrébb küldött, majd vadul fényképezni kezdett. Tudta jól, a gyorsaság elsődleges, ha kiderül, hogy bűncselekmény történt. Hosszúhajú szakállas fehér férfi, állapította meg, anyaszült meztelen, az oldalán fekszik összegömbölyödve, biztos narkós. Embriópóz, jutott eszébe, fura. Semmi nyoma ruházatnak, vagy annak, hogy levetkőztették volna.

Gyulai mogorván érkezett, megállt a helyszínelő mellett, nyugösen kortyolt a kávéjából. Kihűlt ebben az istenverte hidegben, morogta és a papírpoharat határozott mozdulattal a kukába lökte. Mondtam már, hogy utálok a havat, kérdezte a helyszínelőt, de az válasz helyett a megfigyelt furcsaságokat kezdte mondani. Ismerte már Gyulai rossz napjait és úgy vélte, túlon túl sok van belőlük, ezért igyekezett figyelmen kívül hagyni. Kitűnő nyomozó lehetett valamikor, gondolta, de mára megkeseredett, még jó, hogy nálunk alig történik komolyabb bűncselekmény. Hosszan ecsetelte Gyulainak, hogy miért képtelen megállapítani, történt-e bűneset egyáltalán. Először is a lábnyomok, magyarázta, nincsenek lábnyomok, vajon a hulla hogy került oda, ahol most fekszik, kérdezte teátrálisan, főleg ebben a pózban. Talán kiesett a templom ablakából, vélte Gyulai. Akkor inkább ugrott, felelt a helyszínelő, látod, amilyen messze van a faltól..., alig hiszem, hogy képes lett volna tíz métert ugrani. És semmi jele becsapódásnak.

Gyulai egyszerre éber lett és érdeklődő. Alaposan körbejárta a területet, de nem lett okosabb. Végül, mielőtt a testet elszállították, fényképeken rögzítették, hogy nincsenek nyomok. Biztos befedte a havazás, vélte a helyszínelő. Két napja nem esett, ellenkezett Gyulai. És miért meztelen, folytatta, hol vannak a ruhái, és ki ez egyáltalán. Nem várt feleletet, megszokta, ha ő nem tud válaszolni, más még kevésbé. A rejtély viszont felvillanyozta.

A halál időpontjának a halottkém a hajnali órákat jelölte meg - hozzá kell tenni, elég bizonytalanul. A halál oka ismeretlen, állította, minden vizsgálat, a boncolást is beleértve azt mutatta, hogy egy makkegészséges fiatal férfi az áldozat, akit szemmel láthatóan semmilyen módon nem öltek meg és az elhalálozás más módja sem fedezhető fel. Szóval egyszerűen megfagyott, kérdezte a nyomozó. Nem fagyott meg, felelte a halottkém. Részeg volt, vélte a nyomozó. Nem ivott egy csöppet sem, és kábítószer sem fogyasztott, mondta a halottkém. Semmi gyilkosságra utaló nyom nincsen, bár egyéb halálokat sem tudtam felfedezni, magyarázta. A fogai épek, ha engem kérdezel, sosem járt fogorvosnál, a bőre mint egy újszülötté, nincs rajta se anyajegy, se régebbi sérülés nyoma, még egy apró kis véraláfutás sincs, tette hozzá. A harmincas éveinek elején járhat, de nincs támpont, ami alapján pontosíthatnám. Akkor végül mi a következtetés, kérdezte a nyomozó. Semmi, mondta a halottkém, a test olyan, mint egy csecsemőé, mintha halva született volna a parkban az éjjel. Vagy csak elszállt belőle a lélek.

A nyomozó elnyomott egy káromkodást és kifelé indult. A számítógépe monitorán nézte

a hulla arcát, de azonkívül, hogy ismerősnek tűnt, semmit nem tudott megállapítani. Iratai, tárcája, pénze nem volt. Az ujjlenyomatát nem ismerte a rendszer, a DNS vizsgálat sem hozott eredményt. Az eltűnt, keresett személyek között sem akadt a nyomára.

Gyulai határozott ember volt. Racionális és logikus gondolkodású. Szerette a rejtélyeket mindaddig, amíg, ha nehezen is, de talált kapaszkodókat. Most viszont befeszült a helyzettől. Van egy nem létező hullánk, foglalta össze, ápolt, egészséges fiatalember, aki meztelenül halálra alusza magát a hóban embriópózban anélkül, hogy megfagyna vagy bármi más módon meghalna. A pózt a legkönnyebb magyarázni, gondolta, biztos marhára fázott és összehúzta magát, ebből talán ki lehet indulni.

Hirtelen nagyon megkívánt egy kávé. Általában nagyon kívánta a kávé. Naponta hatnyolc csészével is megivott. Felállt és az automata felé indult.

A folyosón hömpölygött a tömeg. Persze, ügyfélfogadási nap van, jutott Gyulai eszébe. Reménykedett, az automatánál nem lesz sor. Amíg az előtte álló két embert kivárta, azon morfondírozott, vajon miért van a lakosságnak ennyi ügye a rendőrséggel. Micsoda bűnös világ az, ahol egy kisváros népességének ilyen jelentős hányada kapcsolatba kerül a rendőrséggel, folytatta az elmélkedést. Mikor idejött, remélte, hogy nyugodt élete lesz, hiszen a fővárosi bűnözéshez képest itt szinte nem történik semmi. És tényleg, két nagyobb ügye volt csak az elmúlt öt évben, egy gyilkosság és egy sikkasztás, mindkettőt sikeresen megoldotta. A nagy ügyekkel ritkán van baj, szokta mondogatni, ha egyáltalán szóba állt valakivel, a gondot a kisebb „tyúkperek” jelentik, azokban szinte soha nem lehet megtalálni az elkövetőt, vagy nehéz kétséget kizáró bizonyítékot találni. Összetartó parasztvilág ez, gondolta, hiába mondják városnak, parasztemberek lakják, a földből él itt mindenki... hallgatnak inkább, de a hatóságnak nem árulkodnak, régi beidegződés ez...

A tömegben összeütközött egy pappal, miközben a kávéjával a helyére igyekezett. Az atya nagyon idegesnek és zavartnak tűnt, és az izgatta a legkevésbé, hogy a reverendáján folt esett. Még nevetgélt is rajta, hogy mennyire kétértelmű ez a mondas. Gyulai szeretett volna hamar megszabadulni tőle, hogy folytathassa a meztelen halott férfi ügyét, de a pap nem engedte. Hozzád jöttem, fiam, ha valaki, hát te tudsz segíteni, mondta egyszerűen, és attól fogva be nem állt a szája, mondta egyre a panaszát, miközben Gyulai bosszankodva az asztala felé irányította az emberáradaton keresztül.

Szóval azt állítja, pap úr (atyám, ha kérhetném), hogy lelopták Krisztust a fészületről, foglalta össze. Ne haragudjon, ez nem az én asztalom, a legegyszerűbb, ha bejelentést tesz a földszinti recepciónál, hazamegy, és valaki majd felkeresi. Nem érted, fiam, látszik, hogy régen jártál a templomunkban, magyarázta az atya, az a Krisztus majdnem életnagyságú volt, közel háromszáz kiló tömör márvány, és úgy elvitték, hogy nyoma sincs se behatolásnak, se fessegetésnek, egyáltalán, semminek, ami arra utalna, hogy milyen komoly munka folyhatott éjjel az oltár mellett...

Gyulai nagy nehezen megszabadult a bőbeszédű főtisztelendő úrtól azzal, hogy küld helyszínelőket és elkezdik a nyomozást, és egy ígérettel, hogy amint ideje engedi, elmegy és ő maga is megnézi a helyszínt. Úgy tervezte, egy kollégát kér meg, helyettesítse az ügyben, mert ő a halottra akart koncentrálni, akit a hóban találtak. Nézegette a képeket és próbálta meglátni, mi az, amit eddig nem vettek észre. A férfi meztelen. Nincs nyoma rajta semmilyen ékszernek, bizsunak. Feltűnő azonban, mennyire sápadt a test, mint akit soha nem ért a nap, az egész teste fehér, mint a hó. Lehet persze, hogy zárt ruhát viselt, és tényleg nem érte a nap, gondolkozott, mint mondjuk egy reverenda... lehet, hogy pap volt? Azt az egyet nem kérdezte meg az atyától, nem tűnt-e el véletlenül egy kollégája. Elhatározta, hazafelé mégis benéz a plébániára.

Ilcsik tizedes, a kapuügyeletes szabályszerű tisztelgéssel köszönt, mikor késő délután, már

sötétben kilépett a rendőrség épületéből: viszontlátásra, Gyulai hadnagy úr! Ugyan Mária, nem kell ilyen hivatalosan, szabadkozott a férfi. A lány nevetett, csak vicceltem, mondta, bezzeg, ha a parancsnok jön, az elvárja... maga nagyon búvalbélelt már megint, Gyulai, rossz napja van, kérdezte. Sokszor flörtölt a férfival, és bár vagy húsz évvel fiatalabb volt, nehéz lett volna nem észrevenni, mennyire tetszik neki ez a magányos nyomozó. Gyulai is tudta ezt, és imponált is neki a lány érdeklődése, de nem viszonzta semmilyen formában. Az a halott nem hagy nyugodni, felelte Gyulai. Az csak egy csavargó, feleselt a lány, senkinek sem fog hiányozni, valószínűleg már ő sem tudta rég, hogy kicsoda, se papírok, se lakás, se pénz, senki, csak egy egyszerű csöves. Egy poros akta marad az irattárban húsz évre, azután kiselejtezzük, csacsogott. De ahhoz mit szól, Gyulai, kérdezte, hogy ellopták a Krisztust. Magának, Mária, fontosabb egy szobor, mint egy halott, mondta Gyulai megütközve, fontosabb a kő, mint egy élet. Ha ennyire kisarkítja, Gyulai, akkor tényleg nem hangzik jól, szabadkozott a lány, de a szobor mégiscsak a templomból tűnt el, az magának semmit sem jelent, kérdezett vissza. Gyulai elindult, még visszaszólt, viszlát, Mária.

Be kellett látnia, tényleg régen járt a templomban, egyáltalán nem emlékezett a belsejére. Akkor jött be egyszer, amikor a városba érkezett, és igyekezett megismerni a helyet. Akkor is, most is meglepte, milyen sokan vannak odabent. Valami ok miatt az ember akár hívó, akár nem, a templomba mindig bemegy, ha látnivalókról van szó, gondolta. Meg amikor házasodik. Ő persze meglett volna a ceremónia nélkül, de a menyasszonya ragaszkodott a templomi esküvőhöz. Olyan zavarban volt a sok ismeretlen dologtól, hogy fordítva vetett keresztet és a nő másik ujjára próbálta húzni a gyűrűt. Most sem tudna keresztet vetni, nem emlékszik, melyik a helyes irány.

Arra sem emlékezett, milyen hatalmas a kereszt, amiről a szobor eltűnt. Most nagyon is feltűnő volt a csupaszága. Az oltártól jobbra, kissé hátrébb állt, előtte a pulpitus a Bibliával. Amikor a pap felolvast, a szobor fölébe magasodik, mintegy a súlyával is nyomatékosítva szavait. Ahogy elnézte, legalábbis valami emelő szerkezet kellett volna hozzá, hogy leszedjék onnan a Krisztust. De semmi nyomot nem talált, ami komolyabb munkára utalt volna. Ön pontosan írta le a problémát, mondta Gyulai az időközben hozzá csatlakozott papnak. Ha érteném a szándékot, mondta az atya, akkor azt mondanám, csoda történt, ettől aztán meggazdagodna a város, áradnának ide a zarándokok, eliheti, hadnagy úr. Még jó, hogy nem érti, gondolta Gyulai, de csak annyit mondott, kell lennie más megoldásnak, atyám.

Miután mindent körbejártak kétszer, leültek az egyik padra és folytatták a beszélgetést. Hogy mikor zárt a templom este, történt-e azelőtt valami szokatlan, vagy feltűnő, kérdezte Gyulai. Ami azt illeti, tegnap elhúzódott a program, az esti mise után egy asszony mindenáron gyónni szeretett volna, és nagyon hosszan mondta el a szörnyű bűneit, szinte kéjesen ecsetelte a borzalmakat, amiket elkövetett... Szóval jócskán tíz óra után távoztunk a templomból, magam zártam be utána, fejezte be a pap. És reggel hat előtt, a hajnali misére készülve fedeztem fel, hogy nincs meg a Krisztus. Kollégája hiányzik-e, kérdezte Gyulai. A pap nemet intett.

Gyulai kért egy fényképet a szoborról és menni készült. A pap sértődötten nyomott a kezébe egy prospektust. A szobor, szónokolta, templomunk büszkesége, városunk egyik szimbóluma, az egész országból jönnek a hívők megnézni, ez a mi jelképünk, illene ismerne annak, aki már itt lakik öt éve. Gyulai zsebre vágta a papirost, elnyomott egy káromkodást és szó nélkül otthagya a papot.

Kint az utcán bokáig süllyedt a hóba. Mint a macska a vízből, úgy húzta ki utálkozva, rázva a lábát. Rohadt hó, mérgeződött. Mi a fene jó lehet a síelésben, hideg és nedves, borzongott meg. Gyorsan belépett a kocsmába, ott jó meleg volt és félhomály. Mikor leült, egy test csusszant mellé. Mária, mondta, magának már letelt a szolgálat? Hívjon meg, Gyulai,

szólt a lány, azt iszom, amit maga. Gyulai intett a pincérnek, hogy kettőt kér. A fiatalember két gőzölgő teát tett eléjük, egészségükre, mosolygott. Gyulai, maga reménytelen eset, sóhajtott Mária és belekortyolt a forró italba. Gyulai kért citromot és a lányéba is facsart egy keveset. Maga szeret síelni, kérdezte közben. Ez itt az Alföld kellős közepe, felelte a lány, miközben fanyalgott a savanyú teától, itt mi bennszülöttek nem vagyunk hozzászokva az ilyesmihez. De ha egyszer lovasszánnal menne lánykérőbe, folytatta, akkor szóljon előre, hogy otthon legyenek... Templom, hófehér ruha, fátyol, rózsacsokor, színarany jegygyűrű, kétnapos lagzi, minden játszik, kérdezte gúnyosan Gyulai. Neveessen csak, felelte a lány, de élvezni fogja, ha addig élek is. Gyulai letette az üres csészét. Viszlát, Mária, búcsúzott, és ha elfogad egy tippet, a tea rummal is igazán nagyszerű. Most síelni megy, kérdezte a lány, mert ha csak hazafelé tart, elkísérhetem...

A sarkon három suhanc verekedett, kitért az útjukból, nem szólt bele a vitába. Az áruház előtti padokat ellepték a fiatalok, sört vedeltek pálinkával, cigarettáztak és üvöltöztek. Az egyikük hányt, egy lány tartotta a fejét. Átment az út túloldalára. A főúton az úttesten egy részeg férfi biciklit egyensúlyozott az oldalánál, miközben az árokba vizelt. A városházánál egy szakadt BMW-ből egy bőrkabátos fiatalember épp kiadott valamit az ablakon valakinek, majd padlógázzal elhajtott. Egy autóból hangos nótázás hallatszott, a hideg ellenére is minden ablak letekerve, a sofőr hanyagul kilógatta a kezét az ablakon, benne borosüveg. Reménytelen, sóhajtott Gyulai, lehetetlen megmenteni őket önmaguktól.

Az előszobában egy tíz év körüli lány nézett vele szembe talpig sífelszerelésben. Gyulai elfordította a fejét a képről. Minden este, mikor hazaér, elhatározza, hogy leveszi azt a fotót. Már öt éve. Amióta a felesége és a lánya elköltöztek Kanadába. Azóta ez az egyetlen kép jött tőlük, még a címüket sem tudja. Hirtelen nagyon üres lett a belvárosi lakás a három hatalmas szobával, nem volt maradása. Egy ideig kerestette őket, de vagy elköltöztek az országból, vagy más néven éltek tovább, nem akadt a nyomukra az ottani rendőrség segítségével sem. Akkor egy ideig ivott és nem dolgozott. Mardosta a lelkiismeret valami miatt, amit nem értett, mikor és hogyan követett el. Utána költözött ide. Ha akarják se találják meg többé. Közben lefokozták századosból hadnaggyá.

Reggel belevetette magát a két nyomozásba, de egyetlen árva kapaszkodót sem talált egyik ügyben sem. Még a temetőbe is kiment, hátha a szobrot valaki síremléknek lopta el. A halott férfi személyazonosságának megállapítására országos körözést adott ki. A templomban az oltár környékén mindenről ujjlenyomatot vetetett, ám ez sem hozott eredményt. Miközben fáradtan ült a sekrestye melletti padban, és azon tűnődött, tudna-e imádkozni, ha akarna, maradt-e valami a gyermekkori hittanórák emlékéből, szóváltás ütötte meg a fülét, a sekrestyés ingerülten, de fojtott, tompa hangon vont a felelősségre az atyát, hová lett a perselypénz. A pap morgott valamit háláról és hálátlanságról, majd otthagyta a mérges egyházfit, aki azzal fenyegetőzött, hogy az érsek elé tárja az ügyet. Később a házvezetőnője, Irénke, a gömbölyded özvegyasszony magyarázta el Gyulainak, hogy a pap egy fiatal leányanyát támogat anyagilag, ezért néha megdézsmálja az adományokat. Az egész város tudja, magyarázta, de már senkit nem érdekel, csak a sekrestyés fakad ki néhanapján, akkor a pap kiengeszteli valahogy, és minden visszatér a rendes kerékvágásba. Szóval mégiscsak esett folt azon a reverendán, gondolta a nyomozó.

Gyulai tapasztalt rendőr lévén felismerte, mikor kell egy ügyet feladni. Két héttel az események után még mindig nem volt nyom, amin egyáltalán elindulhatnának. Úgy döntött, az akták nyitva maradnak, de csak akkor nyúlnak hozzájuk legközelebb, ha felmerül valami bizonyíték az ügyekben. El kell engedni a reménytelen, elveszett dolgokat, mondta Mária este a kocsmában rumos tea kortyolgatása közben. Gyulai hajlott rá, hogy igazat adjon neki,

persze nem vallotta be. Mária, maga megátalkodottan közhelyes, mondta helyette.

Egyik este valami papír akadt a kezébe a kabátzsebében. A templomi prospektus volt a szobor képével. Az arc nagyon ismerősnek tűnt.

Mária addig ügyeskedett, míg egy szombat este megnyílt előtte Gyulai házának ajtaja. Szó, ami szó, megtalálták a közös hangot. Vasárnap reggel együtt keltek fel és Mária unszolására együtt mentek a templomba. A pap a megváltásról beszélt. Gyulai nézte az üres keresztet, próbálta ráképzelné a szobrot, de csak a halott képe jelent meg neki. És akkor hirtelen rájött a megoldásra: újra született és meghalt értünk megint, gondolta, és mi észre sem vettük...

Gondosan leutánozta, Mária hogyan vet keresztet.

Németh János:

Noé bárkája

Toroczkay András

Karácsonyi ének három tárgyról

I.

A szél most
mint az a régi
videoton rádióknak
két csatorna közt
szürkésfekete zaj
az ég meg koromfekete
mint a fák ágai
ablaküveghez érnek
karistolják házunkat
álmaink üvegét a gyász

2.

még nem alszom el
kintről visszhangzik
egy karácsonyi ének
a tévéből
a távirányító gombjainak
szagát szeretem de
kétezerregy
félszentestéjén
a közösen énekelt
csendes éjből
hiányzol
a hangod mint
a kilincshez kötött
szokásosan ferde
karácsonyfánkból
az egyenes
rajta a csillagszórók
és gyertyák fényéből
hiányzik a tekinteted

3.

hajnal
apa szuszogva
lenyomja végre
kegyetlenül csörgő
óráját
habár még nincs fent
egészen
fél hat
kezd a napját
hajtja a pénzünk

Felfedezni a világot

Körbeszaglászni a szobát a tizenegyben
Mindent először látni Budapesten
az állítható dohányzóasztal lábát
a szőnyeg mintáit, szagát, tapintását
a szobanövény ágait tépkedni
a nejonzacszó-hegyet szétszedni
a használt zsebkendőt megenni
a határait makacsul feszegetni
senki nem szereti a sírásomat jaj
nem fogom abbahagyni az ugatást soha
a könyvek lapjait tönkretenni
mindig mindenkinek útban lenni
rámocskolni a pelenka szélére
végighallgatni a sűrű szidásokat
és őszintén nem érteni az egészet
és őszintén nem érteni az egészet
ti akartátok hogy itt legyek köztetek
ti akartátok hogy itt legyek köztetek

Urnák

Elfelejtettem megenni a linzerem.
Nem is linzer volt, mindig keverem
az ischlerrel. Az is jó, és mindkettő kerek.
Az utcán egy piros baseballsapkás,
messziről is koszosnak tetsző férfi zöld kukában
könyékig. 240 literes, zöld. A lakossági
hulladékot szedegeti ki belőle. Szelektál.
Mit keres? Farmerdzsekije van, és imbolyog.
Ahol én vagyok, rálátni több száz lakásra,
az egyikben fiatal pár jött meg futásból.
Filmet fognak nézni, vagy a választási
közvetítést. A laptopjukat a tálalópultra tették.
Amerikai konyha, műanyag nyílászárók.
A lány főzni kezd. Lassan telnek az urnák.

Lánc

Egy lánc azon a napon szakadt el,
mikor a nagy házraüvöltést kihagytad.
Viszont megolajoztad az ajtókat,
hogy végre hangtalan záródjanak.
186 éves szorongást túntettél el ezzel.
Szellemeket és boszorkányokat hívtál
később: égessék retinád, a függönyön túl.
Félnótásokhoz nem volt hangulatod.
Sosem értetted meg őket. És a vámpírok
pár éve idegesítenek. Nem ők tehetnek róla.
Az a nyikorgás te vagy, és ez a csend.
És a lánc is te, mint ahogy a kastélyra
üvöltők arca is mind a tiéd. Ugyanúgy
gazdáí a lehetőségeknek, mint az idő urai.

Németh János:

Pihenő nő

Pál Dániel Levente

Fordított mese akárhány tenger árva lányáról

Milyen tengerből bukkantál elő –
hogy hiába simítom hajadból a homokot,
egyre csak ömlik?
Milyen tenger vetett partra téged,
hol szerezted ezeket
a lecsókolhatatlan sós sebeket?
Milyen vizekben voltál fürösztve,
hogy ennyi kosz gyűlhetett fel
bőröd vitorlavásznain?
Milyen árapály szelídítette
folyton változó szívedet?
És milyen hullám sodort ki a nyílt vízre
ilyen messzeségből még távcsővel is
láthatatlan gyermekkorod
ártatlan fényű öbleiből?
És mi hajtott ki anyád fövenyöléből
a part sekély vízéhez
zúgó kagylókat keresni?
És hány tenger ágaskodott
gyermekágyad fölött
magának követelve az apaság jogát?
És még mennyi kérdés hajója fut
a mélységeket ígérő szemeidben
felgyűlt hordalék zátonyaira –
míg hajadból szelíden fésülöm
az el nem apadó homokot?

Vincze Bence

Döntetlen

Apám vádlíja mellé köpnek:
„Kurvá Frádi”
- szól a horvát.
Ennyit tud magyarul.
Apám megremeg a dühtől:
„A kurva anyádat”
Ennyit tud horvátul.
Apám feljebb húzza a nadrágját,
hogy jobban látszódjon a tetoválás.
Itt nincsenek határok,
Splitben mészáló van és meleg,
a kabócákkal borított fügefafa zaja
elnyomja apám dühét.

Rád borul az égbolt,
Maradj fegyelmezett!

Erőszak

nő: 6-3-1
férfi: 3-4-3

Vince Bence verseivel a Pannon Tükör Online Szavak csúcsformában című pályázatán I. helyezést ért el.

László Liza

Fejsérülés

Áll anyám, távol a tűztől,
megégne, ha itt lenne velem.
A fény esése, ahogy kettészeli
az orra és szája közötti mélyedést.
Félbevágott arcát nézem és tudom,
itt a helyem, ezekben az arcához
idomított mondatokban.

Áll anyám, távol a tűztől,
megégne, ha itt lenne velem.
A legszelídebb formája ez annak,
ahogy egy embert magára hagynak.
Mint belenyúlni egy sebbe,
fejsérülés után letörölni a vért,
ilyen gyengéden hagyom őt
egyedül a sötétben.

Jutalom

Anyám nyakát összeroppantja
a nevetés, elcsuklik a hangja,
mikor hozzám beszél.
Ilyenkor, vagy ha megijed,
a szájába dugja öklét. Mélyén,
mint kibontásra váró ajándék,
vár rám a jutalom.

Anyám véresre harapja ökleit.
Így gondoskodik arról, amiről nem
volna szabad. Még távollétében
is vigyázza lépéseim rendjét,
éjszakám tisztaságát. Sokat
álmodom vele, nyitott sebként
tátongó arcával. Felébredek,
mielőtt megérinteném.

László Liza 1997-
ben született
Budapesten. Egerben
és Salgótarjánban nőtt
fel, most Szegeden él, a
SZTE BTK magyar szakos
hallgatója.

Nagy Tamás

Ahogy a többiek

Évszokról évszakra vándorolunk, mégis
tartunk háziállatokat, amiket
félelmeinkről nevezünk el.
Végül marad egy csehországi gyár,
vagy ami besikerül a kilátástalanság
horizontján. Élni csak úgy,
rivaldafényen kívül, nélkülöd.

Az első V-t az égen nem győzelemként
könyvelem. Külső hatás és ajándék.
Széttárt karokat adok csak,
eljátszani a nihilisták szerepét,
amíg a hidak közt pipacs és izzóp nő.
Pedig már megtanultunk helyállni
a szélvédők belső oldalán,
gyújtóval sört nyitni, és cigit
kérni, mint az alkoholisták,
a dobozt mutatva.

Hogy mi számít kiegyensúlyozottnak,
nem tudom. A megszokás illúzióvá tesz
öleléseket: más ajkak és fogak
nyomait képzelem tiednek, mintha
a test homokviharában a szemcsék
anyagjegeiddé rendeződnének.
Ezért vagyok képes megfeledkezni
az időről, hogy olyan helyé lassuljak,
ahol át kell gondolnom, milyen érmét
dobok újra a vízbe.

Hasonlatszögek

Keszegek, gerlék, szöcskék – így rajzolódik háromszög
a szem tengelyével. Valószínűleg
Bermuda-háromszög, azért tűnnek el a gondolatok,
és kerül elő az újratervezés sós íze.
Vajon hány csepp gördült ki miattad az orr mentén?
Megtölteni az összessel ezt a patakot hasztalan,
mint a vadak megszelídítésére tett legtöbb
próbálkozás. A motor, amely a horgásztóba tartó
patakba hajtotta a vizet, napok óta leállt,
akár az áramszolgáltatás katasztrófák idején.

Kényszeres csend. Eleinte hirtelen apály,
majd a közénk ékelődő várakozás.
Remélni, hogy a propellert túlélő kisebb halak
elérik céljukat. Közben ösztöneinkre hagyatkoztunk,
menekülve az ölelések vízszintességétől, és a ténytől,
hogy olyanok voltunk, mint azok a vörösszárnyúak –
elmúlásra ítélve a szelektálást, és a többi fázist követően, félúton.

túl a körökön

átfutni a logikus érveken
újra meg újra, már amennyire lehet,
teret adni a higgadtságnak és elhíttetni:
elég volt egyszer lenyűgözni,
hogy tiéd maradjon.
többre úgysem telik így,
a sokadik ital után. csak kettőnk közül
ő van túl a körökön. a mértani
alakzatok utóhatása. sose voltam jó
matekból. másokkal látni
fél éjszakán keresztül viszont
rossz képleteket idéz a fejembe,
mintha a féltékenység egyenletét
egy más, kamaszkori képlettel
próbálnám megoldani. aztán
minden rendbent kell színlelnem,
és búcsúzni valami sürgős miatt,
hogy majd lerészegedve, hajnali kettőkor
érjek haza. s a taxi, akár egy
nedves ecset, elmossa az utcák vásznain
a színeket, hogy reggelre rájőjjünk
a számunkra még ismeretlen,
nyolcbetűs feleletre.

Nagy Tamás 1996-ban
született Beregszászon.
2017-ben szerzett
BA szintű diplomát
a II. Rákóczi Ferenc
Kárpátaljai Magyar
Főiskola angol nyelv és
irodalom szakán.
Tagja a Kovács Vilmos
Irodalmi Társaságnak
és a Fialat Írók
Szövetségének.

Nagy Betti

A Narrátor mondta,

hogy induljatok fel a strandról,
mert jön a vihar.

Egymásra néztünk, és kiröhögtük az okoskodó faszt.

De jött a vihar.

A Narrátor mondta, hátrafelé lépjetek, ne előre,

mert így jobb lesz az izomzatotok.

Térdünket csapkodva röhögtünk rajta.

De jobb lett az izomzatunk.

A Narrátor mondta, ne szedjete fel mogyorót,

az útra lehullottat, mert nem igaz a mese.

Hasunkat fogva, úgy röhögtünk.

De nem jött a csoda, hiába törtük fel a mogyorót aznap este.

A Narrátor mondta, ne csenjete a szomszédból éretlen szilvát,

mert megfájdul majd a gyomrotok.

Vállat vállhoz vetve, úgy röhögtünk.

És hánytunk egész éjszaka.

A Narrátor azt mondta, most már tényleg menjete haza,

mert meghalni otthon kell.

Potyogott a könny szemünkből, úgy röhögtünk.

És otthon haltunk meg.

Temetőlátogatás

Esett az eső, mi meg virágokat válogattunk
a tapolcai piacon. Én a színüket néztem,
te meg tűrőképességüket.

Az ukki temetőben ültetjük majd el őket.

Apu itt született, mégsem ismerős nekem
egy név sem a sírfeliratokon.

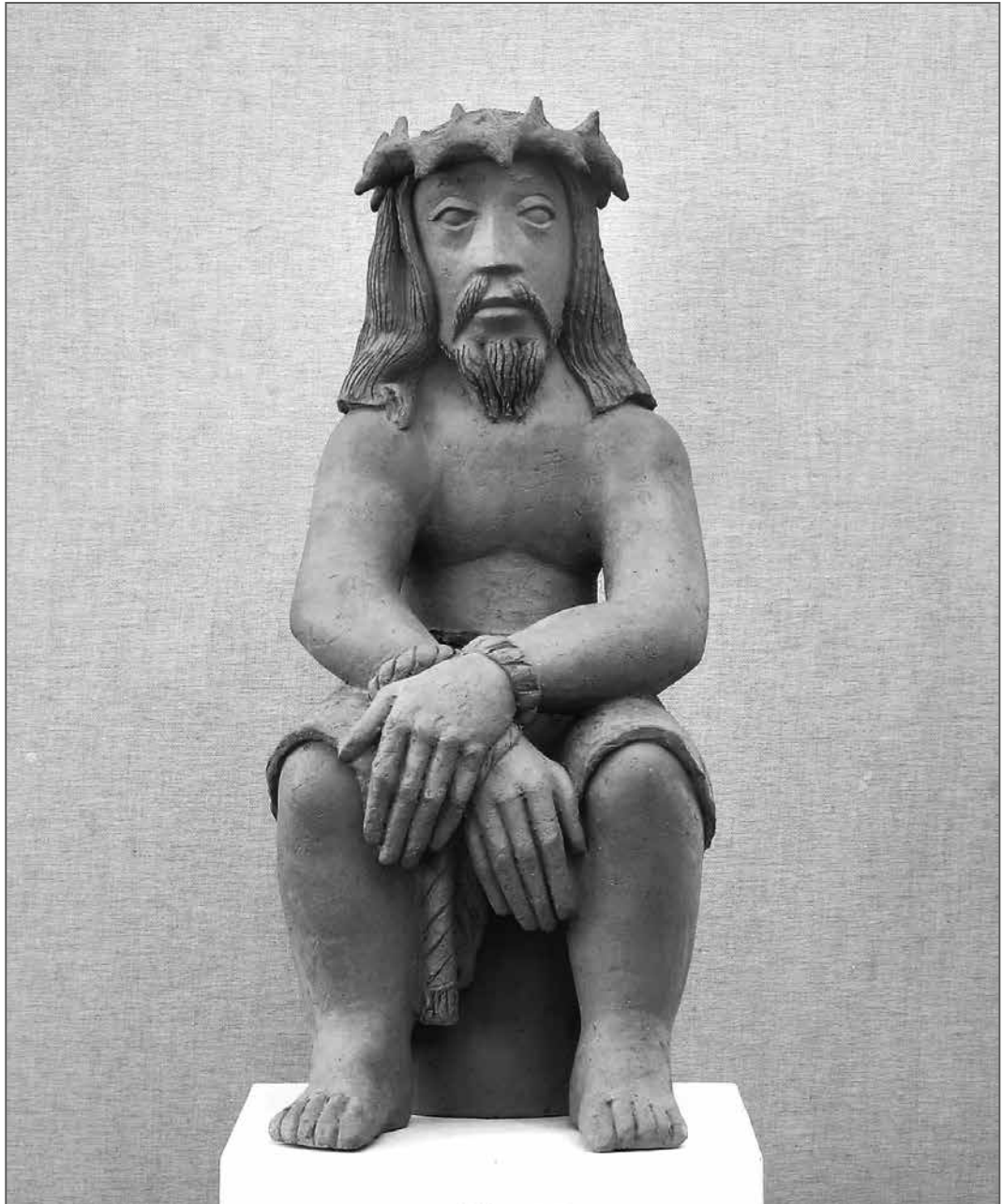
Hát megkapáljuk a földet,
és tapolcai virágot ültetünk bele.

Nagymama, Csendes Anna,
gyönyörű neve van, de nem szeretett
soha engem, meg én sem őt.
Nyugodjon békében.

Nagypapa, rá alig emlékszem,
csak arra, hogy világéletében kuss volt a neve,
a konyha sötét zugában ült, háttal a rádiónak.
Nyugodjon békében.

És most, a tördemici pap segítségével
elhelyezünk téged
a tűrőképességű virágok alá.
Nyugodj békében.

Nagy Betti 1963-ban Sümegen született. 1973 óta él Zalaegerszezen. 1981-ben meghívást kapott a sárvári diákköltő-találkozóra. Első verseskötete a *Pannon Tükör Könyvek* sorozatban jelent meg 2018-ban. Ugyanebben az évben a *Quasimodo* költőversenyen a zsűri elismerő oklevélben részesítette. Rendszeresen publikál jelentős irodalmi folyóiratokban határon innen és túl.

Németh János: Mégkötözött Krisztus

Az anyai test melege

Egy idős indiai bölcselő rojtossá lapozott könyvében olvastam egykor: *Ha édesanyád nagyon tudott szeretni téged, megérezhetted, hogy az anyai test óvó, átölelő melege milyen megnyugtató, és akkor később, ha ő már nem lesz, a szeretett nőben, aki melletted él, ugyanezt keresed majd... És ha megtalárod, boldog leszel.*

Az életem, eszméletem valójában azzal kezdődött, hogy a bölcsőből a nagy, polgári hálószobai duplaágyba kerültem, anyám és apám közé. Minden este úgy aludtam el, hogy anyám átölelt, az öléhez vont, és puszilgatott, míg el nem aléltam. Eleinte apám is megpuszilt, aztán átfordult a bal oldalára, az ablak felé, és már horkolt is. Ahogy tíz éves lettem, anyám már nem vont az öléhez, de hagyta, hogy odabújjak hozzá, és teste melegétől aludjak el. Ekkor apám csak annyit dobott oda, elalvás előtt, hogy jó éjszakát, nem pusztított meg, de valahogy tőle akkor már nem is hiányzott, egyre ridegebb, egyre kíméletesebb lett velem. Szeptember volt, hűvös napok jártak, három hete a nyolcadik osztályt kezdtem meg, amikor este lefekvés előtt odaszólt, amint éppen a nagy dupla ágy felé indultam.

– Kölyök. Mától a heverőn alszol. Nagyfiú vagy, nem illik már anyáddal aludni.

Segélykérően anyára néztem, vártam, hogy ellentmond. Mondott is, de csak félig-meddig.

– Hagyd, ma még utoljára hadd aludjon itt, aztán holnaptól...

Apám kifakadt. – Nem látod, hogy milyen nevetséges ez az egész?

– Mondtam már, hogy nem kellene féltékenynek lenned. A te fiad is.

Apám valami olyasmit morrant vissza. – Bolond vagy. – Aztán csapkodó mozdulatokkal lefeküdt, és fenekét kitolva felénk, befordult az ablak felé.

Hálás voltam anyámnak, meg egy kicsit haragudtam is rá, tudtam, ha nem érzem magam mellett, ha nem sugárzik át rám a teste melege, nem fogok tudni elaludni. Így aztán a vilányoltás után úgy ölebe bújtam, hogy a szorításomtól alig kapott levegőt. Rám is szólt, de csak finoman, cirógatóan.

– Kisfiam, nem bánom, ha idebújsz, de... ne fojts meg.

A következő estén feszült volt a lefekvés előtti készülődés, éreztem, hogy apám résen van, ha próbálkoznék, azonnal lecsapna rám, és apai szigorral helyre tenne. Tudtam, hogy nem lehet fellebbezni. A heverőt anyám felcicomázta, ennyit tehetett akkor értem, új ágynemű huzatot vett elő, kivasalta, hajtogatta, és még egy díszes takaróval is letakarta, hogy egyedül nehogy fázzak.

Apám, egy pofonszerű csapással leoltotta a villanyt, jó éjt kívánt, és azt hiszem végül nagyon megnyugodva elaludt, és addig soha sem hallott hangerővel horkolni kezdett. Én sértődötten, elhagyottan hanyatt vágtam magam a süppedős heverőn, immel-ámmal magamra rántottam a takarót, és bámultam a plafont, amire az utcai lámpa fénye a szélben hajladozó ház előtti hársfa ágait vibráló, zavaros, és félelmetes képként vetítette fel. Először egy temetőt láttam, majd éjszakai sötét erdőt, ahol huhognak a baglyok, végül hirtelen egy aktuális jelenet következett: állok a tábla előtt, és matematikából felelnem kellene. Úgy terveztem, hogy reggel hatkor felkelek, és átnézem a függvényeket. Én, még ezek után törjem magam? Nekik? Alszom hétig, elmasírozok a suliba, és szétárom a karom:

– Tanár úr, súlyos családi dráma miatt nem tudtam készülni.

Úgy gondoltam, ha szekunda, hát legyen szekunda. Úgy kell nekik. Mi a francnak erőltetik a gimnáziumot, majd elmegyek tévé-szerelőnek. Azt mondják jó pénzes szakma.

Lackner László 1943-ban született Lentiben. A *Zalai Írók Egyesületének* alapítója és a *Pannon Tükör* egyik létrehozója. Hat kötete jelent meg prózaíróként. Több dráma szerzője, országos díjai között a *Békéscsabai Jókai Színház* és *Bárka folyóirat* drámapályázatán 2018-ban vígjáték kategóriában I. díjat nyert darabja *Téblábolók* címmel.

Egy hét múlva kihallgattam egy beszélgetésüket.

- Miért kellett a gyereket erőszakkal arra kényszerítened, hogy ne aludjon közöttünk? Három egyest hozott, és ez mind ...

- Nem közöttünk, veled – javította ki ingerülten apám.

- Jaj, még mindig nem érted? A gyereket erőszakkal kikököntetted egy megnyugtató élethelyzetből, és ezt nem tudta feldolgozni, a tanulás rovására ment.

- Ne kend rám – erősködött apám. – A kölyök nem veszi komolyan a kötelességét.

- Háromszor is megbeszéltük, hogy ha jön egy kislány, akibe szerelmes lesz, akkor majd ő akar elszakadni tőlünk.

Anyám aztán később leült velem is. – Kisfiam. Én megértem, hogy ez a váltás egy kicsit drasztikus volt, de apádnak is igaza van. Te már nagy fiú vagy...

Közbe vágtam. – Ugye, apa féltékeny rám?

- Én ezt nem így mondanám. Tudod ő is szeretne néha hozzám bújni, de te kisajátítottál.

- És neked ez nem esett jól, ugye?

- Dehogyan nem. Imádlak, szeretlek... De el kell szakadnunk egymástól. – Itt megállt, és gyönyörű, csillogó pupillájával a szemembe nézett. – Kisfiam. Nemrég beszéltél nekem egy kislányról a lányosztályból. Neked vele kellene közelebbi viszonyba kerülni.

- Nem tudom – mondtam elbizonytalanodva. – Ő a Bércesnek is tetszik... És ő a legjobb tanuló az osztályban.

- És? - Tárta szét karját anyám. - Te pedig megnyerted a megyei diák szavalóversenyt. Ez sokkal többet ér. Küzdj érte!

- Azt mondd?

- Azt.

És küzdöttem. Anyának igaza lett, Bérces egy egocentrikus, önimádó elkényeztetett figura volt, aki a lányokat csak isteni tehetsége imádóiként akarta látni, amint felnéznek rá. Anikó örömmel fogadta a közeledésemet, sőt kiderült, hogy ő is szereti a szép verseket, így aztán később vele aludhattam először úgy, mint anyámmal, összebújva, belekapaszkodva a teste minden gyönyörű porcikájába.

Életem legemlékezetesebb időszaka volt az a tíz hónap, amit Anikóval eltöltöttem, és anyám, anyagi kerítő mindenben segített, hogy intim módon is együtt lehessünk. Apám is megbékélt, visszakapta anyámat, és ettől kapcsolatunk is – mint férfi a férfival – rendeződött.

Az újabb sokkot az hozta szerelmi életemben, hogy én Budapestre készültem egy speciális gimnáziumba, míg Anikó ott maradt, és a megyeszékhelyi szakiskolában folytatta. Utolsó, búcsúzkodó találkozásunk alkalmával megesküdtünk, hogy tartjuk a kapcsolatot, nyaranta együtt leszünk, négy év múlva isten bizony úgy alakítjuk az életünket, hogy... De aztán ő is beleszeretett egy intelligens srácba, és én is összejöttem egy irodalmat, és szavaló tehetséget felértékelő, tündéri kislányba, így aztán, és egyszer csak elveszítettük egymást.

Most itt téblábolok hatvan évesen. Két hete halt meg az édesanyám. Három hónapja elköltözött a volt párom, én megelégettem, hogy állandóan féltékeny, neki elege lett abból, hogy minden este hozzá akartam bújni, replikázott, hogy mindig csak azt akarom. Így aztán nagyon egyedül vagyok. Csak bámulok ki a koszos ablaküvegen, amit legutóbb tavasszal pucolt meg Jutka, előbb-utóbb neki kell állnom, ha nőt akarok csábítani ebbe a rendetlen lakásba. Néha kibámulok az utcára, a világ olyan taszítóan idegen, mintha nemrég csöppen-tem volna bele, egy másik dimenzióból.

Sokat töprengtem azon, hogy most hogyan tovább. Élnek a lépcsőházban elvált, özvegy, szingli asszonyok, de ahogy végigmértem őket, na... Így aztán felkutattam a társkereső honlapokat, és száguldoztam széltejében, hosszában. Találtam is egy szimpatikus, intelligens

nőt, a szomszéd városból. Írtam neki, és hogy már az elején tisztázam a tényállást, megkérdeztem:

- Én szeretek minden este odabújni a páromhoz, te is így gondolod?

Otromba választ kaptam: - Leírtam a bemutatkozásban, hogy nem a szexet keresem, a malackodásból elegendő lettem, hanem egy lehiggadt társat. Felejts el.

Mások meg az első házasságuk előtti fotóikat tették fel, amellel őszintén közölték, hogy alacsony nyugdíjból élnek.

Aztán még az is nyomaszt, hogy némi áltató biztatás után egy hónapja elküldtek nyugdíjba. Tanítottam egy szakközépiskolában, jó érzés volt, mert szerettem a gyerekek, és én is valakinek érezhettem magam. Azóta csak össze-vissza téblábolok, mint egy megöregedett, otthonról kihajított, kopott szőrű kutya.

Egy hete kiültem a városháza előtti padra, két volt gimnáziumi osztálytársam mellé. Ahogy letottyantam közéjük, az egyik a beavatottak hangján oda vetette: - Hoztál magokat?

- Nem. Minek kellett volna? - néztem rá buta, bamba arccal.

- Hát, a galambokat etetni. Mi azért járunk ide.

Ezután messze elkerültem a teret. A távolból néha oda-oda sandítottam, amint a két magába peckesen üldögélő öreg ember nagy ívű karmozdulatokkal hinti a magokat, a veszedő galambok közé. Mintha a felszántott, elboronált földre a vetőmagot terítének.

Egyszer megálltam a főtéri szökőkútnál, egy nagymama korú hölgy sietve rohant a medence széléhez, és replikázott egy túlsúlyos kislánnyal: - Anikó, megmondtam, hogy nem dobáljuk bele a vízbe a csokis papírokat.

- Ez az! - villant be az agyamba. Anikó! Mi lehet vele? Végig fut egy elektromos impulzus a hátgerincemen. Istenem, milyen jó volt vele, mennyire szerettük egymást. Egyedül vele volt olyan az elalvás, mint anyával. Azóta is voltak próbálkozásaim, senki nem tudta őt pótolni. Fel kell kutatnom, lehet, hogy ő is egyedül él, és szomorú... és rám, ránk gondol.

Lázba jöttem. Mintha felrobbant volna alattam a pad, felpattantam, és sűrűn kapkodtam a lábam hazafelé. Próbáltam számba venni a családját. Szülei rég meghaltak, de volt egy nővére, vagy húga, már nem is tudom, de őt évtizedek óta nem láttam. Talán férjhez ment, és elköltözött. Lehet, hogy öccse is volt, igen. Nem, az egy másik család.

Hirtelen irányt változtattam, és szaporázó léptekkel elkanyarodtam a Petőfi utca felé. Ott laktak, egy régi, közel százéves házban. Meg kell találnom a testvérét, ő tudja, hogy hova vetődött Anikó. Tudnom kell, mi van vele, ő biztosan tudja.

Lekanyarodtam az utcájukra, már messziről látszott, hogy a kis ház eltűnt, a helyén egy magas, piros és sárga színekkel elcsúfított társasház pöffeszkedett. Reménytelennek éreztem a helyzetet, de aztán eszembe jutott, hogy a telek a családé volt, így rendszerint a vételár fejében szoktak felajánlani egy lakást a tulajdonosnak, tehát Éva... biztos, hogy Éva? Mindegy a vezetéknev a fontos. Szóval van esély, hogy a húga ott lakik.

A kaputelefon névlistáján azonnal megtaláltam a nevét, és valóban Éva. Felcsengettem, kattant a vonal.

- Igen, tessék.

Bemutatkoztam. - Felmehetnék? Szeretnék veled beszélni.

- Persze. Gyere. Második emelet. - És kattant az ajtózár.

A félig nyitott ajtóban egy szép arcú, magas, vékony nő várt. - Szervusz - előzőtt meg a köszönésben, és kitérte az ajtót.

Leültünk a nappaliban, és én tolakodóan, leplezetlenül bámultam az arcát. Izzadni kezdtem.

- Nagyon hasonlítok rá, ugye?

- Igen - mondtam, elvékonyodott hangon. Gyorsan nyeltem kettőt, hármat. – Mit tudsz róla?

- Furcsa lesz, amit mondok... Semmit.

Kitágult pupillával meredtem rá.

- Idős szüleinket én gondoztam, sajnos olyan kevés nyugdíjat kaptak, hogy felerészben nekem kellett eltartanom őket, meg a kislányomat is, aki akkor még iskolás volt. Kértem Anikót, hogy segítsen be, hisz ő is az édes gyerekük. A férje egy erőszakos, durva ember, megtiltotta. Megszakadt a kapcsolatunk. Vártam, hogy Anikó titokban csak segít, de nem jelentkezett.

- Kár, hogy így alakult, nagyon szerettem volna vele beszélgetni.

- Jobban jár, ha kitarthatatok volna egymás mellett. – mondta sóhajtozva. – Tudom, hogy nem boldog. Keresd meg, Győrben él.

- Megvan a címe?

Elővett egy levelet, és a borítékról leírta a címét. – És itt van a telefonszámom is, ha valamit megtudsz, hívj fel.

- Mindenképpen, és köszönöm – bólintottam, majd váltottam. – Egyes szám első személyben beszélsz, mi van a férjeddal?

- Ő elhagyott, még amikor a szüleim éltek. Egy nyughatatlan ember, én nem voltam elég neki.

- Hát akkor neked is kijutott.

- Ki.

Már nagyon indultam volna, de úgy éreztem, így, ilyen közönyösen nem szabad lezárni ezt a beszélgetést. – És a kislányod?

- Húsz éve férjes asszony, és hála az égnek egy nagyon rendes fiúval él. Két csodálatos unokám van, mindketten egyetemre járnak. Csak hát, sajnos Münchenben telepedtek le.

- Arra kell gondolni, hogy ő legalább rendben van!

- Ez vigasztal.

- De tartjátok a kapcsolatot, ugye?

- Igen – válaszolt, és mosoly oldódott az arcára. – Három-négy havonta meglátogatom őket, és évente egyszer, Karácsonykor ők is megszaladnak.

Felugrottam. – Még egyszer köszönöm. – És az ajtóból még visszafordultam. – Mindenképpen jelentkezem. Szia. – Összenéztünk. Én mindig azt láttam, hogy Éva szinte semmi-
ben nem is hasonlít Anikóra, de most mintha a szeme beköltözött volna a húga arcába, és a mosolya is ugyanolyan halványan szétterülő volt, mint egykori szerelmé.

Haza felé az utam a vasúti menetjegyirodába vezetett, ahol az első 90 %-os utazási kedvezménnyel megvásároltam a jegyet Győrbe. Közben elgondolkodtam, ha úgy alakul, hogy ott maradok, mert programokat szervezünk Anikóval, akkor visszafelé később is jöhetek-e, de az eladó megnyugtatóan, hogy a jegyem napokig érvényes a visszaútra.

Hazaérve feltéptem a ruhásszekrény ajtaját, és egymás után előkapkodtam az öltönyeim. Még elfogadható állapotban voltak, de ezekben a több évtizedes holmikban álljak életem szerelme, Anikó elé? El kell rohannom valamelyik divatüzletbe, és gyorsan vásárolnom kell egy elegáns öltönyt. Öltönyt? Az ma már annyira nem divat. Egy sztáros zakót, és egy szűkített pantallót. Reggel, az indulás előtt még lesz annyi időm, hogy bevásároljak. Végignéztem az ingjeimet, ami nagyon elegáns volt, azt agyonhordtam, kikapott a nyaka, tehát ing is kell... És akkor már ezekhez új nyakkendő is jár. Forgattam az arcom a tükörben, egy kicsit nagy a szakállam, tehát felét lenyírom, de jobban öszülök, mint ami az ünnepi alkalomhoz ideális lenne, tehát bemossuk egy kis világos barna hajfestékkel, a volt barátnőm ott hagyott egy félig elhasznált csomagot, azzal menni fog.

Az éjfélte verte el a nagytemplom órája, mire az ágyba zuhanhattam, és a gyors elalvás helyett egyszer csak ott álltam egy vakítóan fehér bejárati ajtó előtt, az lassan, lebegve kinyílt, és megjelent egy hosszú, elegáns, sötét ruhában Anikó, tizenöt évesen. Na, állj! Ez így nem fair, tessék hozzám öregedni – lázadozott földbe gyökerezett realitás érzékem. Próbáltam némileg idősebb nőként is elképzelni, de nem sikerült. Ő lenge gyereklányként toppant elém, én pedig végül már azt sajnáltam, hogy nem fekete festékekkel mostam be őszülő, ritkuló hajamat. Hát igen, tizenöt évesen láttam utoljára, hogy tudnám megidézni hatvan évesen? Lehet, hogy meghízott, megöszült, talán nagyon ráncos is lett azóta az arca. De sikerülnie kell, újra próbáltam megidézni a jövőbeni jelenetet, de akkor meg meglepetésemre Éva lépett ki az ajtón, és tárt karral megindult felém. Mindegy, végezetül már nem is tudom, hogy ki volt az, hagytam, hogy a nyakamba csimpaszkodjon, és ettől megnyugodva, lassan elaludtam.

Összepakoltam mindent egy sporttáskába, Anikó egykori kedvenc ajándékát is beszereztem, egy nagy marcipános desszertet. Emlékszem, nappalijukban több csodálatos Zsolnay kerámia sorakozott a nagy üvegvitrinben, így aztán vásároltam egy szép, mívés vázát, hogy valami értékeesebb, emlékezetesebb dologgal is meglepthessem.

A vonat pontosan elindult, alig értünk ki a városból, már jött is a kalauz, egy korábbi szomszédom fia. Amint meglátott felkapta a fejét. – Á, Karcsi bátyám! Hova? Hova?

- Győrbe.

- Helyes – bólintott nagyon egyet értő mosollyal, és elvette a jegyemet. - Elérkeztek a gondtalan nyugdíjas évek, utazgasson az ember, nem igaz?

- Nem csak úgy utazgatok – háritom el. – Tudod, nekem még szinte gyerekként volt egy nagy szerelmem, úgy hívták, hogy Anikó. Megtudtam, hogy rossz házasságban él, hónapok óta egyedül vagyok, gondoltam...

- Á, szóval csajozunk egyet? – adta vissza a kilyukasztott papírdarabot. – Igaza van, Karcsi bácsi, csak vigyázzon, engem most hagyott el a szerelmem, őt is így hívták, ezekkel az Anikókkal csak óvatosan, vigyázni kell. Na, jó utat. – És kifordult a kocsiból.

- Tökkelütött! Nem véletlenül buktál meg minden évben több tantárgyból is – sziszegtem utána, csak úgy magamnak.

Egyedül kuporogtam a kupéban, akár el is szundíthattam volna, hisz az éjszaka végtelennek tűnően hosszú volt, és megviselt, de ki tud aludni akkor, ha tudja, hogy két-három óra múlva élete nagy szerelmével fog találkozni. Újra eszembe jutott, amiről éjjel is többször eltöprengettem, mi lesz, ha a férje nyit ajtót? Megmondhatom-e, hogy mi ketten egykor, régen... Vagy egyáltalán mit keresek itt? De újra megnyugtattak Éva szavai: - Nyugi! Mondd azt, hogy tőlem hoztál üzenetet, miután évek óta nem tudtam megszerezni még a tudakozótól sem a nővérem telefonszámát.

A vasútállomáson kihelyezett Volán-térképen kibogoztam, hogy melyik busszal juthatok el az Apor Vilmos püspök teréig, mert abból nyílik az a kis utca, ahol Anikó lakik. Ahogy a busz, komótosan himbálózva kanyargott, fordult, majd gyorsított, egyre feszültebb lettem, és szívem is szurkálni kezdett. Nagy levegő vétellel igyekeztem csökkenteni az infarktus-közeli érzést, és sóhajtoztam, csak már legyünk túl az első pillanatokon, akkor majd megnyugszom.

Tovább őrlődtem, az is felöltött bennem, hogy talán Éva túloz, a férfi imádja Anikót, amit ez a drága nő hálásan fogad, és akkor mi az ördögöt keresek itt? De aztán nyugtatgattam magam: Én üzleti úton vagyok, és Éva megkért...

A busz leblokkolt, és mint akit kilöktek, szinte kipottyantam az utcára, tétováztam, hogy menjek, ne menjek, de aztán elindultam, és gyorsan megtaláltam a kis utcát, ahova igyekeztem. Egy perc sem telt el, ott álltam egy négyszintes társasház frissen felújított kapujában,

a kapucsengő névtáblája előtt. Gyorsan végigfutottam a neveken, a második emeleti listán pillanatok alatt megtaláltam Csörfös Bélát, és Csörfös Bélánét. Uram Isten, micsoda egy név. Ha Anikót ki lehet rángatom ebből a megalázó helyzetből, azonnal a nevemre veszem. Felemeltem a kezem, hogy megnyomom a jelző gombot, és bebocsátást kérek, de félúton, - mintha lebénult volna karom – megrekedt. Félek? Rossz előérzet? Mitől, hisz mindent alaposan kitaláltunk. Ekkor aztán, hüvelykujjammal erőszakosan rányomtam a megfelelő gombra. Egy rekedtes férfihang szólt vissza.

- Tessék.

- Csörfös lakás?

- Az.

- Jó napot kívánok, XY vagyok, Évától hoztam üzenetet.

- Miféle Évától?

- Anikó húgától.

- Ja... Hát nem is tudom... - Majd hosszabb ideig csend lett. – Na, nem bánom, jó, jöjjön fel. – És cserregve megszólalt a kapuzár csengője.

Felbaktattam a másodikra, ott is csengetnem kellett, de aztán kinyílt az ajtó, s egy köpcös, sugárzóan joviális, csúnyán öregedő ember nyitott ajtót. Amint beléptem, az előszobában felemelte a kezét, megállított.

- Mi az üzenet?

- Hát, Anikónak kellene átadnom.

- Anikónak – ismételte a szavaimat némi iróniával. - Hallod Baba? Anikót keresi.

Egy fiatal nő dugta ki a fejét a nappaliból. Fekete hajú, enyhén kreolbőrű, de mindenképpen csinos jelenség. Anikó szőke, ez a pasas inkább vörös, lehet a lányuk? A genetika rejtelmek kibogozhatatlanok, vannak korábbi ősökre visszaütköző egyedi jegyek.

- Szóval Anikóval szeretne találkozni? – kérdezte a férfi, miközben elvigyorogta magát.

- Igen, ha lehetne.

A férfi lekapott egy bőrkabátot a fogasról, és csak annyit mondott. – Rajtam nem múljon.

A nappaliból kiszólt a lány. – Ne csináld!

- Kicsim! Bízd rám. Ha ő ezt szeretné – csattant vissza. – Na, menjünk.

Lesiettünk a ház alatti garázsba, beültünk a legújabb típusú Mercédeszbe, és kihajtott az útra. Nagyon sportosan vezetett, már-már féltem, hogy belerohanunk valamibe, úgy éreztem, hogy indulatainak van egy mélyebb, alaposabb oka is.

- Mindenek előtt, valamit tudnia kell – kezdett egy várhatóan hosszabb monológba. – Amikor a lányunk tíz éves lett, Anikó belehabarodott a főnökébe, egy tehetségtelen, semmit érő építész mérnökbe. Hosszú ideig titkolta, de végül, ahogy lenni szokott lebuktak. Nem is én, hanem a pasi felesége állított rájuk egy magánnyomozót. Szóval az én kis feleségem kurva lett.

- Ne mondjon ilyet.

- Miért ne – förmedt rám.

- Maga nem volt hibás abban, hogy másnál kereste a szeretetet?

- Tőlem mindent megkapott. Autót, arany nyakláncot, hetente egyszer felutazhatott egy híres budapesti szalonba, fodrászat, pedikűr, masszázs, meg miminden.

- És az ön szerint elég?

- Az emberek többségének mi jut?

- Látom, maga semmit sem tud a nőkről.

- Mit cseszeget engem? Talán maga is lefeküdt vele?

- Nem – hazudtam. – Nézze, mi tizenöt évesen, ahogy ma mondják, együtt jártunk. Én tudom, hogy ő mennyire ki volt éhezve a szeretetre.

- Persze... És azért feküdt le a főnökével, és azért hagyott el.

Elhallgattam, mert úgy éreztem, hogy nem egy világbanban élünk.

- Erre nem mondd semmit? – morrant rám.

- Nem.

Bekanyarodott a város külterületén egy magas tujasorral körülvett térség parkolójába. Kiszállt, intett, hogy kövessem, beléptünk egy szűk kis kapun, és akkor döböntem rá, hogy egy temetőbe cipelt ki engem.

- 5. parcella, 18-as nyughely – mondta, elindult a jobb oldali irányba, én utána. Talán húsz métert tehattünk meg, amikor megállt, és szenttelen arccal fordult felém. – Itt van Anikó, és mellette az a Casanova, aki elragadta tőlem, hogy aztán a halálban örökre együtt lehessenek.

- Szörnyű – mondom ki a megrendítő valóságot. – Hogy történt?

- Ez a kéjenc piált, mint a gödény. Beleszaladtak egy kamionba. Ha őt vittem, én mindig inkább visszavettem a sebességet. De tudja, hogy van egy viruló szerelemben, a barom férfi villogni akar az új trófea előtt, túlhajtja a járgányt, hogy imponáljon. A fickó azonnal meghalt, mert még azzal is mutatni akarta, hogy mekkora macsó, hogy be sem kötötte magát, feleségem becsatlolta az övet, ő négy napig haldoklott a kórházban, és tudja mi volt az utolsó kívánsága, hogy úgy tehessek el őket egy közös koporsóban, hogy átölelik egymást. Én tiltakoztam, azt nem, de a lányom kifakadt, hogy egy halottal ezt nem tehetem meg, ha mégis, akkor elköltözik Pestre és őt többé soha nem látom. Meg kellett tennem.

- Miért a lánykori nevét íratta a fejére?

- Miért? Ez a nő megcsalt, elhagyott engem, és a lányunkat is. Ükapám kutyabőrös nemes ember volt, nem mocskolom be a patinás családnevünket. – Egy szusszanásra megállt, majd odadobta. – Ellépek a szüleim sírjához, addig, ha gondolja...

- Nem kell megvárnia – hánytottam el. – Amúgy is a vonatom négy óra múlva indul vissza, addig elleszek. De lenne még valami. Éva megbízott, hogy kérjek néhány fotót Anikóról. Mármost az utolsó évekből.

Lebiggyed az ajka, és értetlenül bámul rám. Látszott, hogy már elege van belőlem. – Ha annyi ideje van, menjen fel a lakásra. A feleségem odaadja azt a dobozt, amibe összeszedtem a felesleges fotókat. Elviheti, úgyis ki akartam, dobni a kukába.

Tovább nyaggattam. - A hölgy, ott a lakásban a lányuk?

- Nem, az a feleségem. Csini, ugye? A lányom Németországban él. De ne keresse! Őt hagyják ki ebből a toladó kutakodásból. – És ezzel eltűnt a sírkövek között.

Végre egyedül maradtam. Ránéztem az egyszerű, sima földhalommal borított kettős nyughelyre, két fonnyadt csokor borította, ami valahogy szinte kiáltotta a világ felé, hogy ott lent két ember egymásba kapaszkodva „éli meg” az elmúlás végtelenségét.

- Nekem kellene ott lent ölekezniem veled – tört ki belőlem egy mélyről, fájdalmasan felszakadó vallomás. – Én vagyok a hibás, mert nem kerestelek, nem érdekelt, hogy mi van veled, hogy nem vágysz-e te is utánam, többször is kimenthettelek volna ebből a végzetes sorsból. Pedig, hogy megfogadtuk, elválnak ugyan az útjaink, de keressük egymást, és folytatjuk. Ekkor eleredt a könnyem, elhomályosodott a vibráló, fájdalmas kép, és nem tudtam abba hagyni. – Anikó, itt vagyok. Ugye látod, ugye tudod.

Kis bőröndömből előráncigáltam a marcipános csoki bombont és a fejfa mellé helyeztem. Elővettem a fénylő Zsolnai vázát is, de tudtam, ha ott hagyom, egy nap alatt ellopják, így aztán eldöntöttem, hogy lakásomban egy kis sarkot rendezek be Anikó emlékének, és ez lesz az ő urnája. A sírhalom laza földjéből felkanalaztam három marékkal, és belefolyattam a korsóba.

Gyertyát kellett volna gyújtanom, de készülhettem erre a váratlan tragédiára?

Ott ültem még vagy másfél órát, többen is kerülgettek, sajnálattal pillantottam rám, ahogy a sír szélén kuporogtam. Szerettem volna elmesélni nekik, hogy ki volt ő nekem, de ez senkit sem érdekelt.

A temető előtti buszmegállóról bezötykölődtem a városközpontba, becsengettem Anikó egykori lakásába, és megszereztem azt a dobozt. Aztán felültem a vonatra és arra gondoltam, hogy amíg haza érek, végignézem volt szerelmem utolsó életszakaszának történetét. Az első képen, ami a kezembe akadt, ő áll karcsún, királynői pózban, esküvői ruhában és mosolyog, mintha boldog lett volna, de mégis volt a szemében valami ijedt csillogás: hogy talán mégsem kellene? A mellette álló alakot egy durva rántással letépték. Kijöttek a könnyeim. Felkaptam egy másik képet, azon ő áll egy tizenéves kislány mellett, talán ötven évesen. Ő, még akkor is milyen gyönyörű volt. Karcsú a dereka, a mosolya a régi, és boldognak, sugárzósnak látszott.

A jegykezelő berobbant az ajtón, látva, hogy magam alatt vagyok, csak annyit kérdezett. – Segíthetek?

- Á! - préselem ki összeszorult torkomból. – Meghalt.

- Jól van, nyugodjon meg – biztatgatott. – Majd visszajövök.

Megtöröltem a szemem, kifújtam az orrom, a kis dobozt elsüllyesztettem a bőröndömbe, és eldöntöttem, hogy egyelőre nem kotorászok Anikó múltjában, mert attól, egymagamban beleőrülök.

Már majdnem hazaért a vonat, amikor éles hangon megszólalt a mobilom. Kioldottam, Éva volt az. - Mi van? Találkoztatok? – kérdezte, és érezhetően izgatott, türelmetlen volt a hangja.

- Hát, – csak ennyit tudtam kinyögni. – Majd személyesen, mert hosszú.

- Akkor, feljössz?

- Fel, ha nem zavarok.

- Várlak.

Éva szinte feltépte az ajtót, amikor lihegve felértem a második emeletre.

- Mi van? Mondd! – esett nekem. Berángatott nappaliba, és sápadtan állt meg előttem, akkor már láttam, hogy sejtí, tudja mi történhetett.

- Anikó öt éve meghalt – kígyóztak elő belőlem a kegyetlen szavak, rám tört a sírás, és ő is zokogni kezdett. Álltunk, mint két öreg, elszáradt fenyőfa. Felemeltem az arcom, és régi szerelmem állt előttem, könnyes arccal, öt évtizedes gyönyörűségében.

- Anikó! – hasadt ki belőlem, és felemelt karral megindultam felé. Ő is lépett felém, egymás nyakába omoltunk. Ő megcsókolta az arcom, én a nyakába fúrtam magam, és el kezdtem csókolgatni. Olyan szorosan összecsimpaszkodtunk, mintha azzal a tétova, de makacs mozdulattal el lehetne örökre hessegetni a halált. Igen, éreztük, hogy akkor ott a végzet ellen küzdünk, mert hittük, hogy meg lehet vívni, meg lehet nyerni a reménytelennek hitt küzdelmet.

- Szeretlek – suttogtam az iszonyat mélyéről, majd csókolgattam a karját, a kezét, aztán a vállát olyan erővel, mint egy lávakitörés, amitől aztán beleszédültünk egy valóságos örvénybe...

Egyszer csak finom, elbódító csend lett. Egyikünk sem tudott megszólalni, a nap folyamán átélt feszültségtől, egyik pillanatról a másikra elnyomott az álom. Talán egy óra is eltelt így, amikor Éva hangja szállt fel, mint egy könnyű fátyol, a ránk sötétedett nappaliban, és ettől feleszméltem.

- Mi történt velünk? – kérdezte, vékony, elbizonytalanodott hangon.

- Mi? – kérdeztem én is. – Elbúcsúztunk tőle... Elsirattuk Anikót.

- Igen... És most?

- Most? Igen ez most a kérdés.
  - Van otthon vacsorád?
  - Nincs.
  - Hát akkor maradj itt... van a mélyhűtőben füstölt csülökkel készített toros káposzta.
- Szereted?
- Imádom – mondtam, szinte suttogva. - És ha lehetne, maradnék egy kicsit.
  - Én is azt szeretném – búgta, és hozzám bújt.
  - De ugye, elalvás előtt odabújhatok hozzád? - tettem fel a legfontosabb kérdést.
  - Ha úgy szeretnéd.
  - Úgy – mondtam, és megcsókoltam az ajkát, és arcomat beletemettem szép őszülő, szőke hajába.

Németh János: Hajós tányér

Bence Lajos

Gyöngyöző

Gyöngyöző agyag, gyógyír kiszikkadás ellen

(Németh Jánosnak)

Ismerlek-e téged igazán?- kérdezem
magamtól, mielőtt köszöntésedre
készülök. Nem. Bár mondják, a rokonlelkek
idők kezdete óta ismerik egymást...

De ismerjük-e egymást eléggé?
Megismerhető-e a másik egyáltalán?
kérdezem újra, s a válaszom ismét bizonytalan.
De tudom, hogy milyen a zalai föld,
mikor lerántja a lábról a bocskort,
s a csizmát bekoszolja sara, ragacsra.
S ismerjük az érzést, hogy milyen a fáradt,
alant suhanó, porhüvelyből kiröppenő
szárnyszegett lélek, Pannóniai
Jánosunk lelke.

Mert megtanultuk, hogy „vannak vidékek”,
hol a sárban is gyöngy leledzik: a Mura,
a Kerka sötétlő vize aranyhomokot rejt.
S mennyi kincset, ekevasat, csoroszyát ,
kelta, római, longobárd, etruszk emléket,
vázát, kelyhet, csobolyót, fazekat
üstöt, tarsolyt, urna-edényt, kerámiát.

S mennyi kincs van a műteremben is,
mennyi emlék, mennyi Föld-Nép,
mennyi Művelt-Anyag , mennyi Sors-kaloda,
mennyi Lélekember- Csonk, mennyi Ragyogás
és szerep, megannyi dühödt indulatot levezető
szelep. Mennyi szétdőlt álom, széjjelfoszló,
neméről leváló nemlét. Mennyi kitágult
pupillájú kíváncsiság, Koldus-királyfi.
Mennz-Csöcsú-Királylány, Föld-szolga,
Képzlet- csont, feszülő vitorlanyom,
beteljesülő csoda.

S ha csillagszemükből a vágy
kiapadt, mosolyból emeltek
szivárvány-vértet, szoknyából,
pendelyből erős falakat. Férfiak,

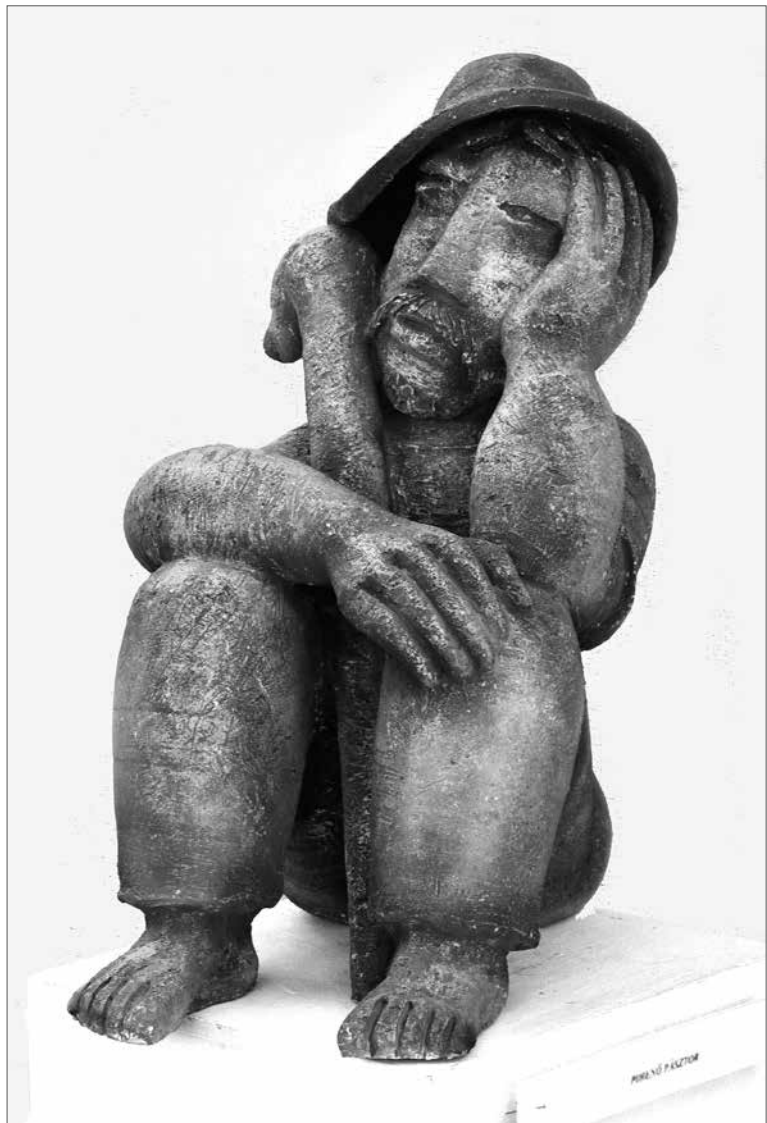

kik őrt álltak, ma is építik a képzelet
bástyáit, döngölik a vert falat.
Pásztorfiúk, kiket furulyaszó-csikó
röpít a kéklő messzeség ölébe,
bokros agancsú Csodaszarvas-ének.
Mennyi széttárt paraszt-Krisztus,
imapótlék-instant, gyógyír a szemre,
mennyi romlás elleni, gyöngyöző agyag,
gyógyír kiszikkadás ellen. ...

S ha az utolsó mű is elkészül,
minő paradoxon, de az anyag tanított rá:
kiégni nem, csak elégni szabad!
Szerszámok, eszközök szanaszéjjel,
köröskörül... szétporlik végül minden,
elfoly a víz, felissza a kiszikkadt talaj...
Törékeny létünk roppan az időben,
mint kiszáradt erdőben
lábunk alatt a gally.

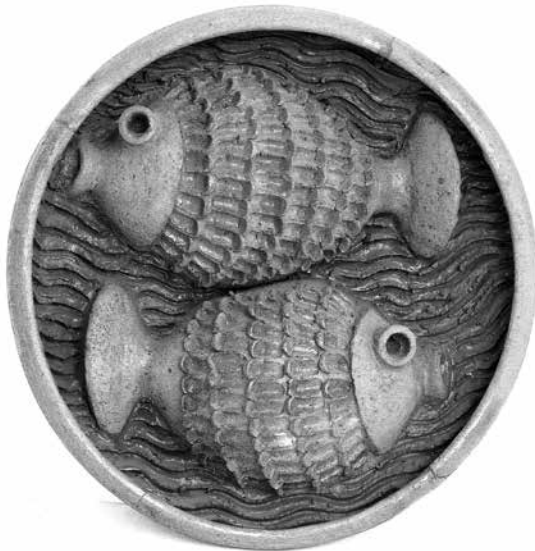
De addig forog velünk a Föld,
eme örökmozgó, körkörös forgású
Korong, s izzik a képzelet...
Mégvéd téged, a rontások ellen
önmagadnak teremtett
Agyag-(had)-sereg.
(2004-2019)

Németh János: Pihenő pásztor

Németh János munka közben

Németh János: Halak

Németh János: Legenda

Feledy Balázs

A fazekas szobrász

Németh János kiállításának megnyitása Zalaegerszegen

Talán felvethető volt, hogy az izig-vérig zalaegerszegi művésznek, Németh Jánosnak miért egy Budapesten élő tisztelője nyitotta meg, ráadásul születésnap, jubileumi kiállítását? Hiszen annyi, de annyi híve, értője van munkásságának Zalaegerszegen, Göcsejben, a régióban is? Nos, mint érintett, erre a kérdésre (amelyet persze magam tettem fel...) az lehet a válasz, hogy talán azért, hogy ezzel is jelt adjunk arra, hogy Németh János művészete természetesen a régióé, Zalaegerszegé, de Németh János művészete az egész országé, sőt még bővíteni is tudom ezt a kategóriát: az egész nemzeté.

Németh János életműve rendkívüli erővel argumentálja, hogy lehet erős a szülőföldbe gyökerezettség, hogy lehet meghatározó a szülői, nagyszülői minta, befolyásolhatja egy egész élet munkáját a származás ereje, de a csoda az, hogy ebből ki lehet emelkedni, hogy nehezen, de szívós, kitartó, értékteremtő munkával a régió jeleséből az ország jelesévé lehet válni, úgy, ahogy ez Németh Jánossal történt.

Az a megtiszteltetés ért, hogy Péntek Imre barátommal együtt írhattunk meg azt a portrékötetet, amely most jött ki a nyomdából, hivatalos bemutatója is csak később lesz, de e kiállítás megnyitásán részt vevők már itt megismerhetik. Fontosnak tartom a könyvben olvasható írásom címét: *Németh János, az agyag költője*. Mert Németh János igenis: költő, méghozzá olyan anyagból (agyagból...) formálja *költeményeit*, amelyre csak ő képes. Ebben a kiadványban például felhívom a figyelmet arra, hogy Németh János hűsége szülővárosához és a zalai tájhoz abban is kifejeződik, hogy a fővárosban tartósan szinte csak a főiskolai éve alatt tartózkodott. Ide jött Zalából, s ahogy elvégezte a főiskolát, sietett is vissza... Ez Zalaegerszegen köztudott, de miért érdemes ezt újra megemlíteni? Mert az elmúlt ötven-hatvan évben kivételesen erős volt a főváros vonzása.

Természetesen kitűnő művészek élnek, dolgoznak nem Budapesten, de zajos sikereket a főváros nélkül szinte nem is lehet/ett/ aratni... Németh János azonban ebben is kivétel. Zalaegerszegről is be tudott kerül-

ni az országos kerámia-élet vérkeringésébe, ráadásul úgy, hogy nincs sok munkája, murális műve Budapesten, pontosabban: alig. De mindenütt ismerik a munkásságát az országban! Ez a centrum és periféria, regionalitás és országosság nagy és régi problémája, amelyből ő kitört. De miért? És mitől? Hogy tudott kitörni az a művész, aki a kerámia világában, a formák és materiák tekintetében a tradíciók ápolója, gondozója, továbbvivője maradt, nem követte a szakmájában oly fontossá váló avantgárd törekvéseket, hanem másként kereste a kerámia, a *kerámiaszobrászat* új lehetőségeit.

Németh János abban (is) kivételes, hogy teljességgel a hagyományok alkotójaként dolgozta ki teljesen eredeti plasztikai világát. Ez kettős gyökerű. Elsőként: *mondanivalója* volt, van! Nem díszítőművészeti alkotásokat készít, hanem mindig olyanokat, amelyek a díszítő funkcióval szimultán módon mesélnek is; *elmesélnék* valamit. Németh János munkáinak (csempéinek, korsónak is!) mindig van narratívája, epikája, cselekménye. A XX-XXI. század művészete díszítő funkcióit felerősítette, s ő ezt együtt értelmezi a gondolat fontosságával.

Másodikként: *formálása eredetisége!* Nem ment el plasztikai formálásával az absztrakt irányába, de miközben „elment” a szobrászat irányába, azt nem hagyományos szobrászati eszközökkel (tehát nem mintázással) érte el – bár az alapanyag (az agyag!) közel áll hozzá – , hanem a keramikus leghagyományosabbnak tartott munkamódszerével: a korongozással. A korongozott formákból épített plasztikát pedig csak ő valósította meg, s így olyan módon lett eredeti és újító, hogy a legerősebb tradíciókra építkezett. De! A korongozással évszázadokon keresztül funkcionális tárgyakat hoztak létre, s erre természetesen messzemenően képes ő is, azonban ő az építészethez, a környezet-alkotáshoz kapcsolódó műveivel autonóm, a legnemesebb és legigényesebb grand art körébe sorolandó művek létrehozására lett képes, s ebben is egyedülálló.

Németh János fővárosi tanulmányai alatt természetesen keramikusművész lett, de

expressis verbis szobrász is itt lett, éppen Gádor István és Borsos Miklós szakmai, pedagógiai munkája nyomán. Ha megnézzük a magyar kerámiaművészet elmúlt fél évszázadának nagy teljesítményeit, mindennütt érezzük Németh János egyedülvalóságát. Tisztelt és szeretett, nála valamivel idősebb kortársai, nyugodtan írhatjuk: iskolateremtő személyiségei, Csekovszky Árpád (1931-1997) és Schrammel Imre (1933) – akik mindketten Gádor és Borsos örökébe lépve az Iparművészeti Főiskola jeles tanárai is lettek – egész más utat választottak; más úton jártak, még ha Csekovszky művészetében érzünk is a közös gyökerűséget Németh Jánoséval. Németh János, mivel karakteres és tudatos *formaőrző* lett, valahogy nem került be a később progresszívnek nevezett (kijelölt...) szakmai (ma trendnek mondjuk...) fősodorba.

De, s ez megint nagyon fontos: belekerült egy olyan magyar jelenségsorba, amely a hatvanas évek végétől újította meg a magyar művészeti praxist és gondolatot, ízlést (művészetit és közízlést egyaránt!). Előtérbe került a népművészet. (Erdély-járás.) Az irodalomban megfogalmazódott Illyés Gyula és Csoóri Sándor karakteres véleménye, mely szerint a folklór a kortárs modern művészet gyökere is lehet. Mindez manifesztálódott Juhász Ferenc és Nagy László költészetében. Szárba szökkent a táncházmozgalom, megismertük Sebő Ferenc és Halmos Béla törekvéseit. A népiség jelei beledolgozódtak a kortárs magyar film opusaiba, Kósa Ferenc, Sára Sándor, de még Jancsó Miklós filmjeibe is. Az építészetben nagy vita kerekedik az ún. tulipános házakról; miként lehet megújítani a kortárs magyar építészetet, annak részese sajátos díszítettség? Létrejön és kifejlődik az organikus iskola, élén Makovecz Imre, Csete György és mások épületeivel.

Megjelennek Kallós Zoltán és Erdélyi Zsuzsanna balladagyűjtései. A tárgykultúrában, öltözködésben is keresik a népi gyökereket. A népi tárgyak gyűjtése a kerámiától a textilikig divattá vált. A népi kultúra fontosságának újraértelmezése áthatja egész kultúránk

alakulását, befolyásolja az urbánus műveltségi eszményeket is. Mindent áthat az újraértelmezett *bartókiság* eszménye.

Ebbe a folyamatba helyezhető Németh János munkássága! A nemzeti – mint önálló – érték felismerése és jelenléte a hivatásos művészetben. Természetesen ezek a folyamatok érzékelhetők a képző- és iparművészetben is, a velemi kísérleti textil gondolatosságában éppúgy, mint Tóth Menyhért, Balázs János vagy Somogyi Győző és Makoldi Sándor (és persze mások!) művészetében. A kortárs kerámiaművészet elsősorban a nemzetközi trendekre figyelt, oda illeszkedett be, ott aratott sikereket, de ezek *más* művészeti karakterűek. Németh János számára a gyökerek hazaiak, nemzetiek, de – el ne felejtjük! – nemzetköziek, egyetemesek is, a sumér – hettita, etruszk kerámiavilág intenzív tanulmányozásának jeleivel.

Itt és most, két nappal Németh János 85. születésnapja előtt, egy nagy és jelentős keresztmetszetet mutatunk be életművéből, amelyet persze ismerhetnek Zalaegerszegen a művészete iránt érdeklődő polgárok, de ez a kiállítás akkor is reveláció, mert jó műveket mindig jó újra látni, sőt lehet, hogy egy újra látott mű katartikusabb élményt okoz, mint amikor először láttuk. E kiállítás műfajilag is teljes, hiszen szobrokat, kisasztalkákat, domborműveket, frizeket, grafikákat is látunk, és ami legalább ilyen izgalmas: széles tematikájának szinte minden összetevője felvilágosít a görög-római mitológiához és a Bibliához kapcsolódó művekkel, a krisztusi megfeszítéssel, a hétköznapi tematikájával.

Külön kuriózum, hogy diplomamunkája, a *Háry János* is látható most. E munka ironizáló, humorban gazdag atmoszférája később meg is határozta művészetét. Ez a mű is még agyagban mintázott, mint a szintén korai *Szücs úr* és a *Lajos bácsi*. De megcsodálhatjuk erőteljesre formált női figuráit, Vénuszait, amelyek vitalitása, erotikája időn kívüli dimenzióba helyezi e műtárgyakat: képesek egyesíteni a profán és szent elméletét és gyakorlatát, s melyekben ott – a korábban már emlegetett – költőiség. Élvezhetjük, hogy az emberi anatómián túl milyen mélyen ismeri az állatok anatómiáját, melyet itt most szarvasaival, lovaival (lovacskáival, csikójával), vaddisznójával, kecskéjével bizo-

nyít. A *testek ábrázolásai* – lett legyen az ember vagy állat – mindig tele és *telve* vannak esztétikummal, még akkor is, ha a művész kivételesen érzi a túlzás, a felnagyítás, a szinte (!) „elmintázás” túlmennyiség gyakorlatát, de e kiemelésekkel mindig szuggesztívebbekké válnak plasztikai. Fent a galérián, az összekötő szakaszon torokszorító a Káron ladikja: „Az embert a múlás szele sodorja.”

A mai kiállítással kapcsolatban nagyon fontos tudnivaló, hogy szinte a teljes kollektívát a kiállító művész bocsátotta a kiállítóhely rendelkezésére, s így az ún. ikonikus művek, életműve alpművei együtt láthatók. A kiállítás nyitáskor, március 14-én két nagy nemzeti ünnep előtt álltunk. Az egyik március 15., melyre folyamatosan kell emlékeznünk, illő tisztelettel, égre tekintve. A másik pedig március 16., amely nap egyben Németh János 85. születésnapja lesz, akinek köszönettel, hálával nézhetünk a szemébe. Immár tehát ez is nemzeti ünnep. A művész személye és életműve indokolja.

(Az közölt szöveg Zalaegerszegen a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben elhangzott megnyitó beszéd szerkesztett változata, amelyen Balaicz Zoltán, Zalaegerszeg polgármestere mondott köszöntőt, közreműködött a Canterina Kamarakórus és Mihály Péter színművész. A kiállítás április 4-ig volt látogatható.)

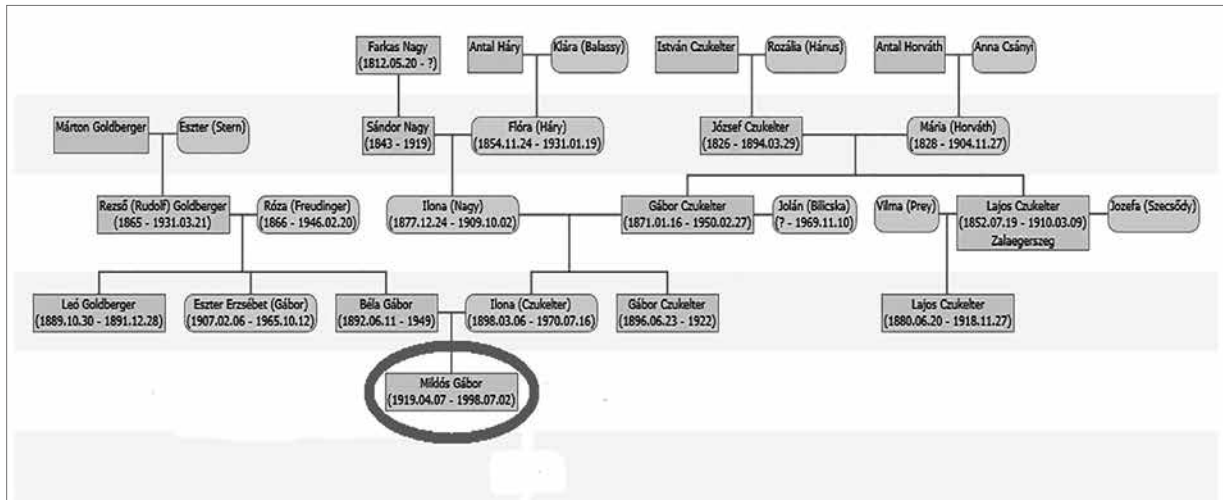
Kocsis Katalin

100 éve született Gábor Miklós

100 éve, 1919. április 7-én született Zalaegerszegen Gábor Miklós színművész, rendező, író, a 20. század magyar színművészetének egyik meghatározó – és a közönség körében egyik legnépszerűbb – egyénisége. A centenárium jó alkalmat ad arra, hogy áttekinthessük zalai, zalaegerszegi kötődéseit.

Kezdjük a gyökerekkel! Saját anyakönyvi kutatásaim ezt a családfát rajzolták ki:

Gábor Miklós vegyes házasságból született: édesapja, Gábor Béla izraelita származású; édesanyja, Czukester Ilona családja római katolikus.

Apja eredeti családneve Goldberger volt. A Kassa közelében, Csetneken született apai nagyapa (Goldberger Rezső/Rudolf) Siklóson telepedett le fényképészként. Néhány év múlva, még a mozgófilm elterjedésének hajnalán, átvette Siklós moziját. Foglalkozásában követte őt Béla nevű fia, aki alig húsz éves korában, apja hathatós segítségével lett a nem sokkal korábban alapított zalaegerszegi Edison mozi tulajdonosa.

Az ifjú Czukelter Lajos

Nyilván így ismerkedhetett meg a gyönyörű fiatal lánnyal, Czukelter Ilonával. Ilona zalaegerszegi családból származott, bár ő maga az osztrák határszélen nőtt fel.

A Czukelter család pápai eredetű: a dédapa Czukelter József még Pápán született. Zalaegerszegről nősült s élete végéig Zalaegerszeghez kötődött. Fiatal gazdatisztként 1867-ben állt Zala megye szolgálatába, mint alszámvevő. Folyamatosan haladt előre a ranglétrán, melynek csúcsa a megyei főszámvevő posztja volt; ez a vármegye szervezetében a főispán alatti egyik legmagasabb hivatali rangot jelentette. Számos gyermeke közül a legfiatalabb, a vasúti tiszt Czukelter Gábor lett Gábor Miklós anyai nagyapja.

Ebből az ágból érdemes egy oldalági rokont is megemlíteni: ifjabb Czukelter Lajost, Gábor Miklós édesanyjának első unokatestvérét, ugyanis valahonnét innét, a családnak ebből az ágból örökölhette Gábor Miklós a színészi adottságokat. A jogot végzett Czukelter Lajos a *Függetlenségi és 48-as Párt* zalai ügyvezető titkára, majd gróf Batthyány Pál, korábbi Zala megyei főispán, ekkoriban országgyűlési képviselő magántitkára volt. Fiatal korától Zalaegerszeg „nemhivatalos” versmondójaként tartották számon. Az alábbi idézet a Magyar Pajzs 1914. február 19-i számából sokat elárul róla, érdemes teljes terjedelmében idézni:

Nem sok jó szavaló van a megyénkben. Czukeltert legjobban szerette a közönség, mert ő legszebben szavalt mindig. Sokan találgatták, vajjon azóta nem romlott-é a hangja. Némelyek állíták, hogy 20 éves korában volt a legjobb, mások hogy 25 éves korában állt a zenitén. S mikor most előadta Kiss Józsefnek Odessza című mély érzésű versét, kisült, hogy régebben legszebben szavalt, de most legjobban.

Régebben volt fiatalos hatásadászat is a szavalásában; most tanulmány látszott és érzett rajta; a költemény szavaival egybehangzóbb volt a szóbeli kifejezése s arc- és kézmozdulata. Előadásában most teljes az őszinteség. A hangja most is fülbemászó és idegmozgató. A közönség megértette, méltányolta és megújrázta lelkes tapsával.

Gábor Miklós anyai felmenőinek másik ága nagyanyja, Nagy Ilona révén Zala megye két jeles múltú nemesi famíliájáig vezet vissza. A Nagy család 1649-ben kapott nemesi levelet III. Ferdinándtól. Előnevük „hóttói és bonczodföldi”. Ilona a „hóttói” ágból származott.

Nagyapja, az 1812-ben Andrásfidán született Nagy Farkas földbirtokos, az 1800-as évek derekán ügyvéd volt Zalaegerszegen. Felesége hári Hány Flóra, Hány Antal nemesapáti földbirtokos lánya. Az ő egyik fiuk, a szintén jogi pályán működő Nagy Sándor lett Ilona apja.

Nagy Ilona 1895-ben ment feleségül Czukelter Gábor vasúti tiszthez. A zalaegerszegi esküvő után a fiatal házaspár kezdetben

Királyhidán (ma Bruckneudorf, Burgenland), a férj állomáshelyén élt. Ott született meg két gyermekük: 1896-ban ifjabb Gábor, majd 1898-ban Ilona, Gábor Miklós leendő édesanyja.

A következő évtized végén, amikor a férj már a zurányi vasútállomás főnöke volt, nagy családi tragédia történt: Nagy Ilona élete harminckettedik évében, 1909. október 2-án rákban elhunyt. Kislánya tizenegy éves múlt. Az apa 1912-ben másodszor is megházasodott, ám új felesége igazi mostohaanyának bizonyult. A húsz éves Czukelter Ilona ebből a családi légkörből – szinte menekülésszerűen, ám igaz szerelemből – ment férjhez Gábor Bélához 1918-ban. Így a zalaegerszegi családból származó, de az osztrák határszélen született és felnőtt Ilona házassága révén ténylegesen is zalaegerszegi lett, még ha csak egy fél évtizedre is.

A fiatal házaspárnak két fia született: 1919-ben Miklós és 1920-ban Tamás. Tamás másfél éves korában szövődményes influenzában meghalt, így Miklós maradt az egyetlen gyermek a családban.

Gábor Miklós szülőháza a mai Ady, akkori nevén Wlassics Gyula utca 9. szám alatt ma is megvan, nagyrészt eredeti formájában.

Egészen közel hozzá, a 13. szám alatt, a mostani modern lakóház helyén a dédszülők háza állt. Dédanyjára, az 1931-ben elhunyt Nagy Sándorné Hány Flórára még emlékezhetett Gábor Miklós. Maga a régi ház is erősen megmaradt emlékezetében. Egyszer, amikor még állt a ház, a feleségét, Vass Évát is elhozta ide.

... annyi év után is pontosan emlékeztem rá, hogy hol van a pince, a borospince az udvarban, s mondtam, hogy most figyeljen a pincéből feljövő szagra, mert ez bennem úgy megmaradt azóta is, hogy szinte szívdobogást kapok, ha újra megérzem. Bár tudom jól, hogy az a pince rég üres. De hát ez volt a dédnagyanyám háza...

E házak és az Arany Bány épülete között, a Bány háta mögött volt egykor a régi zsinagógából kialakított mozi, az apa mozija, Gábor Miklós legelső filmélményeinek színhelye.

Gábor Béla 1913-ban, mindössze 21 évesen tűnt fel Zalaegerszegen, mint mozi. Az Edisonról elnevezett intézményt egészen 1944 nyaráig igazgatta, bár 1925 körül családjával Székesfehérvárra költözött. Ott is lett két filmszínháza, de megtartotta a zalaegerszegit is, amelyet alkalmazottak útján üzemeltetett.

Mint Béres Katalin részletezte kitűnő könyvében, 1920 után Zalaegerszegen Gábor Bélának sok támadásban, gáncoskodásban volt része: egyrészt a város a mozit mindenáron „megbízható keresztény kezekben” szeretne volna tudni, másrészt az akkori katasztrofális gazdasági helyzetben az üzleti nyereséghez ő maga szeretett volna hozzájutni. Ez bizonyosan belejátszott abba, hogy mire Miklós iskolás lett, a család elköltözött Székesfehérvárra.

Mindenesetre a kisleány Gábor Miklós Zalaegerszegen élte eszmélésének időszakát. Szinte a moziban nőtt fel, emlékei szerint a széksorok között tanult meg járni, s első film-élményei is – még a némafilm-korszakból – Zalaegerszegen érték. Látott olyan filmeket is, amelyeket a korhatár miatt nem is láthatott volna: Ahogy ő fogalmazott: *Olyan filmek világa él a fejében, amikre tulajdonképpen nem is szabadna emlékezni...*

„Parádésan öltöztetett” kisgyermekként őrizte meg őt ebből az időből a nála tizenöt évvel idősebb Keresztury Dezső emlékezete. Ismerte a kisleányt későbbi kollégája, a szintén Zalaegerszegen gyerekeskedő, öt évvel idősebb Ujlaky László is.

Miután szüleivel Székesfehérvárra költözött, látogatóban azért még megfordult szülővárosában, hiszen szinte egész rokonsága ott élt. Ismert egy fényképe is, amely már fiatalemberként mutatja szüleivel és rokonokkal a szülőház udvarán.

1944 után azonban kapcsolata a várossal hosszabb időre megszakadt. Azon a nyáron adminisztratív eszközökkel elvették apja moziját, melyet a náci-nyilas propaganda szolgálatába állítottak. Épületét a világháború legvégső heteiben hadianyagraktárnak használták, s a németek menekülésük előtt felgyújtották. Ma üres telek van a helyén. Még egy fénykép sem maradt fenn róla...

A háború végén Gábor Béla megpróbált legalább némi kártalanítást elérni, de sikertelenül. Hamarosan az Egyesült Államokba távozott, ahol rövid idő múlva hirtelen meghalt.

Gábor Miklós kapcsolata a szülővárosával csak a hatvanas években támadt fel újra. Először 1962-ben hívták meg egy művelődési ház avatására, amelyen akkori új, hamarosan emblematicussá váló szerepének részletével, Hamlet első monológjával lépett fel. 1964-ben a Zrínyi Gimnázium műsoros estjén működött közre, de járt közönségtalálkozón Gellénházán is.

A szülővárossal való kapcsolat akkor teljesebben ki, amikor az 1982-ben alapított zalaegerszegi állandó színház új, mostani épületét Madách: *Az ember tragédiája* drámai költeményével nyitották meg Ruszt József rendezésében, s benne ő játszotta Lucifert. Ruszt Józseffel már dolgozott együtt Kecskeméten - ahová új művészi utakat keresve Gábor Miklós egy szűk évtizeddel korábban le is szerződött - , így örömmel és bizalommal fogadta el a zalaegerszegi színház igazgató-főrendezőjévé kinevezett Ruszt felkérését.

Ekkor, a Tragédia próbáinak és előadásainak idején talált vissza úgy igazán szülővárosához. Erről lánya, Gábor Júlia mesélt:

Anyuval [Ruttkai Éva] eljöttünk megnézni az előadást. Apu egészen megfiatalodott. Ahogy végigvezetett minket a városban, és boldogan mutatta meg gyerekkora fontos helyszíneit. És arról beszélt, hogy hiába az elmúlt évtizedek, ő itt otthonosan érzi magát. Számomra is feledhetetlen és emlékezetes maradt az a sétálás, mesélős nap.

Azóta az egerszegi Tragédia-előadás, amelyet Ruszt az Úr és Lucifer vitájaként álmodott színpadra, legendává vált. Ez a koncepció teremtette meg Gábor Miklós modern, puhakalapos, ballonkabátos Luciferét, amely nemcsak a rendezői felfogás elidegeníthetetlen része volt, hanem benne szinte testet öltött alakítójának „mozisgyerek” múltja is.

Egy hosszabb interjúban Gábor Miklós ezt így fogalmazta meg Földes Anna kritikussal beszélgetve:

Ruszt ezzel a frappáns ötletével – Lucifer merőben szokatlan jelmezének, külső megjelenésének elképzelésével – váratlanul rátapintott egy titkomra. Valamire, amiről mi ketten soha nem beszéltünk. Hogy én gyerekefjével nemcsak láttam, de rajongva szerettem is ezeket a népszerű puhakalapos filmfigurákat, sőt, amikor legelőször arról ábrándoztam, hogy színész leszek, ilyen Humphrey Bogart vagy fiatal Jean Gabin-szerű színész szerettem volna lenni. Ruszt Jóska – számomra is váratlanul – szinte leleplezte ezt a titkot, amikor megtalálta számomra a mai Lucifer leghitelesebb külső alakját. Azt a jelmezt, amiben első pillanattól kezdve úgy mozoghattam, mint aki beleszületett.

Azóta Lucifer jelmeze a Göcseji Múzeum állandó kiállításának része, s a szülőházon elhelyezett portrédombormű is ebben jeleníti meg Gábor Miklóst.

Mindez már átvezet bennünket Gábor Miklós utókorába. Az 1998. július 2-án elhunyt művész szülőházát 2002. március 1-jén, a színház alapításának huszadik évfordulója alkalmából jelölték meg emléktáblával.

Az említett puhakalapos portrét Béres János készítette (az ő alkotása Gábor

Miklós síremléke is a Farkasréti temetőben). A portré-dombormű alatt Mészöly Dezső verse olvasható; a sorok kezdőbetűi akrosztikonként adják ki Gábor Miklós nevét. A vers címe, a *Prince of Hungary* (Magyarország hercege), J. C. Trewin angol színikritikusra utal, aki ezzel a jelzővel, a Hamlet eredeti alcímének (*Prince of Denmark*) parafrázisával méltatta Gábor Miklóst, miután 1964-ben megnézte Hamlet-alkatását.

Mészöly Dezső: „Prince of Hungary”

Gondolatok „halványra betegítők”
 Áldását-átkát hordoztad fejedben.
 Balsorsnak „nyűgét s nyilait” veretlen,
 Oly némán túrted a végső menetben:
 Riadtan kérjük egymástól mi élők,

Miféle kór, milyen kivédhetetlen,
 Irgalmatlan csapás ütött le végül?
 Kőd ül reánk – „festett ég” sose kékül –
 Leng gyászos szuffitánk a szín felett...
 Ó, magyar Hamlet, „Prince of Hungary”,
 Sötét a roppant színpad nélküled!

Az emléktábla avatásán részt vett Gábor Miklós lánya, Gábor Júlia és a színész özvegye, Vass Éva. Gábor Miklósról dr. Gyimesi Endre polgármester, Hámori József akadémikus, Ruszt József rendező és Mészöly Dezső irodalmár emlékeztek. Archív felvételtől felhangzott Hamlet nagymonológija. Vass Éva is szólt a megjelentekhez, férje egy Zaláról szóló írásából olvasott fel részletet.

2013. július 1-jén, a művész halála 15. évfordulójának előestéjén az Együtt Zalaegerszegért Egyesület kezdeményezésére Gábor Miklósról utcát neveztek el, mely eredetileg az Eötvös köz névre hallgatott. Kiválasztása szerencsés volt, hiszen a régi nevet a szomszédos utca továbbra is őrzi, a hely pedig kifejezetten közel fekszik Gábor Miklós szülőházához.

Sajnálatos viszont, hogy a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színházban ma nincs Gábor Miklósról elnevezett bérlet, holott néhány éve még volt. Van viszont Latinovits Zoltán-bérletük, sőt, többek között Ruttkai Éva, Tolnay Klári, Sárdy János is bérletek névadói. Nem az a baj, hogy az ő nevüket bérlet viseli, hanem az, hogy éppen a zalaegerszegi kötődésű Gábor Miklósét nem. Nem volt túl elegáns dolog a színházról, hogy éppen azt szüntette meg...

Források:

- **Béres Katalin:** Kulturális élet Zalaegerszegen 1920-1945. Zalaegerszeg, 2015
- **Török András:** Ami mellé érdemes kiállni. Zalaegerszegi beszélgetés Gábor Miklóssal. = Zalai Hírlap 1983. 10. 08.
- **Földes Anna:** „... mi végre az egész teremtés?” Gábor Miklós a zalaegerszegi Tragédiáról. = Földes Anna: Színésznek született. Bp. 1987
- <http://gabormiklos.blogspot.com/search/label/csal%C3%A1rda>
- A felhasznált fotók a Göcseji Múzeum és a szerző tulajdonából valók

Turbuly Éva

„Visszatértem az eke szarvához” Beszélgetés Gyimesi Endrével¹

Gyimesi Endre könyvtáros, levéltáros-történész, hosszú ideig Zalaegerszeg polgármestere és országgyűlési képviselője, változatos és több területen is sikeres pályát futott be. A politikusi létől visszavonulva visszatért korábbi szakmájához: újra elmerült a történelmi kutatás, a tudományszervezés, a szakkönyvek szerkesztésének és lektorálásának a világában. Ezt annál könnyebben tehette, mert kapcsolata a szakmával és a kutatással a közbeeső 20 évben sem szakadt meg. Emellett aktív közéleti emberként máig több társadalmi szervezet, alapítvány vezető tisztségviselője. A város és a megye díszpolgára, 2018-ban megyei Prima-díjra jelölték. Mivel politikusi és sportvezetői élete jobban dokumentált és ismert, ez alkalommal – az előbbieket nem kihagyva – részletesebben a gyökerekről, a város és a megye kulturális és tudományos életének, intézményeinek 80-as, 90-es évekből történetéről faggatom, amit annál fontosabbnak tartok, mert ezeknek a rendszerváltást megelőző és közvetlenül követő esztendőknél a történelmi szemléletű feldolgozása még várat magára.

Régi szakmai ismeretség köt össze bennünket. A nyolcvanas évek közepétől 1992 tavaszáig dolgoztunk együtt a Zala Megyei Levéltárban. Így az ottani, sőt a korábbi, könyvtári munkádat is közről tudtam követni. Az interjúra készülve elolvastam Arany Horváth Zsuzsa veled készült interjút a Zalai Hírlapban, és megnéztem a Buza Beátával készült riportot.² Sokat megtudtam belőlük a gyerekkorodról, amit az életútinterjúk egyik legizgalmasabb, leginformatívabb fejezetének tartok. Közismert például az irodalom iránti vonzalmad. Most tudtam meg, hogy a bátyád, Gyimesi László Lajos költő, akinek több kötete jelent meg.

Középiskolásként Nagykanizsán tanult a Vegyipari Technikumban. Zala Márkkal, Balázsovits Lajossal egy korosztály. Színészkedtek, verseket mondtak, így szükségszerűen az írással is megpróbálkozott. Több kötete jelent meg, a legutolsó, a válogatott versei, éppen mostanában, a 70. születésnapjára. Évtizedek óta Óbudán él, a gázművek művelődési házában az igazgatója volt.

Édesanyádat korán, másfél évesen veszted el egy súlyos betegségben.

¹ Az interjú a 2018. november 21-22-én folytatott beszélgetések alapján készült. Az idézet utalás a római államférfira, Cincinnatusra (i. e. 519–i. e. 430.), akit az eke szarva mellől hívtak el diktátornak, majd a győzelme után két héttel lemondott és visszatért a földműveléshez.

² <https://www.zaol.hu/hirek/a-multkutato-jovot-epitett-beszelgetes-zalaegerszeg-egykor-polgarmesterevel-dr-gyimesi-endrevel-1731520/>, 2015.10. 09., https://www.youtube.com/watch?v=qAn_8VmaVjg Habos kávé 2.0 Búza Beáta riportja a Városi Televízióban. 2016. nov. 18.

Édesapád, Gyimesi Lajos tanárként az emberi példaképed is volt.

Nagyon nehéz élete volt, háromszor kellett a nulláról újraépítenie az életét. A Moson megyei Császárrétpusztán született 1913-ban. Korán árvaságra jutott, majd az Alföldre került egy tanítógyerekek számára fenntartott árvaházba. A tanítóképzőt Kiskunfélegyházán végezte el. Megházasodott, két bátyánk született. Végigharcolta a II. világháborút. Már 1937-38-ban behívták tényleges szolgálatra. Rövid másfél évnyi civil élet után újra bevonultatták. Orosz hadifogságba került, ahonnan 1947-ben tért haza.

A háború alatt úgy gondolta a család, a Dunántúl biztonságosabb, ezért Keszthelyre költöztek. Lakóházukat, ahova egy barátjának a családja fogadta be őket, bombatalálat érte. A család, apám barátja és annak felesége is, meghalt. Utóbbinak a gyászoló testvére lett apám második felesége, azaz az édesanyám. Három fiúk született. A középső, Attila a bába hibájából agyvérzést kapott, magatehetetlen betegként nőtt fel. Így édesanyám halálakor apám egy ötéves, egy másfél éves és egy beteg gyerekkel maradt egyedül. Nem véletlen, hogy átképezte magát gyógypedagógusnak. Időközben újra nősült, mert a három gyerek napi ellátásával egyedül nehezen boldogult. Zalaszentgrótra kerültünk, a beteg gyerekek intézetébe, aminek az igazgatója lett. Így együtt maradhattunk Attilával, aki fiatal felnőttként, 24 évesen halt meg.

Az elmondottak a te életedet is meghatározták; formálták a habitusod, a gondolkodásmódod, az emberekhez való viszonyod. Úgy tudom, bent laktatok az intézetben.

Így van. Láttuk, hogyan vélekedik a külvilág a beteg gyerekekről, milyen az intézeten belüli élet, ami fejlesztette az empatikus készségeket. Az ott élő, dolgozó három család mindennapjaihoz hozzátartozott egy tágabb család, a gyerekek közössége. Közös ünnepeink voltak.

Hol végezted a gimnáziumot? Te is Nagykanizsán?

Nem, Zalaszentgróton jártam általános és középiskolába is.

Komoly teljesítmény volt egy vidéki kisvárosból bekerülni az OKTV³ első 10 helyezettje közé.

Hetedik lettem a két háború közötti Zalaszentgrótról írt dolgozatommal. Több későbbi egyetemi társammal ismerkedtem össze a verseny során. Előfelvételis katonaként is leendő egyetemi társakkal, kollégákkal voltunk összezárva, akikkel a későbbi pályánk során a szakma területén is együttműködtünk. Poór János, Gerő András, Szvák Gyula történészekkel, Angyalossy Gergő, Ambrus János, Bacsó Béla, Kardos András irodalmárokkal. A középiskolai évekből egy dolgot emelnék ki: az életmentői kitüntetést. Országos honismereti táborban voltam a Bodrog partján. Egy idősebb ember került

³ Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny

bajba. A kutyája jelzett, így vettem észre, hogy baj van. Később levélben köszönte meg, hogy megmentettem az életét. A Bodrogon akkor fürödtem először és utoljára.

Történelem-könyvtár szakon végeztél az ELTÉ-n. Volt olyan középiskolai tanárod, aki a pálya felé terelgetett?

A történelemtanárom, Csullag Lajos. Ő biztatott a megmérettetésre az országos pályázatokon. A magyartanárom Németh Lajos volt. Neki a rengeteg memoritert köszönhetem. Emellett padtársa volt a sümegi gimnáziumban Simon Istvánnak, a Bazsiból származó, akkor országos híró költőnek,⁴ és minden második évben meghívta őt az iskolánkba. Rajta keresztül „kénytelen” voltam megismerni a zalai írókat, költőket. Mindketten hatottak rám, így egyértelmű volt, hogy történelem-magyar szakra jelentkezem. Az érettségi évében azonban nem indult ez a párosítás, el kellett döntenem, melyiket választom fő szaknak. Mivel az OKTV-n történelemből értem el a 7. helyezést, így emellé kellett párt választani. Akkor naív módon azt gondoltam, a könyvtár majdnem ugyanaz, mint a magyar, így történelem-könyvtár szakra jelentkezttem.

Ahogy én is, mivel a levéltár szakot csak másod-, vagy harmadéven lehetett felvenni. A megye társadalmi ösztöndíjasa voltam. Simonffy Emil⁵ kereste meg Felföldi Tiborné igazgatót, Eszter nénit, ő ajánlott. Egy évig voltam könyvtár szakos.

Közös tanáraink voltak: Szelle Béla, Fülöp Géza. Amikor már nem tanítottak, egészen jó barátságba keveredtünk. Kis tanszék volt, jól ismertük egymást az évfolyamon. Visszatérve a középiskolára, színvonalas gimnázium volt. Második idegen nyelvként olaszul tanultunk. Szerettem, de egy világnyelvnek nagyobb hasznát vettem volna később.

Melyik kollégiumban laktál Budapesten?

Kezdetben a Budaörsi úton. Első év végén azután felemelték a nyugdíj előtt édesapám fizetését, így magasabb kategóriába kerültem, kiraktak.

Én is hasonló cipőben jártam. Két pedagógusi fizetéssel alig-alig fértem be. A húgom egyedüli eltartott gyerekként már albérletben húzott le öt évet. Nagy anyagi megterhelést jelentett ez a szülőknek.

Annak ellenére történt ez, hogy a Budaörsi napok pályázatán első helyezést értem el a Nyugat folyóirat történetéről írott dolgozatommal. Ezt követően a nagynénimmel laktam a Déli pályaudvar melletti egyszobás lakásban. Rózsi néni karmelita nővér volt, a rendek feloszlását követően esztergályos, majd csecsemő-gondozónő. Kapcsolatai révén félévekre kiutazott gyerekekre vigyázni Máriazellbe. Ezalatt egyedül „uraskodhattam” a lakásban. Azért a két kollégiumban – a Ménesi úton és a Budaörsi útiban is gyakran megfordultam.

Diákként jól kihasználtam az adódó lehetőségeket, más szakok engem érdeklő előadásaira is bejártam. Ilyenek voltak László Gyula régészeti előadásai, és a 20. század első felének magyar irodalomtörténetével foglalkozók, például Király István Ady-kurzusa.

⁴ Simon István (1926-1975) költő

⁵ Simonffy Emil (1928-2007) történész, levéltáros, 1973-tól 1988-ig a Zala Megyei Levéltár igazgatója.

A történelem szakon, ahova néhány évnyi különbséggel jártunk, közös tanáraink voltak, mint az akkor a történész pályája csúcsán lévő Szabad György, Unger Mátyás, Hahn István, Kákossy László, Komoróczy Géza. Nagy hatással volt rám Gergely Jenő. Nála olvastam végig Mindszenty József naplóit. Rengeteget tanultam tőlük, örülök annak, hogy sok mindenkit hallhattam előadóként. Az ELTE jó volt erre. Nem volt olyan kötött a tanrend, lehetett választani az előadások, szemináriumok között. Kevésbé volt iskola jellegű, mint a többi egyetem.

Az, hogy nagyobb közösségben nőttél fel, nyitottá tett és jól alkalmazkodtál. Nekem, falusi lányként nehezebb volt beilleszkednem, megszoknom a nagyvárost. Az első év ezzel ment el. Nem tudtam úgy feloldódni, mint a pesti csoporttársak, volt bennem némi kishitűség. Később ez természetesen oldódott.

Jó volt a 13 fős csoporton belüli arány, a vidékiek voltak többségben.

Mi is 13-an voltunk, de hamar szétszóródott a csapat. Sokan vettük fel „jobb híján” a könyvtár szakot. Régészet, művészettörténet, levéltár, sokféle irányba indultunk. Nem alakultak ki szorosabb kapcsolatok.

Ez a kirajzás nálunk is bekövetkezett, de később. Például sokat kirándultunk együtt.

A szakdolgozatod témájában inkább kapcsolódtál a magyar szakhoz, mint a történelemhez. Említetted: a Budaörsi úti kollégiumi pályázatra írt munkád volt az első lépés ebbe az irányba.⁶

Talán a Székely György-féle zsűri döntötte el, hogy ezzel a témával komolyabban érdemes foglalkozni. Egy fejezetet a könyvtár tanszékre adtam be szemináriumi dolgozatként. Azután valaki ezt javasolta szakdolgozati témának. Később a doktori disszertációm is a Nyugatból írtam.⁷

Sokat ülhettél a Széchényi Könyvtárban. Akkoriban még nem esett messze az egyetem-től.⁸

Sokan ódzkodtak tőle, de én oda jártam a legszívesebben. Este 9-ig nyitva voltak. A könyvés és a folyóirat-olvasóba, később a kéziratárba is bejártam.

Amikor a 70-es évek második felében felköltöztek a várba, én már inkább az Országgyűlési Könyvtárat választottam. Történeti szakkönyvtárként szinte minden szükséges kötetet megtaláltam ott is.

Gyakran használtam az Egyetemi és a Szabó Ervin Könyvtárakat is, igaz, inkább kölcsönzésre.

A veled készült riportban elhangzott, hogy a Zala Megyei Könyvtár akkori igazgatója,

⁶ Adalékok a Nyugat folyóirat történetéhez 1908-1941. In: Budaörsi Füzetek. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Budaörsi úti kollégiumának tudományos kiadványa. Budapest, 1974. 253-276. p.

⁷ A Nyugat folyóirat története a sajtótörténet szemszögéből.

⁸ A könyvtár akkoriban a Nemzeti Múzeum épületében volt.

Németh László⁹ hívott le téged Zalaegerszegre.

Így van. Az egyetemen gyakorlatilag elköteleződtem a történelemtudományok iránt, és az utolsó két évben a Történelemtudományi Intézetben dolgoztam a Várban. Ott végeztem a kötelező gyakorlatot is. Kosáry Domokos akkor készítette elő a nagy bibliográfiája újabb részeit,¹⁰ neki segítettünk az anyaggyűjtésben. Valós lehetőségnek tűnt, hogy az intézetben tudok elhelyezkedni. Ekkor tudta meg valahonnan Németh László, a megyei könyvtár vezetője, talán Papp Istvántól, aki akkoriban a Könyvtári Módszertani Központ vezetője volt, hogy van egy könyvtár szakos zalai fiú – jó barátságban voltak egymással. Tudatosan kezdett gyúrni az utolsó három évben, hogy menjek le Zalába. A legerősebb érve az volt, ha vállalom a vidéki életet, két éven belül megoldják a lakásproblémámat. Az akkori viszonyok között ez döntő érvnek bizonyult; elfogadtam az ajánlatot. Négy évet töltöttem el a megyei könyvtárban 1977-től 1981-ig.

Doktorrá avatás
1980

A lakáskérdés mindannyiunk közös gondja volt, mivel a magántulajdonba kerülő társasházi lakások megvásárlását is tanácsi kiutalás révén lehetett csak elnyerni. Mindenesetre akkor még csábították a jó minőségű, egyetemet végző szakembereket a „végekre”. Emlékeim szerint az alagsorban Bogár Imrével¹¹ dolgoztatok egy szobában.

⁹ Németh László (1930-1988) könyvtáros, 1957-től 1988-ig a Zala Megyei Könyvtár igazgatója.

¹⁰ Kosáry Domokos szerk.: Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába I-III.

¹¹ Bogár Imre (1945-) könyvtáros, tanár, 1990-1994 között Zalaegerszeg polgármestere.

Eredetileg módszertanosnak szántak, végül Fülöp Pista¹² bácsi halálát követően a helytörténeti gyűjteménybe kerültem, annak a kialakítását, rendszerezését végeztük el. Szép időszak volt. Közben helytörténeti kutatásokat is végeztünk.

Miben állt ez a munka?

Ott kezdődött, hogy a gyűjtemény kialakítása kapcsán fel kellett keresnünk azokat a személyeket, akik valamilyen módon kötődtek a megyéhez, és összegyűjtöttük az általuk publikált anyagokat. Emellett figyeltük a teljes magyarországi szakirodalmat, és onnan is kigyűjtöttük azokat, akiknek voltak zalai vonatkozásai. Akkor kezdtük készíteni az első megyei bibliográfiákat, amelyek aztán a Zalai Gyűjteményben jelentek meg. Segítettünk a helytörténeti kutatóknak. Így ismertem meg közelebbről Degré Alajost,¹³ Lojzi bácsit. Ő és Szentmihályi Imre¹⁴ is kezét csókolommal köszöntek az első alkalommal. Háttal ültem az ajtónak és hosszú hajam volt... Nagy eredménynek tartom, hogy mindkettőjüket rá tudtam venni arra, maguk állítsák össze a rájuk vonatkozó legfontosabb szakirodalmat. Imre bátyánk nehéz ember, megosztó személyiség volt. De a megye néprajza számára kulcsfontosságú személy, aki a kezdetektől fogva mindent ismert, mindent összegyűjtött, pedig indíttatása és származása nem erre predesztinálta. Utólag, 30 év múlva derült ki, hogy végigfotózta 1956 eseményeit a múzeum ablakából és az egészségház tornyából.

A könyvtárban ismertem meg Kotnyek Istvánt,¹⁵ aki szintén helytörténeti dolgokkal foglalkozott. Akkoriban Kapiller Imre¹⁶ is a könyvtárban dolgozott, de ő hamar átkerült a levéltárba, ahonnan azért gyakran visszajárt. Hamarosan megismertem Simonffy Emilt, akinek a hívására végül a levéltárba kerültem. Vele is hasonlóképpen voltam, mint Németh Lászlóval. Háromszor csábított a levéltárba, „jó” érzékkel mindig akkor, amikor semmiképpen nem mehettem. Először 1977-ben. Nem régóta voltam a könyvtárban, megígérttem, hogy számíthatnak rám. Nem tehettem meg, hogy rögtön elmegyek. Másodszor 1981-ben keresett meg, akkor neveztek ki a városi könyvtár igazgatójának. Amikor 1986-ban harmadszor is hívott, akkor mondtam, hogy igen, elmegyek. Visszatérve a megyei könyvtárra, jó, hasznos időszakot töltöttem ott. Mindenkiel kapcsolatba kerültem, aki fontos volt. Segítettem nekik és tanultam tőlük.

Négy év sem telt el, mégis továbbléptél, az új építésű, státusában is megváltozott városi könyvtárba. A megelőző időszakból nem is emlékszem magára az intézményre.

Volt ilyen, Nyakasné Tury Klára vezette. Úgynevezett C típusú, azaz kisebb gyűjtőkörű, önállóságában korlátozott könyvtár volt, azt fejlesztették fel, de közben volt két év pauza. A szakszervezeti könyvtár került a helyére. Új könyvtárat építeni szép feladat, nagy lehetőség volt.

Ahogy emlékszem rá, az új épület valóban a szellemi központjává vált a landorhegyi városrésznek, ahol korábban semmilyen művelődési intézmény nem volt, annak ellenére, hogy tíz oktatási intézmény működött ott.

¹² Fülöp István (1913-1975) tanító, könyvtáros, helytörténész.

¹³ Degré Alajos (1909-1984) jogtörténész, levéltáros. 1960 és 1973 között a Zala Megyei Levéltár igazgatója.

¹⁴ Szentmihályi Imre (1924-1986) néprajzkutató, muzeológus.

¹⁵ Kotnyek István (1940-2009) tanár, oktatástörténész.

¹⁶ Kapiller Imre (1953-2018) levéltáros, helytörténész.

A városi könyvtár igazgatósága azért volt számomra fontos, mert kihívást jelentett viszonylag fiatalon, 29 évesen. Létre lehetett hozni egy modern könyvtárat, új helyen, új épületben. Másrészt abban a nem könnyű politikai légkörben elhatároztam, hogy szellemi pezsgést fogok hozni a falak közé. Felvállaltuk, hogy olyan írókat, költőket hívunk meg Zalaegerszegre, akik komoly közéleti szerepet is betöltenek. Gondolok itt elsősorban Csoóri Sándorra, Csurka Istvánra. Komoly konfliktusok voltak ebből, többször álltam a szőnyeg szélén, hogy kiket miért nem lehet meghívni. Azt kértem, adják írásba a tiltást. Persze nem merték.

A korod miatt fiatalabb, merészebb voltál, és ismerted ezeknek az alkotóknak a munkásságát. Emlékszem, milyen nagy visszhangot keltett például akkoriban Egerszegen Csoóri Sándor meghívása!

Amikor megalakult a színház, úgy gondoltuk, ha mai darabot mutatnak be, meghívjuk a szerzőt. A *Ki lesz a bálanya?* kapcsán jött először Csurka. De így került le Spiró György, Hubay Miklós is. A következő meghívásnál közölték, ilyen többet nem fordulhat elő. De már elkészült a meghívó, nem lehetett lemondani a rendezvényt. Járt nálunk Csengey Dénes. Elkezdtem szervezni, ami korábban nem volt, a helyi írók és költők klubját. Először csak a zalaegerszegiekre gondoltam, azután kiterjedt a dolog az egész megyére. Bán Zsuzsát¹⁷ kértem fel a vezetésére.

1982-ben létrehoztuk a Zalaegerszegi Füzetek sorozatot, akkor jelent meg az első kötet. Bemutatkozott ez a társaság; 25 ember járt rendszeresen a klubba. Bán Zsuzsa mellett Pécsi Gabriella,¹⁸ Lackner László,¹⁹ Péntek Imre²⁰ például. Motiváló volt számukra, hogy minden évben megjelenhetett a kis füzet. Figyeltem rá, hogy a terjedelem ne haladja meg a 70-80 oldalt, így nem kellett engedélyt kérni hozzá. Persze miattuk is álltam a szőnyeg szélén, írtak azért néhány elmarasztaló sort a szocializmusról.

Végül soha nem lett nagyobb baj, meg tudtad valósítani az elképzeléseidet.

A legélesebb konfliktus az volt, amikor Utassy József²¹ soraival vezettük be a költészet napi műsort, és ez eljutott a pártvezetőség fülébe. Fölháborodtak, hogy kire utal a „Lopnak a bőség kosarából...” idézet. Hát az Utassynak egy híres verse! – hangzott a válasz.

Az irodalomhoz való kötődésed tehát könyvtárigazgatóként is megmaradt, sőt, ebben az időszakban aktív alakítójává váltál a zalai irodalmi életnek.

Igazgatóként igyekeztem a közönséggel olyan zalai kötődésű kiváló írókat, novellistákat is megismertetni, mint Kamondy László²² és Szabó István.²³ Őket korai haláluk miatt már nem tudtam meghívni, de másokat igen. A többséggel személyes jó kapcsolat is kiépült. Ezekkel a kifelé nyitó rendezvényekkel és a zalai írómozgalom

17 Bán Zsuzsa (1944-2013) író, újságíró, könyvtáros.

18 Pécsi Gabriella (1944-2006) költő, műfordító, könyvtáros, Pákolicz István költő lánya.

19 Lackner László (1943-) író, idegenforgalmi szakember.

20 Péntek Imre (1942-) író, kritikus, szerkesztő.

21 Utassy József (1941-2010) költő, műfordító.

22 Kamondy László (1928-1972) író, drámaíró.

23 Szabó István (1928-1976) író.

elindításával valóban túlléptem egy könyvtárigazgató hagyományos tevékenységi körét. Amikor elkerültem a könyvtárból, úgy gondoltam, a munkásságomnak ez az oldala végképp lezárul. Nem így történt. Három éve kaptam felkérést a Pannon Írók Társasága elnöki tisztére, ily módon öreg fejjel újra visszatértem az irodalmi élet segítéséhez. Az irodalom szeretete, ahogy már beszéltünk róla, a gyerekkoromból ered. A vonzódás maga családi eredetű. Nem csak a bátyám, apám is írogató ember volt. Ha nem égett volna le a bombázáskor a keszthelyi ház, meg tudnám mutatni neked Móra Ferenc utolsó levelét, amiben vállalta, hogy bevezetőt ír apám novelláskötetéhez. A kötet megjelent, a háborúban és a hadifogságban újabb versek, drámák születtek. Nekünk gyermekként rengeteget mesélt, főként állatmeséket. Máig sokat olvasok, viszonylag tájékozott vagyok. Korán kialakítottam egy elég nagy saját könyvtárat, aminek az elhelyezése, tárolása mára egyre nehezebb. A lányommal azonban nem bírok lépést tartani. A kortárs magyar és a nemzetközi irodalom ismeretében sokkal jobb nálam!

Úgy emlékszem, a 80-as évek közepén győzelemre vitték a várost a Szivárvány nevű tévés vetélkedőn, ami akkoriban nagy nyilvánosságot kapott.

Így van. Ez egy kulturális vetélkedő volt, nyolc város versengett. A mi csapatunkat Varga Zoltán,²⁴ a színház korábbi igazgatója vezette. Nagy elégtétel volt számunkra, hogy jóval gazdagabb kulturális hagyománnyal rendelkező városokat sikerült legyőznünk.

Még a városi könyvtárban kaptad a felkérést a Zalaegerszeg, Dokumentumok a város történetéből című kötet szerkesztésére, aminek a munkálataiban én is részt vettem. A 700 oldalas terjedelem is jelzi a munka nagyságát.

A legnagyobb tettemnek itt azt érzem, hogy Simonffy Emilből, aki közismerten nehezen írt, kihúztam a három íves bevezető tanulmányt. Emil mindenhova bújt már előlem. Megmondta Mariann-nak, a titkárnőnek, hogy nincs, külföldön van, eltemették. Örülök, hogy rá tudtuk venni ennek a tanulmánynak az elkészítésére! Másrészt az eltelt idő és az azóta megjelent munkák ellenére ez a kötet még mindig megkerülhetetlen alapmunka, amit elő lehet és kell venni. Ennél nehezebb dolgom csak akkor volt, amikor Katona Tamással²⁵ kellett megküzdenem már államtitkár korában a Csány kötetbe írt tanulmánya dolgában.

Úgy tűnik azonban, Emil bácsi nem haragudott meg rád a noszogatásért, mert harmadszor is hívott a levéltárba, és ez alkalommal nem mondtál nemet. Öt év könyvtár igazgatóság után a levéltár igazgatóhelyettese, majd elődöd nyugdíjba vonulásával az igazgatója lettél.

Több oka volt ennek. Úgy éreztem, a könyvtárban sikerült elvégezni azt a munkát, amit vállaltam. Ahhoz, hogy onnan tovább tudjunk lépni, újabb fejlesztésekre lett volna szükség, az anyagi alapok előteremtésére azonban nem nyílt komoly lehetőség. A nyolcvanas évek közepére megszaporodtak a gazdasági nehézségek, egyre kevesebb pénz jutott a kultúrára. Könyvtár sok volt, a nemzeti identitás dokumentumait őrző levéltár jóval kevesebb. Erre mindig kell, hogy jusson pénz, gondoltam. Fontos indok volt, hogy több időt szerettem volna a kutatómunkára. Degré Alajos halála után sorozatszerkesztő nélkül maradt a Zalai Gyűjtemény. Emil bácsi rám gondolt, és ez nekem tetsző, szép feladatot jelentett. Így kerültem a levéltárba. Őt mindig nagyon tiszteltem és szerettem.

²⁴ Varga Zoltán (1937-1994) tanár, művelődéspolitikus, színházigazgató. Minden témakörnek megvolt a maga felelőse.

²⁵ Katona Tamás (1932-2013) történész, politikus.

Emil bácsi két év múlva nyugdíjba vonult, te lettél az igazgató. Hagytál bennünket dolgozni, kompromisszumképes voltál.

Örültem a jó kezdeményezéseknek! Azt gondolom, veletek is sikerült jó légkört kialakítani, amiben tudatok dolgozni, hasznosnak éreztétek magatokat. Meg tudtátok valósítani a céljaitokat, amiből az intézmény is profitált.

Amire még emlékszem, hogy a kedves, mosolygós stílusoddal nagyon szívós tudtál lenni. Ezt mutatja Simonffy Emil és Katona Tamás említett példája is. Ez a stílus a városvezetői korszakodban is hasznos lehetett, amikor kellett az együttműködés, a meggyőzés, a rugalmasság. Ez neked ment, benne volt a mentalitásodban. Nagyon jól tudtad tálalni az eredményeket. Időnként magam is elcsodálkoztam: Igaza van, tényleg megcsináltuk ezt is, azt is. Én nem tudtam volna ilyen szépen összeszedni, tetszetősen a hallgatóság, vagy a fenntartó elé teríteni az elvégzetteket. Jó időszakban lettél igazgató. Már lehetett látni, hogy változnak a dolgok. Te itt is, mint a városi könyvtárban, a kreativitásoddal nyitottál. Elindultak a nemzetközi kapcsolatok, elsősorban Peter P. Klasinc révén a szlovénokkal. Kiállítások Lendván, Mariborban, Zalaegerszegen, megrendezésre került az első közös levéltári tábor, amelynek a sorozata máig tart. Összehangolt fejlesztések indultak.

Nagyon fontosnak tartottam, hogy megismerjék a levéltár munkáját azok, akik személyesen még nem fordultak meg az intézményben. Ahogy említetted, sok kiállítást is csináltunk abban az időben Keszthelytől Mariborig. Éppen a szlovén kapcsolat révén olcsón jutottunk színvonalas, könnyen szétszedhető és összerakható, tetszetős és praktikus tárlókhöz. Igaz, hogy egy komoly beázásnak, és a közben felfedezett könnyező gombáknak „köszönhetően”, sok kényelmetlenség árán, de sor kerülhetett a tetőgerendák cseréjére, az emeleti rész felújítására, a korábbi szobasor helyett önálló, korszerű irodák kialakítására. Még ennél is fontosabb volt, hogy az egyre bővülő iratanyag számára részben helyben, a korábbi földhivatal és az illetékhivatal helyén, illetve egy nagyobb városszéli raktárbázis megvásárlásával és kialakításával sikerült megszabadulnunk a bérelt légópincéktől, idővel a 25 kilométerre fekvő petrikeresztúri külső raktártól is. Ez nagyon fontos volt, sőt a legfontosabb. Az lehetetlen volt, hogy a teljes raktárbázis egy helyre kerüljön, de azért az előrelépés nagyon jelentős volt.

Mikor is derült ki, hogy könnyező gomba támadta meg a tetőgerendákat?

1988-ban. Simonffy Emilnek szoktam mondani, elmentél nyugdíjba, azt mondta, utánam a vízözön... – és lőn vízözön. Tényleg, ahogy nyugdíjba vonult, jött a beázás, és hamar kiderült, hogy a fagerendák teljes cseréjével lehet csak megoldani a dolgot. A megyei művelődési referens viccesen azt mondta, éjszakánként én locsolom a gerendákat, hogy az összes fejlesztési pénzt el tudjam orozni tőlük. Ez persze nem így volt, de sokat harcoltam azért, hogy ez a felújítás megvalósuljon. És ebben rendkívül jó partner volt Kustos Lajos, a Városi Tanács akkori elnöke. Ami a további terjeszkedést illeti az épületen belül, nagyon keményen harcoltunk az új raktárakért. Először az illetékhivatal részét vettük át, azután a földhivatalét, az iratokkal együtt. A legfontosabbnak azt tartottam, hogy a sok szétszabdalt, a városban elszórtan lévő légópincéktől, amikért még bérleti díjat is fizettünk, ha több lépésben is, de megszabadultunk.

És persze ott volt a petrikeresztúri iskola is. A heti kijárás, az ott őrzött anyagból való kiszolgálás és a rendezési munkák nagy terhet jelentettek.

1992-ben sikerült megvenni az egykori Generál egy részét és át tudtuk alakítani korszerű raktárrá, ahol a páratartalom is megfelelő. Aminek nagyon örültem és akartam, mivel fejlesztési lehetőség is volt mellette. A petrikeresztúri iskolából való kiköltözés ezt követően, 1994-ben történt. Mondtam is a kollégáknak, két helyen vagyunk, végre nekem is lehet egy nyugodt kutatói sarkom. Erre mit tesz Isten, megválasztottak polgármesternek.

Ennek a részleteit elmondtad az interjúban. Azt tudom, hogy hárman voltak jelöltek, és nem gondoltad, hogy te leszel a befutó. Egyik napról a másikra kellett mindent átadni.

Ez így van. Minden ott maradt az asztalomon. Úgy gondoltam, kötelességem bevállalni az ellenzéki pártok képviselőit. Ezek a következők voltak: Fidesz, MDF, Kisgazdapárt, Kereszténydemokrata Párt. Akkoriban is sok volt közöttük az ellentét, de végre hajlandók voltak egymással szóbaállni. Esély nem sok volt, de végigcsináltam minden kampányrendezvényt, a tévés vitákat is. És mit tesz Isten, nyertem. Ezt a legkevésbé sem gondoltam.

16 évig voltál polgármester. Talán Gémesi György és a Szita Károly van előtted az idő hosszúságát illetően. Hogyan bírtad?

A legtapasztaltabbak egyikének számítottam; nyolc választás 10 fordulójában indultam, mind a 10-et megnyertem. Jelentős sikernek tartom, hogy sikerült egyensúlyt tartani a városban. Az első ciklusban ellenzékben, a másodikban kis többséggel, a harmadikban nagy többséggel vezettem a várost, a negyedikben minden körzetet megnyertünk. Folytathattam volna, de nem akartam együtt a polgármesterséget és a képviselőiséget is. Túl sok volt már fizikailag, szellemileg, egészségileg. 2002-től 2014-ig voltam országgyűlési képviselő, előbb az önkormányzati, majd a kulturális bizottság tagja. A 3. ciklusban sokszor felszólaltam kulturális és kormányzati témákban. Néha meg kellett védeni a levéltárügyet, négyesemközi beszélgetéseken és a bizottsági üléseken is. A kulturális intézményrendszer átalakulásakor sok vita volt arról, hova kerüljenek a levéltárak? Végül az Országos Levéltár alakult át Nemzeti Levéltárrá. Levéltári biztosként, helyettes államtitkári rangban ott voltam a koncepció kialakításánál és a gyakorlati megvalósításnál is. Levezényeltem az intézmény átvilágítását, elvégeztük a szükséges változtatásokat. Helyzetbe kellett hozni a Fővárosi Levéltárat is.

Polgármesterként mit tartasz a „Gyimesi-korszak” legjelentősebb eredményeinek?

A Flextronics második ütemének megvalósulását, az Északi és a Déli Ipari Park elkészültét úgy, hogy akkor még nem tudtunk az EU-s pénzekre támaszkodni. A jelentős munkanélküliséget 3-5 %-ra vittük le; ez nagy dolog volt. Sem a lakosságot, sem a vállalkozókat nem adóztattuk meg külön, adósság és hitel nélkül adtuk tovább a várost. Sajnos, a nagy munkaadókat, a húsipart, a könnyűipari vállalkozásokat nem sikerült megmenteni. Ezek magánkézben lévén, a város lehetőségei korlátozottak voltak. De sikerült már az első ciklusban 350 új lakást felépíteni helyi vállalkozók bevonásával, és idős otthont, amire nagy szükség volt. Megépültek az elkerülő utak, az összekötő szakasz Csácstól Körmend felé és a hegyi utak. A Termál program keretében elkészült az Aquacity. A környező településeken kiépült a teljes közműrendszer, 100 %-os az ivóvízzel való ellátottság, a csatornázás.

Hogy tudad polgármesterként segíteni a kultúrát?

Főiskolák idetelepítésével például. Sikerült helyzetbe hozni a Pénzügyi és Számviteli Főiskolát, ami most a Budapesti Gazdasági Egyetem Gazdálkodási Karaként működik. Egyetemi rangot kapott, az egykori laktanya helyére költözhetett. Felsőfokú műszaki képzés indult a városban mechatronika szakkal a Pannon Egyetem égisze alatt. Ami a történeti kiadványokat, konferenciákat illeti, az évfordulókra épített stratégiával tudunk rájuk pénzt szerezni.

Ilyen volt például 1995-ben a rendezett tanácsú várossá nyilvánítás 110., azután az 1948/49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulója, a millecentenárium. Megemlékezések, kiadványok, tanulmányok, képeskönyvek, sírok rendezése kapcsolódott hozzájuk. Új hagyományokat is teremtettünk, mint a polgárvatás, az Egerszeg Fesztivál, a Szüretköszöntő Fesztivál. Színvonalas szórakozást nyújt nyaranta, hagyománnyá vált a 2007-ben indult a Kvártélyházi esték sorozata. Az indító rendezvény Mácsai Pál Örkeny-estje volt. Fontos eredménynek tartom polgármesterségem alatt a kultúra területén a színház átvételét, amivel meg is mentettük a működését. Közös alapítottuk a megyével, azután fokozatosan átvettük. Bábszínház létesült. Közgyűteményi területen – ilyen korábban nem volt – minden ciklus elején és végén leültem Molnár Andrással,²⁶ aki előzetesen összegyűjtötte a közgyűtemények kutatásait, és négyéves programot készítettünk tudományos konferenciákra és kiadványokra lebontva. Ezek jelentős részben a város finanszírozásában készültek. Így gyakorlatilag minden évben volt rendezvény és kötet. Az utánam következő polgármester ezt már nem tartotta prioritásnak, Balaicz Zoltán viszont visszatért ehhez a gyakorlathoz. Ezekre a megbeszéléseken – már külsősként – én is részt veszek. Éppen két hete volt az utolsó, ahol elkészült a következő négy év programterve. Ez jó, ahogy az évente összehívott sajtótájékoztató is, ami beszámol az eredményekről és ismerteti a következő év terveit. Nagyon fontos, hogy tervezhetővé vált a Zalaegerszeggel kapcsolatos tudományos kutatás. Ez jó a városnak és az intézményeknek is.

1996-ban polgármesterként megalakítottam a Millecentenáriumi Közalapítványt, aminek az volt a feladata, hogy támogassa a város kulturális-tudományos életét. A működéséhez a város minden évben 7 millió forintot adott, ami hosszú időn át komoly támogatást jelentett az intézményeknek. A célokról a kuratórium határozott. Amikor egy jogszabályváltozás miatt az alapító képviselőjeként már nem lehettem a kuratórium elnöke, a tagjaként továbbra is megmaradtam. Négy éve újra én vagyok az elnök. A név is változott: Zalaegerszeg Kultúrájáért Alapítvány. Most évi három millió forintból gazdálkodunk, ez sem kevés. Domborműveket kaptak az utcák jeles névadói, ami megrendelést jelentett a képzőművészeknek és ismereteket közölt az ott lakókkal. Nagy vonalakban ezek a kultúrával kapcsolatos dolgok.

Polgármesterként a város sportját is támogattad.

Valahol azt is a kultúra részének tartom. Már gyerekkoromban aktívan sportoltam, pingpongoztam, sakkoztam, alacsony termetem ellenére bekerültem a gimnáziumi kosárlabda válogatottba. Az egyetemen a sporttanács elnöke voltam. Zalaegerszegen 1991-ben választottak meg a ZTE kosárlabda szakosztálya igazgatójának; a csapat 1992-ben bajnokságot nyert. Máig betöltöm itt a társadalmi elnöki posztot. 20 éve vagyok tagja a Magyar Olimpiai Bizottságnak. Polgármesterként sportdiplomáciával, ha a lehetőségek engedték, pénzzel is

²⁶ A Zala Megyei Levéltár igazgatója.

Rómer Flóris emléktábla
avatása

Csuti SK utánpótlás
sakkzóival

Arany János emléktábla
avatása

támogattam a szakosztályokat. Városunk a Nemzet Sportvárosa lett és a legnépszerűbb sportágakban – labdarúgás, kosárlabda, teke – bajnoksapatot építettünk.

Visszalépve a politikusi lét első vonalából, úgy tűnik, neked sikerült, ami csak keveseknek. Szinte zökkenőmentesen tértél vissza az 1994-ben letett kutatói, tudományos szervezői, szerkesztői feladatokhoz, a közelmúltig megosztva ezt a szobát, ahol beszélgetünk Kapiller Imrével. Ebben az évben megyei Prima-díjra jelöltek. Látszik, hogy az utóbbi években nagyon komolyan dolgoztál, aminek bizonyítékai a polcodon sorakozó, az elmúlt néhány évben megjelenő kötetek. Ezekről és a további tervekről szeretnék még hallani.

Tíz felett van azoknak a köteteknek a száma, amelyekben jelentős munkám van szerzőként, szerkesztőként, lektorként. A legkorábbi ezek közül a kamaratörténeti kötet, az Időutazás a kamarák világában.²⁷ Ezt követte a Zalaegerszeg értékei,²⁸ aminek a szövegét írtam, a képeket Seres Péter fotózta, és a Zalaegerszeg történeti képeskönyv, amire szintén nagyon büszke vagyok. Két fejezetet írtam bele és szerkesztettem. Átírtam egy csomó kéziratot, a hagyományokat követve buzdítottam a szerzőket a fejezeteik megírására.²⁹ A reformáció 500 éves évfordulója kapcsán korábban még fel nem dolgozott témákról hézagpótló kötet készült, amit szerkesztettem, és amibe tanulmányt is írtam.³⁰ Megemlítem még a város vezető tisztviselőit bemutató Városbírók, polgármesterek kiadványt, amit ugyancsak fontosnak tartok.³¹ Három polgármester- elődömről írtam benne, és én szerkesztettem a kötetet.

Ami a jövőt illeti, nem tervezek túl sokat és túl hosszú időre. A családom, a feleségem és a gyerekeim jogosan várják el, hogy végre több idő jusson rájuk is. Közvetlen terv az I. világháborús jubileumi konferenciához kapcsolódó kötet megjelentetése. A pózvai hadifogolytáborról elhangzott előadásomat kell tanulmányvá formálnom. Készülőben a Neves zalaegerszegi életrajzok. Írom és szerkesztem is ezt a kézikönyvet. Folytatjuk, bővítjük a városi archontológiát,³² leásva a városi közigazgatás alsó szintjeire. A 19. sz. végétől 1918-ig terjedő időintervallum az enyém. Túlhajtani nem akarom magam, valami elfoglaltság azonban mindig kell.

Jó volt lemerülni veled a „múltak kútjába”, felidézni az együtt töltött éveket, a város kulturális életének egykori formálóit. Ez az időszak a nehézségek ellenére a levéltár és a saját életünkben is előremutató, optimista időszak volt. Kutatásaidhoz, szerkesztői, lektori munkáidhoz sok sikert, jó egészséget kívánok.

27 Időutazás a kamarák világában. A Zala Megyei Kereskedelmi és Iparkamara története. Zalaegerszeg, 2014. 98 p.

28 Zalaegerszeg értékei. Zalaegerszeg, 2015., 130. p.

29 Zalaegerszeg története (1247-2017). Készült Zalaegerszeg első írásos említésének 770. évfordulója alkalmából. Zalaegerszeg, 2017. 280 p.

30 Protestánsok Egerszegen. Tanulmányok az evangélikus és református egyház történetéből. Zalaegerszeg, 2017. 136 p. Benne: A református templom építése Zalaegerszegen. 49-66. p.

31 Városbírók és polgármesterek Zalaegerszeg város vezetői a kezdetektől 1950-ig. (A 2017. június 7-én tartott tudományos konferencia előadásai.) Zalaegerszeg, 2018. 127 p. (szerkesztés)

32 Az archontológia a tisztviselők hivatali jegyzékének összeállításával, az egyes tisztviselők életpályájával foglalkozó tudomány.

Smid Róbert

Futáshoz füveskönyvet írni

Miután az elmúlt években nagy sikerrel futott az Új appendix sorozata a Tiszatájonline-on – amelyben talált fotókhöz írt egy-egy bekezdést –, illetve a Terepszemle rovat a Szifonon – melynek darabjai a manapság divatos irodalmi városbejárásokként teszik olvashatóvá magukat – Neszlár Sándor új, jobb híján kísérleti regénynek nevezhető könyvébe mindkét vállalkozásából vándoroltak át mondatok. Márpedig az Egy ács nevelt fiának lenni az elején egyértelművé teszi, hogy ön maga legkisebb részének a (számozott, magában álló) mondatot tekinti. A mondatok végül szám szerint IIII-et adnak ki plusz 100 a mellékletben – 10 fő fejezettel, a római számozással operáló bevezetővel és egy két részre osztott függeléssel együtt. Mint azt az első lapokról megtudjuk, a futásnak és az írásnak az újramezdése kéz a kézben jártak Neszlárnál, azonban a mondatok jelentős részét, ha visszatérni látszanak is ehhez az eredethez, egészen biztos, hogy nem találják meg Sopotnik Zoltán Futóalbumjában. A futás tematikailag ugyanis csak a könyv elejét uralja, ezzel megalapozva a szöveg ritmusát.

A futás napjaink kultikussá stilizált cselekvése – mely a legkülönbözőbb életmódbeli és technikai kellékekkel van ellátva az időbeosztástól és diétaszabályozástól kezdve az eltérő terepekre szabott cipőkön keresztül az okosórákig –, a kötet pedig úgy avatja (újra) hétköznapi aktivitássá az irodalommal történő összekapcsolása során, hogy az a nyomhagyás általános vágyát és dinamikáját artikulálja. Hol úgy, hogy a megszólaló a megtett távon vele maradt mondatokat közvetíti, vagyis azokat a frázisokat eleveníti fel, amelyek már nyomokként vésődtek az emlékezetébe. Hol pedig a még előtte lévő távra koncentrálnak, vagyis a mondatok elébe mennek annak, hogy egy saját emlékekkel összekapcsolódva rezdüljenek az olvasó tudatában is. Ez aztán persze kiterjesztődik a társas interakciók valamennyi intézményesített formájára (az esküvőktől a focimeccseken keresztül a házibulikig) úgy, hogy a motivációkat, az előtörténeteket homályban hagyva teljesen csak a másokban hagyott benyomás lesz a szövegek fókuszába állítva, így a befogadót az átélt hasonló helyzetben gondolkodtatja el a szöveg. Vagyis azon, hogy a rajta kívüli részvevőkben miként csapódhat le a cselekedete: „Esküvőn rokonok riadt tekintetének keresztüzében táncolni a menyasszonnyal.” Az impresszióban természetesen (azazhogy jó dekonstruktivista szemlélet szerint) ugyanilyen jelentőséggel bírónak kell lennie valami nem meglétének, nem jelenlétének

is. Ekképpen a hiányból fakadó nyomhagyás, a hiány lenyomata a többnyire főnévi igeneveket állítmányi pozícióba helyező mondatok modalitásának elmaradhatatlan járulékaként értelmezhető: „Házibuliban úgy választani a zenét, mintha te is itt lennél.” Azt pedig, hogy a hiány veszteségként vagy éppenséggel valami pluszként, esetleg lehetőségként tehető jelenvalóvá, már az egymásra következése alakítja ki ezeknek a hangulat kijelentéseknek.

A Neszlár-féle kísérleti próza saját pályakijelölése ezért nem vág egybe azzal az ösvénnyel, amelyet Deres Kornélia követett a Bábhasadásban: Neszlárnál a futósávok és a sugárutak nem azonosulnak a neuronhálózatokkal, annak ellenére sem, hogy a gondolatok, emlékek és benyomások egymásba játsása ugyanúgy a kötet szervezőelemeként szolgál, mint Deresnél. Az Egy ács nevelt fiának lenni jóval asszociatívabb, ám kevésbé trajektóriákkal dolgozik, mint a Bábhasadás, így a gondolatársítások szülte széttartásokból kiiktathatatlan feszültség a képalkotási technikák szintjén is máshogy csapódik le. A mondatok egyrészt anticipálják az utánuk következőket, ekképpen néha két-három soron keresztül ténylegesen kapunk egy minitörténetet („Megszámolni az aprót távozás után.” „A pincér szemét nézni, miközben átadja a véletlenül lemaradt ezrest.”; „Felelni a járőrnek, tudni a jelszót.” „Nyergelj, fordulj!”), azonban legtöbbször pontosan az vált ki esztétikai hatást, hogy nem azonnal találunk folytatást, így viszont a szöveg bizonyos, eredetileg tragikus potenciállal bírónak feltételezett kijelentéseket leplez le kifejezetten melodramatikusként: „Három napig gondolkozni, végül a halál helyett az életet választani.”. Másrészt az anticipáció párjaként perszeverációkba ütközünk, vagyis bizonyos mondatokban más mondatok visszhangzódnak, nem mindig tematikusan, inkább atmoszferikusan, vagy egy, az olvasó által konstruált narratív lánc feltételezett elemeiként: az előző példa előzményének is olvasható a következő: „Amikor megláttam

a kézzel címzett borítékot, és hogy milyen olvashatóan írtad le a nevem, akkor már tudtam, hogy hiba lesz elolvasni a leveled, de kíváncsi voltam, és egy kicsit reménykedtem is, hátha nem lesz igazam.”; vagy az „Elkezdeni végre az akol kisöprését.” ugyanúgy vonatkozhat az egyszerű háztáji munkára, ahogy a kulturális életben való érvényesülésre, vagy ha egy korábbi mondattal, a „Világvallást alapítani.”-val olvassuk össze, akkor Krisztusnak, egy ács nevelt fiának a születésére is lehet allúzió.

A regény (?) prózapoetikájának legfőbb szervezőeleme mindenesetre az a közötti látszólagos ellentmondásban jelölhető ki, hogy az elbeszélő törekvése szerint mindent ki akar zárni cselekvés közben, tehát a percepcióját filterezni és tompítani akarja (pl. futás közben figyelmen kívül hagyja a szurkolókat, az időt stb.), ugyanakkor a lehető legintenzívebben, kiélezett érzékekkel akarja befogadni a saját rezdüléseit és a tettei által vert hullámokat. Ezzel állítható párhuzamba egy másfajta ambivalencia, amely ugyanakkor markánsabban mutat rá az Egy ács nevelt fiának lenni egyik pregnáns kérdésére: annak ellenére, hogy a megszólaló cikázó gondolatai szülte mondatokat olvassunk – melyek kaotikusságát csak fokozza a külső világ vakuszerűen bevillanó érzékeléseinek jelenléte (táblák, homlokzatok, lámpák stb.) –, a szöveg úgy áll előttünk, hogy azt az előrehaladásban a visszatekintés ritmusa ütemezi. Szabályosság még a változó tempóban és asszociatív kapcsolódásokban is fellelhető, de vajon hol jelölhető ki rend és káosz e viszonyában a szabadság állapota; saját testünk, emlékezetünk és percepciónk szabadságáé? Annál is inkább sarkalatos pontként jelenik meg ez a kérdés a kötetben, mert bizonyos helyeken a pálya kitaposásának projektje mintha eredendően kudarcra ítéltnek mutatkozna. Egyrészt akkor, amikor a legmélyebb hétköznapi nyomot nem a megszólaló hagyja, hanem rajta hagyják: a szórakozóhelyek pecsétjei például. Másrészt akkor, amikor nyilvánvalóvá válik, hogy az irodalom nem ír mindenre – korrektúra-

jelekkel nem lehet mindent megoldani, az életben folyton marad valami sajtóhiba.

Élet és irodalom kapcsolatát tekintve ugyanakkor felvetődik az is, mennyiben és milyen aspektusokból azonosítható a kötetnek a mindennapokat poetizálni kívánó törekvése. Először is találkozunk azokkal a megoldásokkal, amelyek oly' jellemzőek voltak a magyar posztmodernre, vagyis a hétköznapi rutinból ismerős mondatok épülnek be az irodalomba, egymástól távol eső konnotációs mezőket egyszerre érvényesítve: „Előbb olvashatóan, utána írjam csak alá.” Esetleg valamely bölcséleti epizódra történő allúzió szerepeltetése is ide sorolható: „Felidézni az álmat anyámmal, miközben a bécsi pszichológus dörzsöli a tenyerét.” Másodsor, az ilyen passzusok hatására az olvasó hozzákezd az allúziók és vendégszövegek azonosításához, márpedig ezekből akad bőven, Tandori talált tárgyától Mészöly atlétájának halálán keresztül Esterházy Kis magyar pornográfiájáig (az 501–550. mondatok a Mit állítunk? fejezetet idézik meg számomra legalábbis). A könyv azonban látványos erőfeszítéseket tesz arra, hogy nekifeszüljön ezeknek a bejáratott olvasásmódoknak. Például valahányszor metafikciós, önreflexív gesztusként olvassuk egy-egy számozott mondatát („Elrontani a mondatok számozását”, „Számozott mondatokat írni egy készülő családregegyhez.”), és ezzel kizökkentjük magunkat a kötet által generált befogadói ritmusból, a szöveg egyből kigúnyolja az ilyesfajta eltévelyedésünket: nincs elrontott számozás, ahogy családregegy sem bontakozik ki a lapokon – legfeljebb egy kronológiát felrúgó Bildungsroman olyan tinédzser- és egyetemista kori passzusokkal, hogy „Ha ugyanazzal a tartalommal megírom, csak más szavakkal, akkor elfogadják?”, „Utolsó cigit fordítva meggyújtani.”, „Rágót mindig lenyelni.”. Ha mindenképp valamely trendhez gondoljuk társítani az Egy ács nevelt fiának lennit, akkor talán a Németh Gábor legutóbbi köteteiben érvényesített elv áll hozzá a legközelebb: miként lehet egyetlen mondatban, mondattal egy

képet vagy jelenetet leírni, megalkotni vagy újraalkotni, és mindezt miként befolyásolja az emlékezetműködés.

Mindenkire vár egy mondat; az olvasó meg önkéntelenül átveszi a szöveg ritmusát, hogy aztán az ő elméjében is összefolyjanak a villódzó képek az egymást ütemesen követő mondatokkal. A fejezeteket záró, bekezdésnyi terjedelmű mondatok, amelyeknél ott van a történések kontextualizálása is, feszültséget teremtenek mind az egyértelmű allúziókkal („Egy versben égve hagyni a villanyt.”), mind a csak egyértelműnek tűnő kijelentésekkel a fikcióról („Indiánregényt írni, anélkül hogy láttál volna egy élő indiánt is.”), mind pedig a nagyon direktnek ható, ám valójában beazonosíthatatlan deixisekkel („Smárolni egy ismert zenész feleségével.”) szemben. Ugyanakkor e szétartás leple alatt még is csak egymásba mosódik az apa halála után a valódi anya személyére való rádöbbenés novellája (900. mondat) a konkrét történeti rámutatásokkal („Hónapot neveztetni el magamról.” „Ihletre várva nézni az égő várost.”; „Megfázni egy temetésen.”; „Megtagadni háromszor is, akit nem lenne szabad.”) vagy a rekordszerű feljegyzések változékonyságával („Az adott pillanatban a leggyorsabb futónak lenni a világon [9,69 9,58 mp] – a rögzített a felülírhatóval.

Végző soron miként ajánlja fel magát így a kötet olvasásra? Az bizonyos, hogy az utalásokat vizslató olvasót is behúzzák a mondatok, aki kénytelen-kelletlen, de rááll a regény (!) pályájára: együtt éljük meg az emberi drámákat, amelyek hiába köthetők egy emberhez vagy csoporthoz, szükségszerűen túlnő rajtuk azok hatásmezeje („Az esélytelennek szurkolni kilencven percen át, évtizedekig.” „Ezüstérmesnek lenni, amikor az egész világ aranyat várt.”). Egy olyan flow-ba kerülünk, amely közösséget épít a gondolatok hétköznapiságával, de leginkább azzal a móddal, ahogyan azok egymáshoz kapcsolódnak, hiszen felismerjük saját asszociációs technikáinkat is az Egy ács nevelt fiának lenni önszerveződésében. Talán ez lehet az oka annak, hogy íróaka-

démiás mentoráltjaim véleménye szerint legalább annyira alkalmas Neszlár új könyve arra, hogy Instagramra lehessen posztolni az egyes mondatait, mint amennyire Kemény Gabriella vagy Simon Márton költészetének tagadhatatlan az ilyesfajta irányultsága. De a távokat követő lihegés története egyben tisztítómunka is: egy idő után az elbeszélő-

vel együtt adjuk ki magunkból a gondolatokat, a lecsapódott pára pedig finoman elvegyül a szöveghagyomány permetjével és az emlékeink izzadság- és könnycsepjeivel.

(Neszlár Sándor: Egy ács nevelt fiának lenni, Magvető, 2018)

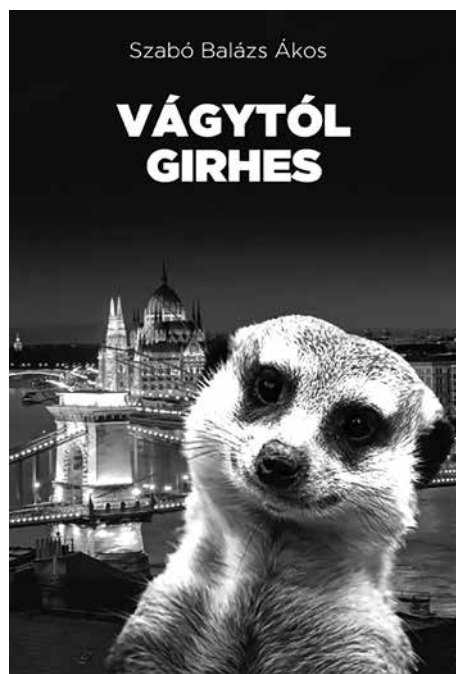

Németh János: Korpusz

Payer Imre

A csodálatos szurikáta csodálatos története Budapesten

Lélektelen világunkban mennyire várjuk a vigaszt! A csodát. Hányszor hallhattuk, hogy a művészi alkotások segítenek élni! Arra is emlékezhetünk, mennyi sajnálkozó szó esett arról, hogy hiányoznak irodalmunkból a kulturáltan közérthető regények. Mindenki elvontan akar írni, arra gondolnak ez a „menő”. Így aztán épp a szuper elit és a bunkóság közötti művelt irodalom hiányzik. Szabó Balázs könyve bepótolja ezeket a hiányokat. Elbeszélésében a kulturális örökség nagy értékei a humánus nevében támogatják a megalázottakat és megszorítottakat. Regényének stílusregisztere a kulturált közérthetőség nevében összetett. A választékos, irodalmi kifejezésmódba elvegyül a nagyvárosi szleng, a 21. századi mindennapi nyelvhasználat is, de a klasszikus tónus mindvégig fennmarad. Nagy erénye a művének a kompozíció. Minden nagyon gondosan adagolt, felépített, a meghatódásnak is pontosan kijelölt helye van, kiválóan előkészített és árnyaltan fokozódik az érzelmi tónus egész a katarziséig. Nincs elsietve, nem marad lent, pontosan célba talál. Rendkívül jó érzékre vall, hogy mindez nem válik erőltetetté, el tudja érni az olvasó spon-tán megrendültségét, meghatottságát, könnyeit. Ne feledjük, mit mondott Johann Wolfgang von Goethe. Legyen a műalkotás nagy vagy kicsiny: minden, a legapróbbakig, a koncepción múlik. De idézhetnénk Edgar Allen Poe-nak azt az írását is, amely világhírű Holló című versének megalkotásáról szól. Szabó Balázs könyvének ez is fontos előképe lehetne. Poétikai szempontból értelmezve, az író jó érzékkel ismerte fel, hogy a szereplő általi elbeszélés modellje sokkal inkább alkalmasabb szentimentális szüzséjének megjelenítésére, mint például a kívülállás értelmes hidegségét árasztó mindentudó modell. Ez a szereplő általi egyes szám első személyű (itt az éjszakai taxis alakja) elbeszélő változat jellemző a világirodalomból például a Moby Dick, a fehér bálna című alkotásra. De a magyar műben megjelenő – elbeszélő – állatfigura a nagy fehér bálnával ellentétben nem a gonosz, hanem a jó megtestesítője.

Az olvasóra tett érzelmi hatás akarása volt először a szerző szándéka, és ebből született maga a történet és a csodás állatfigura is, a kis szurikáta. Szuri nem emberalatti, hanem emberfeletti lény. Okosabb Einsteinél, műviszibb Shakespeare-nél, erősebb Schwarzenegger-nél. Leginkább mégis egy karmesterre hasonlít, karizmája, szuggesztivitása mindenkit magával ragad. Ezenkívül abszolút tapintatos lovag, hiszen amikor rátalál a nagy szerelem az elbeszélő taxisra, diszkrétan visszavonul az elbeszélésből, csak érezhetjük szívbemarkoló jelenlétét, sőt előre mutató hatását. Igen, valahogy olyan érzésünk támad, hogy a taxis nagyon szereti választottját, családját, de rajongásának legeslegnagyobb tárgya a csodálatos szurikáta. A regény cselekménye olyan mikrokörnyezetben játszódik, amely univerzálisá tágítható. A magányos taxis, aki a Gellérthegyen lakik, egyik hazaútján talál egy furcsa állatkát, magával viszi, ápolja, felerősíti. Egyszer csak azon kapja a kis lényt, hogy az több nyelven betéve ismeri a klasszikus kultúrát. De ennek megvan a célja.

„–Amikor tegnap a belvárosban kocsikáztunk, feltűnt, hogy az ágrólszakadtak és a poharazó utcalakók túlon túl passzívak. Gubbasztanak a földön, és várják, hogy az ölükbe hulljon a sovány alamizsna, vagy cikáznak a tragacsok között, s letargikus ábrázattal próbálnak részvét-aprót kunyerálni. Megtanítjuk őket, hogy a járókelőkből és az autósokból ne szánalmat váltsanak ki, hanem tiszteletet és jókedvet, meghatottságot és örömet. S emellett, hogy sokkal több jövedelemhez juttatjuk a szegény ördögöket, becsempészünk némi magaskultúrát is a rohanó budapestiek mindennapjaiba. Na, mit szólsz hozzá?”

Az erős pártfogolja a gyengét. Sajnálát, részvét, érzékenyülés, együttérzés. Ehhez fűződnek, ennek érdekében, mint eszközök szólalnak meg a klasszikus művészeti idézetek, javarészt az úgynevezett általános műveltségéből - a könyv címe is József Attila: A kutya című versére utal-, elsősorban a Nyugat folyóirat nagy költőihöz és műfordítóihöz kapcsolódva, ehhez tartozik még a szerelem is. Ez a furcsa a történetben. Miért kapcsolódik a szerelem a sajnálathoz? Biztos, hogy nem lesajnálás, ez érződik. Nem is szadisztikus. Dávid harca a Góliáttal. A kíméletlen erős legyőzése, a gyenge felemelése, boldoggá tévése a cél. Kétségtelenül van bulvárjellege a témának, de a megírás egyéb komponensei távolról sem bulvárosak. Emlékezetes versidézetek, drámai és operai részletek mind-mind a szomorúság, betegség, szegénység csillapítói, gyógyítói. Azután ennek a humánumnak az értékszerkezete és szemlélete némiképpen a távol-keleti eredetű buddhista hagyományokra is emlékeztethet. Az élet és a létezés méltósága nemcsak az embert, hanem minden élőlényt megillet. A kultúra univerzális Pharmakon. Csillapítja a fájdalmat, elhozza boldogságot a haldoklónak is, legyen ember vagy más élőlény. Talán e távol-keleti hatásra a kis állat, ha netán allegória is, mégsem papirosízű, nem halvány fogalomjellegű, hanem ízig-vérig plasztikus. Valamint ilyenek a részletes lakmározási leírások is, vagy a séták megjelenítései vagy a taxis főhős már-már túl-egészséges életének aprólékosan részletező leírásai. Annyira képszerű minden, hogy akár mozgóképpé, filmmé is átváltoztatható a könyv. Az elbeszélés térideje Budapest, annak is meghatározott helyszínei. Jellemző módon a Deák tér és környéke, a reprezentatív V. kerületi Duna-part, Budai Vár, Gellérthegy, nagy néha – János kórház, nyolcadik kerület. Dokumentum-pontos helyszíneken mesészerű cselekmény. Az írónak van egy filozófiai jellegű kézírata is, az antik görögség ihletésében. Ebből a szempontból érdemes megemlíteni, hogy mostani könyvében összemosódik a

Karitás és az Erósz, a Részvét és a Szerelem, pontosabban az utóbbi beleolvad az előzőbe. Ugyanígy olvad össze az irreális fabula a pontos referenciával megjelenített, dokumentumszerű helyszínrajzokba. Az antik görög elvek alapján elmondhatjuk, a Karitásba oldódik minden, még Erósz is, szerelmet is a részvét váltja ki. A könyörtelen strici által félholtra vert prostituált lesz a nagy szerelem, feleség és anyuka. E motiváció állítja be azt a pikareszkszerű cselekménysort, amely rendkívül tanulságos, anélkül, hogy szájbarágós lenne.

A szerző tanárnak vallja magát elsősorban. Mostani regénye is bír nevelőcéllal. Kíváncsiak lehetünk a jövő ezen az úton tartja-e írásmódját, vagy inkább a szöveg felszabadulásának mámore felé irányítja?

(Szabó Balázs: Vágytól girhes, Hungarovox BT, 2018)

Németh János: Szirén

Dorcsák Réka

A hazafias, a misztikus, a pásztori, az epikureis- ta és a nagyvilági Pessoa

A XX. századi portugál és egyben európai költészet kimagasló alakja, Fernando Pessoa százharminc éve született 1888-ban. Abban az évben, amikor a portugál irodalom egy másik klasszikus írója Eça de Queiroz publikálja *Os Maias* című realista családragényét (Maia család), melynek a portugál irodalomtörténetben híressé vált jelenete hűen tükrözi azt a portugál miliót, amelyből Fernando Pessoa modernizáló költői munkássága indul. A Maia család legfőbb reménysége, az Angliában orvosnak tanuló Carlos hosszú idő után visszatér hazájába, és barátjával, (magát az írókat képviselő) Egával találkozik, és elmélkednek Portugália helyzetén és lehetséges jövőjén. A két barát az utcán összefut egy régi költő ismerőssel, akit addig megvetettek ultraromantikus versei miatt, de Carlos távolléte alatt változás történt, és Ega szívélyesen köszönti őt. A helyzet előtt értetlenül álló Carlost, végül barátja felvilágosítja a történelekről: „Semmi sem mond el többet arról a megdöbbentő hanyatlásról, amely Portugáliát sújtja az elmúlt harminc évben, mint az a tény, hogy a mi régi barátunk (...) most a Tisztaság és Ész példaképévé vált.” A XIX. századi, önmagát a múlt dicsőségében kereső, hajdani tengeri birodalom hanyatlásának időszakában jön el a váteszi költő Fernando Pessoa, aki ahogyan Pál Ferenc fogalmaz, komoly küldetésstudatával szeretne hozzájárulni nemzetének fölemelkedéséhez, legalább olyan mértékben, mint ahogyan a XVI. századi eposzköltő, Camões tette. Az európai, de világszinten is elismert költő legnagyobb újdonsága, hogy önmagán kívül vagy fél tucat heteronim költőalakot hozott létre, akik mind saját költői hanggal, életrajzzal rendelkeztek, és nem egyszer még irodalmi vitákban is személyesen részt vettek.

Nem mindennapi költői stratégiának a mesterei kivitelezését olvashatjuk a Pál Ferenc szerkesztette *Bensőmben sokan élnek* című antológiában, amely ha megszorításokkal is, de a Pessoa-i életművet hozza el a magyar olvasóközönségnek, ráadásul olyan neves műfordítók és költők közreműködésével mint Csuday Csaba, Déri Balázs, Döbrentei Kornél, Erdős István, Gosztola Gábor, Hárs Ernő, Kukorelly Endre,

Lackfi János, Mohácsi Árpád, Nemes Nagy Ágnes, Pál Dániel Levente, Somlyó György, Szócs Géza, Takács Zsuzsa, Zalán Tibor. A kötet így nem csak a portugál költő magyarországi recepciójának eddigi legnagyobb pillanata, hanem magyar irodalomtörténeti szempontból is jelentős, tekintve, hogy a kortárs líra kiemelkedő alakjait gyűjti egybe. A Pessoa-i életművet természetesen a szerkesztő, műfordító, egyetemi tanár és a költő magyarországi recepciótörténetét is kutató Pál Ferenc, tanulmányként is hivatkozható írásai egészítik ki, amelyek eligazítják az olvasót – legyen az laikus vagy hivatásos – Pessoa költői énjeinek és munkásságának világában. Az antológia több Pessoa-kötetet foglal magába: a költő Pessoa (1888 –1935) neve alatt megjelent Daloskönyv és Üzenet, valamint az egyes heteronimekhez köthető ciklusok és kötetek, mint Alberto Caeiro (1889 – 1915) A nyájak őrizője című versiklusa, Ricardo Reis (1887 – 1935) ódái, valamint Álvaro de Campos (1890 – 1935?) Diadalív köteté és egyéb összegyűjtött versei.

A különböző költői alteregók, és maszkok váltakozásának játéka nem teljesen idegen a magyar irodalomban, gondoljunk csak Kosztolányi Dezső, Füst Milán, Weöres Sándor, Esterházy Péter kísérletezéseire, vagy a „magyar Pessoa” néven elhíresült Kovács András Ferenc (KAF) költészetére, és Bogdán László költői képmásokat felvonultató műveire, amelyekben Ricardo Reis alakja többször is feltűnik. Mégis a Pessoa-i alapossgal kidolgozott és funkcionális költői énhasadásra, nem találunk itthon példát. A magyar olvasó, tehát újdonsággal szembe-sül, még ha egyik-másik szöveg, különböző irodalmi folyóiratokban, illetve megelőző kiadásokban már publikálásra került. A kitáláló énben, – akit hazafias és misztikus költőként tartanak számon Portugáliában, aki amellet, hogy az ország szellemiségét akarta modernizálni, magát az irodalmat is fellendítette, és elhozta magával a portugál modernizmust – sok más én is él. Lényegében, Pessoa eltörpül heteronim alakjainak életművében, amire az antológia szerkezete is rámutat. Az Üzenet Pessoa egyetlen olyan

kötete, amelyet ő adott ki és szerkesztett még életében. Emellet a kitüntetett szerep mellett, a portugál nemzeti öntudat számára is kulcsfontosságú a kötet, hiszen hazafias és misztikus versek tematikus válogatását valósította meg benne a költő, és amelynek számos mondata a portugál kulturális örökség részévé vált: „Ó, sós tenger, a tengernyi sódban / Portugália könnye ott van!” (X.Portugál Tenger). A magyar olvasóközönség számára idegen témák jelennek meg ezekben a versekben, amelyekben Pessoa a portugál múlt kimagasló alakjait vonultatja fel, a portugál címeren található elemek szimbólumvilágának segítségével. A hajdani tengeren túli birodalom hódítása-iról és felfedezőiről is megemlékezik, még sincs az az érzése az olvasónak, hogy versbe szedett történelemleckét tartana a kezében, mert ahogyan Pál Ferenc fogalmaz, valami-féle misztikus, okkult szellemiség jegyében íródtak ezek a szövegek, amelyeket áthat a kötet bevezetőjében bemutatott Sebestyén király és az ún. Ötödik birodalom eljövetele-nek gondolata. Pessoa Daloskönyvében viszont már megfogalmazódik a költő pszichés igénye arra, hogy kifejezze az identitás érzékelésének, az álm-valóság és ezáltal a fikció-valóság kettősségének problémáit: „Lényegednek lényege oly elvonatkoztatott: / Magát mutatva bennem, elszórakoztatott / Hogy szememmel a tiedben, elveszítelek szem előtt, / (...) / Hogy magamat sem érzem magamban, de téged látlak: / Így hazudok ebben az öntudatlan állapotban / Melyben illúzió, impresszió és álm ott van / (...) / Hogy olyasmit álmodok, hogy úgy érzem, létezem” (Elemzés). A portugál költő modernista programját, és újító hangját szemléltető verscikluson túllépve, a heteronim alakok szövegeiben nyújtott költői élvezet legalább olyan nagy, ha nem nagyobb, mint a Pessoa neve alatt megjelent művekben.

A pásztori költőnek bélyegzett Alberto Caeiro vidéken, egy kis ribatejo-i birtokon él és nem vesz részt aktívan a korabeli irodalmi életben. Az egyszerűség, az objektivitás, és a gondolkodással szemben a látás

fontosságának elve jelenik meg verseiben. Caeiro a körülálló világ megismerésekor csupán a látásra és a primer benyomásokra hagyatkozik, és önmaga létezését is az egyszerű érzékelés feltételeként határozza meg: „Nyájak őrizője vagyok. / Gondolataimból a nyáj. / S a gondolataim érzékelések volta-képp. / Mert a szememmel, a fülemmel, / A kezemmel és a lábammal, / Az orrommal és a számmal gondolkodom. / Egy virágot elgondolni annyi, mint látni és szagolni / És megenni egy gyümölcsöt annyi, mint megismerni az értelmét.” (Nyájak őrizője vagyok). A látszat mögött rejlő értelem elutasításával, Caeiro „költőietlen költészetet” hoz létre, egyszerűen a denotatív jelentések szintjén marad, és a költészet nyelvét meghatározó konnotatív síkot elveti. Kérdés, hogy az eredetileg álnaivitásnak, és ironikus gesztusnak elkönyvelt egyszerűség használata, ma mennyire olvasható pont az ellenkezőjeként, az alázat megtestesítőjeként. Nem lehet, hogy Caeiro azáltal, hogy a panteizmus gondolatát a végsőkig fokozza műveiben, – már-már gúnyolja azt – az egyszerűsége való őszinte vágyát fejezi ki?: „És elégedett vagyok, / Mert tudom, hogy értem kívülről a Természetet; / De belülről fel nem foghatom, / Mivelhogy a Természeten nincs belül, / Ha lenne nem volna Természet.” (XXVIII. Ma csaknem két oldalt elolvastam)

A főképpen szabad verseket alkotó Caeiro-val rokon Ricardo Reis alakja, a porto-i születésű, jezsuitáknál tanult orvos, akinek neoklasszicista, bukolikus költészete Caeiro-hoz hasonlóan „az apollói kiegyensúlyozottságot és szépségeszményt képviseli”. A feszes és klasszikus szonett és óda versformákban alkotó dr. Ricardo Reis, az antikvitásban fogant újpogány mozgalom feje, akinek alakja, Pál Ferenc bevezetője szerint, többek között a korabeli portugál romantikus irodalom ellenhatásaként jön létre. Az istenek, nimfák és a pillanatnyi érzéki gyönyörök világa, a klasszicizáló, latin-görög hivatkozásokkal teli szövegek ugyan messze állhatnak a mai olvasóhoz, mégis Reis könnyedsége és nyugodtsága, amellyel a halál, az ifjúkor- és az idő múlásá-

nak témáit kifejezi, vigasztalóan hathat az olvasóra: „Boldog, kinek az élete megadja, / Hogy visszagondoljon az istenekre, / S lássa, ahogyan ők, / A földi dolgokon a halhatatlan / Élet halandó visszatükrözését.” (XXXVIII. Boldog, kinek az élete megadja).

A harmadik, Álvaro de Campos, a Pessoa-hoz legközelebb álló heteronim figura, aki a költő számára a kiteljesedett lét és irodalmi pálya ígérteit jelenti, akit éppen emiatt gazdagabb érzelmi világgal, és változatosabb lírai hanggal ruház fel, mint bármelyik statikus, egyhangon megszólaló heteronim társát, vagy akár saját magát. A Daloskönyv és Üzenet szerzője sok mindenben rokon a „vibrálóan áradó hangütéssel” és „kaotikus kép-orgiákkal” dolgozó, szenzacionista költészetet megteremtő, tragikus és szenvedélyes Campos-sal, aki Caeiro és Reis kiegyensúlyozottságával szemben, a „Nietzsche által dionüszoszinak nevezett életérzést képviseli”. A Diadalívben, vagy Álvaro de Campos egyéb verseiben a mai olvasóhoz közelálló szövegeket találunk, amelyekben a pessoa-i elvontság kevésbé van jelen: „Rabja vagyok ezért az ópiumnak. / Csüngök a Pillanat e gyógyszerén. / A gondolat földszintjén lakom én. / Az élet vánszorgása szörnyen úntat. / Szívok. Kifáradok. Únom magam. / Bárcsak ne volna keleten nyugat. / Indiába mentem India miatt, / És nem találtam ott csak önmagam” (Opiárium). A tisztességes élet képtelenségét valló Campos, leg híresebb, futuristának mondható, szabad vers formában megírt műveiben, a modern, dinamikus, zakatoló gépek világában érzi jól magát, azt dicsőíti: „Megdühödött gépezetek a visszafogott erő önkívületében! / Őrjöngés rajtam kívül és belül, / Végigörvénylik lecsupaszított idegszálaimon / És érzőbimbóim csúcsában tetőz”. „A mai civilizáció kíméletlen gyönyörű zsvajában” Campos maga is átlényegül „Nem tudom, létezem-é belül. Kerengek, forgok és gyártom magam” (Győzelmi óda). A pessoa-i, a caeiro-i és reis-i életszemléletek mellett egy másik, sokkal bonyolultabb létértelmezést olvashatunk nála, amely az egész kötet kulcsmondataként foglalja össze azt a

mesteri költői játékot, amelybe nincs olvasó, aki ne akarna belépni: „Magsokszorozom magam, hogy érezzem magam, / Ahhoz, hogy érezzem magam, arra volt szükségem, hogy / [mindent érzek, / Túlcsoordultam, nem tettem egyebet, csak túlcsoordultam, / Levetkőztem és átengedtem magam, / És lelkem minden szögletében más-más istennek állítottam oltárt” (Tovadübögő órák Szenzacionista óda).

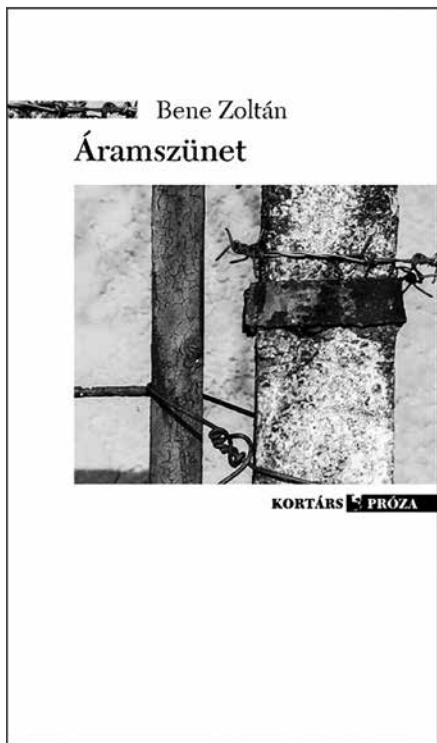
A Pessoa-kötet nemcsak látványát, hanem tartalmát tekintve is grandiózus mestermű, amely arra vállalkozik, hogy Pessoa életművét a teljességre való törekvés igényével a magyar olvasó elé tárja. A vállalkozás sikeresnek mondható, hiszen a Pál Ferenc

által írt irodalomtörténeti kitekintések, a korszak történelmi, kulturális hátterének bemutatása a kötet értéséhez elengedhetetlen kontextust teremt. Komoly filológiai és kutatói munka eredménye a költői heteronimek munkásságának, valamint a szövegek első megjelenési helyének ismertetése, de a kötet ezen túlmenően is számos újdonságot rejt magában, amelyet az értő olvasó ön maga fedezhet fel, így a méltán híres pessoa-i költői játéknak nem csupán passzív, de aktív szereplőjévé is válhat.

(*Fernando Pessoa: Bensőmben sokan élnek, Előretolt Helyőrség Íróakadémia, 2018*)

Németh János: Rajz

Luzsicza István

Végítélet bízva bizással, avagy gondolkodom, tehát idealista vagyok

2040-ben járunk, tíz évvel a világvége után, a valahai Magyarország területén, s az apokalipszis előtti világ maradványaiból, egy évtized elteltével ismét áramot állít elő a túlélők egy nagyobb, menekülést követően meglepedett csoportja az anarchiából egyedül kiemelkedő és működőképesnek bizonyuló városállamuk falai között.

Hollywoodban így lehetne felvezetni Bene Zoltán legújabb regényét, azonban nem Mad Max-filmekben járunk, s a végítélet kiváltó okai sem vesznek homályba: logikusan felépített láncolat vezet a civilizáció pusztulásához, még ha maga a kiváltó ok fantasztikum is – bár nem elképzelhetetlen, hogy egy, az áramellátást világszerte egy csapásra tönkretévő napkitörés vezessen az elektromos áramra épülő globális információs-fogyasztói világ megsemmisüléséhez.

A regény velejét innentől a pusztuláson túli jelenségek felvázolása és a miértekben való elmélyülés adja. S ha nem is in medias res, de már ismertetőnk kezdetén elébe vághatunk végkövetkeztetésünknek: Bene a meglelt remény és kapaszkodók ellenére is lehegerlően elkeserítő, részleteiben alapos racionalitással kidolgozott, áthallásokkal teli, műfajilag szinte besorolhatatlan – de nevezzük így – sci-fi-esszéregényt tett le az asztalra.

Főszereplője, Czeredi Hunor Gábor, egy szegedi könyvesbolt filozofikus hajlamú javakorabeli tulajdonosa a kezdetleges formában visszanyert elektromosság jóvoltából kezd beszámolójába, kezdve az áramellátás 2030-as összeomlásával, a társadalom felbomlásával, ahol a 19. századig eleven életmódot, tudásanyagot és közösségi szervezethez már rég elpazarló emberiség képtelen bármit is feleleveníteni a túléléshez, ezért a készletek felélése után egymás kifosztásába, majd terrorizálásába kezd. A létrejövő kisebb-nagyobb alkalmi közösségek képtelenek a helyzet kezelésére, a pillanatnyi, gyors érdekérvényesítésen túl nincs céljuk, de mindenki egy-egy társaság részeként igyekszik megmenekülni: Hunor fiatal kolléganőjével, Kírával lép férfi-nő kapcsolattá fejlődő érdekszövetségbe, s a várost elhagyva az elnéptelenedett alföldi tájakon próbálják észrevétlenül meghúzni magukat. A fejezetek e kóborlásokról és különböző - védhetőnek tűnő elhagyott tanyákon, jól álcázott pincékben meghúzódó – cso-

portokhoz csatlakozásokról szólnak, melyek ideig-óráig a civilizáció őrzőinek tűnnek, ám az emberi természet önzése, hatalomvágya és – a maitól csak kulisszáiban különböző – hedonizmusa mindenütt kiütközik. A pusztá létezésen túl mást meg nem célzó, praktikus szemléletűnek tűnő közösségekben a tényleges irányításra, szervezésre ezzel az alapállással hosszú távon képtelen vezető a sleppjével idővel itt is, ott is önkényt és terrort épít ki a „köznépükkel”, s különösen azokkal szemben, akik – mint a főszereplők – nagyobb léptékben, távlatokban tervezve gondolkodnak okokon, miérteken, múltbeli tanulságokon és jövőbeli esélyeken az apokaliptikus viszonyok között. A főhős és társasága pergő – helyenként csapongó, de ettől életszerű – párbeszédei, gondolatmenetei és az ezáltal ütköztetett életelvek építik fel a kötet gerincét, ahol azonban a klasszikus, ideákkal felvértezett értelmiségi alapállás és annak minden jól felépített logikája hiába feszegeti a végső kérdéseket, a lét értelmét, egyértelmű válaszra nem lel. Végül alulmarad az intellektus lehulló álarca alól előbukó pragmatikus, csakis funkcionalitásában gondolkodó felfogással, az észérvekkel alátámasztott trivialitás racionalizmusával szemben. Ez történik az Új Közösségnek nevezett csoportnál, ahol bár Hunorék több évig élnek, a kommuna vezetője már csak a saját válaszait fogadja el, befolyásolt környezete pedig a kérdések feltevéséig sem jut el – így a kezdeti összehangolódás dacára Czeredire riválisként tekintenek, aki a szerelmét hátrahagyva távozni kényszerül. Közös fundamentumok, a regénybeli közegben és a mában is látványosan hiányzó szakrális, hitbeli alapok nélkül nincsenek távlatok, tervek, víziók, ami a barbár közeg diadalát hozza el: hatványozottan tér vissza a ma sem ismeretlen nyers valóság jól ismert, kiüresedett cinizmusa és az ösztönlények agressziója, még ha onnantól már kezdve már rövidesen fenntarthatatlanná is válik elállatiasodó mikroviláguk rendje.

Bene minden főfejezet külön alegységként, azokhoz olykor látszólag nem is kapcsolódva folyamatosan beleszövi – a regény

szerint pendrive-on régről megőrzött, s az áram visszatéréseivel visszanyert szövegfájlok formájában – a jelenkorunkra vonatkozó részleteket. Egyszerre fejt fel hőse későbbre is kiható múltját, kapcsolatrendszerét, viszonyulásait azok alakjaival együtt (köztük posztmodern fogásként olykor önmagát, a könyvesboltba bejáró Bene Zoltán író is meg-megszólaltatva, és szinte észrevétlenül, de jellemző módon vallva Szegedről is), úgy, hogy mindezek sokszor csak később válnak a történések meghatározó részeivé. Ugyanakkor ezekben az alfejezetekben a legintenzívebb a könyvet a cselekménnyel együtt is esszék laza sorozatává tevő gondolatmenetek felbukkanása, amellyel az Áramszünet utáni időknak megágyazó, a mai olvasónak is ismerős társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális közeget mutatja be – némely alfejezetről elképzelhető, hogy eredetileg kisesszéként vagy naplórészletként születtek egy-egy mai kortűnet konkrét példákön keresztül történő ábrázolásaként. A szerzőt dicséri, hogy tematikus kalandozásait a cselekmény szerves részévé képes avatni, s csak kivételes esetekben nem képes kordában tartani gazdag, elnyúló mesélőkedvét és elkerülni a szöveg vontatottá válását.

E visszaemlékezések – számunkára még jövőképként – a 2020-as évekre is visszatekintenek, s vázolnak fel komoly, az európai civilizációt fenyegető, és egyáltalán nem elképzelhetetlen geopolitikai folyamatokat, nagyhatalmi befolyásszerzéseket, tényleges határmozgásokkal járó birodalomépítéseket, amelyek egyértelműen valamiféle „világvége” felé mutatnak, jelezve, hogy „valaminek történnie kell”. Az elektromosság összeomlása már ettől független deus ex machinaként történik meg, mintegy jelezve, hogy a tömegeket csak valami látványos és mindenki számára értelmezhető kataklizma ébresztheti rá a vesztsébe rohanására, civilizációnk elvesztettségére – annak értelmezésére azonban a bekövetkezte után is csak kevesek képesek.

Ám az isteni beavatkozásra az alapproblémán, az áramellátás megszűnésén túl maga a megoldás is példa, amely, ha úgy akarjuk,

happy enddé teszi a zárlatot. A bibliaszerűen pusztában bolyongó főhőseinkre – így az Új Közösségből testi-lelki megaláztatások után ismét Hunorhoz csatlakozó Kírára is – ókori egyiptomi neveket viselő „szuperhősök”, a civilizáció végére, a „valami megtörténtére” már az Áramszünet előtti idők óta készülő idealisztikus, mégis gyakorlatias bölcsék akadnak rá, akik addigra Menedék néven államszerűen megszervezett települést alakítottak ki. A főszereplőket befogadja az új Paradicsomként értelmezhető régi-új civilizáció, ahol praktikum és hit egyszerre, de nem kizárólagossággal és kényszerítő erővel, hanem egymást kiegészítve és erősítve van jelen, társadalmának biztonságot, magasabb rendű, szabad életet nyújtva. Később innen indul mindenfelé újra az élet, s mint az epilógusból megtudjuk, a helyre az utókor már az Új Világ Bölcsőjeként tekint – az addigi

disztópia pedig átfordul valamiféle utópiába.

De csak valamifélebe – konzekvenciánk a megoldást katarzisz nélkül elhozó kerek lezárás ellenére is keserű marad: a gondolat erejében hívó, kérdéseket feltevő és válaszokat kereső, de a dolgok legmélyén az ember felett állóért kiáltó értelmiséginek isteni csodára van szüksége, hogy ne valóságidegen idealistaként szigetelődjék el vegetáló környezetétől.

Bene hősei megkapták e csodát, amelyben hinni és bízni idealizmus ugyan, de ha elgondolkodunk e mai, Áramszünet előtti világon, tragédiánk épp aktuális fejezetén, nekünk se marad több mint küzdeni és bízva bízni – ha már nem Madáchcsal, akkor Czeredi Hunor Gáborral és Bene Zoltánnal: idealistán.

Bene Zoltán: Áramszünet (Kortárs Kiadó, 2018)

Németh János:
Kecskebak

Pánczél Petra

Vasárnapi ebéd Kosztolányi és József Attila módra, pszichoanalízissel fűszerezve

Az elmúlt évek kutatásainak köszönhetően egyre több titkot tudunk meg a hazai irodalmi élet klasszikussá vált figuráiról. A titok szó talán nem is a legmegfelelőbb kifejezés. A napjainkban előkerült, majd különféle izgalmas kötetekbe szerkesztett dokumentumok többsége ugyanis sosem volt igazán titok.

Sokkal inkább lappangó, titokzatos helyeken megbúvó iratokról (levelezésekről, naplófeljegyzésekről, feledésbe merült publikációkról, interjúkról, vagy kortársak, leszámazottak visszaemlékezéseiről) van szó. Az ezek alapján készült, „kötetben még meg nem jelent írások” alcímmel ellátott új kiadványok, tökéletesen alkalmasak arra, hogy a laikus olvasók számára élő személyt, esendő Embert (így nagybetűvel) varázsoljanak az adott íróból. Jó úton haladunk tehát egy szemléletváltás felé, ami véget vethet annak a nem túl szerencsés beidegződésnek, mely szerint az irodalom nem más, mint halott szerzők fekete-fehér arcképcsarnoka. Unalmas kötelező olvasmányokkal „fűszerezve”. Fűszer márpedig bőven van a dologban; mármint az irodalomtörténeti ritkaságok megjelentetésében. Részint teljesebbé válik az írók, költők életrajza, munkássága. Persze az információk egy része a szakemberek számára eddig sem volt újdonság. A szakmán kívüli, irodalom iránt érdeklődő közönség viszont beavatást nyerhet egy sor olyan dologba, ami nem derül ki a regényekből, versekből; vagy ezek elemzéséből. A rejtett iratok publikálása ugyanis, nemcsak a kedvenc szerzőink „hétköznapiságát” mutatja be, hanem bepillantást enged a korabeli irodalmi és kulturális elit mindennapjaiba is. Fény derül kapcsolatokra, vitákra, irigységekre, örömökre és bánatokra. Tágabb kontextusban pedig arra, hogy bizonyos társadalmi diskurzusok (adott korszakra jellemző tudományos, művészeti, vagy politikai elméletek, irányzatok) miképp csapódtak le az írók egymás közti kommunikációjában. Vagy hogyan „épültek be” munkáikba.

Miről beszélgetett például a századelő két nagy költője, Kosztolányi Dezső (1885-1936) és József Attila (1905-1937), a Kosztolányi-család konyhaasztalánál? Mert, bizony beszélgettek, sőt vitáztak; nem is egyszer. Az átlagolvasó előtt alig ismert a két szerző kapcsolata. Tudunk Kosztolányi és Karinthy Frigyes barátságáról, Kosztolányi és Ady Endre kissé ambivalens viszonyáról, de a József Attilával való találkozásokról jóval kevesebb az ismeretünk. Szerencsére 2018-ban, a Jaffa Kiadó gondozásában két olyan kötet (1. Kosztolányi Dezső: Mindent bevallhatok – Kötetben meg nem jelent írások és más újdonságok. Szerkesztette: Urbán László. 2. Kosztolányi Ádám: Keserű nevetés – Összegyűjtött írások. Szerkesztette: Bíró-Balogh Tamás) is megjelent, ami rávilágít erre a különös kapcsolatra.

Különös, mert, ahogy az az említett könyveket olvasva kiderül, nem nevezhető ez igazi mély barátságnak, és afféle klasszikus mester és tanítványa viszonynak sem. (Bár utóbbi talán logikus lenne, hiszen József Attila húsz évvel volt fiatalabb Kosztolányinál.) Inkább egymás iránti tisztelet és kölcsönös elismerés volt ez, amikor két nagyformátumú gondolkodó találkozik egymással. Akik – a köztük lévő társadalmi- és korkülönbségből fakadó – eltérő habitusuk, vagy esetleges nézeteltéréseik ellenére is intelligens, elmélyült eszmecsere folytatnak. Például a pályatársak művészetéről, az etimológiáról (freudi alapon), a kommunizmusról, na meg a korszak egyik kedvelt témájáról, a pszichoanalízisről is.

Kosztolányi Dezső fiának, Kosztolányi Ádámnak visszaemlékezéseiből kiderül, hogy József Attila nyolcszor¹ járt a Kosztolányi-család Logodi- és Tábor utca sarkán lévő otthonában. Először 1930 januárjában ebédelt náluk egy vasárnap (a két költő ismeretsége persze ennél régebbi, ám a harmincas években váltak gyakoribbá találkozásaik). Az akkor tizenötödik életévében lévő Kosztolányi Ádám évtizedekkel később azt írja erről a közös ebédéről, hogy a „sovány,

alacsony, bajuszos, tömött, hátrafésült hajú fiatalember, gyerekkori emlékeit mesélte el...”² Ezt követően (talán nem véletlenül) a pszichoanalízisre terelődött a szó.

Ezen a ponton érdemes egy kis kitérőt tenni, hiszen manapság a hétköznapi kommunikációban sokszor bizony humor tárgyát képezi Sigmund Freud munkássága és a pszichoanalízis. Gondoljunk csak a „freudi elszólás” fogalom tréfássá vált jelentéstartalmára, vagy amikor egy-egy vicces szituációban valakinek a „nehéz gyermekkorán” élcelődünk. A 20. század elején azonban az újdonságnak számító pszichoanalízis elmélete és gyakorlata komoly vitákat generált Európa-szerte; nemcsak a tudományos közegben, hanem kulturális körökben is. Freud „mélylélektana” számos művészt és gondolkodót megihletett. Az elmélet és a terápiás alkalmazás (analízis) népszerűségének növekedése lassan a hétköznapi emberekkel is megismertette a tudattalan fogalmát. Szerepe volt továbbá abban is, hogy ma hogyan gondolkodunk a gyermekkorról, a gyermeki években szerzett élményekről és azok későbbi hatásáról.

Természetes, hogy a 20. század első évtizedeiben a hazai irodalmi berkekben is állandó téma volt a pszichoanalízis, és a korabeli feljegyzéseket lapozgatva az látszik, hogy eléggé naprakészek is voltak a témában. Kosztolányi Dezső alkotásaira mindenképpen nagy hatással volt, József Attila pedig nemcsak elméleti vitákba bonyolódott a témával kapcsolatban, hanem az életrajzi adatai szerint³ 1931 nyarától kisebb-nagyobb megszakításokkal egészen 1937-es haláláig pszichoanalitikus kezelésben is részesült. Mindez persze költészetére is kihatott. Érdekes viszont, hogy az előbb említett 1930-as vasárnapi ebédnél – Kosztolányi Ádám emlékei szerint – még azt mondta vendéglátóinak a pszichoanalízis-

¹ Egy ház sorsa... Kosztolányi Ádám visszaemlékezése; In.: Kosztolányi Dezső: Mindent bevallhatok

² Néhány emlék József Attiláról; In.: Kosztolányi Ádám: Keserű nevetés

³ Internet (Wikipédia)

ről: „Én ellene vagyok Bergson⁴ alapján”. Bergson szerint ugyanis minden egyéniség egyedül való, megfoghatatlan és kifejezhetetlen, amit a pszichoanalízis sémáival nem lehet megközelíteni. („Ha Freud valamit mond, akkor ellene fordíthatom, hogy miért mondta. Vagyis ha például Freud leleplezi egy-egy cselekedet mögött a szadizmust, akkor ezt lehet, hogy épp szadizmusból teszi – szólt József Attila érvelése).

Egy Kosztolányiéknál tett későbbi látogatás alkalmával pedig azon gúnyolódott, hogy ismer egy nőt, aki hét éve adleri⁵ individuálszichológiai analízissel kezelte magát, és lassan egészen beleőrül. Hiába nem volt jó véleménnyel József Attila az analízisről, eluralkodó betegsége (a depresszió túl egyesek szerint skizofrénia, más – utólagos – diagnózis szerint inkább borderline személyiségzavar) miatt egyre többször szorult kezelésre. A problémákat tetézte, hogy 1935-ben pszichiáterébe (Gyömrői Edit) is beleszeretett. (Ez a nem éppen kiegyensúlyozott viszony ihlette többek között a Gyermekeké tettél és a Nagyon fáj című verseket. A szintén élete utolsó időszakában született Szabad ötletek jegyzékét pedig afféle „analitikus naplónak” tekinti sok irodalomtörténész). Életrajzából tudjuk, hogy a terápiák nem voltak sikeresek.

Kosztolányi Ádám 1937 első felében, a Siesta Szanatóriumban találkozott utoljára József Attilával. Visszaemlékezése szerint a költő többek között arról beszélt, hogy sokszor és sokféleképpen próbált már öngyilkosságot elkövetni, még akasztotta is magát. A szanatóriumból néhány hónap múlva elbocsájtották, mert eredménytelennek bizonyult a terápia. Még ez év végén az elhíresült szárszói tehervonat végez vele. Hogy figyelmetlenségéből (begyógyszerezett állapotban), vagy szándékosan került a vonat alá, arról

⁴ Henri Bergson (1859-1941) francia filozófus. A tudat idejének és az értelem idejének kettősségéről, és az intuíció fogalmáról (az élet csak egy magasabb rendű képességgel, az intuícióval fogható fel) írt elméleti szintén nagy hatást gyakoroltak az irodalomra.

⁵ Alfred Adler (1870-1937), osztrák pszichiáter, aki új irányvonalat adott a freudi pszichoanalízisnek

máig vita folyik. (Mindenesetre az akkori pesti irodalmi közeg jó része öngyilkosságnak vélte az esetet; Radnóti Miklós feleségének, Gyarmati Fanninak a naplójából is ez olvasható ki.⁶)

Egészen más volt vitapartnerének, Kosztolányi Dezsőnek a viszonya Freud munkásságához. A pszichoanalízis mellett és ellen⁷ (1936) című rövid eszmefuttatásában például azt írja, hogy a pszichoanalízist tartja lelki életünk természettudományának, melynél nagyobb szellemi forradalom a hitújítás óta nem zajlott le. Szerinte a hatása olyan óriási és mindent átfogó, hogy szinte már észre sem vesszük, annyira beépült a kultúránkba. Majd gyorsan hozzáteszi: bár sok értékes ismertető köszönhet neki, munkásságára legfeljebb csak külsőségekben hatott, „mert az irodalmi alkotás a lelki élet olyan tudattalan mélységeiből táplálkozik, ahová még a lélekelemzés sem jutott el”. Freud munkásságát tehát nem tudatosan építette be műveibe; a lélektan csak inspirációként, pszichológiai ismeretszerzőként szolgált. Még az Édes Anna esetében is, amit pedig gyakran épp Freud elméleteiből kiindulva szokás elemezni. Erről Kosztolányi azt nyilatkozta⁸ a mű megjelenése után: „Én semmit sem törődtem írás közben a pszichoanalitikus eljárásokkal. A művészet naiv. (...) Sem regénynél, sem versnél nem szabad előzetes programot alkotni. (...) A filozófiát a kész munkából szűröm le”.

Látható tehát, hogy bár Kosztolányi Dezső és József Attila eltérő indíttatásból foglalkozott a pszichoanalízissel és más-más hatásoktól vezérelve „építették be” Freud gondolatait műveikbe, költői alkatuk mégis hasonló volt. Erről Kosztolányi Ádám is beszámol már idézett, József Attiláról szóló emlékeiben. Azt írja, hogy a tömörítés, az érzékletességre törő realizmus, a patronként robbanó rímek, a szigorúan szerkesztett zárt formák

⁶ Radnóti Miklós né Gyarmati Fanni: Napló 1935-1946 (1937. december 4-i bejegyzés)

⁷ In.: Kosztolányi Dezső: Mindent bevallhatok

⁸ Az irányirodalomról, a L'art pour l'art-ról és legújabb regénye tartalmáról, az igazi emberi jószágáról. In.: Kosztolányi Dezső: Mindent bevallhatok

egymáshoz rokonították őket. Míg azonban József Attila a lírát a logika⁹ tudományának tekintette és emiatt inkább szárazabb, elemzőbb volt, Kosztolányi verseire az érzelmebb, oldottabb hangulat volt jellemző és több volt benne a kétely is.

Az ifjabbik Kosztolányi véleménye az, hogy talán ezeknek a rokonságoknak és különbözőségeknek az összessége okozta a két író egymás iránti szimpátiáját, melyben a „szeretet és a csodálat kölcsönös volt”. Még akkor is, ha a „bölcsekné szkeptikus” Kosztolányit néha fárasztotta Attila félelmetes vitázó kedve, szikrázó zsenialitása, fiatalos lendülete, na meg neurotikus precizitása. S bár Kosztolányi Ádám szerint József Attilából hiányzott az egészséges lazaság, a játékoság és a (fanyar) humor mégsem. Jelzi ezt az a rövid, kedves és szeretetteljes üzenet is, melyet Kosztolányi Dezső 50. születésnapjára küldött: „Üdvözljük a félszázados újszülöttet, József Attila.”

Mindez akár zárómondatnak is jó lenne, ám a történet úgy teljes, ha pár szót ejtünk az ifjú Kosztolányiról is... merthogy őt bizony freudista elvek szerint nevelték szülei. Az erre vonatkozó utalások szerepelnek is a Keserű nevetés kötetben, de édesanyja, Kosztolányi Dezsőné Harnos Ilona sem csinált titkot a családi ügyekből. A fiú című színművének és a Tüzes cipőben című regényének szereplői egyértelműen beazonosíthatók¹⁰.

Ádám, bár zseni volt, „furcsaságai” (amit idegbetegségnek, skizofréniának egyaránt néztek, bár a külvilággal való kapcsolatát soha nem veszítette el, de gyakran bezárkózott saját „elefántcsonttoronyába”) már korán megmutatkoztak. A rossz nyelvek szerint azért „csúsztott félre”, mert szülei Freud egyik eseteleírását követve, túl korán (4 vagy 5 éves korában) világosították fel szexuálisan (valamiféle szemléltetéssel, fűr-

dőkádi jelenettel egybekötve). Nem akarván, hogy a gyerekekben a korai gátlások, titkok és szorongások torzulásokat okozzanak.

Nincs rá persze bizonyíték, hogy ezek a nevelési elvek okozták-e pszichés betegséget, netán valamilyen öröklött hajlam állt a háttérben. Vagy az a tény, hogy már gyermekkorában érezte a rajta lévő nyomást: ő Kosztolányi fia, a „második kiadás”, és ettől a „tehertől” – a Kosztolányi-kultusztól – soha életében nem tudott megszabadulni.

Valószínűleg maga a kulturális közeg, melyben élt, sem támogatta ezt a „szabadulást”. Pechjére, még külsőleg is pont olyan volt, mint Dezső. Apjához hasonlóan kiváló szépirodalmi szerző lehetett volna (voltak is próbálkozásai), ehelyett inkább kiváló filozófus, vallásfilozófus, kritikus és műfordító lett. Míg a különféle szerkesztőségeket írásaival, esszéivel kereste fel, addig a kocsmákat gyakran a Kosztolányi-hagyaték egy-egy becses darabjával, mely fizetőeszközü szolgálta. Örökké pénzügyi zavarai voltak.

Az összegyűjtött írásait tartalmazó kötet viszont a pszichoanalízisen túl (vagy néha abból kiindulva) a 20. század más népszerű elméleteit, társadalmi diskurzusait, majd a cenzúra működését is kiválóan bemutatja. Egészen a nyolcvanas évekig göngyölytve fel az irodalmi és filozófiai szálakat. Zsenikre jellemző precíz eszmefuttatásokkal, melyekből azért a keserű humor sem hiányzik.

⁹ Kosztolányi Ádám szerint ez nem a klasszikus definíció szerinti logika, hanem az érzékelés és érzések gazdagságával teljes „hiperlogika”

¹⁰ Bíró-Balogh Tamás: Egy gondolkodó arcképe (Kosztolányi Ádám 1915-1980). In.: Kosztolányi Ádám: Keserű nevetés

Németh János:
Vándordiák

Cséby Géza

Adalékok a három keszthelyi patika történetéhez

Két Oroszlán, Órangyal, Szent Antal

Huszár Károly *Őrangyal* Gyógyszertára keszthelyi *Andrássy téren* (jobbra). A kép bal oldalán az az eklektikus épület, amit később dr. Ivanits átépített.

A patika kifejezés először a Bécsi Kódexben (1450 körül) jelent meg és az apotheca szóból származtatják kialakulását - írja Dr. Gyarmati Györgyné a rendeki patika történetét feldolgozó rövid, összegző munkájában. A latin patika terminus technikus minden bizonnyal az ógörög apotheke (~raktár, lerakat) szó átvétele. II. Frigyes 1241-ben rendezte az orvosi és gyógyszerészi gyakorlatot, amikor is kötelezően szétválasztotta e két szakmát. Ez volt a gyógyszerészi (és orvosi) önállósulás kezdete. Mária Terézia 1743-ban rendelkezett a vármegyénként egy patika alapításáról, aminek eredményeképpen 1747-ben negyvennyolc,¹ a század végén már százkilencvenhárom vármegyei, városi, szerzetesi patika működött.² Zala vármegye első gyógyszertárát Nagykanizsán, a ladislaita tartományhoz³ tartozó nagykanizsai ferences szerzetesek alapították és 1714-ben már bizonyosan üzemelt.⁴

Keszthely első, Zala megye második patikáját Festetics Kristóf alapította, valószínűleg a XVIII. század közepén.⁵ Erre utal az az 1780-ból származó jelentés, amelyben a ferencesek gárdiánja „az emlékezésre méltó nagyságos Festetics Kristóf Úr által alapított keszthelyi gyógyszertár”-ról ír.⁶ Üzemeltetésével a ferences barátokat bízták meg, ám valószínű, hogy 1748-1789 között a tulajdonjog is őket illette.⁷ Nem véletlenül esett a választás a ferencesekre azon túl is, hogy Keszthelyen már volt rendházuk. Ugyanis a nyugati keresztény szerzetesrendek majdnem mindegyike – a bencések, domonkosok, ciszterciak, a lovagrendek, később a kolduló ferencesek – tartott fenn patikát, foglalkozott a betegápolás „klasszikus” formájával.⁸

A ferences patika a rendház (ma: Fő tér 10.) földszinti trak-

¹ Ernyey József a XVIII. század derekára 150-re becsülte a vármegyei, városi és szerzetesi patikák számát, a gyógyszerészek számát pedig 100 főre. Perényi József 1971-ben – saját kutatásai alapján – kétségbe vonta Ernyey József adatait és a gyógyszerészek számát 200-ra tette. - Írja Kapronczay Károly: A hazai gyógyszerészképzés kezdetei című munkájában. In: Fejezetek a magyar gyógyszerészet történetéből. A Magyar Tudománytörténeti Intézet Tudományos Közleményei 95. Budapest, 2016. 69

² Dr. Gyarmati Györgyné: A Rendeki Patika története 1899-től napjainkig. (http://rendekipatika.hu/rendeki_patika_tortenet.html)

³ A ferences rend egyik rendtartománya.

⁴ Blázy Árpád: A gyógyszerészet megjelenése és fejlődése Zala megyében 1711-1847. = Zalai Gyűjtemény 1., Zalaegerszeg, 1974. (továbbiakban: Blázy, 1974.) 28

⁵ Oláh Gyula dr. szerint 1745-ben. In: Oláh Gyula: Az egészségügyi személyzet és a gyógyszertárak statisztikája Magyarországon 1875 évről. Légrády, Budapest, 1876. 176 ; Idézi: Csanád Vilmos: A történeti Magyarország patikáinak elnevezései és alapítási évei. = Savaria. Vas megyei Múzeumok Értesítője 17-18 köt. 1983-1984., Szombathely, 1989. 408

⁶ Blázy, 1974. 32

⁷ Blázy, 1974. 54

⁸ Kapronczay Károly: Irgalmas rendi patikák. = Fejezetek a magyar gyógyszerészet történetéből. A Magyar Tudománytörténeti Intézet Tudományos Közleményei 95. Budapest, 2016. 35.

tusában volt, az akkori Marktplatzra nyíló ablakokkal és bejárattal. (Ezek a nyílászárók befalazva, a volt rendház és a Fő tér felújításáig láthatóak voltak az épületen.)⁹ Sokáig ez az egyetlen gyógytár szolgálta ki a keszthelyi és környékbeli rászorulókat. Érdekes adalékkal szolgál Blázy Árpád, aki a patika történetét dolgozta fel 1867-ig¹⁰: „A főúri család és az uradalom alkalmazottai számára a gyógyszerház hitelbe adta a gyógyszereket, melyek receptjeit időnként összegyűjtve az uradalomhoz kiegyenlítésre benyújtották.”¹¹

A ferences patikát Keszthelyen nem gyógyszerészek, hanem ferences kirurgusok¹² vezették, így Donner János, Gietz Ágoston (1751), vagy éppen Mayberger Kamill, aki 1776 és 1788 között volt a gyógytárhoz beosztva.¹³ 1775-ben és 1776-ban végezte gimnáziumi tanulmányait szülővárosában, a Keszthelyen született Fejér György (1766-1851) későbbi kanonok, történetíró, költő, egyetemi tanár, könyvtáros. Kellemetlen fertőző betegségéből Kamill atya kenőcse gyógyította ki.¹⁴

A patika berendezéseiből, felszereléséből nem maradt fenn, hitelt érdemlően, jóformán semmi. A gyógyszerház 1950-es évek

végén történt átalakítása során – sok mindegyütt – kidobtak egy körülbelül fél méter magas, míves, szép díszítésű, barokk bronz mozsarat és több régi fa patikaedényt, melyek közül az egyik, feltehetően, a keszthelyi patika „őskorából” származhatott. (Jelen sorok írója a patikaedényt a kidobásra szánt törmelékek közül kiemelte.)¹⁵

A ferences rendek feloszlását követően bizonyos Johan La Rose csurgói kirurgus 1791-ben már Keszthelyen működött. Egészen haláláig, azaz 1798 márciusáig töltötte be ezen funkcióját. A patika ekkor (gróf Festetics I. György idején) került a Festetics család tulajdonába.¹⁶ Ez idő tájt költöztették át a gyógyszerházat a rendházból az intézői (curialis) házba (ma: Kastély utca 5.), ahol 1864-ig működött, az épület udvari részében.¹⁷

A patika hozzátartozott azokhoz a létesítményekhez, amelyek valóban városias jelleget biztosítottak Keszthelynek. Nem véletlen tehát, hogy az 1817. február 12-én megtartott Helikoni Ünnepekre benyújtott, *Keszthely* című versében Nagy Ignác georgikoni praktikáns is megemlíti. Szól a mecénás gróf, Festetics György érdemeiről, gazdaságáról, intézményeiről és versében bizonyítja a Festeticsek szerepét a patika létrehozásában:

(...)

¹⁵ Gyógyszerészet-történeti, de inkább várostörténeti adalék, hogy az 1813-14-ben, valamint 1816-17-ben keszthelyi városbíróként működött Holtzhammer (Holczhammer) Imre fia (szintén Imre) diplomás gyógyszerész lett. Ifjabb Holtzhammer Imre 1796. augusztus 22-én született Keszthelyen. Szülővárosa gimnáziumának tanulója volt 1807-ben. A Bécsi Egyetem Orvosi Fakultásán kiadott diplomája szerint „a keszthelyi Emerich Holtzham(m)er 1827. szeptember 6-án vizsgáit letette, ezért őt gyógyszerésznek nyilvánítja a dékán.” A diploma eredetije Dr. Takács Kálmán birtokában van Budapesten. (Köszönettel tartozom Dr. Gelencsér Józsefnek, hogy felhívta a tényekre a figyelmemet.)

¹⁶ Blázy 1974. 54.

¹⁷ Blázy, 1974. 35.

⁹ A felújításkor (2012) a két befalazott ablakot (vakablak) eltűntették, csupán a befalazott ajtó kerete maradt meg.

¹⁰ Blázy, 1974.; Blázy Árpád: A keszthelyi gyógyszerház története 1867-ig. = Veszprém megyei Múzeumok Közleményei 11. Veszprém, 1972. (Továbbiakban: Blázy, 1972.)

¹¹ Blázy, 1972. 435.

¹² Kirurgus (lat.: chirurgus): alacsonyabb képesítésű okleveles sebész, aki különösen sebek kezelésével, érvágással, foghúzással foglalkozott hivatásszerűen. 1872 óta nem képeznek kirurgusokat Magyarországon. Jelen esetben gyógyszerész tevékenységet is folytattak.

¹³ Blázy, 1972. 435-436.; Némileg eltérnek az évszámok Szmodits László dolgozatában. (Szmodits László: A katolikus papság és a magyar gyógyszerészet. Magyar Gyógyszerésztörténeti Társaság. Budapest, 2017. november 11. 37. (<http://www.gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2017/12/Szmodits-Katolikus-paps%C3%A1g-171223.pdf>) 2019. Továbbiakban: Szmodits, 2017.

¹⁴ Szmodits, 2017. 37.

*Lassanként ballagj már Keszthelynek hal-
mára,
Tekénts Méltóságos Grófunk' Kastéljára,
Hozzá ragasztott Bibliothékára,
S általa állított szép Apothékára.¹⁸
(...)*

A keszthelyi gyógyszerertárat 1801 és 1820 között az alábbi gyógyszerészek vezették: Joseph Gründl, Thomas Rakovetz, Leopold Manovits, Halbauer, Hoch, Haas Károly. 1816-ban már laboránsa is volt a patikának (Joseph laborant).¹⁹ 1820 és 1848 között Irsabek Ferenc, 1848 és 1864 között Pfissterer Károly gyógyszerészek tevékenykedtek a város gyógytárában. Irsabek 1848-ban honvédeknek állt, ekkor átadta a patikát

Pfissterernek.²⁰ A szabadságharc vereségét követően Irsabek visszavonult Keszthelyre. Itt hunyt el 1868. február 14-én, 74 éves korában. Sírja a keszthelyi Szent Miklós temetőben van.²¹ A gyógyszerészek jövedelméről természetesen a Festetics uradalom

*A Két Oroszlán
Gyógyszertár
épülete (jobbra)
egy 1909-es
keszthelyi
képselapon*

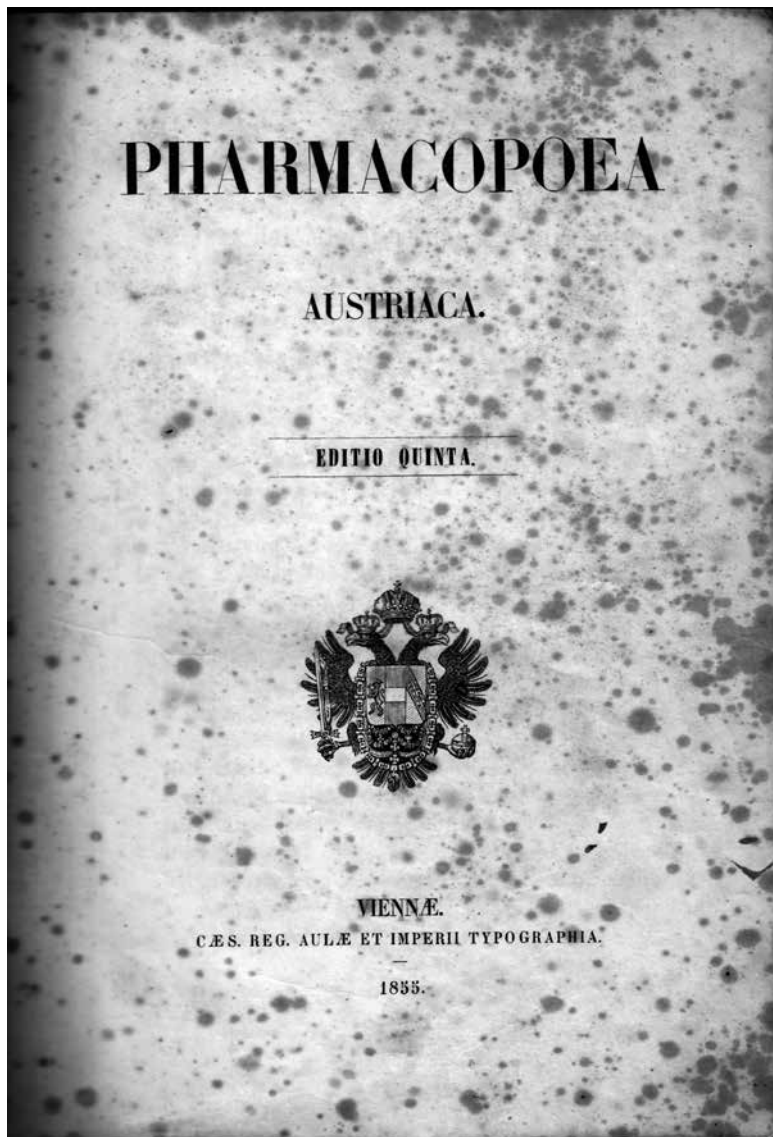
²⁰ Irzsábek (Irsabek, Izsábek) névvel találkozhatunk Bontz József várostörténetében (Keszthely város monográfiája, Keszthely, 1896), ahol felsorolja a keszthelyi honvédeket (105.) valamint a „Szabadságharc zalai honvédei 1848-1849” (Zala Gyűjtemény 33, Zalaegerszeg, 1992. 328.) kiadványban, de ezekben a felsorolásokban kizárólag Sándor keresztnevű szerepel. Blázy szerint Irsabek Ferenc „testvérei voltak a Keszthelyen, a XIX. század második felében működő Irsabek István asztalos és Irsabek Sándor, aki 1849-ben esett el a magyar szabadságért.” (Bontz, 1974. 87.) Felvetődhet a kérdés, miért nem szerepel Ferenc neve. Elképzelhető, hogy ő nem honvédeknek, hanem nemzetőrnek állt? ; 1864-ben Pfissterer személyes jogot nyert, hogy Légrádon (ma Horvátország) saját gyógyszerertárat állíthasson fel. (Blázy, 1972. 442)

²¹ Blázy, 1962. 441.

¹⁸ Helikon I. Keszthely, 1818. 116.

¹⁹ Blázy, 1972. 437.

gondoskodott. A rendszeres fizetés mellett a patika tiszta jövedelmének bizonyos százaléka is megillette őket.

A patika 1845-ben nevet is kapott: *Két Oroszlán*. Több mint valószínű, a Festeticsek címerében található két oroszlántól kölcsönözve a nevet.²² 1860. március 7-én közlik a Festetics adminisztrációval, hogy a császár engedélyezi a Festeticseknek a patika reál jogát. Ez azt jelentette, hogy nem gyógy-

²² Ördög Ferenc: A patikanevek keletkezés módjai = Név és társadalom. Szerk.: Hajdú Mihály-Rácz Endre. Budapest. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványa 160. 235-239.

szerész végzettségű is tulajdonolhatta nevezett gyógyszerertárat. A legfelsőbb engedély birtokában a Festetics család már 1864-ben eladta a vállalkozást bizonyos Vadona János gyógyszerésznek.²³ Vadona átköltöztette a patikát az 1861/62-es összeírás szerinti 99. számú épületbe, amelyben korábban Kormuth Zsigmond kereskedő lakott.²⁴ Ennek a háznak a helyére épült 1868/69-ben, a neves Hencz Antal építész tervei alapján, a ma is látható egyemeletes, eklektikus lakóház. A gyógytár kialakítására a földszinten került sor. Nem tudni Vadona János meddig tulajdonolta a patikát, egy bizonyos, az 1867. augusztus 26-i Általános Országos Gyógyszerészeti Gyülekezet résztvevőiről készített aláírás-listán Vadona János keszthelyi gyógyszerészként szerepel.²⁵

Kutatásaim során érdekes adalékokra bukkantam Vadona János nevű gyógyszerésztől: *„Volt régen egy kollégánk, Vadona János, aki ugyan már rég elköltözött, de arról volt nevezetes, hogy bebarangolta úgyszólván az egész világot. Sokáig volt Amerikában s erről az útjáról könyvet is írt, amelyben sok érdekes élményét írja le.”*²⁶ Korabeli írások gyógyszerésznek, amatőr földrajztudósnak, kelet-kutatónak tartották. Feltételezhetjük, hogy a keszthelyi Vadona gyógyszerésztől lehet szó? A természettudományok iránti elkötelezettségét támasztja alá, többek közt az is, hogy a keszthelyi gyógyszerész tagja volt a Királyi

²³ Cséby Géza: A Megváltó Gyógyszerertártól a Lótusz Patikáig. Száz éve nyitotta meg Hévíz első gyógyszerertárat Cséby Lajos. = Hévíz. Művészeti és művelődési folyóirat. XVIII./2. 2010. (továbbiakban: Cséby, 2010) 30-42.

²⁴ Blázy, 1974. 55.

²⁵ Gyógyszerészettörténet IV./2. (2006) 19

²⁶ Dr. Baradlai János, Bársony Elemér: A magyarországi gyógyszerészet története I. köt. Budapest, 1930. 412. (Továbbiakban: Baradlai-Bársony, 1930) ; Vadonának több írását is ismerjük (pl.: A méhszúrás ellenszere, 1890), jelen esetben valószínűleg Az öt világrészből, című kötettről van szó, amit Szinnyei a következőképpen idéz: „Száz ezer mérföld vízen és szárazon. Három év, hét és fél óra terjedt utazás tollrajza.” Sajnos Vadona születési és halál dátumait nem közli. (Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. XIV. köt. Budapest, 1914. 732.)

Magyar Természettudományi Társaságnak és előfizetője a Természettudományi Közlönynek.²⁷ Azonban tudomásunk van egy kolozsvári gyógyszerészről, aki a kolozsvári iparmúzeumnak, utazásai során gyűjtött távol-keleti tárgyakat adományozott. Ő Vadona János gyógyszerész, amatőr földrajztudós volt, ahogy a feljegyzésekben olvashatjuk. Székely Miklós írja róla: „A gyűjtőről, Vadona Jánosról kevés életrajzi adat áll rendelkezésünkre, azok is leginkább több mint három és fél éves föld körüli útjához kapcsolódnak. Vadona feltételezhetően nőtlen és gyermektelen, kolozsvári polgár volt, amint 1885-ben kelt végrendelete alapján vélelmezhetünk. Ez utóbbi ugyan nem ismert, csak a sajtóhírek utalnak arra, hogy az 1885. szeptember végén kezdődő föld körüli útja előtt az éppen akkor megalakult Erdélyi Kárpát Egyletre hagyta végrendeletében vagyonát útközben bekövetkező esetleges halála esetére. A saját forrásai-ból finanszírozott három év hét és fél hónapos útja 1889. április közepén ért véget.”²⁸ Vajon a keszthelyi Vadona János azonos-e a Kolozsvárral, vagy csupán névrokonság áll fenn? Mivel életrajzuk jobbára ismeretlen, további kutatásokra lesz szükség.

Úgy tűnik a keszthelyi gyógyszerészek erősen vonzódtak a természettudomány, a világ megannyi érdekessége felé. Tudjuk, hogy később Braun Pál volt a tulajdonos, aki valamikor az 1898-1901-es évek táján halhatott meg.²⁹ Róla írja a Balatoni Múzeum

²⁷ Természettudományi Közlöny 5. kötet, Budapest 1873. A 41. füzet (1873 január) mellékletéből megtudhatjuk, hogy Vadona János Keszthelyről befizette az 1872-r szóló tagdíját.

²⁸ Székely Miklós: Az elsüllyedt múzeum III. Az egykori I. Ferenc József Iparmúzeumban őrzött Vadona János-féle keleti gyűjtemény. = Örökségfigyelő. 2015. 11. 11. (https://oroksegfigyelo.blog.hu/2015/11/11/az_elsullyedt_muzeum_iii_az_egykori_kolozsvari_i_ferenc_jozsef_iparmuzeumban_orzott_vadona_janos-fel) 2019

²⁹ A Balatoni Múzeum-Egyesület első évkönyve az Egyesület első három évéről (1898/99-1900/901) Szerk.: Csák Árpád, dr. Lovassy Sándor. Keszthely 1903. (továbbiakban: BMÉ, 1903) 170

igazgatója dr. Sági Károly: „Braun Pál (1897) keszthelyi gyógyszerész madárgyűjteményében Alexander Homeyer bécsi ornitológus hűcsikét (*Picoides tridactylus* L.) talált és írt le.”³⁰

Braun munkatársa volt tíz éven át Huszár Károly gyógyszerész, szintén a természettudomány megszállottja. Róla még később is lesz szó. Braun halálát követően, öröklés útján, Braun Györgyre és Bozó Gézőnére születt Seeger Rózára szállt a tulajdonjog. A dunaadonyi Cséby Lajos gyógyszerész és felesége Luiszer Erzsébet így tőlük vásárolta meg a reál jogú, *Két Oroszlán* patikát. A birtokba vételre 1903. május 31-én került sor. A *Keszthelyi Újság* korabeli száma a következő eseményről számolt be: „Csak nemrég adtunk hírt arról, hogy Gerő Izsó az *Órangyalhoz* címzett gyógyszerertárat eladta; most regisztrálhatjuk azt a hírt is, hogy a keszthelyi másik gyógyszerertár is gazdát cserélt, a menyinyiben a két oroszlánhoz(!) címzett Bozó-féle gyógyszerertárat Cséby, dunaadonyi gyógyszerész megvette 100.000 koronáért.”³¹ Cséby Lajos (1867-1946) 1943-ig birtokolta a gyógyszerertárat. Alkalmazta, többek közt, Hübner József gyógyszerészt, aki később Kéthelyen volt gyógyszerertár tulajdonos. 1910-ben, a hévízi indiai tündérrózsa nevére asszociálva, Cséby Lajos megnyitotta Hévíz első gyógy-

³⁰ Sági Károly: A Balatoni Múzeum rövid története. = Vezető a keszthelyi Balatoni Múzeum természettudományi, régészeti, történeti, néprajzi és fürdőtörténeti állandó kiállításához. Keszthely, 1969. (továbbiakban: Sági, 1969) 5.

³¹ Keszthelyi Hírlap, 1903. május 1.; Cséby, 2010. 34.

Valószínűleg a ferences-patikából származó, megmentett fedeles faedény

szertárát a *Lótusz patikát*. (Erre emlékezve avattak táblát Hévízen, az egykori patika épületének falán, 2010-ben.) Ez volt a *Két Oroszlán Gyógyszertár* fiókpatikája. Cséby Lajos és felesége 1943-ban fiuknak, a szintén gyógyszerész Cséby Gézának (1903-1957) ajándékozták a *Két Oroszlán Gyógyszertár*-at, aki az államosításig (1950) volt annak

tulajdonosa.³² Cséby Géza az államosítás után előbb a *Szent Antal*, majd az *Őrangyal* patikában dolgozott, ahol később felelős vezető is lett.

1845-ben felmerült az igénye annak, hogy második patikát nyissanak Keszthelyen. Ezt Némethy Pál balatonfüredi gyógyszerész vetette fel, kérvényét el is küldte a vármegye főorvosának. Úgy tűnt, hogy a megyegyűlés pozitív határozatot hozott, a Helytartótanács mégis elutasította a kérelmet. „Ugyanis Keszthely földesura, a Festetics család Mesterházy János uradalmi ügyésszel készítette nyilatkozatában (mintegy 5 folio oldal) a gyógyszertár felállítását nem tartotta indokoltnak.”³³

Keszthely második gyógtárának megnyitására 1897-ig kellett várni. A már előbb említett Huszár Károly, akit 25 évesen alkalmazott a *Két Oroszlán* patikában Braun Pál, tíz év után fontosnak tartotta egy új, saját gyógyszertár megnyitását. Ez annál inkább meggondolandó vállalkozás lehetett, mert hosszú idő óta veszteségesen működött a meglévő. Egyik oka volt, hogy nem csak gyógyszertárban, de kereskedőknél is lehetett gyógyszerekhez jutni. Ez az anomália hosszú évtizedek óta megkeserítette a patikák tulajdonosait. Ezért írhatta nem kis felháborodással Vadona János keszthelyi gyógyszerész: „Egy hete már, hogy különben is kuruzsláshoz hajló köznépünket, egy nyegle olasz bolondítja Keszthelyen. Gúnyjára közegészségi intézményeinknek.”³⁴ Már a XVIII. században is gondot jelentett, hogy a fűszeresek, szatócsok, sőt mindenféle mesterséget űzők is – engedély nélkül – gyógyszereket árulnak, előállítanak. Pozsony város 1772-ben keltezett jelentésében említi, hogy egy „specialistája, nem szégyelli árcé-

³² A *Két Oroszlán Gyógyszertár* 1867-től számított történetét részben Cséby Géza dolgozta fel, családtörténeti írásaiban.; Cséby, 2010.; Géza Cséby: *Portret rodzinny. Burzliwie losy moich polskich i wegierskich przodków. Piwniczna Zdrój*, 2011. 134-148.

³³ Blázy, 1974. 35.

³⁴ Baradlai-Bársony, 1930. 202.

dulákkal ellátott orvosságait kirakni. A városi poroszló felesége bárkinek ad 4 krajcárért hánytatókat...” – idézi munkájában Kapronczay Károly.³⁵ Éppen ezért, a keszthelyi gyógyszerészek érdekében, a Zala megyei főorvos hatóságilag letiltatta a kereskedők gyógyszer árusítását.³⁶ A gyógyszerészet megbecsülésének jele volt az 1876. évi XIV. törvény amely kimondta: „a gyógyszertárak közegészségügyi intézmények és mint ilyenek nem tartoznak sem az ipari üzemek, sem a nyílt árusítású kereskedelmi üzletek sorába.” Magyarországon 1855-1872 között az V. kiadású osztrák Gyógyszerkönyv (Pharmacopoea austriaca IV-V.) követelményei voltak érvénybe. Az első magyar nyelvű gyógyszerkönyv (Pharmacopoea Hungarica) 1871-ben jelent meg Than Károly budapesti tanár szerkesztésében.³⁷

Ezen pozitív előrelépések ellenére, még több év elteltével is kérdésként merült fel: szükség van-e második gyógyszertárra Keszthelyen, mert a meglévő is alig tudja magát eltartani?³⁸ Nem csoda tehát, hogy a zalai megyegyűlés, akinek joga volt kiadni az engedélyeket, kezdetben megtiltotta egy

³⁵ Kapronczay Károly: A haza gyógyszerészképzés kezdetei. = Fejezetek a magyar gyógyszerészet történetéből. A Magyar Tudománytörténeti Intézet Tudományos Közleményei 95. Budapest, 2016. 65.

³⁶ Keszthely, 1879. július 15.

³⁷ Dr. Mohay Jenő: Bevezetés = Hogy a György: A veszprémi patikák története. Veszprém, 2017. 14.

³⁸ Keszthely, 1885. május 10.

második gyógyszertár megnyitását annak ellenére, hogy ketten is benyújtották igényüket.³⁹ A gyógyszerészek azonban hajthatatlanok voltak. A *Keszthelyi Hírlap* 1896. december 25-i száma arról ad hírt, hogy eddig már hat gyógyszerész kérvényét utasította el a helyi bizottság javaslata alapján a megye. Huszár Károly közben a *Két Oroszlán* patikában dolgozott és várta az új gyógyszertár megnyitásának engedélyét. Minden kétséget kizáróan reménykedett. A szakmája mellett hobbijának is élt. Többet közt preparált, a keszthelyi premontrai gimnázium részére egy óriáskígyót (*Boa constrictor*), amit az iskola szertárában helyeztek el. Ugyancsak nekilátott az óriáskígyó csontvázának kikészítéséhez is. Ám nem kizárólag a gimnáziumnak, de a gazdasági tanintézetnek (Georgikon utódja) is készített ki állatot, mintegy száz darabot.⁴⁰

Végül megszületett a várva várt eredmény. Az új, Huszár-patikát 1897 év végén megnyitották.⁴¹ A berendezés modern és előkelő volt, a korabeli leírások szerint „vetekedhetett sok fővárosi gyógyszertárral is”. Ugyancsak megjegyzik, hogy Huszár „nagy népszerűségre, szeretetre méltó modora s a szegényekkel tanúsított jó szíve egy csapásra virágzó üzletté tették” a patikát.⁴² A patika az *Órangyal* nevet kapta. A *Keszthelyi Hírlap* a megnyitást követően hosszabb elbeszélés formájában tudósít az új, a mai Kossuth (Sétáló) utca és a Fő tér találkozásánál lévő, egykori szállásház sarokrészében helyet kapó intézményről. Érdeemes ebből is idézni egy részt:

³⁹ Keszthelyi Hírlap, 1894. szeptember 23. ; Keszthelyi Hírlap, 1895. május 26.

⁴⁰ Keszthelyi Hírlap, 1896. november 15.

⁴¹ A helyi lapon túl lásd még: Karlovszky, G.;

Koritsánszky, O. (szerk.): Gyógyszerészek évkönyve (Gyógyszerészek zsebnaptára) az 1933-ik évre 61 (9). A Gyógyszerészi Közlöny, a Gyógyszerészi Értesítő és a Gyógyszerészi Hetilap egyesített kiadóhivatalának kiadása, Budapest, 1933. valamint értelemszerűen, a minden évben megjelenő gyógyszerészeti évkönyveket, almanachokat.

⁴² BMÉ, 1903. 170.

„Bent a patika remek bútorzatú és felszerelésű kiszolgáló termeiben teljes szalon díszben sürgött-forgott a keszthelyiek kedves huszárja és a jövődre úgy látszik hűséges munkás barátja, a híres Balaton-úszó.⁴³ Csak úgy tódult a közönség a patikába... (...) Bent ez alatt, a fényesen kivilágított kirakatban a megyei főorvos, a szolgabíró és a helybeli orvosi kart dicsérte a modern kívánalmaknak megfelelőleg berendezett új patikát, mely gazdag különleges felszerelésével csakugyan ritkítja párját a Dunántúlon. Csak a késő esti órákban, midőn már az új patikát bezárták, oszlott szét a nagyszámú közönség, melynek kedves, felejtethetetlen estéje volt – a Huszár-patika megnyitása. Az első csukás után az Amazonba vonult a megyei főorvos, a szolgabíró és az orvosi kar és víg lakoma mellett áldozott a nagy esemény oltárán. (...) Bizi Sándor, a keszthelyi zenekirály szebbnél-szebb nótákat húzott a keszthelyiek huszárjának öröm estéjén, Neumark Béla dr. és Csák Árpád pedig gondoskodtak arról, hogy a keszthelyiek előtt bizonyára emlékezetes eme nap, ne nélkülözze az ünnepi beszédeket. A pezsgő előtt és pezsgő után beszéltek annyit, hogy ha mindennap annyi receptre hívnák az új patikust, akkor aligha nem – az obstruálás ellen való bacillus, mint sem a repülőgép feltalálásán törné a fejét a mindeddig vitéz huszár.”⁴⁴ Nem nehéz felfedezni a cikkíró szeretetteljes humorát a Huszár név és a „keszthelyiek huszárjának” szójátékában.

Huszár már saját patikájában dolgozott, amikor Fenékpusztán találkozott Herman Ottóval. Herman Gyűjtőnaplójában erre így emlékezik:

„1898. június 12. Keszthelyre indultam. Dél-

⁴³ Dr. Ejury Lajos (1870-1965) gyógyszerészlől van szó, aki az első, 1897 évi Balaton-átúszó verseny győztese volt. 1893-ban szerzett gyógyszerész diplomát. Élete végéig, még idős korában is gyógyszerészként tevékenykedett az akkor már megállamosított Órangyal nevű patikában. (Többet: Cséby Géza: „Kozmapusztán, Somogy megyében születtem... Dr. Ejury Lajos naplójából 1-2 rész. = Hévíz, 1997/1-2.)

⁴⁴ Keszthelyi Hírlap, 1897. december 19.

után dr. Vutskits tanárnál találkoztam Böröczi és fia halászsokkal, az öreg 72 esztendő, és ismeri a régi sort. (...)

Halásztanya. A keszthelyi urak Fenéken bevártak, remek időben megvendégeltek. Volt jó halászlé és jó bor. (...)

Június 13-án du. 2 órakor Gróf Festetics Tasziló kocsit küldött értem, hogy személyesen beszéljük meg a dolgokat.

A kastély remek, minden részében pompa és fény: sok becses műtárgy – Canova Napóleonja ott van –, nagy könyvtár, melynek leggyengébb része a természettudományi.

A gróf tetőtől talpig grand seigneur, finom, megnyerő külsejű és modorú férfi. Az ősfoglalkozások iránt érdeklődött, s egész támogatását ígérte meg. Mellékesen kérdezte, mit tartok Zichy Jenő vállalatáról? Megmondtam. A Bp. Szemlében folyt polémiát nem ismerte.

Abban teljesen igazat adott, amikor mondtam, hogy aki a magyarok nyomait nem e földön akarja keresni, annak első dolga, hogy előbb az idevalókat ismerje meg – Zichy nem ismeri.

A társalgás egy óra hosszat tartott, s a gróf kikísért; reám inkább a szalon- s nem a sportember benyomását tette.

A fenéki halásztanyán vártak: Takách Imre főszolgabíró, Csák Árpád szolgabíró, Huszár Károly gyógyszerész, Imrik János telek r. v., Illei Ignác huszár ezredorvos, Heszi Antal építész, dr. Lovassy Sándor tanár, dr. Vutskits György tanár. A hangulat kitűnő volt – semmi kicsapongás, szóval a keszthelyiek kedves emberek = művelt férfiak.-

Ugyane napon de. megnéztem a Csák Árpád szolgabíró régiséggyűjteményét. Mind Fenékről való, és sok szép tárgya van. A közhangulat Balaton-múzeumot óhajt alapítani – buzdítottam.”⁴⁵

Herman Ottó itt több nevet is helytelenül írt, ugyanis Illei Ignác helyesen Illés Ignác, Heszi Antal pedig Hencz Antal. Persze felvetődhet a kérdés, mit keres egy katoná-

⁴⁵ Herman Ottó: A pokol cséplője. Magvető, Budapest, 1983. 51-54.

orvos a társaság tagjai között? Érthető, ha tudjuk, dr. Illés Ignác honvéd huszár ezredorvos a Balatoni Múzeum Egyesület tájrajzi szakgyűjteményének vezetője, majd az egyesület alelnöke volt, így elkötelezett híve a múzeum ügyének.⁴⁶

Huszár Károly szívén viselte a keszthelyi múzeum is. Ezer forintot ajánlott fel ennek létrehozásához. A Balatoni Múzeum Egyesület alapításában oroszlánrésze volt. Nem véletlen tehát, hogy az egyesület természet-tudományi tárának vezetésére őt kérték fel, amely feladatot mindenki megelégedésére végezte.⁴⁷

Hiába volt azonban a siker, az új gyógyszer-tár, a városlakók szeretete és megbecsülése. Huszár Károlynak egyre súlyosbodó betegsége miatt, el kellett adnia a patikát Gerő Izsó gyógyszerésznek és ki kellett költöznie a patika felett lévő lakásából is. Tizenkét esztendei keszthelyi tartózkodása után, fiatalon, alig 37 évesen halt meg, 1899 júliusában. Végrendeletében 209 kötetes könyvtárát a Balatoni Múzeumra hagyta, amely könyvanyag vetette meg alapját a ma 26 244 kötetet számláló könyvtárnak.⁴⁸

A *Balatoni Múzeum-évkönyve* szép, fényképével ellátott, hosszú nekrológgal búcsúzott tőle: „Súlyos csapás érte a Balatoni Múzeum-Egyesületet 1899. július hó 8-án, Huszár Károly gyógyszerésznek kínos szenvedés után bekövetkezett korai halálával; de súlyos vesztesség érte Keszthely városát is, mert egy minden szép, és nemes eszméért hevülő, tetterős ifjú polgárát vesztette el benne, a ki városunk iránt érzett rajongó szeretetéről áthatva, 12 évi ittléte alatt, oly sokszor bocsátotta közre nem csak szellemi képességét, hanem anyagi áldozatkészségét is. (...)”⁴⁹

⁴⁶ Sági Károly: Hetven éves keszthelyi Balatoni Múzeum. = Veszprém megyei Múzeumok Közleményei 8. Veszprém, 1969. (továbbiakban: Sági, 1969) 13-14

⁴⁷ Sági, 1969. 12-13

⁴⁸ Sági, 1969. 14 ; A könyvtár 2019. áprilisi állományának számadatait Haász Gabriellának köszönöm.

⁴⁹ BMÉ, 1903. 169-170.

Gerő Izsó csak átmeneti megoldásnak tekinthette a keszthelyi *Órangyal* patika megvételét. Ugyanis már 1903-ban eladta dr. Simon Ernő gyógyszerésznek.⁵⁰ Ebben talán a Balatonhoz kapcsolódó rossz élményei is befolyásolták. Az történt ugyanis, hogy 1901-ben Gerő két alkalommal is elmerült a Balatonban, a keszthelyi Sziget-fürdő közelében és életét csak egy idegen gyors közbeavatkozása mentette meg.⁵¹ Feltehetőleg arról a Gerő Izsóról van szó, akit 1903-1904 között már a szolnoki *Vörös Kereszt* gyógyszer-tárban találunk.⁵²

A XX. század elején tehát dr. Simon Ernő gyógyszerész volt a tulajdonos, aki, alig tíz év elteltével, 1913-ban, el kívánta adni a patika-jogot. Erről értesülhetünk a *Keszthelyi Hírlapból*: „Tárgyaltatott dr. Ivanits Károly gyógyszerész kérvénye, melyben arra kéri a képviselőtestületet, hogy dr. Simon Ernő volt gyógyszerész bérszerződését reá átruházzák. Kéri továbbá, hogy a város tulajdonát képező háznak általa bírt részén többféle átalakításokat, saját költségén eszközölhessen s hogy a bérleti szerződést, mely 1916-ban járna le,

⁵⁰ Keszthelyi Hírlap, 1903. január 18.

⁵¹ Keszthelyi Hírlap, 1901. július 7.

⁵² Berta Ferenc: Gyógyszerészek, gyógyszer-tárak Szolnokon = Szolnok megyei Levéltár Évkönyve 2006/21. 57-80.; (<http://www.gyogyszerestortenet.hu/wp-content/uploads/2013/09/Gy%C3%B3gyszer%C3%A9szek-gy%C3%B3gyszert%C3%A1rak-Szolnokon.pdf>) 2019

Cséby Lajos és Hübner József gyógyszerészek a *Két Oroszlán* Gyógyszertárban (1910 körül)

6 évvel hosszabbítsák meg. Ennek ellenében hajlandó 10 százalékkal magasabb bérösszeget fizetni. A képviselőtestület a tervezett átalakításhoz bejegyzését adja és felhatalmazza a városbíró, hogy a szerződést dr. Ivanics(!) Károly gyógyszerésszel 20 százalékos béremelés feltétele mellett, kösse meg.⁵³ Dr. Ivanits, aki tekintélyes anyagiakkal rendelkezett, a mai Városháza (régii szállásház) sarkán helyadó, egykori Huszár patikának jogát vette meg. Dr. Simon Ernő később a szombathelyi *Isten szemé*⁵⁴ gyógyszertár tulajdonosa lett.⁵⁵ Dr. Ivanits Károly 1881-ben született Zalabagonyán.⁵⁶ 1908-ban vette feleségül, a szlavóniai származású Riedl Etelkát (+1956).

⁵³ Keszthelyi Hírlap, 1913. augusztus 24.

⁵⁴ A patikai vignettán a következőképpen olvashatjuk: Dr. Simon Ernő gyógyszertára az „Isten szeméhez.” Szombathely. = Üzenet a múltból. Szerk: Dr. Szarvasházi Judit. Budapest, 2005. 151.

⁵⁵ Gyógyszerész almanach az 1942 évre. Összeállította: Dr. Szász Tihamér. Budapest, é.n. 437, 570.

⁵⁶ Ma Bogojina (Szlovénia), Alsómarác községhez tartozik.

Gyermekeik Keszthelyen születtek.⁵⁷ 1913-ban, a patikajog vásárlásának évében – talán nem teljesen véletlenül – II koronát adakozott az árvízkárosultak javára.⁵⁸ 1915-ben a *Keszthelyi Takarékpénztár RT.* igazgatósági póttagnak választotta.⁵⁹ 1914-ben Keszthelyen megalakuló Otthon-Kör, melynek feladata volt, hogy „az egymás iránti tiszteletet és szeretetet táplálja”, választmányi tagjai közép választotta dr. Ivanitsot.⁶⁰ 1925-ben, kollégájával Cséby Lajossal a *Két Oroszlán Gyógyszertár* tulajdonosával együtt megszervezték Keszthelyen a Zala-, Somogy- és Vasmegeyi gyógyszerészek összejövetelét. Erről a *Keszthelyi Hírlap* így tudósított: „Gyógyszerészgyűlés. Folyó hó 20-án, vonaton és autókon kb. 40 Zala-, Somogy- és Vasmegeyi gyógyszerész érkezett Keszthelyre az Úri

⁵⁷ Ottó Nedelkovich Radix bejegyzése. (<https://www.radixforum.com/vezeteknevek/riedl/>) 2019

⁵⁸ Keszthelyi Hírlap, 1913. augusztus 24.

⁵⁹ Keszthelyi Hírlap, 1915. március 7.

⁶⁰ Keszthelyi Hírlap, 1914. március 15.

Casinó helyiségében megtartandó gyógyszerészgyűlésre. Este dr. Ivanits Károly és Cséby Lajos rendezése mellett az Amazon éttermében társasvacSORA volt, 21-én pedig a közgyűlés után a Bocskai éttermében társas ebéd. A gyűlésen gyógyszerész ügyeket tárgyaltak.”⁶¹

A város társadalmi életében is szerepet játszó Ivanitsot a Keszthelyvidéki Takarékpénztár 1933. február 28-i ülésén igazgatósági tagnak választották. Ekkor a grémiumban már két keszthelyi gyógyszerész is ült, mivel Cséby Lajos a választmányi tagok közé került.⁶² Ugyanezen évben lett az új városi képviselőtestület Egészségügyi Bizottságának tagja.⁶³

Az *Őrangyal* patikának azonban egyre szűkebbnek bizonyult a bérleményben biztosított hely. Ivanits úgy gondolta, megvásárolja a Fő (akkor Andrásy) tér egyik közelben lévő házát és megfelelő átalakítás után gyógyszerertárát oda helyezi át. El is kezdődött a Kossuth utca 37 számú eklektikus stílusú ház átalakítása. Dr. Müller Róbert a következőket írja ezzel kapcsolatban: „A tér északnyugati sarkában a Korona Szállót 1905-ben átépítették. Ekkor kapta a Hungária nevet. Vele szemben a földszinten Goldbaum János borbély- és fodrász üzlete, közepén előkerttel Zitterbarth Kálmán cukrászdája, déli végében Pler Lipót üzlete volt. Az épületet az 1910-es években építették át, bővítették, és ezt követően került ide az Ivanits féle gyógyszerertár.”⁶⁴

Az átalakítás – melyet dr. Ivanits saját pénzén oldott meg – azért vált szükségessé, mert Ivanits modern kialakítású gyógyszerertárát szeretett volna birtokolni. Ez derül ki a helyi hírlap tudósításából és ezt tapasztalhatjuk ma is, ha rátekinünk az épületre. A patika 1931-ben költözött át új (mindmáig gyógyszerertárként funkcionáló) épületébe. „Ivanits Károly dr. gyógyszerertára régi helyé-

ről e héten átköltözködött a szomszédos új helyiségbe. A díszes új gyógyszerertári épület nagyban emeli az Andrásy tér külső képét.” – lelkesedett a helyi sajtó.⁶⁵ Dr. Ivanitsék az emeleti helyiségekben laktak az államosításig. A régi patika helyiségei sem maradtak kihasználatlanul: „Csak két üzlethelyiség lesz az alsó gyógyszerertár helyén, Simon István hentesmester, aki a községi épületben az alsó gyógyszerertár eddigi helyiségét árverés útján bérbe vette, ajánlatot tett a községnek, hogy lakás céljaira bérbe veszi azokat az Andrásy térre nyíló helyiségeket is, melyek helyén két üzlethelyiség nyílt volna meg. A képviselőtestület elfogadta Simon István ajánlatát. A gyógyszerertári helyiség és a lakás bére 2100 P. A lakássá való átalakítást Simon István saját költségén végzi. Ezáltal a község nagyobb összeget megtakarít; így többet lehet az emeleti helyiségek rendbehozatalára fordítani. A postafőnöki lakásba a Társaskör költözik, a másik lakást szabadkézből értékesíti az előjáróság. A gyógyszerertár irodahelyisége helyén Molnár Mihály kelmefestőnek lesz az üzlete. Az üzlet-átalakítási munkát Németh István építész végzi, aki a kiírt pályázaton, hét pályázó közül a legolcsóbb ajánlatot tette.” – tájékoztatót a *Keszthelyi Hírek*.⁶⁶

Régi, megmentett üvegek a Két Oroszlán Gyógyszerertárból

Úgy tűnik, hogy a Keszthelyen háztulajdont szerző dr. Ivanitsot felhőborított-

⁶¹ Keszthelyi Hírlap, 1925. május 24.

⁶² Keszthelyi Hírlap, 1933. március 5.

⁶³ Keszthelyi Hírlap, 1933. március 26.

⁶⁴ Müller Róbert: A keszthelyi Fő tér. = Zalai Múzeum 13. Zalaegerszeg, 2004. 193-205.

⁶⁵ Keszthelyi Hírek, 1931. május 3.

⁶⁶ Keszthelyi Hírek, 1931. április 26.

ta az egyre emelkedő házadóalap. A helyi lap szerint dr. Ivanits Károly a túl magas házadóalap elleni fellépést sürgette, ennek érdekében a Hungária étterem különtermébe, szemben a patikával, mintegy száz háztulajdonost hívott meg. Vitaindítójában elmondta, hogy méltánytalanul magas a házbérlőjévédelmi adó akkor, amikor a bérlői díjak összege csökken. Az összehívott tulajdonosok úgy döntöttek, hogy memorandumot küldenek az illetékes hatóságoknak, valamint „megindítják a mozgalmat a keszthelyi ház-és ingatlan tulajdonosok szövetségének megalakítására”. Az előkészítő bizottságot is megválasztották, melynek elnöke dr. Ivanits Károly lett.⁶⁷ Mindebből világosan kitűnik, hogy a gyógyszerész tulajdonosok aktívan vettek részt a város életében, amint azt a polgári lét és a kor szellemisége meg is követelte. Presztízst szereztek és azt meg is tartották. Az államosítást azonban egyikőjük sem kerülte el.

Dr. Ivanits Károly 1952. december 31-én hunyt el Keszthelyen, „szívizom elfajulásban”. Húlt tetemét a keszthelyi Szent Miklós temetőben található családi sírba helyezték örök nyugalomra. Ugyanabban a sírban nyugszik Ella lánya, férjzett Nedelkovics(!) Antalné (+1947) és Ottó (+1935) fia, aki gyógyszerészhallgató korában, 24 évesen hunyt el.⁶⁸ Felesége Riedl Etelka túlélte férjét, 1956-ban halt meg.

Amíg a századfordulón Keszthely lakossága 8600 fő volt, addig 1930-ban meghaladta a 11000 főt. Éppen ezért húszas évek második felében felvetődött egy harmadik patika létrehozásának igénye. Ám amint azt tapasztalni lehetett a második esetben, ennek a patikának létrehozása is megosztotta a hivatalosságokat. A *Keszthelyi Hírlap*

⁶⁷ Keszthelyi Hírlap, 1934. február 11.

⁶⁸ Ivanits Ottó gyászjelentése (Balatoni Múzeum); Keszthelyi Hírlap, 1935. január 13.; Itt kell megjegyezni, hogy a keszthelyi Szent Miklós temetőben lévő Ivanits családi sírboltra, a XXI. század elején, új fekete márvány sírkő került, amelyre Ivanits Ottó halálának évét tévesen (1934), vésték fel.

1927-ben fel is teszi a kérdést: *Lesz-e keszthelyi harmadik gyógyszerész? – s meg is adja rá a választ: Egyelőre aligha!*⁶⁹ Még egy fél év sem telt el s a keszthelyi lap már azt a hírt közli, hogy dr. Szmodiss József okleveles gyógyszerésznek kiadták a harmadik patika megnyitásának engedélyét. A *Keszthelyi Hírek* tájékoztat az eseményről: „Kiadták a keszthelyi harmadik gyógyszerész jogát. Zala vármegye közgyűlése február 15-én szavazta meg. Az indok; város fejlődése, népesség szaporodása, közintézmények, kultúrpalota létesítése. Három folyamodó közül dr. Szmodiss József okl. gyógyszerész, nagykanizsai lakos nyert. Ez évben fel kell állítani, mert különben elveszti az engedélyt. A Rákóczi tér körül óhajtnák megnyitni.”⁷⁰

Az új patika létrehozása azonban nem ment ilyen simán és az új gyógytár megnyitására is várni kellett még. Ugyanis komoly elvárásai és elképzelései voltak a városnak, de elvárásai és elképzelései voltak dr. Szmodiss gyógyszerésznek is. A város egy eddig elhanyagoltabb, ám fejlődésnek indult területre szánta az új patikát, míg dr. Szmodiss a Kossuth Lajos utcára, illetve minél közelebb a központhoz (Kossuth utca 13-23 vagy 14-24 számú házban) szeretett volna költözni, szerinte a Rákóczi tér a városon kívülre esik. A helyi sajtó is behatóbban foglalkozott az üggyel, amikor azt írta: „Mert igenis állítjuk, hogy az annyira lenézett városrész a város fejlődésre képesebb része. Ne fosszuk meg a fejlődés lehetőségétől. Állítsa csak fel dr. Szmodiss József gyógyszerészét a Rákóczi téren, meglátja, hogy hamarosan telepszik oda orvos is. (...) S akkor majd hálás lesz azoknak, akik Őt arra a helyre helyezték.”⁷¹

Végül a Népjóléti Minisztérium is a Rákóczi teret nevezte meg, mert a patika „itt szolgálja leginkább a közérdeket.”⁷² A főszolgabíró pedig kijelölte a pontos helyét. Az új, Szent Antal Gyógyszertár a Stampfel-féle házban, a Rákóczi tér és a Hajdú (ma Bem)

⁶⁹ Keszthelyi Hírlap, 1927. február 13.

⁷⁰ Keszthelyi Hírek, 1927. június 12.

⁷¹ Keszthelyi Hírek, 1927. december 4.

⁷² Keszthelyi Hírek, 1928. január 29.

utca találkozásánál került elhelyezésre, ajtaja a Hajdú utcára nyílt. „Végre dr. Szmodiss József is belenyugodott a változhatatlanba. – írta nem kis malíciával a *Keszthelyi Hírek*.⁷³ A gyógyszerterát az 1950-es években zárták be. Ma már az épülete sem áll, lebontották.

Dr. Szmodiss József 1890-ben született Muraszerdahelyen.⁷⁴ Középiszkolái elvégzését követően megszerezte a gyógyszerészi diplomát és doktorátust tett. Előbb Veszprémben, majd Nagykanizsán működött, végül Keszthelyen.⁷⁵ Az államosítást követően Keszthelyen maradt és kezdetben a *Két Oroszlán* patikában volt vezető gyógyszerész. Később feleségével, Plentzner Adával (+1978) együtt Budapestre költözött.⁷⁶ Feltehetjük a kérdést, hogy az 1963-ban Érdemes gyógyszerész kitüntetését kapott Dr. Szmodiss József azonos-e a keszthelyi gyógyszerésszel, esetleg csak névrokona?⁷⁷

Mindhárom patikát a „fordulat évét” követően állami kezelésbe vették. Dr. Kata Mihály írja erről az időről és az államosítás lefolyásáról: „1950. július 28-án délelőtt fél 10-kor az ország összes gyógyszerterát államosították.(...) Az előkészítés a legnagyobb titoktartás mellett folyt. Kiszemelték a létesítendő Gyógyszertárak Nemzeti Vállalatai fővárosi, ill. megyei vezetőit, ezek munkáskáderek voltak. Előre – papíron – 3 tagú bizottságokat állítottak össze, melyek feladata a mintegy 1200 gyógyszerterát államosításának végrehajtása volt. Ezekben egy politikai megbízott, egy tanácsai (pénzügyi) tisztviseelő és egy szakközeg (alkalmazott gyógyszerész, laboráns, esetleg hatósági orvos) szerepelt. A bizottság az adott időpontban megjelent a gyógyszerterátban. A tulajdonosnak átadta a Népjóléti Minisztérium értesítését, miszerint a gyógyszerterát állami kezelésbe utalja. Azonnal lefoglalták a készpénzt. A gyógyszerész már nem vehette

⁷³ Keszthelyi Hírek, 1928. április 8.

⁷⁴ Ma Mursko Središće (Horvátország).

⁷⁵ Zala vármegye feltámadása a Trianon után. Zalai Fejek. Budapest, 1930. 332.

⁷⁶ Dr. Kovács Pál gyógyszerész szíves szóbeli közlése

⁷⁷ Gyógyszerészeti évkönyv, 1984. Budapest, 1984. 341.

át kintlévőségeit, így a forgalma zömét kitevő társadalombiztosítási (OTI) számlája értékét sem. Felleltározták (általában két nap alatt) a raktárkészletet, átvették a felszerelést, berendezést. Államosításra kerültek a gyógyszerészek ház-ingatlanai is. Sok helyütt házkutatást tartottak a gyógyszerészek lakásaiban. Lefoglaltak különböző személyes tulajdonokat: gépkocsit, kerékpárt, írógépet, stb. Az egyes bizottságok jóindulatán vagy rosszhiszeműségén múlt, hogy mi kerül államosításra. Így e réteget anyagiilag tönkretették. (...)

A törvényerejű rendelet értelmében az állami tulajdonba vételnek kártalanítás ellenében kellett volna történnie, a szöveg szerint: „A kártalanításról külön jogszabály rendelkezik.” Erre azonban nem került sor.⁷⁸

Cséby Géza gyógyszerterát-tulajdonos számára kézbesített „értesítést” sikerült fellelni. De hasonló értesítést kapott dr. Ivanits és dr. Szmodiss is. Egy A/4-es félbevágott szívópapírra (stencilgépekhez használták) a következő szöveget írták: „Magyar Népjóléti Minisztérium. Két Oroszlán c. gyógyszerterát felelős vezetőjének, Keszthely. Értesítem, hogy a Két Oroszlán c. gyógyszerterát állami kezelésbe utalom. Budapest, 1950. július 28. A miniszter helyett: államtitkár”⁷⁹ Ennyi. Nem több, nem kevesebb. A levél keltezésének dátumakor megtörtént az államosítás is.

Az államosításra érkező hivatalos személyek nem csak a gyógyszerterát berendezéseit, a gyógyszerkészletet igyekeztek állami tulajdonba venni, de mindent „ami elérhető” volt. Így kerültek államosításra a *Két Oroszlán Gyógyszertár* inspekciós szobájában található családi tulajdonú festmények, órák, könyvek, bútorok, így a már beszerzett téli tüzelő. Ezen túl felmentek a gyógyszerész patika fölötti lakásába és írógépet kerestek, hogy állami tulajdonba vehessék. A gyógy-

⁷⁸ Dr. Kata Mihály: Negyven éve államosították a közforgalmú gyógyszerterátokat. = Gyógyszerészi Hírlap 1./8. 1990. augusztus. 1-2. old.

⁷⁹ A dokumentum a szerző tulajdonában van.

szerész Csepel motorkerékpárja úgy úszta meg a köztulajdonba vételt, hogy a részletre beszerzett jármű árát még nem fizette ki teljes egészében tulajdonosa. Dr. Szmodiss József ezüst étkészletét patikájában őrizte – gondolván; talán megmenekül a rekvirálástól. Nem így történt, az étkészletet is állami tulajdonba vették.⁸⁰

Ezt követően gyógyszerertári központokat hoztak létre minden megyében. Mivel ebben az évben csatolták át, több településsel egyetemben, Keszthelyt is Veszprém megyéhez, a keszthelyi patikák központja, már az új megyeszékhely, Veszprém lett. Hogy György írja erről a kezdeti időszakról: „A Gyógyszertár Nemzeti Vállalat gépezetének beindítását (Veszprém megyében) egy Szappanos Antal nevű, Budapestről kiküldött miniszteri biztos végezte el. Ő csak egy hónapot töltött Veszprém-ben és a rábízott feladat elvégzése után visszament Budapestre. Igazgató utódai (a Veszprém Gyógyszertár Nemzeti Vállalat élén):

- Dabronaky Károly, ajkai bányász, 1950–1951
- Diamant Béla, budapesti fodrász, 1952 első féléve

• Ferenczi Gyula, tatai bányács, 1952 második féléve.

Az új feltételrendszerben nagyon nehezen tudtak az elvárásoknak megfelelni, mert ezek az igazgatók a szakmában teljesen járatlanok, politikailag azonban megbízható munkáskáderek voltak. E kényszerhelyzetben alakult ki ország-szerte a szakfelügyelő-főgyógyszerési hálózat. 1953. január 1-től az igazgatói székbe Ostoros György személyében érettségizett ember került a vállalathoz a Népjóléti Minisztériumból, aki a későbbi években jogászdoktori diplomát szerzett.”⁸¹

Így kerültek állami, azaz a Gyógyszertárak Nemzeti Vállalata tulajdonába

az ország magánpatikái, és ezzel együtt vált semmivé több generáció áldozatos, a magyar egészségügy érdekében kifejtett munkája.

⁸⁰ Dr. Pethő Árpádné Bentzik Edit gyógyszerész szíves szóbeli közlése (2019)

⁸¹ Hogy György: A veszprémi patikák története. Veszprém, 2017. 48. old.

Az Órangyal Gyógyszertár épületének mai képe

Vasi képzőművészek egregyi templomábrázolásai

A ma Hévízhez tartozó egykori Egregy falu Árpád-kori temploma arany metszés-szerű arányával az egyik legszebb középkori falusi templomunk. Rómer Flóristól Szőnyi Ottón, Gerevich Tiboron, Gerő Lászlón, Dercsényi Dezsőn, Entz Gézánn, Mendele Ferencen és Marosi Ernőn keresztül Koppány Tiborig sokan foglalkoztak művészettörténeti jelentőségével, amire most mi ebben a tanulmányban nem térünk ki, csupán külső megjelenésének közvetett esztétikai vonatkozásait kutatjuk, azon belül is egy Zalával szomszédos megye képzőművészeinek ábrázolásain.

A kihalófélben lévő látványalapú képzőművészet utolsó megnyilvánulásai közé tartoznak e tájképszemléletű alkotások, melyek többségében a múlt század második felében, végén készültek, egy-két, az ezredforduló után született alkotással kiegészítve. A két megye képzőművészete a múlt század közepétől egy ideig szorosabb kapcsolatban volt egymással; közös kiállításokat szerveztek, ahol az alkotók személyesen is megismerhették egymást. „Hét esztendő óta rendszeresen megrendezett kiállítás elé két megyénk dolgozói és kultúrpolitikai tényezői várakozással tekintenek. Kulturális életünk figyelői az első kiállítások tapasztalatait összegezték és így joggal követhetik a fejlődő eredményeket. Megfeleltek-e a megyénk művészei ennek a várakozásnak? Elérték-e azt a művészi szintet, amelyet fejlődésüktől dolgozóink elvártak? Türelem és szeretet jellemzi a várakozást, amelyet az 1957-es képzőművészeti kiállítás megnyitóján tapasztalhattunk.”¹ Ez a Rákosi korszakban fogant „házasság” vagy együttélés azonban nem tartott sokáig, és mára szinte teljesen elszigetelődött egymástól a két megye képzőművészete. A sok hasonlóság mellett nagyon kevés a közös vonatkozási pont, ezek egyike épp tanulmányunk tárgya, az egregyi templomábrázolások a vasi képzőművészek szemével.

„A művészettörténetben nem ismeretlen jelenség, hogy híres műemlékek ihlető forrásai lesz-

nek későbbi korok műalkotásainak. Elég, ha csak Constable-nak (1776-1837) a salisbury katedrálisról készült képsorozatára, Camille Corot-nak (1796-1875) a chartesi katedrálisról festett művére, Claude Monet (1840-1926) híres, a roueni katedrálisról készített képciklusára, vagy Albert Lebourgnak (1849-1928) és Albert Marquet-nak (1875-1947) a párizsi Notre Dame-ot ábrázoló festményeire és Maurice Utrillo-nak (1883-1955) középkori francia templomokat ábrázoló képeire utalunk.”²

A halálraítélt tájképfestészetnek³ a reformáció után tapasztalható második reneszánsza óta, a régi épületek megőrkítése szinte elengedhetetlen része lett a tájképfestészetnek, a romantikus, sokszor melankolikus hangulati hatás keltésének. Ebben a motívumrepertoárban volt kitüntetett szerepe a templomnak, mint tájképmotívumnak. Az idézett pre- és posztimpreszionista példák csak jelzik a téma másodvirágzását, utolsó fellángolását.

Ez az utóbbi jelenség természetesen a hazai festőknek figyelmét is a régi, (román, gótikus) templomaink ábrázolására irányította. Nagy B. István (1933-2006) festőművész a múlt század hatvanas éveinek a közepén fedezte fel magának a zsámbéki templomot, amelyről életművében egy önálló, monumentális képciklust alkotott.

Osváth Miklós (1935-2004) festőművésznek pedig épp az egregyi templom vált egyik kedves motívumává; akvarelleket, tusrajzokat készítet arról. Míg Nagy B. Istvánt a zsámbéki templom dekoratív, lírai konstruktív megfogalmazásai érdekelték, ahol a faktúráknak kiemelt szerepet adott, addig Osváth Miklós az egregyi templom esetében mindig megmaradt a látványélmény visszaadásánál.

Pozsonyi János (1933-2008) szombathelyi festőművész is az ő nemzedékükhöz tartozott.⁴ Ők tanáraiktól és mestereiktől azt hallották, és a festészeti praxisukban is azt láthatták, hogy a posztnagybányai elvek közös nevezőre hozhatók Picasso, Klee vagy Vajda Lajos festészetével. Pozsonyi János

azok közé tartozott, aki fokozatosan elvetette ezt az axiómát. Késői korszakában már nem találunk a tárgyi világra utaló motívumot a festményein, azok az absztrakt expresszionizmus szabad gesztusaiból épülnek fel.

Az egregyi templomról készült festménye korai munkája. A hatvanas évek közepétől erősen kontúrozott, cézanne-i elveken alapuló, a látványt geometrikus formákra stilizáló műveket alkot. Majd az évtized végén Kassák képarcitektúrái hatnak rá, ami később szürrealista-absztrakt festői nyelvvé formálódik műveiben. 1968-ban a Fiatal Vasi Képzőművészek Csoportjának egyik alapító tagja, akik azt a célt tűzték ki maguknak, hogy a vasi képzőművészetben megvalósítsák a táblakép modernizációját. Az Egregyi templom c. festménye tehát a művész egyik legizgalmasabb periódusának tanúja. A templomot körülvevő temető sírkeresztjei pl. az ég kékjének kiterített síkján oldalt fordulnak, és felemelkednek a magasba. Ugyanezen az égi kék mezőn Klee-re emlékeztető amorf áttetsző fehér téglalapformákba egy boltív- és egy félhold motívumot láthatunk, ami talán az égboltozatra, a mennyország látható és láthatatlan struktúráira utal. Maga a templomépület a földszínekből, a magma mater asszociációit idézi fel a nézőben. (A művész 1973-as *Életút, Három grácia* és a *Korok asszonyai* festményei ugyanezt a magna mater szimbólumvilágot jelenítik meg, neolitikus női idolk formavilágát felhasználva.⁵ 1972-ben, tehát az Egregyi templom keletkezésének évében a szombathelyi festő a jáki templomról is készített egy festményt, amelyen a templom déli homlokzati nézetét ábrázolta. Azon a képen egy ikerablak- motívum van halványan felnagyítva a templom mögötti égi mezőben.

Varga Bernadett (*1963) iparművész Egregyről származik, így gyermekkori élmények kötik az Árpád-kori templomhoz, ami nem messze tőlük, a kertjük fölött helyezkedett el, sőt a szőlőjük is közel volt a templomhoz. Az Iparművészeti Főiskolán a diplomamunkája is az egregyi templomhoz

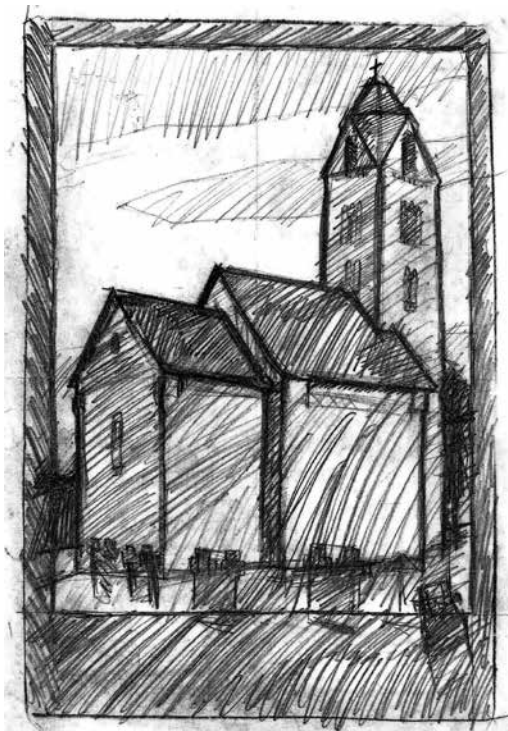
Pozsonyi János: Egregyi templom
olaj, vászon – 1972

kötődött: annak északi falára kellett egy apokalipszis ábrázolást terveznie, illetve egy részletét megszőnie. Apokalipszis - kartonját (350x240 cm) a 2018-as kőszegi kiállításán is bemutatta.⁶

„Faliképmet a templom északi falára terveztem. Észrevettem ugyanis, hogy a hajó északi és déli fala közötti egyensúly teljesen felbomlott, részben amiatt, hogy a déli falon található 2 fulke és ajtó, valamint 2 ablak. Itt tárták fel ezen kívül a felszentelési keresztet és a nagy kiterjedésű középkori vakolatot is, ami még külön súlyt ad ennek a falfelületnek. Ezzel szemben az északi falon csak a tagoló fulkesor található, fölötte pedig nagy fehér felület. Azért is indokolt itt az ábrázolás, mert a középkori templomoknak ezt a falát szinte mindig képek borították. Az égtáj szimbolikája szerint az északi fal a sötétséget, a bűnt szimbolizálja. Ezért is lehetséges itt elhelyezni a gobelint, mert pontosan az utolsó időszak sötét helyzetének kinagyítására épül.”⁷

Varga Bernadett: Egregyi templom
linómetszet, papír – 1986

Tóth Csaba: Egregyi templom
ceruza, papír – 1986

Varga Bernadett diplomamunkája a Jelenések könyvét absztrakt képként ábrázolja, középkori, ún. szalagfonatos írások vegyítésével, tehát így részben konceptuális mű is.

Az egregyi templomról készített linómetszete ennek a diplomamunkának az előkészületei során született. A templomot délkelet felől ábrázolja, a körülötte lévő temető táji környezetével együtt. A jellegzetes Balaton-felvidéki kőkeresztek mellett egy-két fa sírkereszt is megjelenik motívumként, ami a régi falusi temetők szegényes egyszerűségét idézi meg. Magának a templomnak az épülettömbje nagyvonalúan van ábrázolva, ugyanakkor annak építészeti jellegzetességei így is láthatók.

E sorok írójának ceruzarajza közel egy időben készült Varga Bernadett grafikájával, annak szinte tükörkép-ábrázolása. Ezúttal északkelet felől látjuk a templomot, a szentély délkeleti falát megtörő két ablaknyílás nélkül. Csupasz, várszerű falakat látunk csak, expresszív, ferde, gesztuszerű vonal-raszterrel tónusozva, enyhén

kubisztikus látásmódban. Szinte szobrászian tömörszerű a hármastagolású (szentély, hajó, torony) épület. A temetői környezet itt is fontos eleme a rajznak.

E munka szerzője ebben az évben (1986) több művet is készített a templomról.⁸

Pozsonyi János előbb említett képlékeny, átalakuló időszakához hasonlóan munkásságában ez a három egregyi templom-ábrázolás, szinte pillanatfelvételnak számít. Az olajfestményen a sírok virágainak és a sárguló bokrok leveleinek foltoszerű megjelenítése átalakul a templom külső festés- emlékeinek tüzes, izzó motívumaivá. Ég és föld, élet és halál kötődik össze ezáltal. A templom ezúttal szinte reliefszerűen van ábrázolva, akár egy színes dombormű. A kékes-szürke alapszövegből szétszórtan felcsillannak a narancsos komplementer színek. Ez a fajta gondolkodás a művész absztrakt képei hozományának tekinthető.

A pittkréta-rajzon a templomot északnyugat felől látjuk, karcsú tornya és ugyan-

Tóth Csaba: Egregyi templom
olaj, karton – 1986

Tóth Csaba: Egregyi templom
kréta, papír – 1986

ilyen teste az épület már-már gótikus arányait emelik ki. A rézsúsen függőleges vonal-raszter a templom ősi funkciójára utal, az ugyanis kapocs ég és föld között. (Hasonló szándékú grafikai megoldásokat Aba Novák Vilmos grafikáin, rajzain láthatunk.) A temető jellegzetes, mára sajnos nagyon megfogyatkozó ikerkeresztjeinek csak a sziluettjét látjuk itt- ott elszórtan a templom körül.

Tóth Magdolna (*1997) - jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának szobrász szakos hallgatója - az egregyi templomról készített akvarelljét 15 évesen készítette.⁹ A kép tehát pályakezdésének dokumentuma. A tornyot takaró facsoport koronája kicsit a kompozíció szélére szorult. Tóth Magdolna ettől az időtől kezdve végig dolgozott a Vasszécsenyi Plein Air Művésztelepeken, ahol a tájképfestészetét fejlesztette, tökéletesítette.¹⁰

Varga Bernadett a kétezres évek elején külön képciklust szentelt az egregyi templomnak, amiből most három gobelintervet

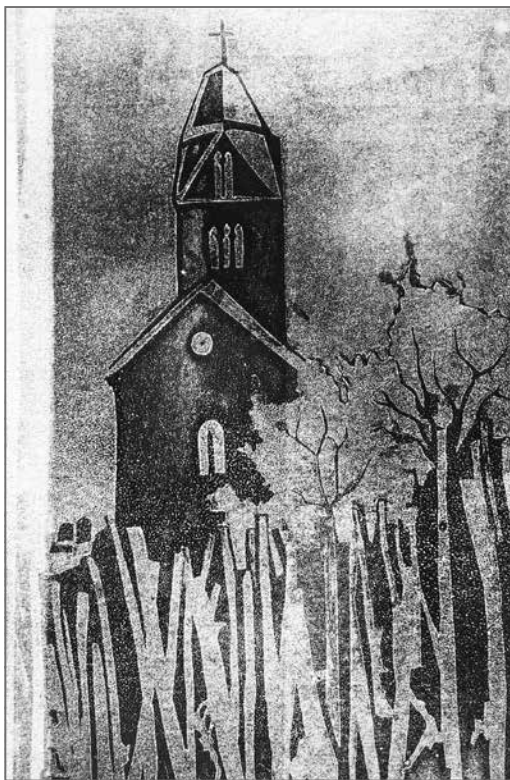
közlünk. A tervtől a megvalósulásig egy másik műve kapcsán így vall: „Hévíz mellől, Egregyről származom. Falunk temetőjében volt egy letört homokkő kereszt, szinte a földből kapartuk ki. Azon volt a Pietám motívuma. Évekkel ezelőtt fotóztam, és aztán egyszer csak megérett bennem.”¹¹

Gobelintervein minden eddigi képtől eltérő a templom nézete, hiszen keletről látjuk azt, a szentély, hajó, torony hármastársa a frontalitástól csak egy kicsit mozdul ki. Az épületbe betakarnak a dombon lévő szőlőkarók. Közel 10 képből áll a sorozat. A közölt három kép közül a két szélső szinte fotónegatív hat, míg a középső ennek pozitív ellenpólusa. Ezen egyébként a szőlőkarók motívuma az égen is megismétlődik, ettől lesz a terv mélyebb tartalmú, gondolatilag is tagoltabb. (Alsó és felső világ, kép és tükrökép.) Mindhárom kárpitterv az érzelmi, hangulati erejével hat. Olyan költőiséggel bírnak, mint régen Mednyánszky László tájképei. Az előtér és a háttér azonos szövete és a szőlőkarók rusztikus rasztere megidéznek a templom viharos évszázadait.¹²

Tóth Magdolna: Egregyi templom
akvarell, papír – 2013

Varga Bernadett: Egregyi templom
kárpitterv – 2014

Varga Bernadett: Egregyi templom
kárpitterv – 2014

Varga Bernadett: Egregyi templom
kárpitterv – 2014

Tanulmányunk egy szűk témára, motívumra koncentrált, ráadásul olyan elvek szerint melyek lassan a művészettörténeti múlthoz tartoznak, hisz ez a fajta látványélményen alapuló képi inspirálódás eltűnő félben van a képzőművészet mai gyakorlatában. Clode Monet, Vincent van Gogh, vagy a mi Csontvárynk, vajon mit szólna mindehhez? Ez egy másik tanulmány tárgya lehetne.¹³

E művész a látványélmény megszállottjai, prófétái voltak. Ki gondolta volna, hogy a festészetnek az a küldetése, hogy az ember és a természet dialógusát kutassa és azt tapasztalati megfigyelésekkel tárja fel, egyszer majd történelmi süllyesztőbe kerül? Ez a rövid írás ez ellen apellál, hogy az utókor ne vesse a szemünkre: „Miért hagytuk, hogy így legyen?”

JEGYZETEK

¹ NN.: A Vas-Zala megyei képzőművészeti kiállítás margójára – Vas Népe, 1957. 10. 20. Sz.hely (4)

² Tóth Csaba: A csempeszkopácsi templom képzőművészeti ábrázolásai - Vasi Szemle, 2018/3 Sz.hely (310)

³ A tájkép, illetve kiszélesítve a táblakép halála (amely agóniának szemtanúja, kortársai vagyunk) egy nagyobb tanulmányt érdemelne. A történet távirati stílusban: A tájkép a fordulat évétől, 1948-tól a marxista kultúrpolitika szemében polgári csökevénynek számít és kiszorítják a művészképzés tanterveiből. Az 1968-as neoavantgárd fordulattól kezdve már egyértelműen kispolgári giccs. Az avantgárd hegemonia (I. világháború előtti avantgárd, neoavantgárd, transzavantgárd) és a kortárs képzőművészet liberális falanszterének 3 T-jében már egyértelműen nemkívánatos, tiltott kategória. A táblaképpel együtt így vehetünk búcsút a tájképtől, pedig mindkettő évszázadokon keresztül hely és energiatakarékos műfaj volt a képzőművészetnek.

⁴ Tóth Csaba: „FELSZABADULTABB, UNIVERZÁLISABB KIFEJEZÉSMÓDOKRA VAN SZÜKSÉG” - Emlékezés Pozsonyi János festő- és grafikusművészre - Vasi Szemle 2016/6 Sz.hely (685-698)

⁵ A művész a Szombathely melletti Sé településen halt meg, ahol egy neolitikus áldozati szentély nyomait tárta fel Károlyi Mária, a Savaria Múzeum régésze, rengeteg női áldozati idol szobortö-

redéssel. Erre szoktuk mondani, hogy nincsenek véletlenek.

⁶ Örökségünk - Kőszeg, Jurisics vár lovagterme.

⁷ Varga Bernadett diplomamunkájához készült portfólióból, 1988 Bp. Magyar Iparművészeti Főiskola (23-24)

⁸ A Képzőművészeti Főiskola előtt és alatt is a tájkép foglalkoztatta, kereste azokat a lehetőségeket, miként lehet a kortárs művészet nyelvéhez, esz-köztárához megújítani, hozzáigazítani a műfajt (Véges és végtelen - 1991, Változó és változatlan - 1991, Észak - 1992, Rezervátum - 1983, Megdőlt vízszintes táj-1983, Tudás és megismerés - 1984, Az utolsó erdő - 1984, Alkony kék komplementben - 1984, Perspektíva - 1984). Ezekben a munkákban egyben a táblakép határait is kutatta. A diplomamunkái is tájképek voltak (Törésvonal - 1985, Hold I. - 1985, Hold II. - 1985). A diploma után ötödévben viszont absztrakt- expreszszionista képeket készített, a Tragédia születése képciklusa (1985) 12 képből állt. A sorozat egyik darabját a szerző 1986-ban a Göcseji Múzeumnak ajándékozta, mivel abban az évben Zala megye őt delegálta a Lendvai Nemzetközi Művésztelere.

⁹ Tóth Csaba: Tóth Magdolna képző és iparművészeti alkotásai - Vasszécsenyi Múltidéző 2018/1

¹⁰ Tóth Csaba: Vasszécseny a képzőművészetben - Vasi Szemle 2018/2 Sz.hely (170-198)

¹¹ Horváth Sándor: Ha hideg, mégis miért meleg?! (Varga Bernadett szőnyegképeiről) - Vas Népe, 1993. 03. 03. Sz.hely (7)

¹² „A XVI-XVII. századi török pusztítások során a templom is erősen megsérült. Ezt bizonyítja, hogy a hajó és a szentély északi falának felső harmada, a torony keleti fala, továbbá a hajó délnyugati sarka másfajta kőanyaggal történt pótlást mutatnak. Ezek a helyeken a középkori vakolat is hiányzik.” - Sz. Czeglédi Csilla: A templom építéstörténete - Az egregyi Árpád-kori templom (Veszprém Megyei Múzeumi közlemények, 1967) Veszprém (200)

¹³ Varga Bernadett kárpittervei Monet, a Roueni katedrálisról festett képsorozatát is megidézik.

Fejes Réka

Valóban minden üstökös földet ér?

A Baltazár Színház Az üstökös című előadásáról

Reggelente a Batthyány téri metrómegállóból felfelé vezető mozgólépcsőre feljutni valódi élethalálharc. A munkába igyekvő tömeg egyetlen, sűrű masszává olvadt lényként törekszik a felszínre. Vagy beleolvadok, vagy elsöpör. Miközben megvetem a lábam a lépcsőn elfoglalt kéttalpnyi területen, Az üstökös tizenhat éves Üsti Pannája jut eszembe, aki iskolába menet minden szembejövőt vidáman köszöntött, mert nem csak abban hitt, hogy így kerek a világ, hanem abban is, hogy előbb vagy utóbb valaki úgy dönt, visszaköszön – hát nem ilyen apróságokkal forgathatjuk a világot jó irányba? De vajon léteznek-e az életben üstökösök? A HÉV-en két Down-szindrómás lány ül le a velem szemközti ülésre – teljesen véletlenül az előadás színészei –, és hirtelen felragyog a kocsis. A sok álmos és morcos alak között izgatottan beszélgetnek az aznapi próbáról meg arról, hogy ajándékot hoztak az egyik

társuknak. Aztán megölelik egymást, és én rájövök, hogy milyen sok mindenről szól Az üstökös.

Kamasznak lenni az élet egyik legnagyobb kihívása: felfedezni önmagunkat, létrehozni a saját kis univerzumunkat és szembesülni azzal, hogy a Föld hétmilliárd lakója közül egyedül mi szeretnénk megváltani a világot. Üstike is hasonló problémákkal küzd. Hisz a csodákban, az őszinteség erejében és főleg abban, hogy meg tudja változtatni a környezetét. Ezzel szemben a szülei azon tanakodnak, hogy hol rontották el a nevelését, a tanárai megbüntetik az élénk fantáziája miatt, az osztálytársai pedig félnek tőle, kibeszélik a háta mögött és kiközösítik.

A darabot Vörös István a Baltazár Színháznak írta. Az 1998-ban alakult társulat az első és az egyetlen Magyarországon, amely értel-

mi sérült színészekből áll. Az ő előadásukban *Az üstökös* nem csak a kamaszkor nehézségeiről szól és nem is a különbözőségeinkről, épp ellenkezőleg – arról szól, hogy mi teszi egyformává azokat, akik a világot a maga teljességében látják. Itt jut szerephez a néző, aki *Az üstökös – zenés önvizsgálat – nem csak kamaszoknak* című előadásra vett jegyet. A néző, aki még élénken emlékszik saját, lázadó kamaszkorára – vagy éppen azt éli –, és kezét tördelve szurkol, hogy a darabban megteremtett világ ráeszméljen arra, milyen rosszul ítéli meg Üstikét. A néző az első felvonás végéig biztonságban érezheti magát, a lányt ugyanis a Tüske nevű fiú személyében megtalálja a szerelem, úgy tűnik, valaki végre megértette őt.

Az üstökös azonban Üstike fejlődéstörténete, ezért semmiképpen nem elégedhetünk meg ezzel

a végkimenetellel, és nem is kell. A lány megérti, hogy nem másoknak kell őt elfogadniuk, hanem neki kell elfogadnia másokat. A történet ugyan a végéhez érve megbicsaklik párszor, például a boldog befejezéshez nem feltétlenül lett volna szükséges a szintén kamaszkorú Tüske lánykérése, és az is kérdéses, hogy vajon miért akar egy értelmes lány azokkal az osztálytársaival barátkozni, akik kiközösítik. Persze egy üstökös akár felül is emelkedhet ezen.

Az Üstikét megszemélyesítő Kovács Panka is igazi, üstökösként ragyogó, fáradhatatlan energiabomba, aki a színpadon nem eljuttatja a szeleburdi és szenvedélyes lányt, hanem életre kelti. A társulat munkájában a legszebb, hogy csodálatos összhanggal, odafigyeléssel és szívből jövő átéléssel viszik színpadra a karaktereiket. Az anyát, Földi Leát és az apát, Üsti Pált alakító Keresztes Anna és Erdős Balázs egymás iránti szeretete szinte tapintható volt. Soha nem hallottam még olyan felszabadult és örömteli nevetést, mint a barátnő bőrébe bújt Kovács Veronikáét. Medetz Attila – aki nem melleleg a társulat egyik legjobb énekhangú színésze – szeméből pedig mindazt ki lehetett olvasni, amit Tüske Üsti iránt érzett: szeretetet, csodálatot és aggodalmat.

A Baltazár Színház viszonylag kis térben, kamaratermi körülmények között viszi színre a darabjait, amit nagyon kreatívan használnak, Kovács Krisztina rendezése és a díszlet jól működött együtt. A színpad hátsó fehér falán elevenedtek meg Üstike álmoképei árnyjáték formájában, és innen bukkant elő a gondolataiban beszélgető szülők feje, de tantermi táblaként is szerepelt. A másik ötletes megoldás az ejtőernyő szerű lepel volt, Üstike lelkének térbeli kiterjesztése, amit a lány hol meglebegtetett, hol pedig belebújt, és mindig csak életének azon szereplői kaptak benne helyet, akiket befogadott a világába. Az éjszakai jelenetben szereplő képzeletbeli ágyat Üsti Pál és Földi Lea alakították az egymás között kifeszített lepedővel.

A díszletekért és a jelmezekért felelős Ruttká Andrea a színészeket is a darab szimbolikájához öltöztette: Üstikét pirosba, Tüskét fehérbe, min-

denki mást pedig kékbe. A képzeletbeli barátok – a villámlajhár, a légmedúza, a többi állat és növény – attribútumaikat ábrázoló kalapok alatt elevenedtek meg, amit néha az árnyjáték is segített.

Az *üstökös* végül megvalósította a címében megadott célkitűzést, Üstike karakterén keresztül megadta a lehetőséget az önvizsgálatra – nem csak kamaszoknak –, hogy a néző elgondolkodjon, vajon kinek kell változtatni, ha azt szeretné, hogy a világ változzon? Közben pedig úgy beszélt a másságról és a kiközösítésről, hogy az mindenki számára átélhető legyen.

Vörös István: Az üstökös

A Baltazár Színház előadása

Játsszák: Erdős Balázs, Fehér Dániel, Keresztes Anna, Kocsi Zsófia, Kovács Anna, Kovács Veronika, Medetz Attila, Pátkai Andrea, Rafael Erzsébet, Szilvássy Márton, Vörös Ferenc

Zenélnek: Szőke Zsolt, Perger Guszty, Kovács Kriszta

Zene: Schneider Zoltán

Díszlet- és jelmez: Ruttká Andrea

Rendezte: Kovács Kriszta

Péter Zsombor

Bosszúállók: Végjáték

A cikk erőteljesen részletezi a cselekményt, „spoilereket” tartalmaz, így csak annak javallott az elolvasása, aki már látta a filmet.

A Marvel filmes univerzumát (MCU) 11 éve építgetik Kevin Feige producer vezetésével, ezalatt 22 mozi látott napvilágot. Ennyire aprólékos és összefüggő világkreatálást soha nem láthattunk még a nagyvásznon; ez vitathatatlan tény, akár szereti valaki a zsánert, akár nem. A Vasember első része elindította a szuperhőshullámmot, hogy aztán a negyedik Bosszúállók-felvonás, a Végjáték lezárjon egy korszakot.

A történet ott folytatódik, ahol a Végtelen háború abbamaradt. Túlélő hőseink agónizálva keresik a megoldást, miként vágathatnának vissza az univerzum felét eltörölő Thanosnak. Még egyszer össze kell fogniuk a nagyobb jó érdekében, kerüljön bármibe.

Mondanom sem kell, a Végjáték önálló filmként egy érthetetlen katyvasz, ami az egyszerű mozinézőt semmiről nem fogja meggyőzni, inkább csak összezavarja. A film esszenciája az igazi rajongókat célozta meg, és tökéletesen keretbe foglalja az elmúlt 11 évet. Így azok fogják leginkább élvezni, akik látták mind a 21 korábbi alkotást, és tisztában vannak a kerettörténet komplexitásával. Hatalmas volt a nyomás Anthony és Joe Russo rendezőkön, de sikerült megbirkózniuk a feladattal, és azt sem bánánk, ha ez lenne az utolsó Marvel-mozi, annyira teljes az élmény. A legtöbbben a háromórás játékidőtől tartottak, de Russoék remekül játszottak az idővel.

Apropó idő. A Végtelen háború befejeztével rengeteg teória látott napvilágot, hogy miként lehetne visszahozni a Thanos által eltüntetett áldozatokat. A „legracionálisabb”

verzióknak az időutazás tűnt. A Végjáték ezt a fonalat követi, de nem feltétlenül olyan formában, ahogy arra elsőre gondolnánk. Gondosan megmagyarázzák, hogy a logika jelen esetben nem úgy működik, ahogy azt

karakter jóval árnyaltabb és más éllel bír. Különösen igaz ez például Hulkra, aki végre megtanulta, miként tartsa meg intelligenciáját, miközben a zöld szörny bőrében él. Tony Stark szépen csendben visszavonult,

sok filmben láttuk. A múltbéli tettek nem hatnak a jelenre, helyette alternatív idősíkok jönnek létre, ami azt eredményezi, hogy minden egyes „dimenzióknak” más története van. Így kerül a képbe a komplett Marvel-kánon, ugyanis visszautaznak többek közt a második Thor, az első Bosszúállók vagy épp az első Galaxis őrzői film világába, ami a Végjáték egyik legnagyobb húzásának bizonyult. Töménytelen mennyiségű kikacsintást, utalást hintenek el Russoék, amik okán a rajongók csillogó szemekkel nosztalgiazzák végig az elmúlt 11 év termését.

A csapat felépítése is ezt hivatott szemléltetni, a főszereplők ugyanis a klasszikus Bosszúállók. Akad néhány új jövevény, de nem véletlenül az alapítótágra fókuszál a finálé. Ismerős arcok, akik az emberhez nőttek ennyi év után, ugyanakkor minden

gyermeke született, így neki van a legtöbb veszítenivalója, ha belevágnak a küldetésbe. A legnagyobb változáson mégis Thor ment keresztül, aki a kezdeti merev, királydrámás felütés után, a Végtelen háborúban kicsúcsosodott, hogy aztán itt teljesen elhagyja magát. Egy hedonista, pocakos nemtörődöm alakká degradálták, ami sokak szemét szúrja, de teljesen érthető, hogy miért fogja fel személyes tragédiának a történetet. A rendre biztonsági játékot űző Marvel végre mert néhány merészet húzni, s noha az alkotók megmaradtak a bevett keretek közt, így is bátorságra vall egy-egy lépésük. Gondoljunk csak arra, hogy szűk 20 perc után felkeresik a fő antagonistát, majd nemes egyszerűséggel lefejezik, hogy aztán ugorjunk öt évet előre.

Egy ekkora horderejű műnél sajnos nem lehet mindenre odafigyelni, becsúsznak hibák. A Végtelen háborúban zseniálisan felépített Thanost lehúzták az átlagos szupergonosz szintjére, ami egyfelől érthető, másrészt méltatlan a karakterhez. A másik tényező az idősíkokkal való játék, melyek nagy részére van ésszerű magyarázat, azonban így is akadnak lyukak a sztoriban; gondoljunk csak Amerika Kapitány búcsújára. Ha már a búcsúknál tartunk, elkerülhetetlen volt, hogy néhány szereplőtől ne váljunk el. A végtelen kövek utáni hajszái áldozatává vált a Fekete özeveg, aki kétség-

telenül az egyik legkevésbé ikonikus alakja a csapatnak, de kár tagadni, hogy a szívünkhöz nőtt. Scarlett Johansson pedig remekül formálta meg az egykori SHIELD-ügynököt. Az érzelmi csúcspont természetesen a hatalmas csata végén érkezik, amikor Tony Stark, azaz Vasember a végtelen kesztyűt felhasználva, életét feláldozva legyőzi Thanost és csapatát, illetve visszaállít mindent a rendes kerékvágásba. Tudtuk, hogy be fog következni, de temetési jelenete a legszörösebb szívű rajongókat megkönnyezteti. Az ő útjában manifesztálódik mindaz, ami miatt szeretni lehet a Marvel univerzumot. Az első Vasember - film úgy zárult, hogy Tony az „én vagyok Vasember” kijelentéssel felfedi magát a külvilágnak, majd 11 évvel később, élete harcában, a halála előtt is ezzel a mondattal köszön el tőlünk. Ezt hívják varázslatnak!

A másik központi figura, Amerika Kapitány, aki szintén nagy utat járt be és borítékolható volt, hogy őt sem látjuk többé hősködni. A halál helyett ő megtalálta a boldogságot, miután leélte az életét egy alternatív valóságban, szerelmével, Peggy Carterrel. Más kérdés, hogy az időutazás logikáját tekintve, így nem térhetett volna vissza idősen, de ezt a hibát el lehet nézni az íróknak. Steve Rogers történetét így kellett lezárni: az örök harcos, aki végre béké-

re lel, és továbbadhatja örökségét, amit a pajzsa szimbolizál. Egy látványközpontú blockbusternél általában kár kitérni a színészi játéokra, mert sohasem mérvadó. A Végjátékban azonban gondoskodtak róla, hogy mindenkinek meglegyen a maga jelene, és lubickolhasson a szerepében. Robert Downey Jr. fantasztikus. Nála jobb Vasember soha nem lesz, erre mérget vehetünk. A stílusa, karizmája, ugyanúgy működik a poénos részeknél, ahogy a drámaibb szócetáknál. Színészilag egyértelműen uralja a filmet. Chris Hemsworth láthatóan nagyon élvezte a karakteridegen Thort, aki inkább egy vicces figurává lépett elő, de a sármos hústoronynak nagyon jól állt a korábbi, Ragnarök filmben bevezetett új irány. Chris Evans, Scarlett Johansson, Paul Rudd, Jeremy Renner szintén kapnak időt kibontakozni, és meg is hálálják a bizalmat.

A Végjáték számomra nem a legjobb MCU film. A Végtelen háborút, illetve a Polgárháborút is erősebbnek tartom, ellenben egy fejezet záróakkordjaként nem is kívánhatnánk szebbet. Russoék munkájában minden megvan, ami a Marvelt Marvelvé teszi. A könnyed, humoros gegek, a rajongók kényeztetésére szolgáló „fan service” betétek, a látványos akciók, valamint a hősök közti kémia és

dinamika. Bár nem tökéletes, filmnyelvi eszközeibe, felmerülő kérdéseibe bele lehet kötni, és helyenként a logikája erősen megkérdőjelezhető, a kánon tagjaként mégis képtelenség nem szeretni. Önmagában stílusbravúr, hogy Russoék egy ennyire epizsi méretű sztoriba nem buktak bele, sőt méltó epilógust hoztak össze. Példátlan a filmtörténelemben, hogy egy ennyire összefüggő, koherens világot alkossanak, de Feigie-nek és stábjának sikerült, ami eleve főhajtást érdemel. Félelmetes belegondolni, hogy ez csak egy szeletkéje volt a hatalmas Marvel-univerzumnak, aminek az első nagy állomása véget ért. Rengeteg hős vár még bemutatásra, s a megmaradt igazságosztókat valószínűleg viszontláthatjuk még a jövőben. Ez a franchise jelenleg a filmes piac aranytojást tojó tyúkjá, és rengeteg potenciál rejlik benne továbbra is. Noha a Végjáték után minden egy kicsit kevesebbnek, ingerszegényebbnek foghatni, és fogalmunk sincs hova lehet ezt már fokozni, a széria bizonyítottan jó kezekben van, és amíg ilyen színvonalú látványmozik látnak napvilágot, addig a rajongóknak nincs okuk az aggodalomra. A hősök kora csak most érkezett el igazán.

Pék Pál Arccal a semminek című gyűjteményes kötete 2001-ben jelent meg. Ehhez írt ajánlást Tarján Tamás, Attila-díjas irodalomtörténész, egyetemi tanár, színikritikus és dramaturg, aki 10 évvel később, 1949-ben született és majd tíz évvel később, 2017-ben hunyt el. Barátságban voltak, ha nem is olyan intenzív volt ez a kapcsolat, mint Tüskés Tibor és Pék Pál között. Tarján Tamás Pék Pál kérésére állandó szerzője volt a Pannon Tükörnek. Az ajánlás elhelyezi az akkor a középnemzedékhez tartozó Pék Pál költészetét korának irodalmában, ahogy ez a részletből is olvasható.

Pék Pál erénye

és leleménye, hogy a magyar líra egyik nagy tradíciójára, a főleg zeniségében, ritmikájában népköltészeti alapozású, s a műköltészet évszázadai során megcsiszolt formavilágra rámintázta a modernség zaklatottabb, sokszólamú alakzatait. A hangvételben, műfajban, rímtechnikában létrehozott "vegyület", Pék Pál alkotói világa a hagyományosabb versekhez szokott olvasónak éppúgy közvetíti az új tartalmakat, amiként a "hivatásos bölcsészeket" is megragadja messziről, mélyről megszólaló, esetenként már-már ódon hangjaival. Ez a nagy fesztávú, folytonosan meglepetéseket tartogató, de egészében ismerősen karakteres poézis leginkább a magányosság életérzését hordozza; egzisztenciális tartalmait a vibráló intellektuális és morális küzdelmek termik. Bár a "pannon" megszólalástól a "pilinszkys" örökségig sok jegyet és hatást indokoltan említhetnénk, legjobb versei nem folytató, hanem

Tisztelettel:

/Tarján Tamás/

egyetemi docens

A Pannon Tükör 2019/2. számának bemutatója és két kötetbemutató

(Izsó Zita: Éjszakai földet érés, Les neiges d'antan – Egymondatok 2018) színesítette a zalaegerszegi költészet napi programokat idén. 2019. április 11-én 16 órától a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban a megújult szerkesztőséggel együtt mutat-

kozott be lapunk legújabb száma. A lap-számáról Bubits Tünde főszerkesztő, Gál Soma, a versrovat szerkesztője, Izsó Zita a műfordítás-rovat vezetője és Nagygéci Kovács József a kritikáért felelős szerkesztő beszélt.

Izsó Zita legújabb kötetéről a szerzővel Nagygéci Kovács József kritikus beszélgetett. Igazi meglepetés program volt a könyvtár zenekara, az Alkotó Pihent (Gyenes Imre, Gyapai Veronika, Kocsis Tamás) és

a Leírhatatlanok (Bogár Veronika, Bogdán Eszter, Berek Krisztina, Végh Lizi, a ZSZC Deák Szakgimnáziuma 12.E osztályos diákjai) közös előadása. A program második felében Varga Vencel és Székely Zoárd slammerek léptek fel. Az est házigazdája: Kiss Gábor, a könyvtár igazgatója volt.

A Szavak csúcsformában című verspályázatunk *lefűjásra* került. Köszönjük a beküldött sok-sok verset, öröm látni, hogy sokakat megmozgat a foci! A pályázat bajnoka: **Vincze Bence**, versei a Pannon Tükör 2019/3. számában is olvashatók majd! Ezüstérmes: **Karnauf Anna**, verse a Pannon Tükör Online-on lesz olvasható! Harmadik helyezett: **Dittrich Panka**, verse szintén a Pannon Tükör Online-on lesz olvasható! A zsűri különdíjat ad **Polgári Szilárd**nak, a Ráckevei Árpád Fejedelem Általános Iskola 8. c. osztályos tanulójának és az őt mentoráló **Pozsár-Nagygyörgy Éva tanárnő**nek. Szilárd versét is közöljük a Pannon Tükör Online-on.

Ismét Pannon Tükör-est volt a Petőfi Irodalmi Múzeumban

Az idei év első két lapszámát és két különleges kötetet mutattunk be **2019. március 26-án 18 órától a Petőfi Irodalmi Múzeumban**. Az est első felében a lapszámok és a megújult szerkesztőség mutatkozott be, valamint egy rendező irodalmi rájátszásra is sor került: **Vajna Ádám** versére **Fehér Enikő** a legújabb lapszámban olvasható novellájával felelt. Vajna Ádám az esten személyesen nem tudott jelen lenni, videóüzenetben láthattuk és hallhattuk. A legfrissebb, idei második számról **Bubits Tünde** főszerkesztő és **Gál Soma**, a lap versrovatának új vezetője beszélt. Köszöntöttük az esten jelen lévő **Vörös Istvánt**, volt szerkesztőnket, aki mostantól munkatársként segíti a lapot, illetve két új szerkesztőnket: a műfordítás rovatot gondozó **Izsó Zitát** és a debüt rovatot vezető **Ayhan Gökhan**t.

Az est második felében két kötetbemutatóra került sor: **Izsó Zita** *Éjszakai földet érés* című kötetéről (Scolar, 2018) **Nagygéci Kovács József** beszélgetett a szerzővel, illetve **Bubits Tünde** főszerkesztő mutatta be a tavalyi év "egymondatos" írásaiból összeállított *"Les neiges d'antan – 2018 – Egymondatok"* című kötetet. Az est házigazdája **Havas Judit** volt. Társművészetek rovatunk ezúttal is "élővé vált": **Jankovic-Izsó Nóra** énekében és **Csüllög Anna** zongorajátékában gyönyörködhetek a résztvevők.

Új kötet

Az elmúlt évekhez hasonlóan idén is bővül melléklettel lapunk aktuális száma. A 2019/2. számmal együtt egy nagyon különleges válogatást vehetnek kezükbe olvasóink, melyben az elmúlt év "egymondatait" gyűjtöttük egybe. "Les neiges d'antan – 2018- Egymondatok" c. kiadványunkat ajánljuk.

Naptári sorrendben **Farkas Wellmann Éva**, **Egressy Zoltán**, **Szvoren Edina**, **Tillmann J.A.**, **Petőcz András**, **Szlukevényi Katalin**, **Szkárosi Endre**, **Hardy Júlia**, **Izsó Zita**, **Ayhan Gökhan**, **Follinus Anna**, **Visky András** írta végig lapunkban a 2018-as évet.

Nyári programjaink

Lapunk idén is részt vesz két rangos irodalmi-kulturális rendezvényen a nyári időszakban. A Margó fesztiválon, mely az ünnepi könyvhéttel párhuzamosan zajlik, legfrissebb lapszámunkat mutatjuk be, vendégünk lesz a kaposvári születésű **Vass Norbert** író, akinek *Indiáncseresznye* címmel megjelent kötetét mutatjuk be.

Az Ördögkatlan fesztiválra, ahol már visszatérő vendégek vagyunk, idén elsősorban pannon-, illetve zalai szerzőkkel utazunk: **Szálinger Balázs** (illetve a **Szűcsinger**), **Dezső Kata** és **Izer Janka** mellett **Regős Mátyás** lesz majd a vendégünk.

PANNON TÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Németh János: csikó

Szerzőink

- Adcock, Juana** (1982, Monterey) költő, műfordító
Bátyi Zoltán (1956, Szeged) jogász, újságíró, író
Cséby Géza (1947, Keszthely) író, költő, műfordító
Csete Soma (1996, Szekszárd) költő, egyetemi hallgató
Dorcsák Réka (1991, Budapest) kritikus
Fejes Réka (1993, Budapest) író, újságíró
Feledy Balázs (1947, Budapest) író
Ferencz Mónika (1991, Budapest) költő, műfordító
Horváth Imre Olivér (1991, Debrecen) költő, doktorandusz
Kardos Ferenc (1964, Nagykanizsa) író, költő
Kertes Gábor (1974, Budapest) műfordító
Kiss Ottó (1963, Gyula) költő, író
Kocsis Katalin (1953, Nagykanizsa) könyvtáros, pedagógus
Lackner László (1943, Zalaegerszeg) író
Lanczkor Gábor (1981, Balatonhenye) író, költő
László Liza (1997, Szeged) költő, egyetemi hallgató
Luzsicza István (1975, Fót) költő, író
Nagy Betti (1963, Zalaegerszeg) költő
Nagy Tamás (1996, Beregszász) költő
Nyerges Gábor Ádám (Budapest, 1989) író, költő, szerkesztő
Oberczián Géza (1961, Budapest) író
Pál Dániel Levente (1982, Budapest) költő, író, műfordító, cirkuszi dramaturg
Pánczél Petra (1977; Zalaegerszeg) kulturális újságíró, blogger
Payer Imre (1961, Budapest) költő, szerkesztő
Péterfy Gergely (1966, Budapest) író, forgatókönyvíró, szerkesztő
Péter Zsombor (1989; Budapest) filmkritikus
Piglia, Ricardo (1940, Buenos Aires) író, esszéista, kritikus
Purosz Leonidasz (1996, Szeged) költő, egyetemi hallgató
Sárközi Richárd (1980, Szombathely) költő, copywriter
Smid Róbert (1986, Budapest) irodalom- és kultúratudós, kritikus
Tomaji Attila (1959, Zebegény) költő, irodalomtörténész
Toroczkay András (1981, Budapest) író, költő, kritikus
Tóth Csaba 1959, Szombathely, festőművész
Turbuly Éva (1956; Sopron) történész
Vincze Bence (1997, Szombathely) költő, publicista